

B-51

Bibliotica Polaris

Bibliotica Polaris

Bibliotica Polaris

BIBLIOTICA POLARIS

Biblio Polis

Revistă de biblioteconomie și
științe ale informării,
editată de Biblioteca Municipală
„B. P. Hasdeu” din Chișinău

Apare din anul 2002
Vol. 29 (2009) Nr. 1 (Serie nouă)

Director:

Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI

Redactor-șef:

Vlad POHILĂ

Colegiul de redacție:

*Larisa CĂȘLARU, Mariana HARJEVSCHI, Ludmila PÂNZARU, Elena VULPE,
Alexandru-Horațiu FRIȘCU, Genoveva SCOBIOALĂ, Tatiana ISCHIMJI,
acad. Mihai CIMPOI, dr. conf. univ. Natalia GOIAN, dr. conf. univ. Nelly ȚURCANU*

Lector: *Genoveva SCOBIOALĂ*

Tel. redacției: 22-11-86 <http://www.hasdeu.md/bibliopolis/frame.html> e-mail: bibliopolis@hasdeu.md

Tipar executat la „BONS OFFICES”. Tel.: 500-577; 500-895

CUPRINS / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

**EDITORIAL / ПЕРЕДОВАЯ СТАТЬЯ /
EDITORIAL**

Vlad POHILĂ

Moartea Poetului, afirmarea
literaturii
Смерть поэта – утверждение нашей
литературы
The poet dead is our literature
affirmation.....5

**CUVÎNTUL DIRECTORULUI /
НАПУТСТВИЕ ДИРЕКТОРА /
DIRECTOR'S SPEECH**

Lidia KULIKOVSKI

Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”:
sinteza anului 2008
Муниципальная библиотека
им. Б.П. Хашдеу: итоги 2008 г.
The Municipal Library B.P. Hasdeu:
2008 year's results9

**TEORIE ȘI PRACTICĂ / ТЕОРИЯ И
ПРАКТИКА / THEORY AND PRACTICE**

Lidia KULIKOVSKI

Activitatea extramuros – o
formă inovativă de activitate sau
actualizarea unei forme uitate?
Деятельность вне библиотеки –
инновативная форма или
возрождение старой
Extramuros activities – an innovative
form or an old one..... 12

Genoveva SCOBIOALĂ

Diversitatea modalităților de
promovare a lecturii la Biblioteca
Municipală „B.P. Hasdeu”
Разнообразие способов пропаганды
чтения в Муниципальной
библиотеке им. Б.П. Хашдеу
The diversity of lecture promotion
forms at the Municipal Library..... 16

<i>Victoria BERNIC</i> Anul lecturii continuă Год чтения продолжается Year of lecture is continuing	Публичная библиотека „Târgu-Mureș” вновь открыла свои двери The Public Library Târgu-Mureș is reopened	22	41
<i>Lidia-Elisabeta HLIB</i> Copiii Chișinăului citesc multe cărți bune Дети Кишинёва читают много хороших книг The children of Chisinau read a lot of good books	<i>Margareta CEBOTARI</i> Eveniment mai rar: omagierea unei traducătoare Редкое событие: чествование переводчика зарубежной литературы A special event: homage of a translator	23	43
ANUL IMAGINII / ГОД ИМИДЖА / IMAGE YEAR	<i>Raia ROGAC</i> Un dar prețios limbii române Ценный подарок, преподнесённый румынскому языку A precious gift to the Roumanian language		45
<i>Lidia KULIKOVSKI</i> Imaginea – prioritatea managerială strategică a BM „B.P. Hasdeu” Стратегический приоритет Муниципальной библиотеки им. Б.П. Хашдеу – имидж The image is the strategic managerial priority of the Municipal Library „B.P. Hasdeu”	PATRONUL NOSTRU SPIRITUAL / НАШ ДУХОВНЫЙ ВДОХНОВИТЕЛЬ / OUR SPIRITUAL PATRON	28	
2009 – ANUL EUROPEAN AL CREATIVITĂȚII ȘI INOVAȚIEI / 2009 – ГОД ТВОРЧЕСТВА И ИННОВАЦИЙ / 2009 – YEAR OF CREATIVITY AND INNOVATION	<i>Sandrino GAVRILOAIA</i> Valențe ale istoriei în poezia lui Hasdeu Исторические ценности в поэзии Юлии Хашдеу The historical values in Iulia Hasdeu poetry		48
<i>Lidia KULIKOVSKI</i> Biblioteci versus inovații Библиотеки и инновации Libraries versus innovations	FILE DE CRONICĂ / ХРОНИКА / CHRONICLE	33	
VIAȚA FILIALELOR / ЖИЗНЬ ФИЛИАЛОВ / LIBRARY’S BRANCHES LIFE	<i>Lidia KULIKOVSKI</i> Lectura chișinăuienilor, acum un secol, la biblioteca orășenească Что читали кишинёвцы, сто лет тому назад, в городской библиотеке Lecture of Chisinau inhabitants a 100 years ago		57
<i>Elena BUTUCEL</i> Biblioteca „Ovidius” la ceas aniversar 15-летний юбилей Библиотеки „Ovidius” The 15th anniversary of the Public Library „Ovidius”	ESEU / ЭССЭ / ESSAY	37	
<i>Claudia ȘATRAVĂ</i> Biblioteca „Târgu-Mureș” și-a redeschis ușile	<i>Dinu MIHAIL</i> Laudă cărții Хвала книге Book’s praise		61

CARTEA PE GLOB / КНИГА НА ГЛОБУСЕ / ROUND THE WORLD

Vlad POHILĂ

Tinără, dar viguroasă (Impresii despre literatura și spiritualitatea estonilor)
Молодая, но разнообразная (Заметки об эстонской литературе и духовности)
Young but vigorous (Impression about Estonian literature and spirituality) 65

LA COLEGIU NOȘTRI / У НАШИХ КОЛЛЕГ / OURS ABROAD

Ionel ROUR

Prima acasă, prima la locul de muncă
Первая в семье, первая на рабочем месте
First in house, first in office..... 83

Valentin VELICOV / Valentin VELICOV

Они такие как все, но немножко другие
Ei sînt ca noi, deși-s puțin mai altfel
They are like all, but a little different 85

CARTEA DE SPECIALITATE / КНИГИ ПО СПЕЦИАЛЬНОСТИ / PROFESSIONAL BOOKS

Breviar bibliografic (*Ludmila PÂNZARU*)
Библиографические новинки
Bibliographic review 89

Lucrări ce configurează imaginea multidimensională a bibliotecii (*Zamfira MIHAIL*)
Работы, очерчивающие многоплановость имиджа библиотек
Works configuring multidimensional library image 91

Cincizeci de ani și încă unul... (*Tamara COTOMAN*)
50 лет и еще один
Fifty years and one more 94

OMAGIERI / ГОДОВЩИНЫ / ANNIVERSARY

Svetlana VIZITIU

Mihai Volontir: „Demnitatea, dacă o ai, ești om, dacă nu – nimic nu e!”
Михай Волонтир: «Ты человек, если имеешь достоинство, если его нет – ты никто»
Mihai Volontir: „You are man if you have dignity, if you haven't it – you are nobody” 96

VI. PRISĂCARU

Mereu inspirat, artistul
Всегда вдохновенный певец
The artist always inspired 99

Vlad POHILĂ

Își împlinește cu demnitate rostul în bibliologie
С достоинством работая на ниве библиологии
He is working with dignity in the bibliography 104

OAMENI ȘI CĂRȚI / ЛЮДИ И КНИГИ / PEOPLE AND BOOKS

Confesiunile unui editor (*Ludmila BULAT*)
Исповедь издателя
The editor's confession 108

Ionel CĂPIȚĂ

Flămînd de lumină
Ищущий свет книги
Seeking book light 112

Constantin BOBEICĂ

Tragediile unei biblioteci
Трагедия кишинёвской городской библиотеки
The tragedy of the library 116

RECVIEM PENTRU GRIGORE VIERU

„Ne-a luminat viața prin scrierile sale, prin însăși prezența sa aici...”: Mesaje ale durerii
Интернет-отзывы к смерти Григоре Виеру
Messages after Grigore Vieru dead..... 118

Grigore VIERU

- Limba română, oastea noastră
națională
Румынский язык, наше
национальное войско
The Roumanian language is our
national army 123
- Legămînt / Завещание /
The Pledge 133
- Făptura mamei / Образ мамы /
The mother 133
- Tu / Ты / You 133
- Puișorii / Птенцы / Young birds 133
- A fost lansată *Taina* care l-a apărât
pe Grigore Vieru
Презентация последней
прижизненной книги
Григоре Виеру
The presentation of the last book in
Grigore Vieru' live time 134
- Primul calendar *Grigore Vieru*
Фото-календарь посвящённый
Григоре Виеру
The first calendar *Grigore Vieru* 135

IN MEMORIAM

- Un patriarh al istoriei literelor,
Constantin Ciopraga (*Constantin*
TRANDAFIR)

Патриарх истории румынской
литературы
The patriarch of Roumanian literary
history 136

Victor Ciutac: „Aș vrea să am și eu un
nume, o adresă...” (*Svetlana VIZITIU*)
Виктор Чутак: «Мне тоже хотелось
бы иметь имя и адрес...»
Victor Ciutac: „I would like to have a
name, an address...” 138

VARIA

- Luceafărul*, cel mai lung poem de
dragoste
„Лучафэр” Михая Еминеску, самая
длинная поэма о любви
Luceafărul, the most long love
poem 140
- Cine? Ce? (*Valeriu RAȚĂ*)
Кто? Что?
Who? What? 141

PENTRU AGENDA DVS. / НА ЗАМЕТКУ / FOR NOTES

- Calendarul aniversărilor culturale
– 2009
Календарь памятных дат
на 2009 год
Cultural Anniversaries Calendar
2009 143

MOARTEA POETULUI, AFIRMAREA LITERATURII

Vlad POHILĂ

Declarate sau nu oficial zile de doliu național, zilele celea de la mijlocul lui ianuarie, dar și multe alte ce au urmat în lunile de iarnă – începutul primăverii, vor rămâne timp îndelungat în sufletul nostru, în conștiința noastră, ca un segment calendaristic marcat cu negrul durerii unei pierderi irecuperabile.

Un stupid eveniment rutier, care a provocat moartea lui Grigore Vieru, a bulversat întreaga societate. O mare tristețe, o jale greu de descris a copleșit Basarabia, trecând fulgerător Prutul, apoi și Carpații, și Dunărea, avînd prelungi ecouri oriunde este cinstit verbul românesc. Valurile de oameni care au inundat centrul Chișinăului în ziua înmormîntării – avalanșe ce aminteau de amploarea mitingurilor și adunărilor naționale pentru limbă și alfabet – au constituit dovada cea mai clară a unei dureri generale, dar și a dragostei generale de care s-a bucurat Poetul printre conaționali.

Grigore Vieru a fost cu adevărat un poet național, foarte iubit de multă lume și, cu siguranță, cel mai cunoscut scriitor al nostru, atît în Basarabia-i natală, în rîndurile românimii de la vest și de la est, cît și dincolo de aceste frontiere geografico-spirituale. Este greu de conceput un moldovean, un român în genere, cu o pregătire medie, să zicem, cu o simțire anumită a frumosului, care să nu-i fi citit poezia. Dacă admitem, totuși, că o fi fiind și din aceștia, cei care nu au avut norocul să se apropie prin lectură de lirismul lui Gr. Vieru, oricum îi cunosc creația poetică – grație numeroaselor cîntece pe versurile sale. Și mai era bine cunoscut și prețuit ca atare pentru luările sale de atitudine în apărarea limbii române, a istoriei naționale, a demnității noastre, prin iubirea sa fierbinte pentru Neam și Țară. Copiii, motivați prin vîr-

stă să nu-i fi citit scrierile pentru adulți, îl știu foarte bine datorită *Abecedarului*, *Albinuței*, altor cărți cu care își încep calea spre lecturi micuții de la noi; mai amintim că versuri de Grigore Vieru sînt incluse în manualele școlare de pe ambele maluri ale Prutului.

Prin plecarea, pentru totdeauna, dintre noi, a lui Grigore Vieru, am pierdut un foarte important reper literar, estetic, dar și unul civic, etic, moral. Dăruindu-i cu harul scrisului, Dumnezeu îi face pe scriitorii vulnerabili, adeseori „slabi de înger”, oricît de viguros le-ar fi talentul. Cînd a spus Grigore Vieru că avem nevoie de alfabet latin, de Tricolor, de independența de imperiu; cînd a zis că limba ne este română și că re-unirea noastră spirituală e o condiție *sine qua non* a supraviețuirii basarabenilor, conaționali i-au crezut necondiționat... Poate mai mult decît pe un patriot-lider politic, mai mult decît pe vreun fruntaș al mișcării naționale ce evoca documente istorice sau argumente de ordin economic, material – care sînt, orice s-ar spune, dovezile cele mai rezistente, mai credibile și mai convingătoare. A fost la mijloc prestigiul său de persoană neimplicată în istorii partizane sau meschine, dar și de om cuminte, de „om al nemîniei”, cum s-a auto-calificat, într-un vers, poetul însuși. Însă, mai presus de toate, era autoritatea talentului său literar, cum nu mai existase vreodată pe aceste meleaguri, poate doar cu excepția lui Alexe Mateevici, în meteorica-i aflare în Basarabia de la începutul sec. XX, cînd le-a lămurit exhaustiv conaționaliilor săi aflați la restriște că au nevoie de un proroc, de un lider neprihănit și dîrz, și că mai au nevoie de renașterea Limbii vechilor cazanii.

Darul poetic nativ l-a ghidat pe Gr. Vieru spre cele mai sigure surse: mai întîi, spre folclor, care nu putuse fi confiscat, nici depor-

tat de invadatorii de la Răsărit, după care a mers pe un traseu eminescian, completat de o traiectorie blagiană, nutrindu-se intuitiv din cele mai frumoase modele ale înaintașilor. Linia de demarcare dintre începuturile sale și maturitatea sa poetică l-a constituit placheta *Numele tău*, tipărită în 1968. Avea *Numele tău* și un format neobișnuit, de buzunar, și o culoare nespecifică pentru copertele unei cărți de poezii – neagră; se deschidea cu o prefață semnată de Ion Druță, un rebel pe atunci, un veritabil disident al acelor timpuri (poate mai ales estetic, decît civic), de unde și prestigiul, admirația aparte de care se bucura autorul *Frunzelor de dor*, al *Baladelor din cîmpie*, al altor „balade” de excepție ale prozei și dramaturgiei basarabene, astfel încît era o cinste să aibă un scriitor o carte prefațată de marele auto-exilat în inima imperiului sovietic. Ca să nu mai spunem că și Ion Druță, marcat mereu de o prudență excesivă, nu dădea oricui o „binecuvîntare editorială”, în genere, nu se prea știe să fi scris el pe atunci un cuvînt introductiv. *Numele tău* apăruse și pe un fundal relativ prielnic pentru acea epocă: mai erau cîțiva ani pînă a fi inițiate diabolicele revizuri și interdicții în spațiul cultural, marea prigoană în literatură și artă avea să înceapă după înăbușirea „Primăverii de la Praga”, în toamna lui 1968, agravîndu-se odată cu ieșirea la rampă a unei disidențe deschise, legată în literatură de numele lui Aleksandr Soljenițin, în știință – de cel al academicianului Saharov, iar în domeniul drepturilor omului – de numele lui Șcearanski și al altor intelectuali evrei. Privaiți de alte forme de recreere sau relaxare, oamenii mergeau la spectacole, frecventau cinematografele și, desigur, citeau – cam astea fiind modalitățile de a trece în alte dimensiuni decît cotidianul gri, cu un număr extrem de limitat de posibilități pentru a te detașa de rutină. Noul, pe atunci, volum de versuri al lui Grigore Vieru avea un tiraj de 15.000 exemplare – o cifră impresionantă și pentru Rusia, mare ca populație, sau pentru republicile baltice, aproximativ compa-

rabile, ca număr de locuitori, cu Basarabia, dar cu o forță tradițional mai însemnată de percepere a frumosului. *Numele tău* s-a epuizat foarte curînd după apariție – dacă nu în cîteva zile, în cîteva săptămîni doar, prevestind, parcă, un destin, de mare succes, pe care urmau să-l aibă și alte volume de Gr. Vieru: *Duminica cuvintelor* (1969), *Aproape* (1974), *Un verde ne vede* (1976, Premiul de Stat al Moldovei), *Steaua de vineri* (Iași, 1978), *Fiindcă iubesc* (1980), *Izvorul și clipa* (București, 1981), *Taina care mă apără* (1986), *Cel care sînt* (1987), *Rădăcina de foc* (București, 1989), *Rugăciune pentru mama* (1994), *Văd și mărturisesc* (1997), *Lucrarea în cuvînt* (confesiuni, aforisme, cuge-tări; Timișoara, 2001), *Strigat-am către tine* (Chișinău-București, 2002), *Acum și în veac* (Chișinău-București, 2004, cu mai multe ediții ulterioare) etc. Menționăm, în contextul acestei liste bibliografice, că Grigore Vieru este primul basarabean care încă în anii de prigoană comunistă a trecut Prutul, cu versurile sale, iar după schimbările din 1989-1991 a devenit un favorit și al cititorilor din dreapta „rîului blestemat”.

Revenind la emblematicu-i volum, *Numele tău*, vom aminti că au apărut, atunci, în presa periodică, o serie de recenzii favorabile – mai întii la Chișinău, apoi și la Moscova, în alte centre culturale din URSS, poezia vieriană începînd a fi tradusă și editată în volume în Rusia, Ucraina, Letonia, Lituania, Georgia etc. Nu mai țin minte care redactor de la *Tinerimea Moldovei* a îndrăznit să insereze, în acest ziar foarte popular și de autentic prestigiu în acei ani, și o recenzie mai puțin favorabilă: o scrisese criticul Ion Ciocanu, formulînd niște observații de altfel corecte și cu totul inofensive. O făcuse, la sigur, nu din invidie, și nici din frondă, cu atît mai puțin – nu pentru a executa vreo comandă „de sus”. Oricum, acea recenzie a provocat multă supărare din partea admiratorilor poeziei lui Grigore Vieru, multe reproșuri i-au fost făcute lui Ion Ciocanu: cum de a îndrăznit să atenteze la „o sfințită a sfințelor” a literaturii noastre ce lua o nouă,

mult dorită respirație, după aproape două decenii de teroare estetică?! Am amintit de acest amănunt pentru a sublinia că versurile lui Grigore Vieru, numele său de poet, autoritatea sa estetică-morală, căpătaseră o alură mitică, de legendă încă pe atunci, în tinerețea relativă a autorului și în tinerețea absolută a generației mele.

Deja în *Numele tău*, Gr. Vieru a demonstrat că știe a mlădia admirabil, în vers, limba română, detașându-se categoric de limitele graiului moldovean, spărgînd tiparele lingvistice locale, oferind modele poetice, dar și pur stilistice, de română exemplară, cum ar fi spus faimosul lingvist Eugen Coșeriu. În acest limbaj încântător, el a abordat motive-cheie pentru poezia românească, pentru estetica noastră națională: mama, femeia, copilul / copilăria, iubirea, pitorescul naturii și frumosul, nu întotdeauna observat, de lîngă noi, dragostea de baștină, atitudinea pioasă față de simbolurile, însemnele unui Neam. Ar fi o primă explicație a succesului, ieșit din comun, pe care l-a înregistrat *Numele tău*, apoi și celelalte, în teme, toate cărțile lui Gr. Vieru. Însă, deopotrivă cu aceste motive, teme sau linii esențiale, poetul a animat și subiectul recunoștinței, elogiului, atitudinii pline de venerație față de înaintași. Nu știu cine a mai reușit la noi să-l înveșnicească pe Mihai Eminescu așa cum a făcut-o Grigore Vieru în poemul *Legămînt...* Iar cartea *Numele tău*, tipărită – reamintim, în 1968 – includea poeme dedicate și lui Tudor Arghezi, Lucian Blaga, George Enescu, Constantin Brâncuși... Ca să nu mai vorbim de unele personalități notorii ale culturii românești din Basarabia: scriitorii, artiștii, pictorii, muzicienii, oamenii ai Cetății etc., cărora de asemenea le-a consacrat tulburătoare și extrem de încurajatoare poezii.

Părăsind, aici, pe ceva timp, sfera poeziei, a creației, vom reitera încă vreo cîteva virtuți, esențiale, ce l-au caracterizat pe Grigore Vieru. Cine l-a cunoscut mai îndeaproape, a rămas mereu impresionat de cumsecădenia sa: chiar și cînd ajunsese la o vîrstă respectabilă, înălțîndu-se pe culmile gloriei, a rămas

nu pur și simplu un om modest, dar unul care era, în suflet, continuu, un copil-minune, dar și un copil foarte cuminte, în același timp. Era de o generozitate mai rar întîlnită, marcat fiind și de o bunăvoință ieșită din comun. Nu vroia să supere pe nimeni, poate pe copii, în mod deosebit nu-i putea supăra în vreun fel, acceptînd necondiționat orice invitație de a se întîlni cu micuții la grădinițe, cu elevii din clasele primare... Fiind un oaspete drag și mereu așteptat pretutindeni, nu ezita să meargă la întîlniri în licee, la universități, în alte instituții, inclusiv sau poate prioritar la biblioteci. Faptul că ducea cu multă demnitate povara, deloc ușoară, a mării sale popularități la fel spune multe despre firea poetului. Avea răbdare să scrie dedicații... multe, cîte i se solicitau! și cine păstrează un autograf de-al lui Grigore Vieru poate confirma că nu scria „de serviciu” niciodată, nimănui. A scris și numeroase referințe, aprecieri, recenzii la manuscrise, prefețe sau postfețe la cărți. Mă număr printre norocoșii care au beneficiat de o precuvîntare la volumul de eseuri *Și totuși, limba română!...*, tipărit anul trecut sub auspiciile BM „B.P. Hasdeu”, în Editura „Prometeu”. Mulți și-ar fi dorit o binecuvîntare a Poetului pe o carte de autor; firește, mi-o doream și eu, fără vreo speranță, însă. Și iată că la solicitarea dnei directoare a BM „B.P. Hasdeu”, dr. Lidia Kulikovski, și a prietenului dr. Vasile Șoimaru, conf. univ. la ASE, Grigore Vieru mi-a scris, acum un an, o prefață de zile mari, o prefață cu care s-ar mîndri oricine. Profit și de această ocazie ca să-mi exprim toată recunoștința – atît generosului poet, cît și celor care au avut inspirația să-l solicite.

Grigore Vieru a fost, pînă la ultima-i suflare, un unionist categoric, și nu unul la modul declarativ. Prin tot ce a scris – și poezie, și eseuri, și aforisme etc. – dînsul a reușit să realizeze o re-Unire proprie, integrîndu-se perfect în marea literatură română, apărînd valorile naționale românești, al cărui promotor a fost și va rămîne pentru noi un model netrecător, mereu demn de urmat.

Șocol pe care l-au trăit basarabienii, majoritatea absolută a românilor, la dispariția

fizică a lui Grigore Vieru, nu a putut diminua dragostea pentru creația și personalitatea sa. Dimpotrivă, poate, sentimentele de dragoste și grație, în zilele acestea de tristețe generală s-au acutizat, au sporit, devenind mai pure, mai clare, mai temeinice. La puținele instituții mass-media ferite de virusul propagandei oficiale – de ex., săptămânalul *Literatura și arta*, Radio *Vocea Basarabiei*, Pro TV, ziarul *Capitala* și încă vreo câteva, mii de admiratori ai operei sale și-au revărsat sentimentele de afecțiune, recunoștință și, concomitent, de mare jale și deznădejde în fața cumplitului destin ce a pus punct unei existențe rarissime de creator și oștean al Cetății.

O amploare nemaipomenită au luat și diverse manifestări omagiale, în zeci și sute de instituții de învățământ, culturale, inclusiv în majoritatea absolută a bibliotecilor din Chișinău, din orașele și satele basarabene. Au fost adevărate manifestări ale cinstirii memoriei poetului, dar și ale onorării scrisului său, două evenimente axate pe activitatea editorială: lansarea, la Chișinău, a volumului *Taina care mă apără*, care a avut loc inițial la Iași, unde a fost elaborat și tipărit, la Editura Princeps Edit, încă în prezența autorului, apoi lansarea unui *Calendar Grigore Vieru*, incluzând o serie de fotografii ce vor înveșnici chipul poetului, menținându-l printre noi, printre numeroșii iubitori ai creației sale și în genere ai literaturii, ai cuvântului scris. La biblioteci, au crescut brusc solicitările de cărți semnate de Gr. Vieru, de alți autori dinaintea sa ori din generațiile literare următoare. Librăriile Chișinăului au fost asaltate de copii, tineri și adulți, care solicitau febril, orice carte de Grigore Vieru. Din fericire, astea nu lipseau... Să mulțumim, pentru acest fapt, rețelei de librării *Pro Noi*, poate în special editurilor *Prut Internațional* și *Litera*, care în ultimii ani au scos volumele *Steaua de vineri*, *La școala iepurașilor*, *Ghicitoare fără sfârșit*, *Întregul cer*, *Acum și în veac*, *Albinuța* ș.a.

Astfel, devenim martori încă a unui paradox al zilelor noastre, dar care o fi fiind, în temei, un mister, mai greu sau mai ușor des-

cifrabil, al tuturor timpurilor: decesul unui creator de seamă nu a condus la stagnarea literaturii, ci la afirmarea ei, într-o nouă ipostază. La moartea lui Grigore Vieru, despre poezia basarabeană, despre literatura noastră, a prins a se vorbi în termeni noi, în altă dimensiune, și prin alte prisme au început a fi văzute cărțile sale, dar și cele ale altor autori, de către cititori, inclusiv de către utilizatorii rețelei de biblioteci „B.P. Hasdeu”. Putem vorbi, astfel, acum, la începutul anului 2009, de o afirmare într-o calitate inedită a literaturii noastre, dar și de o mutație în perceperea lecturii, a accesului la carte, a necesității de a ne apleca asupra cărții. Și pentru aceasta, îi mulțumim lui Grigore Vieru, care, deși ne-a părăsit, ne-a lăsat nu numai opera sa de o valoare greu estimabilă încă, dar și atenția, grija, pentru cei care au vorbit aceeași limbă cu el, pentru cei care văd și simt așa cum dorea Poetul: să fim un popor împătimit de carte, de cultură, ghidați de dragoste, cumsecădenie, alte virtuți specifice omului creștin.

Am încercat, prin acest articol editorial, să aducem un omagiu marelui scriitor dispărut, bunului, veșnicului prieten al sufletelor noastre, al cititorilor noștri Grigore Vieru. Înșirînd aceste rînduri îndurerate, mi-am dat seama, o dată în plus, cită dreptate, a avut o doamnă profesoară de la București, afirmînd că nimic nu e mai greu decît să spui o vorbă potrivită la ora despărțirii de un om drag, de o creație umană stropită de roua divinității. Și orice efort am depune, impactul rămîne oricum unul incomplet, nesatisfăcător. De aceea vom completa prezentul editorial cu alte materiale omagiale, pe care le puteți găsi în alte pagini ale revistei noastre. Să citim, și să nu uităm că am avut șansa deosebită de a fi contemporani cu unul dintre cei mai talentați creatori ai universului estetic de pe această palmă de pămînt în care a pogorît, ca să se înalțe, peste ani și peste frontiere, Grigore Vieru, cel care ne-a oferit atîtea modele vrednice de urmat, inclusiv atitudinea sensibilă față de Cuvîntul scris sau rostit.

CUVÂNTUL DIRECTORULUI

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU”: SINTEZA ANULUI 2008

*Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”*

Diversitatea formelor de comunicare, de media, a căilor de furnizare a informațiilor și explozia utilizării lor oferă chișinăuianului o gamă incredibil de vastă și imediat disponibilă de mijloace de comunicare. Acest fenomen de modernizare umană a plasat biblioteca, ca sursă de furnizare a informației, după internet, chat, blog, site web, impunându-i reguli noi de relații cu utilizatorul, cu comunitatea. Făcându-și loc printre medii, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” și-a asumat un angajament de responsabilitate socială – să joace un rol activ în comunitatea chișinăuiană.

Măsura în care reușește o instituție să-și realizeze misiunea și scopurile depinde de mediul în care operează (comunitatea) și de competența profesională și socială a personalului. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” are un „auditoriu” foarte complex, dificil, și totodată benefic pentru o instituție culturală – capitala statului, Chișinăul, și oameni inteligenți, creativi și flexibili, potrivit mediului competitiv chișinăuian.

În comunitatea noastră succesul cetățenilor este determinat în mare măsură și de accesul rapid la informația pertinentă, de abilitatea lor de a localiza, a analiza și a utiliza resursele informaționale eficiente și adecvat scopurilor propuse, de posibilitățile de căutare, regăsire, evaluare, utilizare și cunoaștere a resurselor informaționale.

BM a fost instituția care a oferit asistență în căutarea și localizarea resurselor informaționale; instituția care a educat utilizatorii să găsească și să utilizeze resursele informaționale; instituția care a creat resurse informaționale locale, instituția în care chișinăuienii învătă pe tot parcursul vieții lor. BM a fost parte a existenței multor cetățeni – 149 028 de chișinăuieni au cardul *HASDEU*, iar 109 389 dintre ei au utilizat foarte activ serviciile noastre în

2008. Ei au solicitat 6 316 783 de documente și au pășit pragul bibliotecilor de 2 076 885 ori.

Fiind, în egală măsură, o instituție de lucru pentru mulți chișinăuieni, este și un centru de recreere culturală. Filialele au oferit 4 504 programe – de lectură, cognitive, culturale, de divertisment care au cuprins 147 027 chișinăuieni.

Biblioteca Municipală reprezintă unicul mediu instituționalizat al lecturii publice în Chișinău. Conștienți de aceasta, administrația și personalul au depus un efort susținut pentru educarea gustului de lectură a celor mici, implicarea în campanii interactive de lecturi a tinerilor, în lecturi de plăcere a adulților. Anul 2008 este caracterizat prin cea mai mare prezență și implicare în programul *Lecturile verii*, prin calitatea conferințelor, din cadrul programului *Chișinăul citește o carte*, prin implicarea autorilor în aceste programe.

Statisticile anului 2008 demonstrează că BM a fost necesară chișinăuienilor.

Pentru a rămâne în continuare utilă, BM își modernizează permanent activitatea. Automatizarea se află într-un stadiu incipient încă, în comparație cu cea din bibliotecile similare din alte țări, dar este prezentă și prioritară în activitatea noastră, diversifică și sporește calitatea serviciilor, fortifică funcția de centru comunitar al BM.

Echipa managerială a stabilit prioritățile, a formulat scopurile, obiectivele și direcțiile pe următorii zece ani prin careși va operaționaliza viziunea și misiunea. Anul 2008, primul an de realizare a *Strategiei BM 2008–2017*, an de care va depinde mult punerea ei în aplicare, a fost unul cu rezultate bune la nivelul constituirii infrastructurii informaționale (înnoirea cu 30 calculatoare și 14 imprimante), reechipării și remobilării unor filiale; diversificării, inovării serviciilor; îmbunătățirii și sporirii considerabile a stocului de carte (73 870 documente noi). A mai fost și anul perfecționării cadrului de reglementare; stabilirii de noi parteneriate; activității de cercetare biblioteconomică, bibliografică și de marketing; inovării, automatizării unor procese care la bibliotecile din RM rămân la nivelul manual; dezvoltării satisfăcătoare a Catalogului Electronic Partajat (91 935 înregistrări noi), inovării site-ului www.hasdeu.md. Acest an a înregistrat și contribuții deosebite la dezvoltarea Sistemului Biblioteconomic Național; susținerea Asociației Bibliotecarilor din R. Moldova; recunoașterea rezultatelor de comunitatea chișinăuiană, profesională și a societății civile (7 premii, 29 diplome de excelență); menținerea performanței echipei, a acțiunilor de motivare și socializare a personalului. Mai menționăm că în 2008 a fost întemeiat corul *BM Alma Mater Librorum*; a sporit calitatea și implicit numărul cititorilor revistei *BiblioPolis*; fiind apreciabilă prezența BM în mass-media (431 articole în presa scrisă și 340 prezențe în mass-media audio-vizuală).

Managementul BM, participativ și constructiv, a stăpânit cu iscusință problemele decizionale, motivaționale, de formare profesională susținând o comunicare internă eficientă și un comportament creativ în comunitatea profesională externă și asigurând garanție succeselor obținute.

Deși recunoscute ca mijloace educative și culturale de mare importanță, cartea și bibliotecile sunt mereu supuse unor reevaluări fie din partea celor care le utilizează, fie din partea celor care le finanțează. Biblioteca a făcut față onorabil acestor exerciții, păstrându-și imaginea și forța.

Anul 2008 a fost evaluat de multe comisii. S-au estimat: executarea bugetului, utilizarea eficientă a banilor alocați, calitatea și suma achiziției de carte, licitațiile de achiziții, eficiența funcționării filialelor (frecvență, ore și zile deschise pentru public, logica și distanța amplasării unei filiale de altă), dotarea cu echipament a bibliotecii și filialelor, reparațiile unor filiale etc.

BM a avut un buget aprobat de Consiliul Municipal, de 18 mln. lei, sumă care pe parcursul anului, a fost diminuată cu

2 000 300 lei, la achiziția de carte. Activitatea de fundraising desfășurată și roadele parteneriatului BM cu alte instituții ne-au permis suplینirea, parțială, a bugetului cu 1 126 655 lei din alte surse: 946 330 lei pentru achiziția de carte, 59 900 lei din granturi de proiecte mici, 120 425 lei pentru echipament tehnologic.

BM a executat în 2008, pentru asigurarea funcționării rețelei, un buget de 18 850 855 lei, din care pentru achiziția de carte 5 339 830 lei (4 393 500 din bugetul local).

Bugetul satisfăcător al anului 2008 a fost, în mare măsură, temelia rezultatelor obținute.

Știind că viitorul aparține celor care învață ce trebuie să învețe pentru a face ce trebuie să facă, BM a asigurat, în 2008, resurse informaționale, condiții moderne de studiu și lectură, personal capabil să ofere asistență, ajutor, consiliere fiecărui chișinăuian care-i va trece pragul în 2009.

Victor Hugo zicea, la vremea lui: *În fața necazurilor vieții, oamenii înțelepți își găsesc consolarea în cărți.* Trecem prin criză... Vom fi de mare necesitate...

Doamnei Lidia Kulikovski pentru participarea la SIMPOZIONUL INTERNAȚIONAL: **Valori și valorizări ale multiculturalismului** organizat de **Biblioteca Județeană "Duliu Zamfirescu" Vrancea** la TÂRGUL DE CARTE, ed. a VI-a, Focșani, 8-11 mai 2008.

Focșani-Vrancea-România
8 mai 2008

Director,
drd. Teodora Fintaru

ACTIVITATEA EXTRAMUROS – O FORMĂ INOVATIVĂ DE ACTIVITATE SAU ACTUALIZAREA UNEI FORME UITATE?

*Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”*

Domeniul biblioteconomic a cunoscut schimbări importante care au cauzat atât redefiniri, reorganizări, progrese, cât și regrese, pierderi de teren, de public. Studiile efectuate în diverse țări (la noi și fără studii putem constata) demonstrează că s-a erodat masa cititorilor și s-a restrâns, lent, numărul cititorilor constanți. În ultimii ani, frecventarea bibliotecilor (nu numai publice) e în stagnare, spun specialiștii europeni; noi zicem, cu referire la Republica Moldova, că e în diminuare. Cauzele sunt multiple. Utilizatorul și biblioteca relaționează într-un context informatizat și digitalizat care impune transformări profunde și nici o prognoză nu arată sfârșitul lor... Context pe care Octavian Paler l-a descris în *Paradoxul vremurilor noastre*: „...Am ajuns până la lună și înapoi, dar avem probleme când trebuie să traversăm strada... Am cucerit spațiul cosmic, dar nu și pe cel interior... Scriem mai mult, dar învățăm mai puțin... Plănuim mai multe, dar realizăm mai puțin

ne... Am învățat să ne grăbim, dar nu și să așteptăm... Am construit mai multe calculatoare..., dar comunicăm din ce în ce mai puțin. ...Acestea sunt vremurile noastre... în care sunt prea multe vitrine, dar nimic în interior...” Vremuri în care citim mai puțin, adăugăm noi.

Pe acest fundal, putem mai ușor vorbi de activitatea extramuros a bibliotecilor, mai ușor putem justifica, sau argumenta, necesitatea orientării dinspre intramural spre extramural. Tocmai pe acest fundal, ne și întrebăm: Ce putem face, în context, pentru a îmbunătăți serviciile bibliotecii?

Bibliotecile și serviciile de informare sunt în plină mutație și trebuie să facă față numeroaselor evoluții tehnologice. Aceste evoluții cer adaptări, inovări, regândiri, reconstruiri ale activității. Fiecare bibliotecă are modalitățile sale de a găsi răspunsuri; comun este scopul – orientarea spre nevoile comunităților, spre nevoile personalizate ale indivizilor. Una din soluții ar fi o strategie de ieșire a bibliotecii în comunitate – a merge la potențialii utilizatori –, de activitate extramurală.

Există mai multe abordări conceptuale ale activității extramuros: (1) activitatea de promovare a instituției (în sensul de a merge în comunitate și a vorbi despre bibliotecă); (2) extinderea serviciilor până în cel mai îndepărtat sector al comunității, până la cel mai îndepărtat utilizator; (3) utilizarea serviciilor bibliotecii de la distanță, din afara zidurilor ei.

Există tot atâtea semnificații noționale:

EXTRAMUROS

1. în afara zidurilor;
2. extern.

EXTRAMURAL I:

1. în afara zidurilor;
2. extern;
3. fără frecvență (referitor la cursuri);
4. utilizare (a serviciilor) de la distanță sau la distanță.

EXTRAMURAL II:

1. Adjectiv - *a se petrece sau a se situa în afara pereților, zidurilor, instituției, comunității etc.* [Dictionary of the English Language, Fourth Edition, 2003, Houghton Mifflin Company].

2. Adjectiv - *a se conecta cu..., dar în afara condițiilor acceptate ale unei instituții* (latin *extra* – englez - *beyond* – dincolo de, în afara..., la distanță, și *murus* – wall – pereți) [Collins Essential English Dictionary, 2 Edition 2006, HarperCollins Publishers].

Deși în limba engleză se utilizează curent noțiunile *extramuros*, *extramural*, mai există un termen, *outreach*, încetățenit și utilizat de bibliotecile anglo-americane când este vorba de activitatea în comunitate, comunitară. În *Dicționarul englez-român* (70.000 cuvinte) al Editurii Teora nu găsim cuvântul *outreach*, doar separat *out* și *reach*.

OUT – exterior; în afară.

REACH I:

1. a ajunge până la, a se întinde până la, a sosi la;
2. a întinde, a da, a înmâna, a trece.

REACH II:

1. atingere, ajungere;
2. to make a reach - accesibilitate, posibilitate de ajungere, acces;
3. within reach – accesibil; la îndemână, aproape;
4. strădanie, silință.

În *Oxford Advanced Learner's Dictionary*, ediție nouă [p. 938], termenul *outreach* are următoarea semnificație: substantiv – activitate prin care o organizație furnizează servicii și consultanță, asistență oamenilor din comunitate, în special celor care nu au posibilitatea sau nu-s în stare să vină la instituție pentru satisfacerea necesităților sau pentru a le da o mână de ajutor. Ex.: *programe educaționale extramuros - efort de a extinde serviciile extramuros și pentru romi, extinderea serviciilor extramuros până în cartierul Aeroport etc.*

Activitatea extramuros oferă calea de a deschide biblioteca la un număr tot mai mare de oameni. Prin definiție, ne indică să ne extindem în afară, în comunitate, pentru a lucra împreună, în parteneriate, în rețele.

Esențialmente, a se extinde în afară, înseamnă să contactezi, să influențezi, să ajuți un număr mai mare de oameni – oameni care pot fi potențiali utilizatori ai bibliotecii. Aceasta mai înseamnă să se extindă accesibilitatea bibliotecii, să se rezolve problema de acces al unei largi proporții de populație care niciodată nu a vizitat biblioteca.

Misiunea serviciilor extramuros în biblioteci constă în *furnizarea materialelor recreaționale, educaționale, culturale persoanelor care din varii motive nu pot utiliza serviciile intramurale, clasice ale bibliotecii.*

Obiectivele activității extramuros, pe care le impun evoluțiile actuale și pe care BM și le-a identificat, trasat, asumat sunt următoarele:

- implementarea, menținerea și dezvoltarea unor servicii distribuite suficient de echitabil pentru a fi accesibile tuturor, în orice punct al municipiului;
- constituirea unor colecții itinerante capabile să satisfacă cerințele diverselor grupuri și instituții comunitare;
- dezvoltarea cooperării, parteneriatelor cu instituții și organizații comu-

nitare prestatoare de servicii pentru asigurarea coordonării și eficienței activităților extramuros;

- cimentarea relației dintre bibliotecă și liderii comunității;
- creșterea vizibilității bibliotecilor în comunitate (în media, în municipiu, în școli și în diverse instituții).

Aceste obiective corespund principiilor de funcționare a bibliotecii moderne care sunt: să facă publicul să-i deschidă ușile; să-l facă să revină, din nou și din nou; să meargă la public acolo unde este, în mediul lui.

Activitatea extramuros nu-i nouă! A fost practică de biblioteci secole la rând.

A cunoscut o dezvoltare spectaculoasă în a doua jumătate a secolului trecut. Era un serviciu obligatoriu în structura bibliotecii, care presta servicii itinerante, mobile (toate bibliotecile raionale și municipale aveau bibliobuse și biblioteci ambulante). Atunci activitatea extramuros nu era altceva decât căutarea cititorului, acum – a utilizatorului.

„În timpul când publicul nostru este provocat de multiple forme de comunicare, diverse tentații spre divertisment, avem nevoie să tindem spre idealul accesului echitabil pentru fiecare, oricând, oriunde, în orice format. Acceptând echitatea accesului, afirmăm valorile noastre de bază, recunoaștem realitățile și ne asigurăm viitorul!”, scria Carla D. Hayden, în cartea *From Outreach to Equite. Inovative Models of Library Policy and Practice*¹.

Serviciile extramuros apar într-o varietate de programe pentru diverse categorii de public: pentru cei instituționalizați, bătrâni, copii, tineri, adulți..., defavorizați, imigranți, refugiați sau persoane care nu au timp să vină la bibliotecă. Cu alte cuvinte, activitatea extramuros este orientată și

spre capturarea noilor segmente de public, spre a atrage nonutilizatorii...

Metodele de ieșire la aceste categorii de public sunt la fel foarte variate: *livrare la domiciliu* (celor care nu se pot deplasa sau nu au timp), *livrare la instituție* (la cererea instituțiilor sau din inițiativa bibliotecii în scopul promovării colecțiilor și serviciilor), *livrare la distanță* (prin e-mail, prin site-ul bibliotecii etc.). Procedeele de livrare la fel diferă: *prin curier sau mașină* (când bibliotecile utilizează acest mijloc), *prin poștă*, *prin intermediul tehnologiei informaționale*, *prin bibliotecarul ce merge la persoană sau instituție*, *prin înțelegere și acord reciproc*, când vine un reprezentant al instituției, în cazul *Pachetelor de lectură* la cerere.

Biblioteca angajată în activitatea extramuros își pregătește *Pachete de lectură*, pentru diverse grupuri (copii, bătrâni); *Business pachete*, la cererea instituțiilor; *Expoziții itinerante*, *Programe speciale, itinerante sau la cerere* pentru o instituție anume.

Prin activitatea extramuros biblioteca își îmbunătățește imaginea sa publică în comunitate, obține oportunități excelente de colaborare cu diverse grupuri din comunitate, își găsește parteneri pentru realizarea misiunii și scopurilor sale, găsește modalitatea prin care sporește, diversifică și îmbunătățește serviciile sale oferite membrilor comunității. În ultimul timp, sporește popularitatea activității extramuros în rândul bibliotecilor. Nu este străină nici altor instituții culturale: de exemplu,

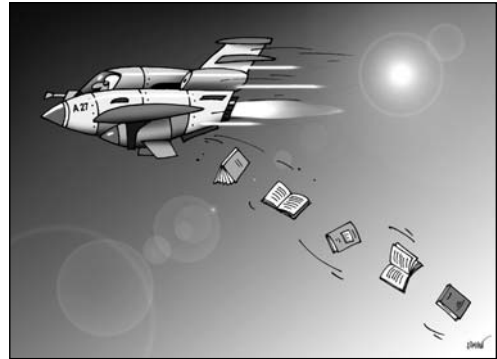
¹ Carla D. Hayden, președinte ALA în anii 2003-2004.

galeriile, muzeele organizează expoziții itinerante, mobile cu care merg în diverse instituții educaționale și organizații. Oricum, principiul fundamental al activității extramuros este unul de colaborare, cooperare, conlucrare, consultare, de resurse informaționale, bunuri materiale și de personal, toate conducând la parteneriate durabile.

Activitatea extramuros este un instrument managerial de menținere și de creare a unei imagini pozitive a bibliotecii, de centru comunitar. Mulți specialiști consideră activitatea extramuros strategie de supraviețuire a bibliotecilor în lumea Google-ului.

Abordată integral, această formă de activitate deschide multe posibilități, adăugă noi deprinderi și experiență, schimbă metodele și căile prin care își vede munca sa bibliotecarul. Este pentru bibliotecii un beneficiu de lungă durată de a extinde audiența și de a dezvolta o bază solidă care să rămână sustenabilă și în viitor.

Biblioteca astăzi, ca niciodată, are nevoie să construiască cât mai multe poduri și legături durabile între sectoarele cultural, educațional, social, voluntar, de sănătate din comunitate. Aceasta și-a propus BM prin *Strategia BM 2008 – 2017*, identificând prioritar direcția *Biblioteca – serviciu public comunitar* și scopurile: (1) *Extinderea accesului chișinăuianului la viața civică și culturală urbană*; (2) *Furnizarea de servicii capabile să satisfacă necesitățile tuturor categoriilor de cetățeni și identificarea ariilor mai puțin acoperite cu servicii de bibliotecă*; (3) *Sporirea contribuției Bibliotecii Municipale la dezvoltarea comunitară*. În primul an de implementare a *Strategiei*, BM a realizat 1 155 activități extramuros, care au acoperit 27 395 chișinăuieni; a sporit, față de anul 2007, utilizarea de la distanță, înregistrând 538 191 vizite. Putem considera rezultatul mai mult decât pozitiv, dacă prin efortul întreprins 27 395 de chișinăuieni

(de la distanță – și mai mulți) au aflat de bibliotecă și de serviciile ei, au beneficiat de colecțiile și de programele acesteia, mulți dintre ei devenind utilizatorii bibliotecii.

Impactul activității extramuros nu se rezumă doar la aceste statistici. Activitatea extramuros ne-a permis să explorăm mai profund diversitatea socială și culturală a comunității, să înțelegem mai bine și să promovăm diferențele noastre, să contribuim la regenerarea climatului de incluzivitate, încurajând o perspectivă de amploare, de participare mai extinsă. Activitatea extramuros a cultivat, educat capacitatea noastră de a ne uita și în exteriorul așezământului bibliotecii noastre. Cel mai important aspect reținut din experiența activității extramuros este că bibliotecarii au conștientizat necesitatea ieșirii lor de după masa de lucru, fapt ce ne-a permis să cunoaștem cum să îmbunătățim performanța prin acest proces.

Jim Collins, în cartea *Leading Beyond the Walls*² plasează clar niște principii cu referire la schimbarea concepției de conducere a organizațiilor, principii foarte necesare și bibliotecilor.

În primul rând – *ca oricare altă instituție din comunitate, biblioteca trebuie să-și definească interiorul și exteriorul făcând referire la valorile și țelurile esențiale ale acesteia, nu la limitele tradiționale*;

² Apud: *A 8 treaptă a înțelepciunii* / Stephen R. Covey. – București: ALLFA, 2006, p. 301.

În al doilea rând – *managementul instituțional are datoria de a construi mecanisme de conexiune cu comunitatea;*

În al treilea rând – *managerii trebuie să accepte realitatea că zidurile tradiționale se dizolvă în prezent și că această tendință se va accelera.*

Biblioteca, fiind prin excelență o instituție publică, este obligată, prin misiune, să-și asume responsabilitate socială sporită în Era Cunoașterii. Rolul ei social este recunoscut de salariații bibliotecilor, numai că unii se fac a nu-l înțelege prea bine și nu-l acceptă integral, ca valoare, rol sau scop. Trebuie revăzută această atitudine. Fiecare decizie luată, fiecare acțiune realizată trebuie văzută din perspectiva ace-

tei responsabilități pentru că programele extramuros nu au șanse de izbândă decât dacă bibliotecarii și bibliotecile activează cu convingerea clară a importanței lor la toate nivelurile de decizie și de execuție.

Referințe:

1. McCook, Kathleen de la Peña. *A Place at the Table: Participating in Community Building*, foreword by Sarah Ann Long. – Chicago: American Library Association, 2000.
2. Kulikovski, Lidia. *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor*. Ch.: Ed. Epigraf, 2006. – P. 142-145.
3. Osborne, Robin. *From Outreach to Equite. Innovative Models of Library Policy and Practice*. ALA, 2004. – 160 p. – ISBN: 0-8389-3541-9.
4. Collins, Jim. *Leding Beyond the Walls*. The Peter Drucker Fondation for Non Profit Management; Frances Nesselbein, Marshall Goldsmith și Ian Somerville, Ed. Jossey-Bass Publishers, 1999.
5. Six Steps to Creating a Libravery Outreach Program. www.ala.org/ala/olos/outreachresource/docs/six_outreachsteps.pdf
6. 10 Library Outreach Programming Ideas. www.ala.org/ala/olos/outreachresource/docs/outreach_programming.pdf
7. Partners in Library Outreach. www.ala.org/ala/olos/outreachresource/docs/outreach_partners.pdf
8. Bibliografie utilă la: www.cas.usf.edu/lis/a-librarian-at-every-table

DIVERSITATEA MODALITĂȚILOR DE PROMOVARE A LECTURII LA BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU”

Genoveva SCOBIOALĂ,
manager, Departamentul Marketing

Trăim astăzi o perioadă când cartea, obiectul principal al activității noastre, a fost depășit întru câțiva de alte mijloace media. Chiar dacă se zice că basarabeni sunt mai refractari la tehnologiile moderne, iată că acestea au pus pe deplin stăpâ-

nire și pe noi, mulți putându-se considera o „generație a internetului”. Astfel, internetul ne-a afectat copilăria, furându-ne jocurile în aer liber și plimbările prin parcuri și păduri, ne-a furat posibilitatea comunicării directe înlocuind-o cu cea de

pe Messenger, ne-a limitat șansa de a ne face prieteni frecventând teatrele sau cinematografele, punându-ne la dispoziție bloguri și forumuri și, în sfârșit, ne-a diminuat pasiunea pentru lecturi, oferindu-ne în schimb multă, multă informație, dar nu tot timpul valoroasă și pertinentă. Totul ar fi perfect însă, dacă ar exista un echilibru între modernism și tradiționalism. Nu că am fi noi atașați de un ansamblu de valori sau concepții constante, dar pentru că făcând parte din sistemul informativ-structiv-cultural simțim cel mai bine care sunt carențele unor informații de pe net, iar modernizarea activității de bibliotecă trebuie folosită la promovarea serviciilor și produselor, încât să-i determine pe utilizatori să se reîntoarcă la lectura pe suport tradițional. Tocmai abandonul lecturii i-a determinat pe responsabili de acest fenomen să declare anul 2008 An al Lecturii, iar Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” în *Strategia de dezvoltare până în 2017* a identificat **patru** arii de concentrare, **prima** fiind **CARTE, LECTURĂ, STUDIU ȘI CULTURĂ**.

BM a inițiat activități de revigorare a lecturii de doi-trei ani sub toate formele de manifestare, îndeosebi susținând o serie de programe de lectură, precum *Lecturile verii, Ora poveștilor, Chișinăul citește o carte*. Aceste programe au menirea să sporească interesul față de multiplele valori ale lecturii, să cultive gustul pentru lectură, încurajând apropierea autentică de carte, să redescopere rolul cărții, să mobilizeze toată energia bibliotecarilor spre o lectură de suflet cu consecințe majore asupra formării și dezvoltării personalității.

Pentru a spori interesul și atractivitatea utilizatorilor, în cadrul *Programelor* s-au folosit forme cunoscute deja de toată lumea: lecturi cu voce tare, pe roluri, întâlniri cu scriitorii, expoziții cu prezentări de carte, cenacluri literare, ore de lectură. Totodată, am recurs și la tehnici mai noi: plasarea pe web a celor mai solicitate titluri, lista cărților jubiliare (un îndemn subtil de a le pro-

mova ținând cont de rezistența lor în timp), prezentări în formatul PowerPoint, mijloace informaționale vizuale, accesorii care, prin dinamism, au „însuflețit” și consolidat informația, întregindu-i efectul. Aceste *Programe* au transformat bibliotecile în ateliere de lucru, în spații ale interferenței dintre joc, lectură, comunicare, informație în care se modelează gustul pentru lectură prin utilizarea altor metode de dezvoltare – teatru, muzică, film. Cei mai mici au apreciat foarte mult lecturile în afara bibliotecii – în parcuri, lângă havuzuri sau lacuri etc.

La toate activitățile s-a mizat foarte mult pe publicitate. Posterele din bibliotecă, semnele de carte sau pliantele, afișele din școli și grădinițe, foile volante plasate prin cutiile poștale la blocurile din vecinătate – au contribuit la persuasiunea utilizatorului și a nonutilizatorului de valoarea cărților propuse spre lectură. Foarte importante au fost acțiunile succedate lecturilor, acțiuni organizate în concordanță cu vârsta, gustul și statutul social al cititorilor. Copiii au predilecție pentru întâlniri cu autorii, pentru a desena eroii preferați, pentru a crea ei înșiși povești sau a le continua pe cele începute de bibliotecar ori voluntari, care sunt liceenii ai claselor mai mari, tot ei și prietenii fideli ai bibliotecii, pe care îi implicăm cu succes în astfel de activități. Tinerii și adulții au preferințe pentru debateri în prezența autorilor și a criticilor literari. În această privință noi suntem mai privilegiați, aproape toți scriitorii locuiesc în Chișinău și ne este ușor să-i cooptăm. Dar foarte important este ca acești invitați să fie pe placul cititorilor, preferințe identificate din anchetele realizate sistematic cu aceste ocazii. Concluziile ce se desprind din aceste cercetări demonstrează importanța lecturii la diverse categorii de cititori în cadrul programelor de vară organizate în bibliotecă (ne-am convins că pentru comunitatea chișinăuiană aceasta este perioada cea mai favorabilă lecturilor), dar și oportunitatea acestora prin aplicarea unor

forme noi, care să determine, în primul rând, modificarea atitudinii copiilor față de lectură, prin includerea autorilor și a temelor identificate: *natură, dragoste, istorie, inclusiv a orașului Chișinău, realizări actuale ale științei*. Asociate cu alte instrumente de distingere a preferințelor, cercetările reprezentă o modalitate de a aduce biblioteca în atenția utilizatorilor, însă ele mai întăresc și convingerea acestora că opinia lor contează, că ea este importantă pentru bibliotecă în perspectiva îmbunătățirii calității și diversificării serviciilor care le sunt oferite.

Acest experiment a reușit și urmează a fi continuat, fapt care reiese clar din frecvența copiilor în cadrul lor, dar și din creșterea semnificativă a numărului de împrumuturi.

Exemplificăm cu impactul pe care l-a avut efortul anului din cadrul programului *Lecturile verii 2008* cu genericul *Cartea nu are vacanță: s-au lecturat 729 544 de cărți, au fost organizate 1 507 activități culturale, la care au participat 27 285 persoane*.

Utilizatorii implicați în acest program au fost ajutați nu doar să-și petreacă timpul liber avantajos, ci și să cunoască ceva nou, să-și dezvolte intelectul și vocabularul, să gândească și să viseze, să descopere noi orizonturi, să acumuleze experiență,

să înțeleagă mai bine noțiuni de civilizație, progres, spiritualitate.

Nu mă voi opri la cele mai solicitate basme din cadrul „Orei poveștilor”, dar aș vrea să nominalizez cu satisfacție cele trei titluri din Programul **Chișinăul citește o carte**: A. Busuioc, *Hronicul Găinarilor*, I. Colesnic, *Note din Arca lui Noe* și L. Hlib *Regina nopții*. Putem menționa acum că au fost decizii destul de inspirate, iar întâlnirile cu autorii au fost adevărate lecții de rafinament literar, de inteligență, de comportament civic și de patriotism. Ne bucurăm că acest program a fost preluat de comun acord de Biblioteca „D. Cantemir” din Ungheni.

Pentru buna desfășurare a programului *Chișinăul citește o carte – 2008* Biblioteca Municipală a achiziționat 600 ex. de cărți, care pe parcursul anului au fost împrumutate de peste 12 000 ori, au fost organizate peste 200 de activități culturale, la care au participat circa 7 000 persoane.

Un alt program cu deschidere spre acțiuni ce circumscriu încrederea în valorile cărții și ale lecturii este unul mai recent, dar care a suscitat deja un viu interes. Este vorba de *Lecturi aperitive „Carte la pachet”*, implementat de Biblioteca „O. Ghibu” după modelul proiectului francez *Lire en fête*, cu

o concepție originală de a stimula apetitul pentru lectură, de a gusta din deliciul ei. Programul se desfășoară într-o formă atractivă, într-o manieră liberă și degajată, miza punându-se pe decor și atmosferă: ambient, acorduri muzicale, cafea, audieri și vizionări, expoziții.

Prin însăși sintagma *Lecturi aperitive*, se înțelege o etapă de anticipare, de pregătire, de trezire a gustului pentru lecturi, care mai apoi să se transforme în pasiune, în patimă. Programul mai înseamnă o colecție de cărți din cele mai reprezentative și recomandabile pentru lecturi, o prezentare relevantă, ușor sesizabilă a unor mesaje din diverse titluri, subtile influențe de alegere și preconizare. Această formă de activitate, prin caracterul inovativ și captivant al desfășurării, îi ademenește în primul rând pe tineri. Suprasolicitați, adesea, de lecturile obligatorii, ei preferă forme spectaculoase, ludice, atractive, ghidate de personalități culturale distincte. Cele cinci ședințe au adunat circa 400 de utilizatori. Ele „au reușit să ne atragă într-o lume inedită, cea a cărților”, „plină de suspansul mistic al șirului de întrebări-răspunsuri în care nu a rămas loc pentru monotonie” – spicuim din relatările participanților.

O altă modalitate de promovare a lecturii sunt activitățile extramuros, devenite

deja tradiție la unele filiale – „Alba Iulia”, V. Bielinski, „I. Mangher”, Traian.

Prin intermediul acestui gen de activitate biblioteca publică își deschide larg ușile, îndeosebi, pentru o categorie specială de persoane – cele dezavantajate, asigurându-le accesul la carte, lectură, cunoaștere, informare, documentare și studiu. Acest program complex contribuie la integrarea lor în societate, la educarea și dezvoltarea personalității, dar și la îmbunătățirea nivelului tehnicii de lectură, în special la copii, la dezvoltarea interesului și gustului pentru carte, lectură în general. Comunicarea interactivă în baza lecturilor, a cărților prezentate consolidează relația dintre bibliotecă și utilizator. Acest program se desfășoară sub genericul *Biblioteca vine la tine cu prieteni*, prin „prieteni” înțelegându-se bibliotecari, scriitori, cititori talentați de la școlile de muzică sau arte plastice. Iar interacțiunea cărții cu jocul, cu muzica, cu dezbaterile facilitează tipuri noi de relații ce se nuanțează și se diversifică, devin mai productive și de lungă durată. Prin intermediul lecturilor li se oferă o șansă de a cunoaște alte realități, alte adevăruri, adeseori inedite, încât li se poate schimba chiar viziunea asupra vieții, iar nevoia de informare, de cunoaștere și de autoinstruire devine tot mai evidentă.

Deseori în cadrul acestor ieșiri pe teren – școli specializate, internate, grădinițe de copii cu dizabilități, case de bătrâni – le sunt oferite și cadouri, bineînțeles, cărți din partea bibliotecilor sau a autorilor. Cei mai generoși în acest sens sunt scriitorii I. Filip, I. Țurcanu, T. Știrbu, C. Partole.

Alte acțiuni de socializare și de modelare a ființei umane prin lecturi, apreciate de beneficiari, sunt concursurile literare, care s-au încetățenit și consolidat în activitatea BM prin mai multe forme și metode interactive.

Știm cu toții cu câtă pasiune participă liceenii „La izvoarele înțelepciunii”. Ei bine, asemenea concursuri, organizate în baza unor opere literare sau a întregii creații a scriitorilor omagiați ori comemorați, constituie adevărate regalii literare. Concursul *La steaua care-a răsărit*, organizat în parteneriat cu instituțiile de învățământ preuniversitar, este un îndemn de a studia cât mai bine opera Marelui Eminescu, atât în limba română, cât și în franceză sau engleză. Organizat pe mai multe secțiuni (proză, poezie, creație), participanții sunt obligați să dea dovadă de profunde cunoștințe ale operei eminesciene, dar și ale traducerilor, să redescopere plăcerea de a citi și reciti din „măiastra-i carte”. Un alt concurs inedit, de pătrundere în sensul versului eminescian, a fost cel de caligrafie, care a fost dedicat aniversării a 125-a de la publicarea operei eminesciene *Doina* și organizat împreună cu Societatea Bibliofililor din Moldova. Scopul profesional al Concursului s-a axat pe două direcții complementare: stimularea interesului pentru lectură, cultivarea dragostei pentru valorile perene și sensibilizarea la frumos prin aplicarea artelor figurative, cum ar fi caligrafia tradițională; de a promova și a cultiva acest gen de artă în rândurile tinerei generații. Chiar dacă au fost participanți reprezentând mai multe etnii, toți au conjugat destul de reușit subiectul poeziei exprimat prin imaginile-simbol, prin orna-

mente utilizate, manifestând înțelegerea textului literar, capacitatea de a recepta reflexiv opera, precum și potențialul de creativitate. Învingătorii au fost stimulați cu diplome, cu premii consistente, cărți și alte materiale promoționale cu însemnele bibliotecii. O activitate complexă menită să promoveze biblioteca și cartea a fost *Săptămâna ușilor deschise*. Prin acțiunile întreprinse, prin publicitatea intensă, prin vizitele de circuit s-a favorizat creșterea numărului de utilizatori, diversitatea culturală, bibliotecile devenind pentru o săptămână centre în care s-a concentrat o impresiionantă viață culturală. Iubitorii de carte au avut posibilitatea să vadă (dar să și împrumute) colecții speciale, cărți rare, opere cu autograful scriitorilor, noutăți editoriale, volume care se remarcă prin calitate și realizări grafice deosebite.

Toate acțiunile desfășurate în promovarea potențialului informațional al BM, implicit a cărților de beletristică, au fost amplificate de expoziții organizate prin prezentarea noilor achiziții, dar și prin scoaterea din anonimat a cărților de valoare. *Cărți uitate pe raft* – a fost titlul unor expoziții din mai multe biblioteci care au contribuit la reactualizarea unor opere importante din literatura națională și universală. Cu riscul multora de a ne invidia, nu putem să nu menționăm că o parte a succesului programelor de lectură a fost achiziția de excepție din acest an.

Din experiență ne-am convins că o carte poate fi promovată nu neapărat prin programe și acțiuni deosebite. O simplă lansare, care a produs o adevărată senzație culturală, a fost miniromanul *Cine răspândește anecdote* de Lilli Promet, tradus din estonă de colegul nostru Vl. Pohilă. Această premieră absolută în spațiul românesc a provocat discuții și aprecieri ale celor prezenți, unii dintre ei cunoscând-o personal. Alții o cunoșteau după romanul *Primavera*, care i-a asigurat

autoarei estone o mare popularitate. Dar care a fost impactul activității noastre?

1. Cartea a fost lecturată de foarte multe persoane prezente la eveniment, precum și de cei care s-au informat din presă sau de pe pagina web a BM.

2. Romanul *Primavera*, împrumutat de la Biblioteca „Ovidius” pentru a-l prezenta la expoziția care a însoțit lansarea, i-a intrigat pe mai mulți participanți și de atunci, de luni bune, nu-și mai regăsește locul la raft.

3. Ambasadorul Lituaniei, prezent la manifestare, pe lângă profunda recunoștință și apreciere de a promova culturile baltice ne-a promis noi donații, numărul de cărți al autorilor din Țările Baltice deținut de biblioteca noastră considerându-l infim.

4. Pe marginea romanului sus-numit s-a organizat un medalion literar cu genericul *Lilli Promet, o prezență remarcabilă în literatura estonă*, la care au participat zeci de elevi de la liceele „M. Eliade” și „Al. I. Cuza” cu 12 comunicări.

5. S-a făcut, astfel, un pas sigur spre multiculturalism – un imperativ al epocii în care trăim, marcată de globalizare, de apropierea și cunoașterea reciprocă a popoarelor.

Dacă e să contabilizăm câte persoane au citit cartea, am rotunji cifra de 500. E mult, e puțin, e greu de spus, dar cu siguranță mulți autori și-ar dori ca fără prea mult efort, într-o perioadă foarte scurtă, operele lor să ajungă la inima și sufletul a atâtor cititori.

În acest An al promovării lecturii atenția ne-a fost concentrată nu numai la „ce citim și cât”, dar și la „cum citim”. Conștienți că trăim într-un secol al vitezei care implică o informație rapidă, promptă, ușor receptabilă unui lector grăbit, am încercat prin programul *Arta lecturii* să nuanțăm mai multe determinative: lecturi rapide, lecturi de reviste, lecturi de sinteză, lecturi comprehensive, lecturi de compedii, elemente ce includ noțiuni de artă a lecturii.

Astfel, în filiale au fost organizate expoziții cu cele mai captivante cărți care constituie repere importante în posedarea artei lecturii, printre acestea: N. Manolescu. *Cititul și scrisul*, A. Flacon. *Universul cărții*, A. Agreșeanu. *Bucuria lecturii*, P. Dumitriu. *Despre viață și cărți*, L. Arion. *Arta lecturii* ș.a.

Acestea sunt doar o parte din activitățile pe care le-am organizat pentru cititori cu scopul de a-i atrage și a le modela gustul pentru lecturi și pentru o mai mare penetrare a culturii în rândurile lor, iar afluența publicului participant demonstrează utilitatea indubitabilă a unor asemenea campanii.

Dar acest fenomen al lecturii impune și bibliotecarilor cunoștințe profunde, încercări inovatoare, flexibilitate, un caracter dezinvolt de manifestare. În acest context au avut loc două mese rotunde: *Biblioteca și Publicul: în căutarea cititorului ideal și Suntem un neam al cărții!? Problema cărții și a lecturii în Republica Moldova*, la care au participat bibliotecari, cititori, editori. S-au pus în discuție și s-au evidențiat probleme vizând rolul bibliotecarului în fața provocării noului tip de cititor, despre influența bibliotecii, a cărții asupra utilizatorului prin selecție și inducerea valorilor culturale, despre o mai bună cunoaștere a fenomenului numit lectura de plăcere.

Prin enunțurile de mai sus sperăm să vă fi convins că afirmația „Azi nu se mai citește” se află în dezacord cel puțin cu opinia bibliotecarilor, care ar înlocui-o cu realitatea „Azi se citește altfel”. Să nu fim pesimiști în legătură cu viitorul lecturii, el depinde de modul cum îl vom încuraja și cum vom promova cartea, lucru pe care biblioteca este cea mai indicată să-l facă, convingându-i, prin mijloace specifice ei, cât de necesar este să citești – și pentru trup, și pentru suflet. Cartea rămâne aceeași sursă de lectură și creație, aceeași „speculum humanae salvatonis”, menită să dăinuie peste ani.

ANUL LECTURII CONTINUĂ

Victoria BERNIC,
director, BP „D. Cantemir”, Ungheni

Să privim, să ascultăm sau să citim? Biblioteca Publică Raională „Dimitrie Cantemir” a ales să le îmbine pe toate printr-un proiect, în premieră la Ungheni, cu titlul „Ungheniul citește o carte”. Pentru realizarea acestui proiect am fost inspirați de inițiativa colegilor de la Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, care în anul 2008 – Anul Lecturii – au desfășurat cu succes proiectul „Chișinăul citește o carte”.

La 13 martie a.c. unghenienii au demonstrat ceea ce trebuia să fie un eveniment care să ne reunească prin lectură. Cartea cu titlul *Răscrucea întâmplărilor predestinate* a fost prima aleasă pentru proiectul „Ungheniul citește o carte”. Bibliotecarii de la BPR „Dimitrie Cantemir” au ales această carte pentru lectură din două motive esențiale. În primul rând, pentru că autorii și protagoniștii cărții *Răscrucea întâmplărilor predestinate* sînt două mari personalități, „două profesii de credință puse sub semnul slujirii culturii”, botezați de academicianul Mihai Cimpoi „risipitori întru cultură” – Aurelian Dănilă și Iulian Filip.

Aurelian Dănilă, doctor conferențiar, a fost redactor-șef al redacției muzicale a TV Moldova, director al Teatrului de Operă și Balet, prim-vice ministru al culturii, Ambasador al Republicii Moldova în România, Austria, Germania, Danemarca, Suedia, prim-vice ministru de externe, rector al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice. Din 2005 este președinte al Uniunii Teatrale din Moldova, președinte al Comitetului Internațional Delphic.

Iulian Filip – poet cu celelalte inspirații ale sale: folclorist, prozator, publicist, doctorand, cercetător științific al Academiei de Științe, șef al Departamentului Cultură în

Primăria Chișinău, autor al cărților de poezie: *Unde ești?*, *Ruga iezilor cei trei*, *Casa greierului*, *Moara cu plăcinte* etc. Maestru în arte, laureat al Premiului *Simion Florea Marian* al Academiei Române.

Cel de al doilea motiv constă în faptul că autorii sînt cunoscuți publicului unghenean de la întîlnirile anterioare – lansarea cărții *Moara cu plăcinte* și premiera filmului documentar *Aria*, despre cîntăreața Maria Cebotari, alături de autorii peliculei (regizorul Vlad Druc și scenaristul Dumitru Olărescu), eveniment ce nu ar fi avut loc fără implicarea lui Aurelian Dănilă. Aceste momente unice au avut un ecou frumos în comunitatea noastră, iar participanții au solicitat noi întîlniri. Astfel spus, aceste personalități sînt cunoscute de noi, însă la fiecare întîlnire cei mici și cei mari îi redescoperă.

Cred că, în momentele de criză, cînd ne punem multe întrebări, scriitorii fie că aleg să nu riște, fie vor să iasă în evidență și creează ceva neobișnuit. *Răscrucea întâmplărilor predestinate este o carte neobișnuită și conține, înainte de toate, două confesiuni sentimental-documentare, cei doi își povestesc întâmplările, adesea intersectate spre a se dumeri asupra acestui traseu al vieții și destinului, își aleg o temă de dezbatere de natură morală: sînt sau nu la locul lor?*

Titlul captivant, ca pentru un roman, are o deschidere metaforică și atrăgătoare pentru lectură, imaginile relevante intercalate printre dialogul produs în carte, au constituit un interes pentru parcurgerea textului.

Lectura cărții pentru unii cititori de la Ungheni a actualizat vechile cunoștințe, a dat posibilitatea de noi asocieri și a descoperit noi adevăruri și creații. Originalitatea cărții este desăvîrșită de o colecție de ver-

suri și grafică, autor Iulian Filip, precum și de un CD cu creații pentru clarinet, sem-nate de Mozart, Beethoven, Weber, Mendelssohn-Bartholdy ș.a. în interpretarea lui Aurelian Dănilă.

Participanții i-au provocat pe protagoniști prin diverse întrebări: despre conceperea cărții, impactul ei la cititori, situația social-politică din țară etc.

O adevărată lecție a constituit poziția lui Iulian Filip vis-à-vis de cultură. La întrebarea: *Ce să facem ca să nu dăunăm culturii?*, dl I. Filip a răspuns foarte original: *Fiecare om, și oamenii de cultură, duc o cruce. Dacă dorești s-o faci mai ușoară, pune umărul, dacă nu – nu pune piciorul...*

Aurelian Dănilă a dat o pildă pe cât de simplă, pe atât de prețioasă: *Cît de mult ne dorim să trecem peste o stare care nu ne satisface, ea trebuie totuși trăită... Dar cum?... Dacă noi vrem ca după vineri să vină duminică, și chiar dacă vom fi cu toții de acord cu*

aceasta, să semnăm acorduri etc., oricum va veni și simbăta pe care trebuie să o trăim cu răbdare, înțelegere și ascultare reciprocă. Aurelian Dănilă crede că prin cultura comunicării vom putea depăși orice stări de criză.

Ne bucură că oamenii sînt în continuare interesați de lectură, chiar dacă se vorbește peste tot de criză și politică, totuși ei și-ar dori să acorde lecturii mai mult timp, iar biblioteca le vine în întîmpinare prin astfel de proiecte.

Recunoaștem că programul lansat a avut un rezultat bun datorită cărții superbe, autorilor distinși, publicului receptiv, autorităților și partenerilor media care au crezut în acest eveniment și au promovat lectura și imaginea bibliotecii în comun.

Aceste rezultate ne dau speranțe că la Ungheni, Anul Lecturii va continua și în 2009 – Anul Imaginii Bibliotecii Publice în comunitate.

COPIII CHIȘINĂULUI CITESC MULTE CĂRȚI BUNE

*Lidia-Elisabeta HLIB,
scriitoare*

Dacă la sfîrșitul mileniului trecut se formase un gol în bibliotecile pentru copii, lipsind cărțile cu grafie latină, în prezent este o abundență, o avalanșă de literatură așa-numită „pentru copii”.

Librăriile și bibliotecile sunt inundate de cărți colorate țipător, fără un gust artistic ce ar educa în micul cititor simțul estetic, al armoniei culorilor... Adeseori chiar și în titlul de pe copertă sunt comise greșeli ortografice, nemaivorbind de text. De exemplu, în titlul unei cărți era scris „semința” în loc de „sămînța”. Nu are importanță care editură și ce autor au conceput această carte, deoarece sunt prea multe „capodopere” puse la dispoziția micului cititor de „scriitori” crescuți peste noapte pe

cîmpul irigat de incultură. Ar avea criticii literari un teren imens de activitate, dacă ziarele ar remunera munca lor și ministerele educației și culturii n-ar fi indiferente față de literatura pentru copii.

Ar trebui ca această literatură să corespundă măcar celor trei criterii de bază în orice creație artistică – cognitiv, educativ și neapărat emotiv, cînd e vorba de copii. Dar iată că o mulțime de edituri particulare luptă pentru a supraviețui și se bucură de orice „autor” care nu-i cu buzunarul gol și astfel se creează condiții ideale pentru cultivarea infanțității unor generații care în final se fac văzute și auzite pe la „Fabricile de staruri”, poluînd eterul cu „perle” ce te fac să închizi cu groază televizorul, plîn-

gînd de milă tinerilor agramați și incuți, ce-și afișează „calitățile” pe micul ecran pentru a fi „admirati” de întreaga lume.

Trăim într-o perioadă a haosului ofensiv, care nimicește fără selecție tot ce cîndva ținea de cultură, moralitate, etică, estetică, armonie etc.

Literatura pentru copii este prima treaptă în crearea gustului estetic și a dragostei pentru Cuvînt. Și această treaptă trebuie să fie traicnică pentru a înălța copilul spre alt nivel.

Cine în prezent este ocrotitorul, ochiul exigent, distribuitorul care trece ca prin razele X (roentgen) acel puhoi de cărți pe care-l elimină pîntecele fecund al editurilor?

Îmi face impresia că doar lucrătorii bibliotecilor, mai ales cei din municipiu. Am avut ocazia să fac cunoștință cu o structură ce stă mai mult ascunsă la demisolul de lîngă Centrul Academic Eminescu – „Departamentul Achiziție. Evidență. Prelucrare”. Cîteva colaboratoare în frunte cu Zinaida Pahomi încearcă să se descurce în teancurile de cărți noi care-și doresc un loc pe rafturile bibliotecilor. E grea munca lor, obositoare. În mare măsură de răbdarea, profesionalismul, insistența în lecturarea noilor apariții editoriale depinde fondul bibliotecilor. Poate ar fi cazul ca doamna Z. Pahomi să aibă în componența acestui departament vreo doi critici literari, care să-și asume o parte din răspunderea mare pe care o poartă colectivul dumneaei la achiziția și completarea fondurilor din bibliotecă.

Deocamdată însă volumul enorm de lucru apasă pe umerii doamnei Z. Pahomi și ai cîtorva subalterne, care fac uneori tot posibilul și imposibilul ca să țină piept cerințelor. Sunt binevoitoare, atente la cărțile noi, gata oricînd să asculte propunerile interesante și profesioniste.

Din acest Departament cărțile pornesc călătoria, ajungînd pe rafturile bibliotecii

lor, apoi spre inimile cititorilor. Ca să atragă acești cititori, bibliotecarele trebuie să dea mereu dovadă de inventivitate. Și ele sunt ingenioase, aceste preotese ale „ritualurilor sacre” de la bibliotecile publice din municipiu. Le-aș compara cu mercurul scăpat din tubul spart: asemenea argintului viu, sunt mereu în căutarea metodelor noi de a atrage cititorii și nu prea au răgazul de a se odihni. Îmi face impresia că și prin somn caută un „ceva” deosebit, inventînd diferite procedee care ar trezi interesul, curiozitatea, dorința de a vizita bibliotecile, de a descoperi comorile ascunse pe rafturi, de a cuprinde o arie largă în sufletele copiilor.

Ca o zeiță, doamna Lidia Kulikovski – femeie cultă, cu un intelect bogat, cu inima deschisă către condeierii ce se numesc scriitori, își dirijează subalternele spre îndrjita luptă pentru a nu pierde cititorul.

Și iată că de cîțiva ani Chișinăul este animat de un program fără precedent în istoria bibliotecilor, sub genericul „Copiii Chișinăului citesc o carte”. Acest program contrapune leneviei intelectuale o activitate utilă, înviorînd simțitor viața culturală a municipiului. Ar fi bine să urmeze exemplul acesta și bibliotecile din centrele raionale.

Uneori televiziunea, internetul, calculatoarele sunt ca un amortizor al intelectului, înlenevind omul, dîndu-i mură-n gură, luîndu-i plăcerea descoperirilor obținute prin munca asiduă de lectură a unui morman de cărți și dirijîndu-l într-o direcție impusă, manipulîndu-l.

Deși se editează atît de multă literatură, cartea începe să fie un atribut al trecutului și prea puțini maturi se îndeletnicesc în timpul liber cu lectură.

Cum se simte în aceste condiții un scriitor ieșit la pensie, uitat de lume, închis într-un apartament nereparat de ani de zile, îngrozit de prețurile ce cresc fabulos, calculînd posibilitățile ce i le aduc o pensie care nu acoperă măcar coșul de consum,

cînd gînduri amare îi taie orice poftă de creație? Părăsit, uitat de toți și de toate, lăsat la voia întâmplării?...

Dar în liniștea tragică a singurătății răsună deodată un apel telefonic și vocea uneia din bibliotecarele din municipiu (rareori și din centre raionale) te rupe din disperare, din gînduri negre, scoțindu-te de printre rafturi la lumina ochilor de cititor.

În asemenea cazuri eu, femeie a fan-teziilor curgătoare prin creier ca apele subterane, mă cutremur, trezindu-mă din somnolența ce mă trage spre moarte, îmi scutur coama asemenea calului lui Harap Alb și merg la întâlniri cu micul, dar frumosul și sincerul meu cititor.

Atunci, împăcată cu Dumnezeu, îmi zic: și în condițiile noastre atît de dezastruoase pentru cultură mai există minuni.

Și una din aceste minuni este reeditarea cărților mele *Zâna celor micuți* și *Regina nopții*. Cum să nu mă închin adînc în fața scriitoarei și editoarei Silvia Ursachi, acest suflet nobil venit în literatură nu doar pentru a-și promova propria creație, ci pentru a susține și pe alți scriitori pentru copii. Dragostea Domniei Sale pentru literatură o face să-și scoată banul din pungă pentru a reînvia arhiva bibliotecilor, a da o viață nouă cărților care îi plac și consideră că merită să fie o reeditare.

A doua minune a făcut-o dna Elena Dabija (directoarea CAIE), împreună cu dna Genoveva Scobioală, manager al Departamentului Marketing la BM „B.P. Hasdeu”, care au propus cartea *Regina nopții* spre lecturare în cadrul programului „Copiii Chișinăului citesc o carte”.

În decursul anului 2008 am fost mereu solicitată și trezită din letargie de acele sunete de telefon, ce mă invitau la comunicare cu cititorii numeroși.

Au urmat șiruri de întâlniri organizate de bibliotecile: Centrul Academic Eminescu, „Ștefan cel Mare”, Traian, „Ovidius”, „Târgoviște”, „Maramureș”, atît în cadrul bibliotecilor, cît și în incinta liceelor și școlilor din capitală.

Și, vorba proverbului: „Toamna se numără bobocii”. La 13 noiembrie a urmat apogeul – extraordinarul final, la care au fost adunați cei mai activi cititori din tot orașul, cu ochi strălucitori, cu buchete de flori, cu sărbătoare în suflete, făcîndu-mă să cred că nu am trăit în zadar pe lume, mîncînd piinea muncită de alții fără de rost, că am creat și eu ceva de valoare, am adăugat o picătură de miere la stupul literaturii.

Nu pot uita acele minute ridicate (ca o pădurice) pentru a comunica o impresie, a-mi adresa o întrebare, a-și exterioriza emoțiile produse de lectura *Reginei* mele.

Am acum pe biroul meu un teanc de scrisorele, felicitări, desene, urări de succes și declarații de dragoste...

Printre primii mă îndeamnă inima să-i numesc pe elevii Liceului teoretic „Liviu Rebreanu”, întâlnirea cu ei fiind organizată de doamna Maria Chirilă de la Centrul Academic Eminescu. Am în față scrisorile semnate de Ana-Maria Mălai, Diana Trofim; Ana (fără nume) din clasa a IV-a îmi

scrie: „Regina nopții nu este o carte simplă, numai citind-o porțile visului îți sunt deschise oricând... Toate capitolele sunt interesante, dar cel mai mult mi-a plăcut Școala fulgilor”. Păcat, dragă Ana, că mi-ai scris doar prenumele tău... Vlada Aftenie din aceeași clasă îmi scrie: „...Vreau să fac o plecăciune în fața scriitoarei, pentru cartea aceasta frumoasă, interesantă, plină de fantezie...”

Scrisoarea Gabrielei Ciolacu este excepțional de îngrijită, cu o caligrafie ce-mi amintește de cărțile vechi religioase, unde fiecare literă pare scrisă cu pana Sufletului. Îmi face impresia că fetița aceasta ar putea fi în viitor o prozatoare bună, concomitent și o pictoriță. Simt plăcerea de a reproduce câteva rînduri din scrisoarea ei: „...Îmi place nespuse de mult această poveste fantastică. Când o citești, te simți de parcă ai zbura spre tărîmul poveștilor, unde palatele-s pe nori, curcubeul este din pulbere cu rouă și soarele-i asemenea unui bujor vesel cu petale de aur... am citit de multe ori această carte. Ea a devenit o prietenă dragă, un izvor de inspirație, o lumină multicoloră...”

Și mie multă lumină mi-au revărsat în suflet minunatele scrisori și în continuare îi voi numi pe alți copii de la acest liceu care m-au bucurat neînchipuit de mult expunîndu-și părerile cu străduință pe foi pictate cu gust: Diana Moscovciuc, Cristian Moisei, Xenia Ungureanu, Vlada-Valeria Botnaru, Marina Munteanu ș.a.

Copiii de la Liceul „Dante Alighieri” au fost mai laconici, mulți mi-au scris că mă iubesc și că le place cartea. Printre ei: Cristian Mîrza, Dumitru Ghelciuc, Adriana Cojocaru, Irina Adomnița, Adriana Caraman, Ina Popescu, Alina Ciuchitu, Mirela Josu ș.a.

Un mesaj frumos mi-au transmis și cititorii Bibliotecii „Ștefan cel Mare”, elevi la Liceul „Julia Hasdeu”: Valeria Goncarencu, Elena Tăvăluc, Cristina Apostol, Beatrice Castraveț, Rosina Marian, Diana Căldare, Anatol Gușan. Iar Mihaela Sarabaș, din clasa a VIII-a, a citit povestea cu interes, scriind și o expunere talentată. Un rezumat cult,

cu o limbă frumoasă a scris și Ruxandra Șterbeț din clasa a III-a. Iată câteva rînduri: „...După ce am citit cartea Regina nopții, am rămas tristă că m-am despărțit de Fulguța. Atunci am cumpărat cartea Zâna celor micuți. M-am bucurat foarte mult cînd m-am reîntîlnit cu Fulguța... Voi sfătui și pe alți colegi și prieteni să citească cărțile Regina nopții și Zâna celor micuți”.

Și-au expus părerile și copiii din școala nr. 5: Marina Bătrînu, Elena Anghel, Ludmila Balacan, Irina Timuș și alții care au uitat să-și scrie numele...

Cititorii Bibliotecii Traian, îndrumați de tînăra directoare Natalia Dabija, și-au transmis mesajele într-un mod original – pe frunze decupate din file galbene – frunze de arțar, pe care în fiecare toamnă le admir...

Răsfoiesc aceste „frunze” și citesc: „Regina nopții... mi se pare că este cartea cea mai potrivită pentru copii... îți trezește și bucurie...”, scrie Mihaela Guțu de la Liceul teoretic „Traian”. Irina Todircă, tot din clasa a III-a îmi scrie pe altă frunză: „Citind cartea, aveam emoții pentru fiecare pas periculos făcut de personaje și așteptam cu nerăbdare să ajung la momentul unde totul se termină cu bine. În fetița Fulguța parcă mă vedeam pe mine și mă gîndeam, dar eu cum aș fi procedat în locul ei... Este o carte pe care poți să o recitești și să primești iarăși plăcerea lecturii.”

Alte frunze sunt semnate de Galina Smolenschi, Cristian Găină (Liceul „Elena Alistar”), Valeria Bivol (Liceul teoretic „Nicolae Iorga”).

Am fost onorată și cu o „Diplomă de excelență” de către Biblioteca „V. Bielineski” pe care este indicată și cifra 251 copii, adică numărul celor care mi-au citit cartea (împrumutată de la această bibliotecă).

Biblioteca „Al. Donici” a adunat și ea mulți cititori, printre care cei de la Gimnaziul „I.L. Caragiale”, unde activează învățătoarea Raisa Florea, care a inspirat-o pe eleva din clasa a IV-a Mariana Lupașcu să scrie un referat despre întreaga mea creație, cu

note bibliografice. Vreau să-l numesc și pe Cristi Lungu (clasa a III-a B) de la școala nr. 59, mai am un număr de scrisori frumoase, autorii cărora de emoții au uitat să le semneze ori n-au menționat școala, de exemplu: Cristi Vintilă, care se declară cititorul meu fidel, Daniela Ciobanu, Dina Cristian, o fetiță Olguța – autoarea unei ilustrate confecționate cu mult simț artistic.

M-au impresionat mult și scrisorile Svetlanei Ribac, Anastasiei Gucenco, Iuliei Cojocaru, Cristinei Rusu – cititoarele Bibliotecii poloneze „Adam Mickiewicz”.

M-a înduioșat încercarea Mariei Balcă (nu știu din care școală sau liceu) de a-mi dedica următoarea poezioară compusă de ea:

*„Prietenia este bogăția
pe toată veșnicia,
cine o găsește,
se îmbogățește.”*

Într-adevăr, sunt foarte bogată, am atâtea mii de prieteni – cititorii mei.

Vreau să le mulțumesc cordial tuturor cititorilor mei și profesorilor de la liceele „Nicolae Iorga”, „Liviu Rebreanu”, „Elena Alistar”, „Traian”, „Dante Alighieri”, „Iulia Hasdeu”, gimnaziului cu profil teatral „I.L. Caragiale”, școala nr. 5, nr. 9, nr. 59, nr. 83 și, spre mirarea mea, mi-au scris și cititorii Bibliotecii poloneze „Adam Mickiewicz”, despre existența căreia nu știam.

Potrivit statisticii scoase din calculatoare, peste cinci mii de copii s-au încadrat în program. Aceștia fiind doar cititorii bibliotecilor, dar la aceste cifre aș adăuga și mulțimea de copii care au contribuit cu bani pentru a-și completa bibliotecile proprii cu încă două titluri – *Regina nopții* și *Zâna celor micuți*, cei mai activi fiind de la liceele „Columna”, „Liviu Rebreanu”, „Mihai Eminescu” ș.a. La Liceul „Columna” am cunoscut-o pe doamna învățătoare Rodica Prodan, care la orele de lectură a lucrat mult cu elevii, convingându-mă că toți copiii din clasa Domniei Sale au manifestat

un interes deosebit față de personajele din *Zâna celor micuți* și *Regina nopții*.

Ecoul programului „Copiii Chișinăului citesc o carte” mai răsună încă și în luna decembrie, și în primul trimestru al anului 2009.

M-a bucurat mult activitatea unor biblioteci din școli. Ele s-au sincronizat cu programul municipal. O întâlnire pe care nu voi uita-o niciodată a organizat-o doamna Ala Nuța – bibliotecara din școala nr. 83 „Grigore Vieru”. Sunt profund recunoscătoare și doamnei Ala Munteanu, tânăra învățătoare a clasei a III-a. Deși are o vechime pedagogică de numai 10 ani, și-a demonstrat talentul de scenaristă, regizor și animator al intereselor elevilor față de Cuvînt. A reușit să monteze un adevărat spectacol din *Regina nopții*, a știut să co-intereseze părinții, m-am simțit minunat în atmosfera caldă, primitoare, emoționantă, creată de aceste două doamne cu prenumele Ala. Dar câtă străduință au demonstrat micii pictori care mi-au dăruit desenele-ilustrații din poveste: Irina Cheptea, Anastasia Mițchevici, Tatiana Nicolai, Dorin Munteanu și alții care, însă, au uitat să-și semneze desenele.

Și unele biblioteci din municipiu au prelungit programul și în ianuarie 2009. Astfel la Biblioteca „Hristo Botev” am avut două întâlniri cu cititorii care-mi cunoșteau bine cartea.

Scriu acest articol rupt din inimă, căci sunt ca o convalescentă, doar că medici mi-au fost doamnele bibliotecare. Ele, trezindu-mă, activînd interesul copiilor, mi-au reînnoit forțele creatoare care începeau să cadă în letargie, m-au readus la biroul meu și am o sete nepotolită de a mai crea...

Vă mulțumesc, iubitele mele Surori și adevărat vă spun, că de se va repeta minunea și voi avea norocul să mi se editeze o carte nouă, dedicația de data aceasta va fi pentru neostenitele bibliotecare, ce nu-și permit un repaus prea mare și sunt mereu mereu în pas cu necesitățile vieții culturale.

IMAGINEA – PRIORITATEA MANAGERIALĂ STRATEGICĂ A BM „B.P. HASDEU”

*Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”*

Imaginea, deja formată, a BM, este o sumă de foarte multe componente: opinii, ipoteze, mentalități, atitudini, cerințe, judecăți, experiențe, așteptări – ale utilizatorilor noștri, ale membrilor comunității chișinăuene. Reprezentarea din mentalul colectiv al BM s-a coagulat în urma unui efort enorm, instituțional. Este rezultatul acestui efort, un rezultat pozitiv, care ne-a adus prestigiu, renume, reputație, considerație etc.

Fiind un rezultat, imaginea BM nu s-a format peste noapte, s-a format în timp ca impact al informației difuzate de mass-media, prin publicitate și prin relații cu comunitatea locală, prin opiniile exprimate public de către angajații și de către utilizatorii bibliotecii, prin satisfacția obținută de persoane din exterior (utilizatori, parteneri – scriitori, autori, personalități, bibliotecari din alte biblioteci) în urma utilizării produselor sau serviciilor oferite de bibliotecă.

BM s-a preocupat permanent de imaginea instituțională. Dacă am urmări sub aspect cronologic procesul de constituire a imaginii BM ne-am convinge că ea reflectă modul în care BM susține și dezvoltă comunicarea instituțională, dialogul cu comunitatea. Consolidarea și dezvoltarea imaginii au fost definite ca priorități manageriale care s-au materializat în două strategii de imagine (2002, 2007).

Înregistrând la 1990 doar trei consemnări în presa scrisă, începând cu 1991 am dezvoltat o strategie de vizibilitate publică propunându-ne ca biblioteca să fie prezentă cât mai mult în presa scrisă, conștienți fiind că această formă de promovare, într-un timp în care se citeau foarte mult ziarul și revistele, va contribui pozitiv la sporirea imaginii BM. Nu am greșit. Efortul colectiv de imagine numai în perioada 1990-2000 a înregistrat 1139 de prezențe în reviste, ziare, anuare, culegeri. Până în 2000 imaginea se constituia cel mai des întâmplător, din acțiuni sporadice, pentru comunitate fiind una incompletă. Am înțeles un lucru: biblioteca trebuie să se preocupe foarte intens de păstrarea, dezvoltarea și protejarea imaginii sale. Pentru aceasta BM și-a asumat, în primul rând, dezvoltarea unor relații de parteneriat cu mass-media, relație care astăzi o putem califica drept cel mai benefic și mai durabil parteneriat.

Începând cu 2001, consolidarea imaginii prin presa scrisă a devenit o acțiune dirijată, un proces controlat, permanent monitorizat. Dacă, așa cum am menționat și conform dicționarului explicativ, imaginea este reprezentarea în mintea noastră a realității pe baza impresiilor primite prin simțuri (auditive, vizuale, olfactive), reiese că imaginea este o impresie. *Aceasta înseamnă că misiunea, pentru biblioteca ce se preocupă de crearea imaginii, este să-și stabilească clar ce impresie dorește să-i forme-*

ze publicului în privința instituției, ca apoi să asorteze și să selecteze evenimente menite să creeze anume impresia dorită¹.

Noi ne-am dorit una pozitivă. Și am obținut-o.

Dacă până atunci prezența BM era asigurată de ziariști, personalități diverse care într-un fel sau altul au avut de a face cu BM, din 2001 aceasta a devenit o responsabilitate a fiecărui angajat. Prezența în presă era un criteriu de evaluare a activității bibliotecii. Astfel au început să scrie și să reflecte, conștient, imaginea angajații BM – Elena Butucel, Elena Vulpe, Parascovia Onciu, Elena Roșca, Sara Șpitalnic, Mariana Harjevschi, Elena Dabija, Zinaida Bădărău, Tatiana Coșeriu, Tatiana Fiodoruc, Maria Ișaeu, Genoveva Scobioală, Claudia Șatravca, Liuba Tanasoglu, Valentina Turvinenco, Ludmila Pânzaru, Taisia Foiu etc. Angajații menționați au rămas fideli activității de promovare a imaginii, incluzând acest scop în planurile bibliotecilor și ale subdiviziunilor pe care le conduc. Imaginea era promovată în toate mediile. Aproximativ egale, ca număr, erau aparițiile la TV și la radio, deci, imaginea din presa scrisă era triplată prin prezentarea ei în media audiovizuală, astfel formând o campanie de promovare consistentă și insistentă. Rezultatele înregistrate au depășit așteptările și indicatorii planificați: în 2002 – 364 prezențe în presa scrisă; în 2003 – 446; în 2004 – 384; în 2005 – 442; în 2006 – 465 prezențe-surse au elucidat activitatea BM în presă. Angajații au făcut corp comun de comportamente umane care au inclus toate posibilitățile, reale și cele închipuite, s-au solidarizat pentru a crea o imagine pozitivă.

Odată formată, imaginea publică a BM a fost permanent gestionată: redactată și readaptată în funcție de cum evolua.

În 1990 BM era la început... la începutul schimbării paradigmei. Atunci opțiunile pe care le avea la dispoziție BM pentru construirea imaginii publice și pentru promovarea serviciilor pe care le furniza se orientau spre întreținerea sistematică a relațiilor de deschidere către un public larg, format din diferitele categorii interesate pentru câștigarea atenției media ca vehicul de comunicare.

Strategia din 2002 a fost o campanie de promovare a imaginii în an aniversar – BM împlinea 125 de ani de activitate.

A fost prima strategie care s-a concentrat pe elaborarea simbolurilor distincte ale BM – *Sigla, Mesajul, Codul de culori folosite, Ambalaje, Birotică, Signaj*; elaborarea și adoptarea *Misiunii* și a setului de *Valori* ale BM și armonizarea lor cu *Produsele, Serviciile, Cultura organizațională, Poziția publică, Discursurile publice și interviurile angajaților* etc.

Au fost elaborate și utilizate mai multe instrumente de marketing pentru promovarea imaginii:

- website-ul www.hasdeu.md;
- publicații de prezentare;
- mape și cărți de vizită personalizate;
- organizarea multor evenimente inedite pentru comunitatea chișinăuană;
- participarea la evenimentele din comunitatea locală și cea profesională;
- participarea cu stand propriu la saloanele de carte pentru copii și tineret și la Salonul Național de Carte;
- participarea cu lucrări la concursurile profesionale și expoziții ale ABRM;
- participarea cu standuri proprii la Ziua orașului Chișinău;

¹ Adaptat după: Zara, Ion; Rus, Cecilia. *Imaginea și creatorii săi*. București: Editura Victor, 2000. – Vol. 1, p. 44.

- organizarea Festivalului cărții evreiești;
- expoziții tematice și alte acțiuni la Festivalul etniilor;
- bannere și alte materiale de afișaj;
- articole în presa locală;
- emisiuni și reportaje la diverse posturi de TV și radio;
- colectarea de opinii ale utilizatorilor;
- scrisori de mulțumire personalizate partenerilor.

Pentru prima dată (premieră în domeniul biblioteconomic) a fost utilizată publicitatea stradală și în / pe mijloacele de transport urban în promovarea imaginii.

Prima strategie de imagine ne-a adus notorietate, faimă, buna reputație. Imaginea obținută în anii 2002–2006 a realizat legătura dintre noi și comunitatea chișinăuiană, permițându-ne intrarea în rezonanță și armonizarea cu ea. Ne-am convins că într-un mediu saturat de mesaje, unicul mijloc de a te face văzut, remarcat (lucru foarte greu într-un secol al imaginilor) este să ai ceva de spus cu adevărat interesant.

*Imaginea este deschisă îmbogățirii, nefiind niciodată suficientă și satisfăcătoare pentru totdeauna*². Recunoscând acest imperativ, am constituit o structură responsabilă de imagine, mai precis, de coordonare a promovării imaginii – Departamentul Marketing (DM), care a asigurat, pe parcursul anilor următori, stabilirea unor bune relații cu diverse categorii de public, comunicarea cu mass-media, cu telespectatorii posturilor noastre de televiziune, cu principalele instituții ale statului, organizații guvernamentale și nonguvernamentale, dar și cu angajații noștri.

Sub conducerea DM s-a derulat un vast discurs de imagine compus din mai multe și diverse componente: emisiuni, reportaje, informații radio și televizate, afișe,

² Op. citată, p. 49.

pliante, interviuri ale conducătorului, managerilor, ale angajaților. BM a recurs, în continuare, la mass-media în comunicarea cu publicul, utilizând foarte eficient presa scrisă, adăugând-o și pe cea electronică, pentru a mediatiza mesajul instituțional și a o angrena în proiectarea imaginii sale la public, la comunitatea chișinăuiană.

Imaginea este ideea, în sens kantian – o exigență de desăvârșire a conceptelor noastre, ea demonstrează nu un punct fix, ci o direcție, un principiu de organizare a informației, în viziunea lui I. Zara și a lui C. Rus³. Considerând imaginea publică produsul unor specialiști, BM a constituit DM anume pentru a determina principiile de organizare a informației despre ce este și ce face BM în comunitate, căile, formele, mijloacele de diseminare, monitorizarea acestui proces, cu precădere a feed-back-ului, și evaluarea rezultatelor (corespunderea cu standardul de imagine propus).

BM are specialiștii săi – angajații care-s purtători de imagine, creatori ai imaginii, promotorii și arhitecții imaginii – echipa *Hasdeu*, care menține relațiile cu publicul, membrii ei fiind purtătorii de cuvânt, componentele organizatorice ale imaginii BM. Informația despre BM se organizează în câteva direcții: (1) discursuri ce se referă la BM – instituție comunitară, culturală, informațională, socială, de o importanță aparte pentru Chișinău; (2) discursurile conducătorilor, angajaților BM; (3) discursurile fondatorilor, decidenților, politicienilor; (4) discursurile partenerilor BM; (5) discursurile ce se referă la produsele, serviciile și alte activități ale BM; (6) discursurile utilizatorilor noștri; (7) discursurile din mass-media⁴.

³ Op. citată, p. 44.

⁴ Kulikovski, L. *Imaginea publică a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – barometru al succeselor ei* (studiu de imagine din presa scrisă). – Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” în presă (2002-2006). Bibliografie. – Ch.: Elan Poligraf. – 2007. – P. 8.

Ne-am convins că imaginea rezultată din colaborarea (și susținerea reciprocă) cu comunitatea locală potențează funcționarea bibliotecii în respectiva comunitate. Strategia BM 2008-2017, bazată pe rezultatele înregistrate ale activității în comunitate, a fost gândită să conducă biblioteca în masele comunității chișinăuene și să o situeze în avanpostul dezvoltării comunitare⁵. Ne-am propus ca *Biblioteca Municipală să fie instituția cu colecțiile și resursele necesare fiecărui cetățean pentru cunoaștere, inovație, incluziune și creativitate, capabilă să întărească prin activitățile sale identitatea și diversitatea culturală a chișinăuienilor*⁶. Un angajament serios și dificil de a convinge comunitatea, cetățenii că BM va fi ancora membrilor comunității chișinăuene în Societatea Internetului, va fi busola, indispensabilă, de orientare, căutare și regăsire a informației pentru majoritatea populației, va rămâne acel serviciu bun, recunoscut de ei, va fi spațiul public cel mai securizat, binevoitor, neutru, deschis întregii comunități.

Realizarea strategiei depinde, în primul rând, în mare măsură, de calitatea raportului comunicațional al BM cu utilizatorul, chișinăuianul, cu comunitatea în general; de dinamica și oscilațiile gradului de percepție și satisfacere a așteptărilor lor și este direct proporțională cu capacitatea noastră instituțională de a satisface aceste așteptări.

În al doilea rând, de calitatea discursului emis în alte câmpuri – cel social și profesional; de diferențierea mesajului la diverse nivele – local, național și internațional. Pentru fiecare câmp BM își structu-

rează discursul de imagine diferit. Imaginea din aceste două câmpuri este identică, chiar dacă la nivel local demersul comunicațional este caracterizat ca insistent, de ofensivă; la nivel național este recunoscut ca discurs de expert, la nivel internațional – ca unul profesionist, dar încă timid. Un instrument eficient de a fi simultan în aceste două câmpuri și la toate nivelele enumerate este revista *BiblioPolis* (lansată în 2002), fiind un produs intelectual al BM și un produs-imagine.

BM și-a stabilit (bazându-se pe recomandările specialiștilor în imagine și ținând cont de abordarea diferită a comportamentului comunicațional) realizarea unui șir de obiective pentru susținerea și îmbunătățirea imaginii:

(1) mai întâi, ne-am propus să *profesionalizăm și să controlăm mesajele către presă și comunitate* – acțiuni ce se realizează prin furnizarea permanentă a comunicatelor de presă despre tot ce se întâmplă, zilnic, la BM, elaborate de colegiul redacțional; prin organizarea campaniilor și elaborarea materialelor promoționale și de popularizare, crearea de evenimente special orientate spre sporirea sau cimentarea imaginii;

(2) în al doilea rând, ne-am propus să *creăm și să menținem o relație constantă, benefică ambelor părți, cu jurnaliștii*. Aceasta include acțiuni de cunoaștere mai bună a jurnaliștilor, furnizarea prin e-mail, fax, telefonie mobilă a diverselor informații utile în activitatea lor, a diverselor rezultate obținute de bibliotecă, cifre rezultate din cercetări efectuate de bibliotecă, lansarea invitațiilor personale la evenimentele interne ale BM, cooptarea lor ca utilizatori și prieteni ai bibliotecii, felicitări cu ocazia sărbătorilor: ziua de naștere, Crăciun, Paște, Anul Nou, Ziua presei, cea a radioului, TV, a libertății presei; aprecierea articolelor de succes, a emisiunilor de calitate realizate de ei, mulțumiri personalizate ziarelor, revistelor, posturilor TV sau radio;

⁵ Kulikovski, L. *Imaginea Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – construct multidimensional // Imaginea bibliotecii publice în comunitate / Biblioteca Națională a Republicii Moldova. – Chișinău, 2009. – P. 33.*

⁶ *Planul strategic de dezvoltare a BM pentru perioada 2008 – 2017. – Ch., 2008. – P. 7.*

(3) alt obiectiv este *analiza constantă a presei*. Exploatarea la maximum a rubricilor culturale, direcționarea informațiilor către presa specializată (activitatea BM cu copiii – la *Alunelul, A-mic, Micul prinț, Florile dalbe* etc.; aspecte juridice, aspecte teoretico-practice ale activității BM – în presa de specialitate etc. (titlurile, emisiunile, rubricile în care apare BM sunt foarte diverse);

(4) *invitarea jurnaliștilor la evenimente, seminare, tabere de lectură, festivaluri, simpozioane, conferințe, concursuri, campanii de lectură și alte acțiuni ale BM în calitate de participanți (vorbitori, referenți, experți, conducători de cluburi, cenacluri, parteneri);*

(5) *oferirea de informații comunitare și utilitare* (din diverse domenii ale vieții comunității chișinăuiene); o analiză a utilizării informațiilor comunitare relevă faptul că cele mai multe solicitări de informație faptică sunt ale jurnaliștilor;

(6) *exploatarea expertizei*. Noi am obișnuit jurnaliștii cu ideea că BM poate oferi informații de calitate pe diverse subiecte necesare lor, că în unele domenii ca, de exemplu, subiectul Chișinău, suntem surse autorizate;

(7) *asigurarea transparenței și accesului liber la rapoartele de activitate și la planurile BM* (trimiterea la redacțiile revistelor și ziarelor a rapoartelor anuale, a sintezelor unor proiecte, rezultatele implementării unor proiecte etc.);

(8) *campanii de promovare a BM direct la public*: întâlniri anuale obligatorii cu utilizatorii bibliotecii, întâlniri cu beneficiarii programelor culturale și de loisir, organizarea de evenimente de interes comunitar, organizarea de evenimente în parteneriat cu alte instituții prestatoare de servicii educaționale, informaționale, culturale sau cu alte biblioteci;

(9) *popularizarea rezultatelor unor activități* (impactul campaniei *Lecturile verii* sau al programului *Chișinăul citește o carte*,

câți au participat în aceste programe, cât s-a citit etc.; diseminarea indicatorilor de performanță obținuți de BM);

(10) *mediatizarea și popularizarea cazurilor deosebite ale BM* (obținerea unor premii naționale sau internaționale, vizite ale unor personalități de notorietate națională, europeană sau chiar internațională, a unor experți străini, deschiderea unei noi filiale, primirea unor donații distincte, lansarea unor proiecte, premiera unor lucrări elaborate de BM etc.;

(11) *participarea la evenimentele importante ale comunității chișinăuiene;*

(12) *sensibilizarea angajaților BM la resursele nonmateriale ale succesului – capitalul de imagine*, educând angajații să considere imaginea instituției noastre un capital al succesului;

(13) *orientarea strategiei spre formarea unei identități active, nu doar percepute*. Toate subdiviziunile BM – departament, serviciu, sector, filială – își fac înțelese punctele de vedere la modul în care percep evoluția imaginii BM în ansamblu și a structurii lor în particular. Realizând aceste obiective, putem asigura coerența imaginii în decursul anilor. Specialiștii o consideră regula de aur a menținerii imaginii unei instituții.

Din cele expuse până acum putem concluziona următoarele: la conturarea imaginii contribuie absolut totul – ce produce, ce face biblioteca, dar și felul cum produce, cum face, cum acționează, de ce acționează, cum arată, de ce arată, cum se oferă, de ce se oferă etc., succesele, eșecurile, calitățile oamenilor din instituție și opinia publică deja existentă. La BM produc, acționează și oferă servicii simultan 420 de oameni. Construirea imaginii BM este o muncă perseverentă, de echipă, organizată și condusă prin strategii manageriale.

2009 – ANUL EUROPEAN AL CREATIVITĂȚII ȘI INOVAȚIEI

BIBLIOTECI VERSUS INOVAȚII

*Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”*

Totul evoluează, progresează și se schimbă în jurul nostru – mediul, societatea, lumea, în general și fiecare organizație în particular. Este ridicol, în tumultul acestor metamorfoze, să rămâi plafonat pe vechile cutume.

Într-o lume care se schimbă doar schimbarea este constantă, spun înțelepții. *Schimbarea afectează organizațiile într-un mod consistent atât prin viteză, cât și prin dimensiune, având cea mai mare influență asupra managementului organizațiilor și serviciilor informaționale. Creativitatea și inovarea exploatează schimbarea și oferă organizațiilor instrumentele necesare rezolvării problemelor cu care se confruntă* (lonel Enache).

Se schimbă bibliotecile ca parte a acestei lumi? Sau rămân depășite de situație, de crize? Invocăm două puncte de vedere ale unor specialiști notorii: (1) Ion Stoica încă în 2000 afirma că *„structurile biblioteconomice intră în vârtejul amețitor al schimbării, nu-și mai recunosc reperatele de ieri, sunt contestate și apărute, în același timp, din afară și din lăuntru, își pierd busola, traversând atât zone de rigiditate, cât și teritorii de schimbare uluitoare și, adesea, irațională”*. (2) Patric Bazin, în aceeași perioadă, spunea că *„biblioteca începe să semene din ce în ce mai mult cu o peșteră a lui Ali Baba, sau cu un centru comercial unde mereu se întâmplă câte ceva, la toate etajele”*.

Inovația este generatorul, izvorul principal de dezvoltare, afirma, cu toată con-

vingerea, savantul austriac J. Schumpeter. El vedea în inovație posibilitatea de a trece peste declin prin impulsivitatea activității inovaționale.

Termenul *inovație*, de origine din latina clasică, provine de la substantivarea – *innovatio, innovationis* (însemnând „noutate”, „schimbare”, „prefacere”) – a verbului *innovo, innovare* (cu înțelesul de „a înnoi”). Preluat din franțuzescul „innovation”, devine românescul „inovație”, păstrându-și, de la început până în zilele noastre, accepțiile de „noutate” și „nou”. Termenul „inovație” este încărcat, astăzi, cu sensul *de diferență calitativă, de ceva calitativ nou în raport cu altceva, ca depășire a existentului, ca ceva ce duce spre superior, spre mai-bine, spre progres, originalitatea fiind nota ei definitorie*.

Dinamizează, intensifică bibliotecile noastre activitatea inovațională pentru a se înscrie în ritmul zilei de azi? Noua lume aduce cu ea și noi tipuri de abordare, acțiune, creativitate. Chiar și cele mai birocratice structuri, care prin tradiție se schimbă mai greu, recunosc că trebuie să fie mai flexibile, potrivit împrejurărilor în care se află. Bibliotecile sunt structuri, nu am spune birocratice, dar rigide, ascunzându-se de acest calificativ sub cuvântul magic „tradiție”, termen ce pare a fi departe de „inovație”. Tudor Vianu spunea referitor la relația tradiției și inovației: *„Tradiția este însă o forță necesară și binefăcătoare, atunci când se echilibrează cu libertatea și inovația. Găsirea*

acestui just echilibru a fost secretul marilor culturi în epocile lor de înflorire”.

Apare o altă întrebare: sunt bibliotecile noastre, și ne referim la bibliotecile publice, într-un stadiu înfloritor sau într-un stadiu de declin? Abordează bibliotecile noastre inovația ca prioritate profesională de supraviețuire?

Analiza literaturii științifice dovedește că cea mai mare parte a cercetărilor abordează activitatea inovațională în știință, economie și în sfera serviciilor materiale. În aceste domenii sunt reflectate pe larg tehnologia implementării inovațiilor, structura și gestiunea lor. În același timp, rămân neexplorate problemele inovațiilor în sfera socioculturală, în care se regăsește și biblioteca. Există câteva articole științifice, semnate de A. Rău, E. Martin, L. Kulikovski etc., dar nu destule pentru a generaliza și sistematiza activitatea inovațională în bibliotecile din RM. În alte țări au mai abordat subiectul inovațiilor Ion Stoica, Ionel Enache (România); N.D. Kondratiev, E. Kacianov, N.T. Ciuprin, I.S. Pilko (Rusia); J. Smith, Sh. Corral, M. Line și alți autori din Occident.

În această sferă lipsesc și documentele care ar reglementa activitatea inovațională, criteriile de eficiență a acestei activități, ceea ce pune în dificultate și complică activitatea inovațională a bibliotecilor. Unii autori consideră că activitatea inovațională este totalitatea mai multor componente – *experiența înaintată sau practicile de calitate, propunerile de raționalizare și rezultatele cercetărilor științifice*. Laboratorul unde luau naștere inovațiile era considerat mult timp (unii specialiști susțin și acum acest punct de vedere, cu precădere în Rusia) serviciul (secția, departamentul) metodic al bibliotecii. Astăzi acest laborator, afirmă mulți autori, poate fi considerat serviciul (secția, departamentul) marketing al bibliotecii. De fapt, subiecții acestei activități sunt toate componentele structurale ale bibliotecii și actorii activității inovaționale sunt toți angajații, bibliotecarii instituției.

Literatura de specialitate înregistrează multiple definiții ale *inovației*. Analiza diverselor definiții ale acestei noțiuni conduce la următoarea concluzie: *conținutul specific al inovației îl constituie schimbările, și funcția principală a activității inovaționale este funcția schimbării*. Dacă e să ne oprim la una din mulțimea definițiilor, o alegem pe cea standardizată: *inovația se definește ca rezultat al activității inovaționale, materializate în forma unor produse noi, îmbunătățite, implementarea unui nou sau îmbunătățit proces tehnologic, utilizat în activitatea practică sau în o nouă accepțiune a serviciilor sociale*.

Din punctul de vedere al lui Schumpeter inovațiile conduc la demolare constructivă, condiționând trecerea organizației de la o etapă la alta, având o duală influență: dintr-o parte deschide noi posibilități pentru dezvoltare; din altă parte – nu permite continuarea dezvoltării în mod tradițional, de până la implementarea inovațiilor.

Una din forțele pozitive ale schimbării, care au cuprins bibliotecile, este tehnologia. Tehnologiile au dictat restructurări, re-tehnologizări, extinderi sau miniaturizări, elaborări de noi metode de planificare a resurselor, redefiniri ale relațiilor cu utilizatorii. Toate acestea au condus la posibilitatea de a face mai mult (diversificarea serviciilor, ofertelor informaționale, facilităților și căilor de furnizare a informațiilor către utilizatori) și mai bine (viteză, promptitudine, calitate, atractivitate).

Fiecare bibliotecă se străduie să investească cât mai multe mijloace și oameni în tehnologii. Cheltuielile legate de tehnologie în bibliotecile din Occident au trecut de 50% din bugetele instituțiilor. Cât alocă bibliotecile noastre pentru tehnologie? 1%, 2% sau 3%? Deși nu deținem cifre concrete cu certitudine sunt sub aceste variabile. Mă refer la media pe țară. În particular, poate că există și exemple mai bune. Putem elucida doar cu exemplul BM, care a cheltuit în 2007 circa 500 mii lei (aprox. 2%), iar în

2008 – 300 mii lei (aprox. 1,6%). Bibliotecile publice din teritoriu au cheltuit și mai puțin. Sumele alocate (mult sub calificativul suficient) condiționează fragilitatea rezultatelor înregistrate la domeniul automatizare și modernizare. Paradoxul situației bibliotecilor constă în aceea că ele sunt capabile să formuleze clar provocările strategice de expansiune și performanță, dar nu le pot realiza din cauza finanțării insuficiente. Bibliotecile recunosc urgența acțiunii, sunt pregătite să se mobilizeze pentru inovație, dar rămân imobilizate atâta timp cât nu au susținere financiară și o strategie națională de inovare tehnologică.

Este știut și demonstrat faptul că bibliotecile sunt conștiente de necesitatea inovației tehnologice, dar rămân în continuare într-o poziție foarte vulnerabilă. Bibliotecile plasează inovarea tehnologică ca prioritate, iar tehnologia este percepută, de către bibliotecari, ca un factor important de competitivitate, însă bibliotecile, cu bruma lor de echipament tehnologic, rămân vulnerabile la orice influență de mediu. Chiar și bibliotecile bine dotate, cu practică tehnologică intensă, nu se simt competitive vizavi de alte instituții prestatoare de servicii din comunitate, vizavi de „dinozaurii” timpurilor noastre ca Rambler, Yahoo, Google și alte resurse web.

Fiecare bibliotecă tinde să ocupe un loc privilegiat în comunitate. Acest deziiderat este exprimat în misiunea, valorile, scopurile strategice și obiectivele operaționale ale bibliotecilor. Locul central, râvnit, este determinat de produsele și noile servicii pe care le oferă biblioteca membrilor comunității. Rapiditatea, aprecierea corectă a nevoilor comunității, a utilizatorului, optimizarea continuă a proceselor interne, disponibilitatea resurselor informaționale și financiare necesare, perseverența, sunt factorii care clasează bibliotecile în fruntea sau la coada topurilor de calitate, de percepție și imagine în viziunea celor care o utilizează și celor care o evaluează.

Deci, fundamental, inovația nu poate apărea marginal în activitatea bibliotecilor. Ea trebuie să se situeze în miezul obiectivelor bibliotecii, să se regăsească în viziunile manageriale, în modelul sistemului calității bibliotecii, în sistemul de evaluare a performanțelor care să se concentreze asupra identificării subperformanțelor și oportunităților; în sistemul de comunicare internă (atât al rezultatelor și inovațiilor deosebite, al experiențelor singulare de succes, cât și al eșecurilor, ratărilor). Analizând rapoartele bibliotecilor publice, constatăm că lipsesc referirile la activitatea inovațională. Nu inovează? Se tem de inovații? Bibliotecarii ca și toată lumea le asociază cu produsele noi, prestări de servicii noi, patente, invenții sau descoperiri fundamentale. Inovații sunt nu numai cele de cotitură în istoria umanității sau cele legate de dezvoltarea noilor tehnologii. Majoritatea inovațiilor referitoare la îmbunătățirea produselor sau la optimizarea furnizării serviciilor se produc, în biblioteci, aproape zilnic. Însă nu se analizează și nu se sistematizează nici la scară națională, nici la cea locală și e foarte dificil să facem orice fel de concluzii.

E știut un lucru – activitatea inovațională reușește în bibliotecile în care: (1) *există necesitate de inovare* – există mai mult ca niciodată, ne aflăm într-o perioadă de criză; (2) *există mediu propice pentru dezvoltare* – avem un mediu mai mult decât stimulator de inovații, un mediu care cere ultimativ inovare; (3) *biblioteca are orientare spre nou* – biblioteca nu are altă cale decât spre nou; (4) *biblioteca are potențial inovațional* – potențial inovațional înseamnă capacitatea organizațională și profesională a bibliotecii de a susține activitatea inovațională – adică, deține structura, resursele și nivelul de dezvoltare, necesare pentru activitatea inovațională.

Considerăm că inovațiile aduse produselor, serviciilor sunt pârgii care țin biblioteca în vizorul utilizatorului și o plasează

în centrul comunității. Important este ca conducerile bibliotecilor să se concentreze pe inovații esențiale, pe programe de dezvoltare și îmbunătățire continuă. Pentru că, alături de inovarea produselor, la fel sau chiar mai importante sunt optimizările proceselor de producere a produsului și ale comportamentului... Altfel spus, succesul unui produs este tot mai mult determinat nu de caracteristicile, superioare tehnice, ale produsului, ci de capacitatea de a forma derulările („procesele”) interne corespunzătoare. Concret, este vorba de stimularea și folosirea continuă a potențialului colaboratorilor. În acest sens, ar fi bine ca la nivel național, ca și la cel local, managerii de biblioteci să deruleze acțiuni de instruire pe tema managementului inovațiilor la care bibliotecarii să înțeleagă ce este inovația; să cunoască nevoile de inovație și strategiile în domeniul inovației, influența inovației asupra structurii bibliotecii; cum și ce inovează bibliotecile în Occident; aspectele etice ale inovației; cum să promoveze inovația etc. Avem nevoie de instruire, avem nevoie de intensificarea preocupărilor de aspectele de inovare. În pofida proceselor, obiective, reale care decurg în biblioteci, în pofida rezultatelor înregistrate în dezvoltarea și modernizarea bibliotecilor nu avem astăzi abordări teoretice ale problemei, ale recunoașterii inovării ca factor al dezvoltării domeniului.

Conform teoriei recunoscutului strateg Gary Hamel, care consideră că într-o lume discontinuă, doar inovația radicală va crea progres, se susține că mediul economic, cu cât este mai dificil, cu atât este mai mare tentația de a face economii și, în acest context, inovația devine singurul drum posibil. Istoria progresului uman demonstrează cu exemple cunoscute că instituțiile sunt constrânse să inoveze cel mai mult în perioadele de criză. Au bibliotecile din RM altă cale decât inovarea? Suntem în plină criză, măsurile guvernului de a economisi le simțim deja și presupun că vor fi și mai crâncene...

În condițiile în care suntem, profunzimea activității inovaționale depinde de caracteristicile istorice, demografice, economice, sociale ale fiecărei localități în care operează biblioteca, de strategiile de dezvoltare a fiecărei biblioteci, de dorința de inovare și modernizare a fiecărei biblioteci în parte, de calitatea și competența potențialului uman al bibliotecii.

Toate bibliotecile, mari și mici, în anul 2009, *Anul european al creativității și inovației* vor trebui să-și asume inovația ca pe o datorie pe care o vor învăța, o vor practica și o vor promova. Amintiți-vă înțeleapta spusă a suedezului Leif Edvinsson: „Oamenii învață cât timp trăiesc. Organizațiile trăiesc cât timp învață.”

Bibliografie:

1. Stoica, Ion. *Criza în structurile infodocumentare. Sensuri și semnificații contemporane*. Constanța, Ex-Ponto, 2001.
2. Enache, Ionel. *Managementul în structurile infodocumentare*. București : Editura Universității din București. - 2008.
3. Bazin, Patrick. *Mai apropiați de depărtări //* <http://www.bibnat.ro/biblioteconomieultimulnumar.php/>
4. Hamel, Gary. *Leading The Revolution: How To Thrive In Turbulent Times By Making Innovation A Way Of Life*. – ISBN 1591391466.
5. Stroe, Constantin. *Îndrumar în filosofia culturii*. București: Editura Universitară, 2003. – 222 p.
6. Ciobanu-Băcanu, Maria. *Inovație și tradiție în dezvoltarea culturală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică. – 1988. - 124 p.
7. Alpopi, Cristina. *Creativitate și inovare* <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=238&idb>
8. Băloiu, L.M. *Management inovațional //* Băloiu, L.M. Frăsineanu, Ioan, Frăsineanu, Corina <http://www.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=238&idb>
9. BM "B. P. Hasdeu". *Raport de activitate*, Chișinău, 2007, 2008.

Surse pentru dezvoltare personală:

1. Michalko, Michael. *Jocurile minții: manualul creativității în afaceri*. București, Amaltea, 2008. - 411 p.
2. Claxton, Guy, Lucas, Bill. *Fiți creativi!* București, Curtea Veche Publishing, 2006. - 264 p.

BIBLIOTECA „OVIDIUS” LA CEAS ANIVERSAR

*Elena BUTUCEL,
director, Biblioteca Publică „Ovidius”*

Ajunsă la 15 ani de activitate în serviciul comunității, Biblioteca Publică „Ovidius” este o instituție de cultură și informare cu adevărat profesionistă, de real succes, care promovează informarea și educarea utilizatorului prin lectură și alte mijloace specifice. Valoarea de bază a bibliotecii o reprezintă serviciile informaționale, iar succesul depinde, în primul rând, de cât de bine își ajută publicul cititor și comunitatea în care activează. Introducerea în bibliotecă a tehnologiilor informaționale, indiscutabil, a facilitat activitatea bibliotecii, extinzând substanțial sfera de servicii pe care le acordă.

Biblioteca noastră a fost întotdeauna în pas cu timpul, devenind un instrument major în creșterea și îmbogățirea cu lumină spirituală a tinerilor și face parte din instituțiile apreciate de ei pentru funcțiile de bază pe care le îndeplinește: de informare, educare și culturalizare.

Activitatea complexă a bibliotecii se regăsește în fondul de carte și ediții periodice acumulat – peste 30 000 de unități bibliografice. Accesul la colecțiile bibliotecii este o preocupare-cheie, aceasta fiind menirea primordială a BM „B.P. Hasdeu”. Exigențele informaționale crescând ale utilizatorilor ne obligă să înnoim constant colecția. Se ține cont de solicitările și doleanțele comunității în care activăm, studiind cererile neonorate ale utilizatorilor. Multe cărți solicitate de aceștia au fost deja procurate și sunt în circulație, cum ar fi: *Bătrânul și marea* de Ernest Hemingway, *Omul nostru din Havana* de Graham Gree-

ne, *Portretul lui Dorian Gray* de Oscar Wilde, *Iarna vrajbei noastre* de John Steinbeck, *lubită locotenentului francez* de John Fowles ș.a. – ca să ne referim doar la preferințe din literaturi străine. Pe an ce trece colecția se îmbogățește cu noi titluri de beletristică, capodopere ale literaturii naționale și universale. S-a dezvoltat colecția de documente în limbi străine și a fondului de referință în diverse formate și suporturi.

Astfel, asigurăm într-o mare măsură varietatea tematică și tipologică, în corespundere cu necesitățile și interesele de informare ale utilizatorilor. Îndeosebi cartea pentru copii a cunoscut un salt în ceea ce privește calitatea colecției, s-au achiziționat cărți din diferite domenii de cunoaștere cu conținut cognitiv. Pentru a îmbunătăți și diversifica colecția ne ocupăm de studierea și cunoașterea cererii infodocumentare, de analiza lecturii. Numai așa putem sta onorabil în fața utilizatorului care a pășit pragul bibliotecii, cu colecții de calitate foarte bună, reactualizată.

Extinderea colecției în ultimul an s-a realizat atât din achiziții, cât și din donații. S-a diversificat în mare măsură colecția după tipul de documente (documente electronice, hărți, atlase geografice). Și structura ei după conținut a înregistrat esențiale modificări calitative. Ponderele materialelor din domeniile des solicitate de utilizatori a crescut semnificativ: geografie, științe ale comunicării, legislație, psihologie, istorie, literatură universală contemporană etc.

Prin generozitatea unor cititori fideli ai bibliotecii, ca dnele Steliana Tomașenco și Efimia Carmazan, pe rafturile bibliotecii au apărut cărți de valoare și cu un grad de solicitare mărit, din domeniul jurisprudenței, la fel și cărți artistice în limbile engleză, germană, italiană, spaniolă care sunt solicitate aproape zilnic, fapt pentru care le suntem foarte recunoscători donatoarelor.

Unele dintre cele mai solicitate cărți sunt în bibliotecă într-un singur exemplar și nu fac față cererilor mari (J. Milton, P. Coelho, M. Proust, M. Cărtărescu ș.a.). Utilizatorul de multe ori este nevoit să se înscrie într-un rând și să aștepte mai mult timp până va primi cartea solicitată sau să apeleze la o altă bibliotecă. E de dorit să achiziționăm aceste titluri în cel puțin trei exemplare pentru a putea acoperi cererile.

Cititorul de astăzi are mai multe posibilități de informare și documentare – fie din cărți ori publicații seriale, fie din documente electronice sau resurse Internet. Și totuși, din multiplele sondaje efectuate, s-a stabilit că lectura cărților constituie cea mai sigură modalitate pentru satisfacerea lecturii, pentru programele de studii ale instituțiilor de învățământ preuniversitare și universitare. Acest adevăr este confirmat și de dinamica circulației colecției după tipul publicațiilor, unde se vede că utilizatorul Bibliotecii „Ovidius” apelează cel mai des la consultarea documentelor pe suport tipărit. Din documentele împrumutate, 83% le constituie cărțile; publicațiile seriale ajung la 15%; resursele Internet constituie doar 1,5% și 0,5% rămâne pentru documentele electronice. Procentul mic de utilizare a Internetului se motivează și prin faptul că biblioteca nu dispune de suficiente posturi de lucru la resursele Internet, dar și o bună parte din profesori nu acceptă informația numai din Internet, ceea ce îi determină pe elevi și studenți să lucreze cu cartea.

În esență, consumul de carte este determinat de trebuințele școlare, profesionale și mai puțin de pasiunea de a citi. Un număr mare de documente solicitate apare din listele bibliografice propuse de profesori pentru studii – fie beletristică, fie literatură pe diverse domenii ale cunoașterii. Numărul de comunicări, referate, teze anuale sau de licență ale elevilor și studenților a stimulat lectura de referință. Cea mai solicitată a fost din domeniile sociouman, științe exacte, cultură și civilizație, artă, medicină ș.a.

Totuși, nu ne putem referi numai la programele de studii, fiindcă o altă categorie de utilizatori sunt interesați de lecturile menite să satisfacă pasiuni sau curiozități. Avem în vedere cărți de mitologie greacă, psihanaliză, cultură orientală, problematica violenței etc. Este firesc să nu lipsească din lecturile utilizatorilor nici lucrările relaxante, romanele polițiste, de acțiune, de dragoste, care au prilejuit multor persoane reflecții interesante și experiențe spirituale unice. „Ovidius” fiind o bibliotecă publică de larg profil, ponderea cea mai mare a lecturii îi revine literaturii artistice care constituie 45% din cifra totală de documente împrumutate.

Unul dintre indicatorii climatului cultural, sub semnul căruia se desfășoară evoluția spirituală a neamului, dar și unul din făuritorii progresului, nelipsit într-o societate civilizată, îl constituie edițiile periodice. Acest instrument social reprezintă o sursă de informare și documentare la zi a publicului, oferă informațiile cele mai recente asupra actualității însoțite de comentarii. Biblioteca „Ovidius” oferă utilizatorilor circa 70 de titluri ale edițiilor periodice, cu o selecție foarte bună, care cuprind diverse domenii. Cele mai solicitate publicații seriale revin compartimentului literatură, care constituie 48% din numărul total, după care urmează cu 26,7% economia casnică. Preferințele uti-

lizatorilor în ceea ce privește edițiile periodice sunt foarte diferite, totuși, în capul listei se situează revistele de divertisment de tip magazin bine ilustrate și atractive, cu text scurt, tematică variată, multe știri și curiozități care interesează, în special, tineretul. Acestea sunt: *Viva, Cool Girl, Popcorn, Avantaje, Femeia azi* ș.a. Pentru o altă categorie de cititori cele mai preferate titluri din presă sunt *Jurnal de Chișinău, Timpul, Literatura și arta, Tainele sănătății* ș.a. ziare editate la Chișinău.

Din interviurile cu tinerii am constatat că lectura mileniului al treilea se realizează cel mai mult prin intermediul Internetului. Ei tot mai frecvent recurg la aceste mijloace de informare și studiază domeniile pe care le solicită. Chiar și unele dintre publicațiile seriale au varianta electronică care este foarte des accesată. Aceasta permite o informare mai rapidă și mai succintă pentru persoanele care nu dispun de timp suficient pentru a lectura documentele pe suport tradițional, ori chiar de a merge la bibliotecă. Internetul este comod pentru că poate fi accesat de la serviciu ori de acasă, nu este nevoie ca utilizatorii să facă un efort în plus să meargă la bibliotecă și să nu găsească tehnica performantă de care ar avea nevoie.

Tinerii au devenit buni prieteni cu resursele electronice de informare care ușurează munca de studiu și cercetare. Avantajele pe care le dețin resursele electronice fac ca tot mai multe persoane să apeleze la aceste forme de căutare a informației dorite. Introducerea tehnologiilor informaționale în bibliotecă pe o scară mai largă este deosebit de importantă

deoarece cu ajutorul acestora se stochează un număr tot mai mare de informații care pot ajunge ușor la îndemâna utilizatorilor într-un timp foarte scurt.

Biblioteca Publică „Ovidius” menține în permanență echilibrul între tradiție și modernitate, automatizarea proceselor, achiziționarea de noi tehnologii informaționale rămânând și în continuare printre prioritățile de bază. Desigur, un loc central i se atribuie mereu dezvoltării culturii individuale prin lectură, astfel instituția noastră asumându-și rolul pe mai departe de principal animator cultural al comunității, promovând în permanență colecțiile bibliotecii prin mai multe forme: expoziții de carte, liste de recomandare, liste tematice, semne de carte, interviuri, lansări și prezentări de carte ș.a. Orice activitate desfășurată în incinta bibliotecii are scopul atragerii de noi utilizatori pasionați de lectură.

În condițiile apariției unor mijloace alternative de informare, care tind să suplimenteze funcțiile dintotdeauna ale cărții, continuăm să cultivăm utilizatorilor și nonutilizatorilor, de la cea mai fragedă vârstă, interesul pentru lectură, ceea ce are o pondere substanțială în evoluția lor

spirituală și în procesul de formare a personalității umane.

Succesele Bibliotecii Publice „Ovidius” se datorează, în mare parte, contractului de colaborare cu Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” din Constanța din 24 aprilie 1994. Prin generozitatea regretatului director Dumitru Constantin Zamfir, biblioteca noastră a primit din start un număr de 7 000 volume, cărți cu conținut informativ, cognitiv din toate domeniile de cunoaștere. Au muncit la selectarea cărților pentru noi oameni cu suflet mare care-și dădeau seama care este importanța cărții românești la Chișinău în acei ani: Stela Motoc, director adjunct al bibliotecii; Ștefan Iordache, șeful departamentului achiziție; Adriana Gheorghiu, Nora Ioil, Gelu Culița ș.a. colegi și prieteni ai bibliotecii din Constanța. Fiind a treia bibliotecă de carte românească deschisă la Chișinău, fondurile de carte erau foarte solicitate, la consultarea și împrumutul de documente se făceau cozi. Acesta era cel mai mare argument pentru constănțeni de a-i face într-un fel să vină cu noi loturi de literatură. Astăzi fondurile bibliotecii sunt constituite din cca 70% donații din Constanța. A adus o contribuție considerabilă la mărirea numărului de documente în Biblioteca „Ovidius” și directorul Editurii Ex Ponto dl Ioan Popișteanu, care ne-a pus la dispoziție titlurile de cărți tipărite de această editură și nu numai.

Activitățile culturale constituie o modalitate de atractivitate pe care Biblioteca Publică „Ovidius” o exercită asupra unor largi categorii de utilizatori și nonutilizatori, exercitând efecte remarcabile asupra gradului de înzestrare spirituală a locuitorilor municipiului. Prin diverse manifestări culturale biblioteca noastră valorifică patrimoniul extrem de bogat de informații, astfel venind în întâmpinarea cetățenilor de toate categoriile socio-profesionale, pentru a se implica cât mai plenar în viața culturală a comunității chișinăuiene.

Biblioteca Publică „Ovidius” a găzduit sute de personalități notorii atât din Republica Moldova, cât și de peste Prut, care au participat la activități culturale de mare succes precum: lansări de carte, prezentări de carte, simpozioane literare, conferințe, dezbateri ș.a. Pe parcursul anilor au existat relații de colaborare cu Ambasada României în Republica Moldova prin: Excelența Sa Victor Bârsan, Romeo Săndulescu, Nicoleta Toia, Ion Țăranu ș.a. De asemenea, la manifestări au fost mereu prezenți membrii Uniunii Scriitorilor: Mihai Cimpoi, Arcadie Suceveanu, regretatul Grigore Vieru, Ion Hadârcă, Iulian Filip, Ianoș Țurcanu, Nicolae Rusu, Eugenia David, Pavel Balmuș și încă mulți alții – nu știu dacă este vreun scriitor care n-o fi trecut pragul Bibliotecii „Ovidius”.

La simpozioanele literare au participat scriitori, dar și profesori universitari: Tamara Cristei, Nicanor Țurcanu, Sergiu Pavlicenco, Claudia Cemârtan, Mihai Dolgan ș.a.

Au înfrumusețat viața bibliotecii Uniunea Artiștilor Plastici, prin prezența pictorilor ce și-au expus lucrările în spațiile instituției noastre: Valentina Brâncoveanu, Afanasie Oprea, regretatul Andrei Sârbu, Simion N. Moisei, Victor Cobzac, Vasile Didic etc.

Activitățile culturale de la Biblioteca „Ovidius” au devenit mai bogate și mai emoționante prin cântecele aduse de interpreții de muzică ușoară și populară Maria Mocanu, Victor Buruiană, Lică Gonciar, Anatol Rudenco, Zinaida Bolboceanu, Doina Arseni ș.a.

Utilizatorii bibliotecii, participând la programe culturale, au avut posibilitatea să cunoască multe personalități notorii, să-și îmbogățească nivelul de cultură generală. La rândul-i, și biblioteca a reușit să-și creeze o imagine bună în comunitate. Toate activitățile culturale se transformau într-un spectacol al inteligenței umane, prin intermediul unui dialog cu mințile luminate ale timpului.

BIBLIOTECA „TÂRGU-MUREȘ” ȘI-A REDESCHIS UȘILE

Claudia ȘATRAVCĂ
director, BP „Târgu-Mureș”

Instituția noastră a avut șansa, în aceste timpuri mai puțin favorabile pentru cultura națională, să beneficieze de sprijinul Primăriei mun. Chișinău în lucrările de reparație capitală a sediului. Suntem niște norocoși în acest sens și tocmai de aceea rămânem profund recunoscători tuturor celor care au contribuit la acest nobil lucru.

Renovarea bibliotecii a durat aproape patru ani, patru ani de zbuțum, căutări, frământări, patru ani de sperați. Disperați, pentru cei 20 mii de utilizatori fideli ai bibliotecii, care așteptau frenetic posibilitatea de a lectura, de a se informa, de a cerceta și de a se relaxa.

Însă anii aceștia au fost dificili și pentru colaboratorii instituției noastre. În ciuda condițiilor nefaste, biblioteca a realizat obiectivele propuse:

- verificarea colecției (circa 30 mii), care s-a soldat cu un rezultat îmbucurător: 1% de pierderi în regimul accesului liber la raft (în zece ani de activitate);
- renovarea cărților uzate fizic;
- barcodarea colecției;
- organizarea catalogului electronic al bibliotecii – activitate de maximă importanță în perioada actuală.

N-a rămas fără atenție nici activitatea de cercetare bibliografică. În acest răstimp am elaborat două biobibliografii ale personalităților notorii din sect. Râșcani: una consacrată Elizei Botezatu, critic literar, cercetător, profesor universitar, și alta – scriitorului Andrei Burac.

Fiind o bibliotecă de cartier, pe parcursul anilor am organizat în comunitatea sect. Râșcani campanii de promovare și încurajare a lecturii: programele „Chișinăul

citește o carte”, „Copiii Chișinăului citesc o carte”, „Lecturile verii”, participând cu servicii extramuros la Taberele de vară și grădinițele de copii.

Impactul acestei activități a fost reflectat în ziarul municipal „Capitala”.

Menționăm și implicarea energică a angajaților bibliotecii la activitățile organizate de BM „B.P. Hasdeu” în scopul dezvoltării profesionale.

Eforturile, în vederea renovării și mobilării parțiale a bibliotecii s-au soldat cu un frumos eveniment: **redeschiderea festivă a bibliotecii**, în ziua de 6 februarie a.c. Ne-au împărtășit bucuria prietenii bibliotecii: M. Cîrlig, pretorul sect. Râșcani, I. Ciupac, șefa secției administrație publică a Preturii sect. Râșcani, acad. M. Cimpoi, Ianoș Țurcanu, șef adjunct al Direcției Cultură, dr. conf. univ. L. Kulikovski, directorul general al BM „B.P. Hasdeu”, L. Câșlaru, prim-director adjunct al BM „B.P. Hasdeu”. La festivitate am avut oaspeți de onoare pe profesorii universitari E. Botezatu și S. Pavlicenco, scriitorii Iulian Filip, Vl. Beșleagă, S. Saka, A. Cupcea-Josu, actrița P. Zavtoni. Desigur, nu au lipsit nici colegii bibliotecari, profesori și elevi de la școli și licee din sector.

Au fost rostite mesaje de felicitare și au fost donate cărți cu dedicații. Pretorul sect. Râșcani ne-a făcut o frumoasă surpriză, dăruind BP „Târgu-Mureș” un calculator.

În contextul tristului eveniment, moartea poetului Grigore Vieru, l-am omagiat printr-un moment de reculegere. În memoria poetului biblioteca a organizat:

- expoziția de carte *Sunt iarbă, mai simplu nu pot fi*;
- expoziția de pictură *Omagiu poetului Grigore Vieru*. Autori: prof. Vasile Di-

dic și discipolii săi de la Liceul de Arte Plastice „Igor Vieru”;

- un recital de poezie, prezentat de Roman Burlacu, elev la Liceul „Ștefan cel Mare și Sfânt”.

Ca și mai înainte, utilizatorii bibliotecii vor beneficia atât de acces liber la toate colecțiile bibliotecii, cât și de serviciile tradiționale ale bibliotecii: consultarea documentelor în bibliotecă; împrumut la domiciliu; împrumut interbibliotecar; rezervări de titluri solicitate pentru un anumit timp (inclusiv prin telefon, e-mail, on-line); servicii extramuros; asistență în utilizarea tehnologiilor informaționale moderne; servicii de cercetare bibliografică; servicii pentru copii și tineret în sprijinul procesului de studiu; servicii pentru persoane dezavantajate; vizite colective în bibliotecă; programe culturale, vernisaje; expoziții de carte.

Deși stăm la dispoziția tuturor cititorilor, activitatea bibliotecii va fi orientată primordial spre tânăra utilizator, în scopul promovării interesului față de carte, de

lectură, studiu și cultură. În acest context va fi organizată „Săptămâna tinerilor”, în cadrul căreia reprezentanții ai noii generații vor fi invitați la o masă rotundă, la care vor fi antrenați în discuții, dezbateri despre serviciile și ofertele bibliotecii.

În special, vom acorda atenție tinerilor în dificultate, organizând campanii de informare „Biblioteca vine la tine” cu o variație tematică (servicii extramuros).

Prioritar se va pune accentul pe voluntariat, un program relativ nou, modern, având drept scopuri de bază promovarea imaginii bibliotecii și reabilitarea lecturii.

Creдем că pe parcursul anului curent vor fi utile cititorilor expozițiile de carte și polițele tematice:

- „Cărți jubiliare – 2009”;
- „Aniversări ale personalităților chișinăuene în 2009”;
- „Cele mai solicitate cărți”;
- „Umorul – catalizatorul vieții”;
- „Tinerii – mesagerii viitorului”;

- „Cărți cu dedicații”;
- „Romane de dragoste”;
- „Romane polițiste”;
- „Literatură fantastică. Aventuri”;
- „Drepturile și libertățile noastre – scut ce ne apără”.

Nu putem lăsa fără atenție expoziția permanentă „Municipiul Chișinău – municipiul Târgu-Mureș: parteneriat durabil” – o dovadă a recunoștinței noastre față de prietenii târgumureșeni pentru mărinimoasa donație de carte (60% din numărul total), carte de referință, carte nouă, de calitate, carte vital necesară tineretului studios.

EVENTIMENT MAI RAR: OMAGIEREA UNEI TRADUCĂTOARE

*Margareta CEBOTARI,
bibliotecar principal, Biblioteca Publică „Ovidius”*

În ultimul timp, bibliotecile au devenit locul în care sînt omagiate cele mai diferite personalități și evenimente culturale. Tradițional, omagierile se axează pe viața literar-artistică de la noi: se organizează manifestări la jubilee ale scriitorilor, pictorilor, artiștilor de teatru, cîntăreților. Deși utilizatorii bibliotecilor solicită zilnic nu numai scrieri originale, dar și traduceri, foarte rar ne amintim și de cei care replămădesc în limba noastră opere de autori clasici sau contemporani ai literaturii universale. Poate și de aceea, BP „Ovidius” a acceptat cu plăcere găzduirea unei manifestări cu ocazia jubileului unei doamne care și-a consacrat traducerilor o bună parte din viață. Această doamnă, mereu simpatică, de o inteligență scilpitoare, se numește Eugenia David și este o veche și constantă cititoare și prietenă a bibliotecii noastre.

Nu în ultimul rând menționăm colecția „Mihai Eminescu”, fondată în anul 2000, declarat Anul Eminescu, în baza donației scriitorului târgumureșean prof. Timotei A. Enăchescu, originar din Basarabia (Dubăsarii Vechi).

Pentru utilizatori au fost elaborate două semne de carte, care conțin informații despre colecția „Mihai Eminescu” și regulile de înscriere la bibliotecă.

Ne bucurăm sincer că biblioteca noastră și-a redeschis larg ușile pentru toată comunitatea chișinăuiană. Sperăm la o colaborare fructuoasă cu toți prietenii cărții, lecturilor, culturii, cunoștințelor.

Traducătoare, redactor de carte, publicistă neobosită, reprezentantă a unei strălucite generații de oameni ai cărții, de o cultură aleasă – dna Eugenia David a sărbătorit o aniversare frumoasă, înconjurată fiind de prieteni și cărți. S-a născut la Fintînița, plasa Drochia, jud. Soroca, în familia țăranilor Pavel și Eudochia Cioinac. A absolvit cu diplomă de merit Institutul Pedagogic de Stat (în prezent – Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”), Facultatea de Filologie (1951-1955). A urmat doctorantura (1957-1959), specialitatea istoria limbii, alegînd ca temă de cercetare limba Codicelui Voronețean. Și-a început activitatea de muncă ca profesoară de limba și literatura română la școala medie de cultură generală din satul Boian, regiunea Cernăuți. Mai apoi a revenit la Chișinău încadrîndu-se în colectivul Edi-

turii „Cartea Moldovenească” – redactor, ulterior șefă a secției de literatură artistică (1959-1973). În funcția de șefă a secției proză la revista scriitorilor din Moldova *Nistru* (mai apoi *Basarabia*) a activat în anii 1973-1989. Astfel a redactat și a pregătit pentru tipar proză semnată de numeroși literați de-ai noștri: Ion C. Ciobanu, Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Lidia Istrati, Vera Malev, M. Gh. Cibotaru, Gheorghe Malarciuc, Raisa Lungu-Ploaie, Gheorghe Madan, Ana Lupan, Alexei Marinat, Ariadna Șalari, Viorel Mihail, Vasile Gârneț ș.a. În anii 1989-1991 a fost consultant literar la Uniunea Scriitorilor din Moldova, iar în perioada 1991-1998 – consilier la Departamentul edituri, poligrafie și comerțului cu cărți.

Activitatea de traducere are vechi tradiții, căci necesitatea ei a apărut odată cu faimoasa situație de la Turnul Babel. Traducerea ca formă de comunicare interlinguală este o activitate foarte complexă ce are în vedere nu numai rezultatul reformulării unui enunț dintr-o limbă în alta, ci și comunicarea și interpretarea în genere, accentuându-se latura hermeneutică a acestui fenomen. Referitor la textele artistice se afirmă că traducerea este o artă bazată pe știință, dar interpretările făcute sunt bazate pe experiențele concrete ale traducătorilor. Pe lângă aceste axiome, lingviștii mai afirmă că transpunerea dintr-o limbă în alta înseamnă nu numai reformularea mesajului prin alte „unități sonore”, ci și trecerea într-o altă concepție, într-un alt sistem de abordare a realității. Eugen Coșeriu dă următoarea definiție: „Actul de a traduce nu este altceva decât o vorbire, cu un conținut virtual identic, în două limbi diferite.”

Pornind de la aceste considerente, putem afirma că doamna Eugenia David a făcut să vorbească în limba noastră mai mulți scriitori celebri. Prima traducere, editată în 1980, o carte de proză a unui autor indian, a fost apreciată de redactorul-ed-

tor, scriitorul Alexandru Lipcan, drept o lucrare foarte reușită. După aceasta, pe parcursul a mai bine de trei decenii, iscusita traducătoare a făcut punți de legătură spre tezaurul spiritual al lumii și a pus la dispoziția cititorilor circa 30 volume de proză de autori ce reprezintă diferite literaturi: rusă, americană, engleză, bielorusă, ale popoarelor baltice, ale unor popoare din Asia etc. Printre aceștia se numără: americanul Jack London, englezul Th. Hardy, indianul Bh. Bhattacharya, rușii Vs. Ivanov și B. Polevoi, estonianul E. Krusten, bielorusul I. Melej, letonul Bruno Saulits etc. Formidabile traduceri au fost inserate în antologia *Voiaj de nuntă*, apărută în anul 1999, cuprinzând o parte din realizările de vîrf în proza scurtă a sec. XX: Bertolt Brecht (Germania), Halldor Laxness (Islanda), Cesare Pavese (Italia), Ryunosuke Akutagawa (Japonia), Cinghiz Aitmatov (Kirgîzstan) ș.a. A realizat tălmăciri și din operele unor scriitori de expresie rusă din Moldova (Mihail Hazin, Constantin Șișcan, Vladimir Izmailov ș.a.). Pe parcursul activității literare scrie și publicistică de calitate. În cartea de interviuri, eseuri și reflecții *Viața ca o iluzie* (2003) îi regăsim pe mulți scriitori de valoare din Republica Moldova: Lidia Istrati, Victor Teleucă, Raisa Lungu-Ploaie, Dumitru Matcovschi, Petru Cărare, Gheorghe Madan ș.a.

Eugenia David este membră a Uniunii Jurnaliștilor (din 1967), membră a Uniunii Scriitorilor (din 1981), Lucrător Emerit al Culturii (1989), deținătoare a Ordinului „Gloria Muncii” (2001).

Calitățile deosebite de comunicare ale doamnei Eugenia David, atașamentul ei față de carte s-a manifestat și printr-o colaborare intensă cu Biblioteca Publică „Ovidius”. A fost prezentă la multe lansări de carte ale scriitorilor noștri, la conferințe și simpozioane științifico-literare și alte manifestări desfășurate la bibliotecă.

Incinta bibliotecii a devenit neîncăpătoare pentru doritorii de a elogia această

personalitate complexă, dotată cu toate darurile amicitiei, dar mai ales cu Patima Cărții! Printre invitații prezenți la acest moment de suflet s-au aflat criticul literar Ion Ciocanu, scriitorii Vladimir Beșleagă, Victor Prohin, Serafim Belicov, Lidia Hlib, Vlad Pohilă, Boris Marian ș.a. Au mai fost prezenți și alți prieteni ai scriitoarei: foști colegi de facultate și de breaslă, Nicolae Pogolșa (profesor la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”), Ludmila Vătavu, Eugenia Margine, Elena Vatamanu, Valentina Buzilă. Dovadă a firii prietenoase și deschise spre comunicare a fost prezența Anastasiei Zaporojan, colegă de la școala din satul natal, și a fostului profesor de la școala din satul Baraboi, actualmente academicianul Ion Mahu, a cărui elevă a fost protagonista acestui articol. Printre alți invitați mai nominalizăm: Ludmila Scalnii, activistă pe tărîm social și politic, Nicolae Guțu, deputat în Parlamentul Republicii Moldova etc.

Multe momente memorabile pentru cei prezenți au fost evocate la festivitatea aniversară. Firul discuțiilor a fost ghidat de Vladimir Beșleagă, care a susținut ideea că dna Eugenia David își poate contempla cu îndreptățită satisfacție propria viață dedi-

cată muncii creatoare de bunuri spirituale. Vlad Pohilă i-a făcut sărbătoritei un amănunțit portret de creație, punînd accentul pe valoarea deosebită, de multe ori încă slab apreciată, a muncii de redactor de carte și a celei de tălmăcitor. Scriitorul Victor Prohin a menționat frumusețea lexicului, nuanțele și ritmul pe care le folosește cu un simț nativ al artisticului în scrierile sale dna Eugenia David. Toți au remarcat talentul și meticulozitatea traducerilor, prin care a reușit să le redea o splendidă expresie în limba română operelor diversilor scriitori ai lumii.

Cîtă investiție și cîtă pasiune a demonstrat dna Eugenia David în această știință și, în același timp, artă a traducerii! Expoziția de carte reprezentativă „Eugenia David – maestru al traducerii literare”, vernisată în incinta bibliotecii, a adus în fața celor prezenți toate lucrările autoarei, truda ei de o viață.

La împlinirea frumoasei vîrste de 75 de ani, îi urăm doamnei Eugenia David multă sănătate, la mulți ani și să rămînă aceeași persoană generoasă și solară, cu sufletul curat și inima caldă.

UN DAR PREȚIOS LIMBII ROMÂNE

Raia ROGAC

La Biblioteca Publică *Onisifor Ghibu* din Chișinău a avut loc lansarea unui nou *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, care din start s-a prezentat ca o amplă lucrare științifică cu titlul de premieră și unicat. Autorul dicționarului este dr. Mihai Vineanu, lingvist român stabilit de mulți ani în SUA, despre care, succint, se pot comunica următoarele: *Este născut la 30 aprilie 1954 în comuna Vaideeni, jud. Vâlcea. După terminarea studiilor liceale și satisfacerea*

serviciului militar, studiază doi ani (1976-1978) chimia industrială la Institutul Politehnic „Gheorghe Asachi” din Iași. Exact din această perioadă se simte atras de filologie, astfel că între anii 1979-1983 îmbrățișează această facultate în cadrul Universității „Al. I. Cuza” din aceeași urbe. Aici apar primii germeni ai ideii de a studia originea dacică a limbii române, dar neavînd posibilitatea unei documentări aprofundate, revine la cercetare mai târziu, când pleacă din țară, în 1985. După un an de aflare în Germania,

emigrează în SUA, unde se include activ, în cadrul unor congrese, cu diverse comunicări despre originea limbii române. După 1990 publică articole pe această temă în reviste din România și din SUA. Din 1994 studiază lingvistica la Graduate School and University Center, City University of New York, activând aici și în calitate de cercetător științific și profesor asistent. În 1998 obține titlul de Master of Arts în lingvistică. Teza de masterat – *The influence of substrat in Romanian a fost dezvoltată în lucrarea Originea traco-dacă a limbii române, tipărită la Editura Pontos din Chișinău, și lansată, de asemenea, în capitala Republicii Moldova. Din 1999 dl M. Vinereanu și-a continuat studiile de lingvistică la nivel de doctorat. Noul Dicționar lansat, scos de sub tipar la Editura Alcor din București, este încununarea unei activități laborioase de cercetare și elaborare de peste douăzeci de ani.*

După cum a menționat în debutul manifestării dna Elena Vulpe, directoarea bibliotecii gazdă, cartea lansată a anticipat marele interes față de lucrări de acest gen, neacoperit în fondul bibliotecilor din Chișinău. Cu acest prilej a amintit de efortul enorm, de pe timpuri, al lui B.P. Hasdeu, patronul spiritual al Bibliotecii Municipale, care de unul singur a elaborat proiectul inedit al *Etymologicum Magnum Romaniae*. Directoarea a mulțumit cordial autorului pentru exemplarul donat cu autograf, menționând că va promova noua achiziție în rândul cititorilor ca pe o lucrare de mare valoare lingvistică. Moderatorul evenimentului, scriitorul și lingvistul Vlad Pohlă,

lă, a făcut o incursiune în știința lexicografică română, apreciată ca relativ tânără, de câteva secole, în care s-au impus o serie de nume notorii, cum ar fi B.P. Hasdeu, Al. Cihac, O. Densusianu, Al. Graur, L. Șăineanu, I.-A. Candrea ș.a., având pornire chiar de la Aron Pumnul. La Chișinău, Silviu Berejan este savantul care a făcut inovații în domeniul lexicografic. Cu o mică trecere în revistă a unor greșeli care s-au perpetuat de-a lungul a cinci-

sprezece decenii, Vlad Pohlă a evidențiat totodată că lucrarea lui M. Vinereanu este una deosebită, adresată atât specialiștilor în domeniu, cât și tuturor categoriilor de utilizatori, în special tinerilor, inclusiv liceenilor, prezenți în mare număr la lansare.

Meritul lui Mihai Vinereanu este mai evident, dacă vom remarca și faptul că, de regulă, la elaborarea și redactarea dicționarilor de proporții muncesc echipe întregi, pe când autorul și-a desfășurat activitatea de cercetare și alcătuire de unul singur, de cele mai multe ori pe cont propriu, departe de casă și de mediul lingvistic propice ei. Rezultatul a întrecut poate și propriile așteptări – lucrarea s-a bucurat de o apreciere meritată din partea mai multor personalități. Între altele, actorul și scriitorul Andrei Vartic a ținut să remarce nu numai calitățile de inedită valoare fundamentală ale *Dicționarului...*, cunoscut de Domnia Sa de la A la Z „încă din fașă”, adică din manuscris, dar și actul de curaj, excepțional, al autorului, calificat ca o dovadă de sacrificiu, de adevărat patriotism. În același context, academicianul Petru Soltan a apreciat efortul ieșit din co-

mun al lui M. Vinereanu, felicitându-l pentru „acest neprețuit dar limbii române”. Profesoara de limbă română de la Liceul Teoretic *Mircea Eliade* din Chișinău, dr. Veronica Postolachi, și-a împărtășit bucuria „unei descoperiri”, având certitudinea că e tocmai ceea ce căuta mai de mult. „Tinerii în special, a spus dânsa, trebuie să cunoască bine de unde venim, să fim mândri de vechimea poporului și a limbii noastre. Despre autor voi spune doar atât: poți să fii mai român decât românii, chiar fiind departe de țară.” „Nașa editorială” din 2002 a lui M. Vinereanu, dna Marcela Mardare, la rândul-i, a demonstrat publicului competent marea capacitate de cercetare și dăruire muncii îndrăgite de către autor, soldată cu dicționarul în cauză, care trebuie să se afle pe masa de lucru a diverselor categorii de utilizatori: cercetători, profesori, studenți, elevi etc. În încheiere, directoarea Editurii *Pontos* a spus că va fi onorată să colaboreze în continuare cu autorul pentru scoaterea de sub tipar a unor noi lucrări, dar poate și noi ediții ale *Dicționarului...* Poeta Claudia Partole a ținut să sublinieze următoarele: trebuie să-i mulțumim lui Dumnezeu că unii prieteni ne aduc alți prieteni, cum este și cazul lui M. Vinereanu, care a depus o muncă titanică, o consacrare totală, din care a rezultat o lucrare pe măsură.

Protagonistul evenimentului a mulțumit pentru aprecieri, spunând că este o onoare să lanseze *Dicționarul...* la Chișinău, grație unor buni prieteni de aici de ani și ani, revederea cu aceștia constituind o reală bucurie, mai ales când există și un temei îndreptățit. În continuare, M. Vinereanu a răspuns competent, documentat numeroaselor întrebări din partea mai ales a tinerilor, în ciuda caracterului

molcum, de o modestie clar pronunțată a Domniei Sale.

Merită a fi reținute următoarele momente: *Dicționarul etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică* este o lucrare de 936 de pagini, care cuprinde un fond de 5000 de cuvinte, după aprecierea autorului – circa 1000 de cuvinte noi. Din totalul lexicului abordat, circa 60 de procente le constituie cel de origine traco-dacă, astfel fiecare filă ne prilejuiește surpriza unor premiere, unor informații inedite, descoperind și redescoperind cuvinte ale „șiragului de piatră rară” de milenii revărsat pe moșia strămoșească. În *Notă asupra ediției* se arată că *Dicționarul* acoperă în timp și spațiu dinamica vocabularului limbii române, pentru că autorul vine cu un punct de vedere avizat, complex, inovator. *Cuvânt-înainte* este semnat de prof. dr. Constantin Frâncu, șef Catedră de limbă română și lingvistică generală, Facultatea de Litere, Universitatea *Al. I. Cuza* din Iași.

În concluzie, după cum a fost menționat de mai mulți vorbitori – vom da Cezarului ce este al Cezarului – prioritatea noutății și originalității absolute a lucrării prin abordarea elementului vechi, preromân al limbii române, oferindu-i spațiul cuvenit în contextul potrivit lexical. Această este, după cum a mărturisit însuși autorul, concepția și metodologia de cercetare. Interesantă este și declarația că odată cu prima ediție a *Dicționarului...*, M. Vinereanu nu-și consideră încheiată activitatea de cercetare și elaborare în domeniul lingvisticii orientată spre originile ei traco-dacice, activitate care, după cum au observat unii cercetători din R. Moldova, e înscrisă pe linia istorică B.P. Hasdeu – Mircea Vulcănescu – Constantin Noica.

VALENȚE ALE ISTORIEI ÎN POEZIA IULIEI HASDEU

Sandrino GAVRILLOAIA

1. Câteva noțiuni preliminare

Termenul *istorism* desemnează, la modul foarte general, o anume raportare față de trecut și este folosit, cu accepții diferite, în domenii variate: de la filosofie, sociologie și teoria culturii la teologie, arte decorative și arhitectură. Subliniez, chiar de la început, instabilitatea termenului și confuziile pe care le poate genera având în vedere conceptele pe care acesta încearcă să le acopere. Există un istorism existențial care scoate în evidență istoricitatea individului (să-i amintim aici pe Heidegger și Ortega y Gasset), unul care desemnează istoria filosofiei (nu afirmă oare Hegel că „filosofia este istoria filosofiei“?), un altul care evidențiază dinamismul istoriei aflată într-un permanent proces de schimbare și există, în fine, un istorism artistic care definește curentul dezvoltat (în veacul al XIX-lea) în arhitectură și artă. Această ultimă delimitare este și cea mai întâlnită în uzanța actuală. Dacă ar fi să-i credem pe Marx, Engels & Comp. ar mai exista și un istorism dialectic. În literatură (și mă refer aici exclusiv la literatura română) noțiunea de istorism apare sporadic, fiind folosită cu o anumită semnificație. Întrebuințarea termenului în sens literar face apel fie la demersul istoric propriu-zis, fie la accepția socio-filosofică a cuvântului. Mircea Eliade folosește termenul de „istorism” atunci când menționează tematica istorică a poeziei lui Eminescu, având probabil în vedere și influența filosofului german Hegel asupra operei poetului național. Tudor Vianu folosește și el termenul, dar în demersuri teoretice care țin, în fapt, de filosofia culturii. De asemenea, Petre Țuțea apelează la acest termen susținând că „pesimismul lui Cioran se cheamă istorism”¹. Pentru

ca ambiguitatea să fie și mai mare, semnalez folosirea noțiunii de istorism în paralel cu cea de *istoricism*. Unii cercetători (filosofii și istoricii) consideră că istoricismul este deviat din istorism. Iar pentru alții, cei doi termeni sunt sinonimi. Eu, unul, mi-am permis să remarc (și, deci, să delimitez) folosirea *istoricismului* preponderent în domeniile care țin de social (filosofie, economie, sociologie, drept etc.) și a *istorismului* în universul (mai) libertin al artelor. Istoricismul este un termen care se aplică acelor teorii ale culturii care se bazează pe existența unei succesiuni de evoluții, considerând că specificitățile și condițiile locale influențează rezultatele în mod decisiv. Și acum să trecem de la constrângerile filosofice și teoretice ale *istoricismului* la *istorismul* manifestat în arte.

2. Stilul istorist în artă

Mai puțin întâlnit în istoria și în teoria literaturii, acest termen ambiguu a făcut carieră pe tărâmul artelor. Noțiunea de istorism se definește ca o actualizare a stilurilor artistice aparținând perioadelor trecute. În termeni profani și simpliști ar fi vorba, deci, de o *imitare* și de *imitații*. Dar în pictură, sculptură, arhitectură și arte decorative, manifestarea istorismului este o constantă prin intermediul căreia trecutul putea fi recuperat, asumat sau reinterpretat. Așa cum avem un umanism, un clasicism ori un romantism etern și detectabil în mai toate epocile, am putea avea și un istorism peren. La urma urmei, Renașterea a fost posibilă prin copierea

¹ Petre Țuțea. *Între Dumnezeu și neamul meu*. București: Editura Anastasia, 1992.

și reconsiderarea valorilor umaniste ale antichității greco-romane.

Revenind la istorismul delimitat strict în istoria artei de veacul al XIX-lea, acesta se poate defini drept un stil eminent burghez. În primele două decenii ale secolului al XIX-lea gustul artistic din Europa și Franța se afla încă sub semnul Antichității. Debutul acestui veac a fost marcat de epopeea napoleoniană, iar în arte sursa principală de inspirație a fost antichitatea, reflectată însă sub forme sobre și simplificate. Stilul *empire* nou promovat e somptuos, dar greoi, auster și încărcat de simboluri militare. Odată cu noul regim al regelui francez Ludovic-Filip, instalat la 1830, apare o nostalgie pentru veacurile Evului Mediu și Renașterii, atitudine tipică romantismului. Apare, deci, gustul pentru istorism². Multe capete încoronate ale Europei au promovat istorismul poate și datorită ideii de constituționalitate (regele Ludovic-Filip, regina Victoria, Ludovic al II-lea al Bavariei, regele Carol I al României și regina-poetă, Elisabeta-Carmen Sylva). *Stilul istorist* a ajuns la apogeu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, dezvoltând în țara noastră manifestări și fațete însemnate (mai cu seamă între anii 1870-1900).

Castelul Peleş, reședința de vară a foștilor regi ai României, este prin valoarea sa artistică, arhitectonică și istorică unul dintre cele mai importante monumente ale stilului istorist din Europa. Pe întreg continentul european, din Italia până în Rusia și din Peninsula Iberică până în Scandinavia și Balcani, se construiesc, în decursul veacului al XIX-lea, noile reședințe ale monarhiilor constituționale. Cele mai multe dintre acestea aparțin stilului istorist, specific veacului romantic. Mai cu seamă în decorația interioarelor, dar și în arhitectura exterioară, aceste edificii dezvoltă toată gama de neo-stiluri, de la romanic, gotic și renașcentist la rococo, bizantin, maur, japonez și chinezesc. Există, deci,

și o componentă exotică, detectabilă în gustul epocii (simbolismul și Art Nouveau fiind emergente). De cele mai multe ori, aceste construcții regale, nobiliare sau burgheze nu au fost simple imitații sau replici istorice, ci adevărate creații. Deși a fost construit la poalele Carpaților Meridionali, adică undeva în Europa Orientală, Peleşul a avut conexiuni puternice cu alte reședințe regale ale vremii. În acest sens, se pot face comparații utile demersului nostru cu edificiile construite în stil istorist cam peste tot la sfârșitul veacului 19. Așa sunt Castelul Balmoral din Scoția, Castelul Neuschwanstein din Bavaria, Primăria din Viena sau Budapesta, bizarul Turn La Mole din Torino, capitala Piemontului. Să nu vă închipuiți că Parlamentul londonez și turnul său sunt construcții anterioare secolului al XIX-lea! Inspirat de avântul autentic gotic al Westminster Abbey, celebrul Parlament britanic (pe numele său exact New Palace of Westminster) a fost ridicat după ce incendiul din 1834 a distrus vechea clădire. Iar vestitul Big Ben a prins să bată în Turnul Ceasului abia în 1859. Nu numai în Europa au fost construite edificii istorice, ci și la Beirut, în India, sau peste Ocean, în Lumea Nouă. Canada, spre exemplu, are o mulțime de edificii în stil istorist. Între acestea se cuvin amintite Parlamentul federal cu al său Turn al Păcii din Ottawa (construcții datând din 1866), Parlamentul regional și vestitul hotel „Le Château Fontenac” din Quebec City.

Reședința de la Peleş a fost construită de regele Carol I ca să reprezinte atât leagănul noii dinastii Hohenzollern-Singmaringen în România, cât și ca simbol al noului regat³. Interesant este că acest castel, care trebuia să întruchipeze un ideal național, cel puțin în prima fază a construirii sale, a fost realizat preponderent în stilul neorenașterii germane. Dar la acea vreme, stilul național însemna mai mult o reacție la influența otomană,

² Un artist complex precum Chenavard (scriitor și decorator) s-a inspirat din Renaștere și Evul Mediu, lucrând pentru numeroase proiecte la manufactura regală de porțelanuri din Sevres.

³ Muzeul Național Peleş: *125 de ani de la punerea pietrei de temelie a Castelului Peleş*, Colectivul științific de redacție: Gabriela Popa, Rodica Rotărescu, Ruxandra Beldiman, Mircea Hortopan, catalog editat de Tipo Dec'95, Sinaia, 2000.

decât o afirmare a ideilor și aspirațiilor specifice românești. Se poate afirma că Peleşul a creat un stil, un gust și, la urma urmei, un întreg oraș, și anume Sinaia (în stațiunea de pe Valea Prahovei se găsesc o mulțime de vile care amintesc de arhitectura castelului regal). Prin autoritatea familiei regale și a reședinței sale de la Peleş, infuzia unui gust care venea din Europa Occidentală a pătruns masiv în cultura și în spiritul românesc. Acel gust, curent sau modă care avea elemente în egală măsură târziu romantice și exotico-orientale a devenit cunoscut sub numele de *stilul istorist*. La noi s-a manifestat, cu precădere, în arhitectură și în arta decorativă. Iar din domeniul artelor, termenul de istorism ar putea fi extras și aplicat și în literatură.

Istorismul a lăsat urme remarcabile la noi dacă ar fi să ne gândim numai la arhitectura și decorarea unor edificii precum Castelul Peleş din Sinaia (cu tot cu grădinile, terasele și clădirile sale auxiliare), palatele Șuțu și Cantacuzino din București, Palatul Culturii din Iași și, nu în ultimul rând, Castelul „Iulia Hasdeu” din Câmpina. Pictorul George Mirea poate fi considerat un exponent al istorismului românesc, având în vedere stilul său convențional-academic în redarea subiectelor istorice sau chiar în portretistică. Impulsurile anti-dinastice ale furtunosului Hasdeu se temperaseră și, nu întâmplător, acesta și-a ales locația refugiului la Câmpina, oraș situat aproape de reședința de vară a suveranului Carol I. Construit între anii 1893-1896, edificiul câmpinean fusese ridicat în dublu scop, fiind un templu înălțat în memoria fiicei dispărute și o reședință de tip neo-nobiliar. Straniul castel simboliza concepțiile despre lume ale savantului și, totodată, glorifica descendența voievodală a lui Hasdeu. Călinescu descrie reședința hasdeeană ca având „forma unei cruci și aspectul sinistru al unei mici fortărețe feudale”⁴. Poate că fortăreața de tip circular a lui Ștefan cel Mare de la Soroca l-a inspirat pe Hasdeu. Ferestrele cu vitralii din sticlă necolorată au o tăietură mai

degrabă maură (așa cum am mai amintit, lumina orientală a oferit istorismului o permanentă sursă de inspirație). Pe ușa frontală, din granit, a templului-castel, B.P. Hasdeu ceruse reprezentarea în altorelief a blazonului familiei sale⁵. Se știe că stră-stră-străbunicul „magulul de la Câmpina” fusese căsătorit cu sora voievodului Ștefan Petriceicu, care ocupase tronul Moldovei de trei ori, la scurte intervale. După moartea cumnatului (deces survenit în 1673), domnitorul filo-polon îi înfiază pe copiii surorii sale, adică pe străbunii familiei Hăjdeu / Hasdeu⁶. De aici și ascendența voievodală (inclusiv numele de Petriceicu) a dinastiei de cărturari compusă din Tadeu, Alexandru, Bogdan, Boleslav⁷ și Iulia. Creația lui B.P. Hasdeu poate fi pusă în legătură cu istorismul artistic prin această remarcabilă operă arhitectonică. Iar pasiunea pentru istorie și subiectele inspirate din trecut sunt covârșitoare în creația marelui Hasdeu...

3. Istorismul literar

Evident că în acest punct al demersului meu aș putea fi întrebat ce legătură au toate aceste demonstrații și afirmații cu Iulia Hasdeu... Îndrăznesc să afirm că tocmai aceasta ar fi și delimitarea *istorismului literar* sub incidența căruia poate fi plasată opera luliei. Sau, cel puțin, o bună parte a creației celei care a scris poemele cavaleresti, grupaj editat sub numele de *Chevalerie* (Medievale). Desigur, împărțirea pe cicluri și volume a operei luliei Hasdeu este datorată tatălui, care s-a ocupat de postumitatea copilei sale, dar istorismul literar poate constitui, în acest caz, o grilă de analiză, fiind o realitate a epocii sau, de ce

⁵ Din păcate, blazonul nobiliar nu a reapărut pe fațada castelului nici acum, după aproape două decenii de la Revoluția anticomunistă din 1989.

⁶ Ștefan Petriceicu Voievod va fi pus pe tronul Moldovei pentru a treia (și ultima oară) de către regele Poloniei, Jan Sobieski al III-lea, după ce acesta salvează Viena din asediul otomanilor de la 1683.

⁷ Boleslav Hasdeu era unchiul savantului, care a trăit și murit la Viena, fiind un remarcabil om de știință (biolog) al epocii sale.

⁴ G. Călinescu. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București : Ed. Minerva, 1986.

nu, un curent de gândire, o atitudine artistică și literară. În Franța, apăruse o reacție de tip clasicist față de romantismul tot mai decadent în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, *parnasianismul*. Acest tip de poezie cultiva tiparele prozodice savante și elaborate, cu forme fixe meșteșugite, prin care natura, istoria ori spațiile îndepărtate și exotice erau evocate grandios, dar cu detașare și fără intruziune sentimentală. Există, deci, destule puncte comune între parnasianism și istorism. Dacă ar fi să subliniem evoluția permanentă a clasicismului și a romantismului (curenți considerate în eternitatea exprimării lor, de-a lungul timpului), am descoperi o componentă de tip clasicist în resorturile intime ale istorismului literar și artistic. Istoricismul a condus peste numai câțiva ani la o reacție care, în istoria artelor, se va numi Secesie, Art Nouveau, Floreal sau Artă 1900. Constanta romantică va reveni în acest curent secesionist, noul stil putând fi definit și drept o mișcare romantică individualistă, anti-istorică și anti-eclectică.

Istoricismul literar poate fi considerat și ca o reacție a gustului burghez la naturalism. Se știe că Iulia Hasdeu, studiind la Paris și fiind, deci, foarte aproape de ultimele tendințe artistice și literare europene, îl detesta pe Émile Zola. Ea nu este influențată nici de ceilalți moderniști care deja se afirmaseră în Franța acelor ani: frații Goncourt, Baudelaire și Flaubert (pe acesta din urmă îl citise totuși). Carmen Sylva, regina-artistă, se opunea și ea mișcării naturaliste și realiste prin scrierile sale de expresie germană (limba ei maternă). Pe la 1880, în Europa, ca și în România Micului Regat, se impusese o anume modă literară care apăruse ca răspuns la adresa naturalismului (posibil și a realismului). Era un post-romantism, mai mult sau mai puțin decadent și, în mod cert, manierist. Istoricismul literar ar fi, deci, un romantism minor și întârziat, dar modernizat și actualizat după gusturile noii epoci în care monarhia constituțională triumfă. Să nu uităm că, din punct de vedere tehnologic, Europa se afla atunci în continuu progres, în plină revolu-

ție industrială⁸. În plus, țările române care făceau parte din perdanțul⁹ areal bizantino-balcanic (ortodox), nu beneficiaseră de evoluția firească a istoriei și a civilizației vest-europene. Cu unele, mici excepții, detectabile în umanismul renescentist sau iluminist ori în cazul cu totul special (de frontieră) al Transilvaniei. Trebuie să admitem că noi nu am avut cavaleri, trubaduri și turniruri, literatura noastră nu a dezvoltat epopei sau romane cavalești, sonete medievale ori madrigaluri și nici nu am avut, în arhitectură sau arte plastice, un curent propriu-zis gotic, renescentist, baroc, rococo sau clasic etc. Primul curent cu adevărat pan-european care s-a manifestat plenar în spațiul românesc a fost romantismul. Iar abordarea istoriei este una dintre caracteristicile romantismului (de la poezie și dramă la teatrul liric, muzică, artă, arhitectură). Generațiile pașoptiste și post-pașoptiste, apoi Eminescu se vor inspira din istoria noastră tocmai pentru constituirea unei literaturi naționale, în paralel cu dezvoltarea politică, socială și economică a țării. Mai mult chiar, dacismul promovat, deopotrivă, de Hasdeu și Eminescu va căuta să justifice o continuitate spirituală și o moștenire care descindeau din vremuri (aproape) mitice.

4. Iulia Hasdeu și istorismul literar

Sosită la Paris (cam fără voia sa) în septembrie 1881 pentru studii, Iulia se dedică asimilării literaturii europene apusene (în primul rând a celei franceze). Potrivit uzanțelor epocii, ea știa limba franceză de acasă,

⁸ Ridicarea și devenirea Peleşului s-a făcut odată cu afirmarea, modernizarea și dezvoltarea României. Ilustrare a gusturilor estetice ale regelui Carol I, stilul neorenașterii germane putea îmbina la acea dată confortul cu esteticul (inclusiv cu moda timpului), permițând folosirea ultimelor izbâni din domeniul tehnicii: apă caldă la discreție, iluminatul electric, încălzirea cu aer cald. Și castelul „druidic” construit de Hasdeu la Câmpina avea la data înălțării elemente moderne, specifice epocii.

⁹ Deși partea estică a Europei fusese cotoșită, în cea mai mare parte, de Imperiul Otoman, Răsăritul a reușit să îngreuneze înaintarea civilizației musulmane, protejând astfel Occidentul.

limbă în care deja compunea poezii. Multe dintre scrierile perioadei pariziene, redactate între anii 1881 și 1888, au ca motto extrase din operele marilor maeștri ai Occidentului: Dante, Petrarca, Ariosto, Tasso, Shakespeare, Longfellow, Molière, Racine, Corneille, Voltaire, Goethe. Dintre scriitorii mai mult sau mai puțin contemporani cu ea, îi citește și îi citează pe Victor Hugo, Sully Prudhomme, Alfred de Musset, George Sand, Madame de Sévigné, Walter Scott și alții. Pasionată de litere, își însușește temeinic literatura franceză și modelele epocii (Victor Hugo, poezii parnasieni), ignorând însă ultimele mode ale Parisului: realismul, naturalismul și simbolismul. Să ne punem acum o întrebare firească: ce lecturi acumulate ea în țară? Deși beneficiase de prestigioasa bibliotecă a părintelui său, ca și de prietenia tatălui cu scriitorii de succes ai vremii (Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Alexandru Vlahuță, Ion Bianu), Iulia nu avea un orizont românesc prea întins pentru simplul fapt că zestrea noastră literară era pe atunci mult prea firavă. Vă propun să mai facem un efort de imaginație și să plonjăm în trecut pentru a ne închipui cum arăta literatura noastră la acea dată. Dintre cei vechi, clasicizați cumva, pot fi amintiți Cantemir, poezii Văcărești, frații Golești și Anton Pann. *Țiganiada* va fi descoperită abia la finele aceluia veac eminent istoric, de către G. Sion. Oferta literară a timpului aparținea în cea mai bună măsură contemporaneității, iar Ion Heliade Rădulescu, Grigore Alexandrescu și Bolintineanu reprezentau vârful literelor noastre. Vedetele literare ale acelei perioade îl aveau în frunte pe regele de atunci al poeziei, Vasile Alecsandri, urmau apoi B.P. Hasdeu (care ne-a lăsat prima dramă istorică de valoare, *Răzvan și Vidra*), Nicolae Filimon, Odobescu și, bineînțeles, gruparea de la *Junimea*. Desigur, Eminescu era activ, publica în *Convorbiri literare*, iar în 1884 Titu Maiorescu îi editase volumul de *Poesii*. Dar destinul și influența operei eminesciene asupra culturii noastre moderne aveau să se exercite odată cu postumitatea poetului. Deci după moartea lui Iulia Hasdeu. Totuși, este dificil să

înțelegem tăcerea lui Iulia asupra lui Eminescu. Până acum nu s-a dovedit că fiica lui Hasdeu ar fi parcurs respectiva creație poetică. Amintesc faptul că junimiștii se numărau printre adversarii lui Hasdeu, în rândul cărora ar putea fi inclus, cu unele rezerve, și Eminescu. Acesta, ca sufleur, ar fi jucat rolul Ciobanului la premiera dramei *Răzvan și Vidra* și, ceva mai târziu, Hasdeu ar fi fost de acord ca Eminescu să ocupe, fără concurs, un post la Arhivele Statului din Iași. Pe 13 decembrie 1886, Iulia îi scrie tatălui: „Je te prierai beaucoup de me`envoyer quelquefois avec les autres journaux «Curierul Literar» pour me tenir un peu au courant de la littérature et du mouvement des esprits en Roumanie. Ça me ferait bien plaisir.”¹⁰. Bogdan Petriceicu îi răspunde de la București: „Nu știu despre ce fel de «Curier literar» îmi scrie Lilicuța. Singura revistă românească mai de Doamne-ajută sunt «Convorbirile». Am să vi le trimit de acum înainte. Nici acolo nu se găsește mare treabă, dar după vorba românească: cât duce ciurul apă...”¹¹. Se pot găsi multe afinități între scrierile celor doi romantici, privind fie și numai dintr-o perspectivă istorică (aici am întrebuințat termenul în sensul folosit de Mircea Eliade). Cu amendamentul că Eminescu tratează istoria națională, închipuind și clădind liric un spațiu spiritual propriu și viabil (e.g. dacismul, lumea Traciei, feudalismul timpuriu). Iar Iulia vizează istoria Europei Occidentale, poemele sale fiind, oricum, redactate într-o limbă străină. Nu puține poezii ale sale au o atmosferă pe care noi o descriem astăzi drept eminesciană. Problema este că fiica lui Hasdeu și-a scris versurile în franceză, iar tălmăcirile în română au fost făcute mult mai târziu, când limbajul eminescian va fi impus o anumită paradigmă în literatura noastră. Multe din aceste traduceri suferă de eminescianism. Poate cea mai impregnată de limbajul liric eminescian este

¹⁰ *Documente și manuscrise literare*. Vol. III. *Corespondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu* / ed. publ. adnot. și coment. de Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu. – București : Ed. Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

¹¹ Idem.

tălmăcirea lui Augustin G. Cipeianu, care are însă indiscutabilul merit de a fi singura traducere integrală a poemelor lui Iulia Hasdeu!

Să nu uităm că, în acea epocă, parnasienii aveau o puternică înrăurire în viața literară pariziană. Vasile Alecsandri (cel din *Pasteluri*), Macedonski, tânăra Elena Văcărescu, dar și Iulia Hasdeu vor fi influențați de acest curent din poezia celei de-a doua jumătăți a veacului 19 care va avea reprezentanți de valoare nu numai în Franța, ci și în Germania, Marea Britanie, Belgia, Spania, Grecia. Denumirea curentului literar dezvoltat ca o reacție față de subiectivismul romantic, provine de la publicația *Parnasul contemporan*, editată la Paris începând cu anul 1866, și în care erau antologate creațiile poezilor Sully Prudhomme, Charles Leconte de Lisle, Théodore de Bainville, José Maria de Heredia și alții. Théophile Gautier a influențat în mod decisiv mișcarea prin conceptul de „artă pentru artă”. Subiectele clasice, mitologice, istorice sau chiar exotice erau tratate impersonal, descriptiv-senzorial, ornamental și cu o mare virtuozitate formală (de unde a rezultat o anume și specifică rigiditate). Parnasienui obiectivează natura, având predilecție pentru interioare, obiecte de artă, nestemate și lucruri domestice. Făcând apel la tipare prozodice sofisticate și aproape uitate, poezii acestui curent au cultivat, cu precădere, poezia cu formă fixă: sonetul, rondelul, glossa, gazelul etc. Și Iulia Hasdeu a scris sonete, iar multe dintre poemele sale evocă parnasian un univers mărunț: *L'éventail* (Evantaiul), *Le miroir* (Oglinda), *La feuille* (Frunza), *La rose au vase* (Trandafirul în vază). Într-o scrisoare redactată pe 3 iulie 1886, la Paris, Iulia îi semnalează tatălui debutul literar francez al Elenei Văcărescu (pe atunci în vârstă de 22 de ani)¹². Regina Carmen Sylva trimite acestei ultime descendente a dinastiei de poeți a Văcăreștilor o epistolă de felicitare. Scriitoare de expresie franco-română, Elena Văcărescu debutează, sub auspiciile parnasianismului, cu volumul *Chants d'aurore*, care-

va aduce și un important premiu din partea Academiei Franceze. Naș literar îi fusese poetul Sully Prudhomme¹³. Dar de ce am vorbi, în cazul lui Iulia Hasdeu, de istorism și nu de parnasianism? Parnasienui evitau sentimentalismul, ocolind aproape orice idee socială sau zbaterea emoțiilor. Poezia lui Iulia Hasdeu este puternic implicată sentimental. Ea nu simte natura la modul impersonal și obiectiv. Chiar și lucrurile mărunte cântate cu o tonalitate aparent parnasiană (*Les perles. Ballade de l'exilée* – Perlele. Balada unei exilate, *Le grelot* – Clopoțelul) au puternice filoa-ne sentimentale. Deși Iulia Hasdeu nu a mai avut vreme să-și cizeleze poemele, creația sa lirică covârșește prin emoții (uneori de un sentimentalism minor, specific însă vârstei adolescente), emanând exuberanță și vitalitate, dragoste de viață și de natură. Poezii parnasieni erau, în primul rând, promotorii Antichității (numele acestei mișcări estetice provine de la Parnasul vechii Elade, „muntele sacru al muzelor”), în vreme ce spațiul liric favorit al lui Iulia Hasdeu era Evul Mediu, topos preponderent creștin-occidental.

Unele dintre creațiile lui Iulia, indiferent de ciclul în care au fost grupate și tipărite de către Hasdeu, tatăl, sunt animate de cavaleri, prințese, paji, trubaduri, minesingeri, mensestrelți, contese, baroni, castelane, paladini, cruciați etc. Iar grupajul *Chevalerie* (adică cel de-al doilea volum postum de versuri), este populat, în cea mai mare parte, de personajele istorice sau literare ale Evului Mediu: Roland, Cidul și a lui Ximenă, Petrarca și Laura, Dante și Beatrice, Abelard și Eloise, Carol cel Mare, Margareta a Scoției, Ioana d'Arc, regi și regine ale Europei apusene. Toți eroii lirici medievali ai lui Iulia sunt însuflețiți de sentimente nobile precum Onoarea, Dragostea, Fidelitatea, Credința. Chiar și poemele descriptive, așa cum este *L'éventail* (Evantaiul), apropiate de spiritul parnasian al epocii, au un puternic filon istoric: „E-o mică jucărie din veacul cu marchize; / Mănerul e de fildeș, cu aur și agat, / Iar pânza sa subțire, pictată

¹² *Documente și manuscrise literare*. Vol. III. *Corespondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*. – București, 1976.

¹³ Același poet parnasian și-a exprimat părerea despre opera lui Iulia Hasdeu, însă după moartea acesteia.

cu surprize, / Pe-un sân frumos și tânăr ades a palpitat.”¹⁴ (Pentru simplificarea comunicării și din lipsă de spațiu am folosit numai traducerile lui Augustin G. Cipeianu.)

Apropiate de acest filon medieval sau istorist sunt poeziile religioase. Chiar dacă uneori tratează destul de livresc temele creștine (*Marthe et Marie* – Marta și Maria, *La fiancée du croisé* – Logodnica unui cruciat), trăirile religioase autentice au dus la unele dintre cele mai realizate creații poetice ale lui Iulie Hasdeu: *Invocation* – Invocație, *Il est passé...* – Trecut-a timpul..., *Mon Dieu!* – Dumnezeuul meu!, *Credo*.

Ca educație, spiritualitate și atmosferă intelectuală, Iulia a trăit într-un mediu saturat de studiul istoriei. Era la curent cu lucrările istorice ale tatălui sau cu revista *Columna lui Traian* pe care o primea și o citea, regulat, la Paris. Ea îi cunoștea atât pe ne-prietenii tatălui său, istoricii Alexandru Odobescu¹⁵ sau V.A. Urechia, cât și pe aliații părintelui său, Grigore Tocilescu spre exemplu, profesor de istorie antică și epigrafie la Universitatea din București. Istoria a pasionat-o pe fiica lui Hasdeu nu numai ca tematică¹⁶, ci și ca permanentă raportare, ca stare de spirit sau ca refugiu. În poemul *Vers le passé* (Spre trecut), redactat la Paris, în ianuarie 1886, avem de-a face cu un veritabil crez artistic (poate și de viață) al scriitoarei: „Această viață-eroică, cu drame de nescris, / Mi-a băntuit adesea copilăria-n vis; / Ea foarte mă încântă și-atât de mult regret / Că m-am născut în vremuri cam prea sofisticate, / Când cinstea și iubirea par lucruri demodate; / În care doar nebunul mai poate fi poet.”¹⁷ Dar de ce regretă Armand Camille¹⁸ că nu s-a născut în trecut, în Evul

Mediu? „J'étais faite pour naître au bon vieux temps passé”, afirmă ea chiar din primul vers al poemului mai înainte amintit („De ce n-am fost născută în vremile de glorie”). În balada *Le bon vieux temps* (Mărețul timp trecut), redactată pe 20 martie 1886, exclamația: „Ah! Ce temps – là ne sera plus!” (Ah, timpul acela n-o mai fi!) apare obsesiv în finalul fiecărei strofe. Poemul, destul de retoric, debutează cu un vers definitiv pentru lirica lui Iulie Hasdeu: „O, bon, vieux temps de la chevalerie” (Augustin G. Cipeianu a tradus astfel versul: „O veac măreț din vremea cavaleriei sfinte”). În baladă, sunt menționate câteva personaje istorice și literare emblematice pentru crezul istorist al poetei: Cidul, Carolus Magnus, Roland, Don Quijote. De altfel, întregul text este o pledoarie pentru virtuțile unui trecut perceput la modul eroic-glorios.

B.P. Hasdeu era, totuși, la curent cu încercările literare ale fiicei sale, deși aceasta se ferea să-i arate creațiile. Într-o scrisoare către cele două dragi lui Iulie ale sale, datată 16 noiembrie 1886, savantul afirmă: «Poezia „La vilaine” n-am dat-o încă la jurnal, deși îmi place foarte mult, căci aș vrea să am mai întâi trei-patru tot „du moyen-âge”, ca să fie oarecum o serie. Afară de asta, pseudonimul „Armand Camille” nu-mi place, căci îmi amintește pe jidanul „Armand Lévy”. N-ar fi mai bine: *Jules Dieudonné?* sau *Jules d'Yeudon?*»¹⁹. Probabil că tatăl face referire la poemul *Le souhait d'une vilaine – Dorința unei femei simple*, publicat în volumul al doilea al postumelor lui Iulie²⁰. Scris în 1885, la Paris, textul este, în esență, tot un crez istorist al adolescentei: „Si j'étais la châtelaine / De quelque noble manoir / Qui dominerait la plaine / De son donjon haut et noir, // Je porterais des torsades / D'émeraudes aux cheveux, / Je me plainrais aux ballades / Des troubadours langoureux...” Din păcate, versiunea în limba română propusă de Augustin G. Cipeianu șchioapătă sever în detrimentul originalului: „Ah, de ce

¹⁴ Iulia Hasdeu. *Oeuvre Poétique / Opera poetică*, trad. de Augustin G. Cipeianu. – București: Ed. Saeculum I.O., 2005.

¹⁵ În perioada de început a studiilor Lilicăi, Odobescu devine secretar al Legației României din capitala Franței.

¹⁶ Ca în cazul tuturor romanticilor, începând cu Byron și sfârșind cu Eminescu.

¹⁷ Idem.

¹⁸ Acesta era pseudonimul ales de ea însăși pentru publicarea creațiilor sale poetice.

¹⁹ *Documente și manuscrise literare*. Vol. III. *Corespondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*. – București, 1976.

²⁰ *Oeuvres posthumes de Julie B.P. Hasdeu*. Vol. II. – Paris-Bucharest, 1890.

nu-s castelana / Unui boieresc conac, / Ce predomină câmpia / Cu înaltul său cerdac?
// Aș purta în păr smaralde, / Briliante și corali / Și mi-ar închina romanțe / Trubaduri sentimentali...²¹. Poate că, la rândul său, B.P. Hasdeu s-a inspirat din „Chevalerie”, iar castelul de la Câmpina a fost construit ca o proiecție a acestui filon istorist într-o realitatea imediată și devenită, după moartea luliei, dramatică. Unele dintre versurile fiicei par să fi influențat desenul și atmosfera reședinței hasdeene de la Câmpina...

În ceea ce privește pasiunea pentru istorie (de unde pare să rezulte și o anume exaltare a poeticului), mai trebuie semnalați câteva conexiuni artistic-sentimentale ale poetei cu unele personalități: Shakespeare, Napoleon I, Victor Hugo și Ludovic al II-lea de Bavaria. Scrisorile și textele rămase demonstrează cât de mult își iubea modelele micuța scriitoare originară de pe malurile Dâmboviței. Aflând de moartea poetului și romancierului preferat, Lulia se lamentează: „...Cât aș fi vrut să-l văd o singură dată! I-aș fi păstrat toată viața imaginea sacră în inima mea” și, în aceeași scrisoare, conchide: „A murit Victor Hugo! Nu-mi iese din minte. Nu pot înțelege această moarte; nu, cu adevărat, nu pot! Bună seara, tată, nu sunt în stare să-ți scriu altceva în acest moment...²². Autorul *Mizerabililor* reprezenta o autoritate supremă a literelor franceze („Pentru mine, Hugo era deosebit, un Dumnezeu pe pământ...²³). Impresionată puternic de acest scriitor al epocii, ea compune un poem care poartă numele lui Victor Hugo²⁴. Iată ce notează Lulia Hasdeu, în necrolog de uzanță epistolară, despre o altă

personalitate emblematică a veacului al XIX-lea: „Nefericitul rege de Bavaria! Iată-l mort! Avea totuși ceva bun în el, acest rege. Avea poezia în suflet; de aceea secolul nostru l-a declarat nebun. Poezia! Ca Venus a lui Flaubert, cu deget pe gură, ea și-a repliat aripile și s-a îndreptat grăbită către abis, cu ultimul său reprezentant, această revenire a vechilor balade, în care aluneca în noapte, pe sub clar de lună, pe apele somnoroase ale lacurilor sale, în sunetele îndepărtatelor melodii ale lui Wagner sau alergând în galop, tras de patru cai, costumat în cavalier de Ev Mediu, prin anticele păduri ale Bavariei. Du-te, dormi în pace, biet tânăr prinț...²⁵. Dincolo de limbajul aproape eminescian (sau, mai degrabă, romantic, pentru că ea și-a redactat textele aproape exclusiv în limba franceză), se remarcă enunțarea unor idei care par să se identifice cu propriile sale crezuri artistice și, poate, idealuri de viață. „Nimeni nu te plânge, nimeni nu varsă o lacrimă pe mormântul tău, te ridiculizează, căci nu te înțeleg” scria tânărul scriitor despre acest promotor al istorismului în arhitectură și artă, Ludovic al II-lea. „Doar eu te plâng, deoarece eu ghicesc suferința ta ascunsă și profundă. Tu ai fost, ca Don Quijote, ca Alceste, nefericit din pricina răutății oamenilor: ai regretat *frumosul timp trecut al cavalerismului*, când se credea în bine și în dragoste. Dar ești mai de plâns decât Don Quijote, căci tu ai fost mai inteligent decât el, ai avut *conștiința neputinței de a schimba lumea*. Atunci, ca Alceste, ai renunțat la această lume, ai vrut să trăiești în vis, să realizezi aici jos fanteziile imaginației tale. Negăsindu-ți idealul printre oameni, tu l-ai cerut *solitudinii*, apelor, pădurilor; l-ai căutat în muzică, acest *limbaj al visului*. [...] Adio, ultimul reprezentant al poeziei antice! Da, poezia se înalță...²⁶ (N.B.: sublinierile îmi aparțin). „Timpul trecut al cavalerismului”, „conștiința neputinței de a schimba lumea”, „viața ca vis”, „solitudinea” constituie câteva dintre toposurile predilecte ale liricii luliei Hasdeu.

²¹ Lulia Hasdeu. *Oeuvre Poétique / Opera poetică*, trad. de Augustin G. Cipeianu. – București: Ed. Saeculum I.O., 2005.

²² Scrisoarea luliei Hasdeu către B.P. Hasdeu din 22 mai 1885 (*Documente și manuscrise literare*. Vol. III. *Corespondența B.P. Hasdeu – Lulia Hasdeu*. – București, 1976).

²³ Ibidem.

²⁴ Poemul *Victor Hugo – deux jours avant sa mort* este datat 20 mai 1885 și a fost publicat de B.P. Hasdeu în primul volum al *Operelor postume* de Julie B.P. Hasdeu.

²⁵ Text datat 20 iunie 1886 (preluat din prefața semnată de Contele Angelo de Gubernatis la *Oeuvres posthumes* de Julie B.P. Hasdeu, vol. I, 1889).

²⁶ Ibidem.

Refugierea în trecut prin intermediul imaginației, poate fi pusă pe seama caracterului melancolic al scriitoarei, ca și a tendinței programatice inoculată de tată. Era doar „fîca lui Hasdeu” și, în opinia părintelui, ea trebuia să se ridice la nivelul erudiției și al cunoștințelor familiei. Prin urmare, Iulia se străduia să asimileze o literatură, un trecut, poate chiar o civilizație (occidentală). Și tocmai asta ne lipsea nouă, românilor, pe atunci abia ieșiți în arena națiunilor europene. Probabil că ea încerca să asimileze și să regândească literatura consacrată a Europei pentru a suplini golurile literaturii române. Chiar dacă a scris cu precădere în limba franceză și dorea să-și publice poeziile cu pseudonimul Armand Camille, se poate presupune că tânăra poetă aspira la dezvoltarea și consolidarea unei literaturi naționale, atât de anemică la acea dată. „În veacul nostru, care în vicii triumfează / Când aurul distrus-a cînste și onor, / Cum s-așteptăm virtutea să-și dea curata-i rază?! / Din cînste azi doar praful este sclipitor. / Impură-i atmosfera, nu-i nici o măreție; / Și plictiseala-n inimi de juni s-a cuibărit. / Deci nu e de mirare, când – cu Quichotte – vai mie, / Regret măreața vreme ce-a murit!”²⁷ (*Le bon vieux temps*). Destinul ei a fost însă cu totul altul...

Strunită de fanteziile adolescenței, de preceptele romantismului târziu, dar și de cultura clasică însușită în școlile pariziene, Iulia Hasdeu își creează un univers medieval propriu. Poemul *Paris d'antan – Parisul de altădată*, scris în septembrie 1887, ne trimite într-un Paris visat și dorit al Evului Mediu: „Mă văd în Evul Mediu cu gotice palate, / Balcoane arătoase și turnuri stacojii, / Cu străzi înguste, șetre cu mărfuri etalate, / În care sună banii cu glasuri argintii...” Această scenografie de tip medieval fusese alimentată și construită liric plecând din trei surse distincte: epoca post-romantică și parnasiană din Orașul Luminilor, preocupările istorice și arhivistice ale tatălui, precum și propria-i

ascendență voievodală. Studentă a Universității Sorbona, la Litere și Filosofie, Iulia nu abandonează arta plastică, o mai veche pasiune, și urmează lecții particulare, de trei ori pe săptămână, în atelierul pictorului Maillart. Dintr-o scrisoare, aflăm cam ce picta: „En ce moment, je dessine une académie de Germanicus, une Amazone, une Vénus accroupie...”²⁸ Subiectele sunt de tip academic, în gustul convențional al epocii, dar astfel de abordări au contribuit și ele la creionarea aceluia spațiu istorist spre care năzuia imaginația Lilicăi. În plus, poate că ea era obișnuită cu decorurile istorice de acasă, de la Mănăstirea Mihai Vodă unde se aflau Arhivele Statului²⁹. Deși poemul *Sous les arceaux* (Pe sub arcade) din ciclul *Bourgeois d'Avril. Fantaisies et Rêves*, este redactat la Paris în luna mai a anului 1888, atmosfera este comparabilă cu cea de acasă, de la Mihai Vodă: „Sub sfinte bolți de mănăstire / Se urcă iedera subțire / Pe grei pilaștri, peste tot; / Iar jos pe lespezi se citesc, / Sub iederi ce pe ele cresc / Mai multe nume-n scrisul got”³⁰. Poemul care încearcă să acrediteze ideea că ne visăm dragostea precum ne visăm moartea, închide cercul vieții Iuliei Hasdeu (ea se întoarce la București pentru a muri la doar câteva luni după scrierea acestor versuri): „Amorul însuși, cel de veci / Trecând prin zidurile reci / Le re-ncălzea din vechi resoarte; / Cu tot trecutul, trist și greu, / Să dea cînstire-acestui zeu / Cu tinerețe fără moarte”³¹. Ultimul vers al poeziei („Don't la jeunesse est éternelle!”) pare enunțul unui testament liric, dacă luăm în considerare scânteietoarea postumitate a Iuliei Hasdeu...

²⁸ Scrisoare a Iuliei Hasdeu către B.P. Hasdeu din 24 noiembrie 1886 (*Documente și manuscrise literare*. Vol. III, *Corespondența B.P. Hasdeu – Iulia Hasdeu*. – București, 1976).

²⁹ Aici a locuit Lilica împreună cu părinții, începând cu anul 1876, iar „decorul” istoric de la Mihai Vodă apare frecvent în scrierile copilei și adolescenței.

³⁰ Iulia Hasdeu. *Oeuvre Poétique / Opera poetică*, trad. de Augustin G. Cipeianu. – București: Ed. Saeculum I.O., 2005.

³¹ Ibidem.

²⁷ Iulia Hasdeu. *Oeuvre Poétique / Opera poetică*, trad. de Augustin G. Cipeianu. – București: Ed. Saeculum I.O., 2005.

LECTURA CHIȘINĂUIENILOR, ACUM UN SECOL, LA BIBLIOTECA ORĂȘENEASCĂ

Dr. conf. univ. Lidia KULIKOVSKI,
director general al BM „B.P. Hasdeu”

La 1 ianuarie 1909 orașul Chișinău avea 127 de mii de locuitori, 10 mii de case, din care doar patru cu trei etaje, 142 de străzi și stradele, 12 piețe și 5 parcuri / grădini. Biblioteca orașului, care în 1909 ajungea la 32 de ani de existență, era utilizată foarte intens de 4 624 chișinăuieni.

La această dată Biblioteca orășenească deținea o colecție de 56 152 cărți, broșuri, reviste și ziare. Biblioteca orașului a oferit, în acel an, locuitorilor Chișinăului 104 titluri de publicații periodice foarte diverse ca subiect și proveniență, dar numai unul în limba română – *Luminătorul*. Dintre titluri, menționăm doar aceste ziare locale – *Bessarabskie Gubernskie novosti*, *Bessarabskaia jizni*, *Bessarabskoe Selskoe Hozeastvo*, *Vedomosti Kișiniovskoi Gorodskoi Dumii*. Celelalte 97 de titluri veneau din Moscova, Petersburg, Kiev, Odesa, Harkov.

Responsabilitatea Bibliotecii Publice locale, cum afirma bibliotecarul Daria Harjevski, constă în satisfacerea solicitărilor (nu utiliza termenul *necesități*) de lectură ale chișinăuienilor înscriși la BP. Această responsabilitate, de a satisface necesitățile chișinăuianului, a stat și la baza procesului de achiziție a noutăților editoriale. Colecția s-a îmbogățit în anul 1909 cu 2 128 de volume, din care 256 erau cărți rare. [Ca ilustrare, vom face o comparație cu anul 2008: la Sediul Central al Bibliotecii Municipale au intrat 2 745 de titluri, iar cartea rară doar vreo zece exemplare]. Alături de preocuparea de a satisface solicitările

cititorilor, biblioteca avea și un scop bine definit: identificarea, achiziționarea și completarea colecției cu lucrări *capitale, luxoase* [am menținut expresia din raport], altfel zis – cărți rare, cu scopul de a constitui un patrimoniu de valoare pentru chișinăuieni.

Ne dăm seama că, pentru acea epocă Biblioteca orășenească era foarte bine dotată. Dacă achiziția se făcea în baza cererilor de lectură, atunci putem concluziona că atât cărțile, cât și publicațiile periodice exprimau de fapt interesele de lectură ale chișinăuienilor.

Analizând componența socială a cititorilor înscriși la bibliotecă constatăm următoarele categorii [în paranteze prezentăm numărul de persoane]: negustori (163), mic-burghezi (1987), dvoreni (421), militari (28), țărani (187), clerici (3). După cum vedem, negustorii și militarii erau considerate categorii sociale, după o clasificare a timpului, pentru că biblioteca o utilizează în raportul său către Duma orășenească. Ponderea, din totalul cititorilor, revine mic-burghezilor (în limba rusă *мещане*) – 43%.

Burghezii, după *Dicționarul explicativ-illustrat al limbii române* (ARC-Gunivas, 2007, p. 263), sunt clasa socială intermediară între nobile și proletariat. Burghez, mai înseamnă, după același dicționar, (1) *persoană cu vederi înguste, filistine*; (2) *persoană care nu apreciază cultura, arta, care are preocupări prozaice, exclusiv ma-*

terialiste. Statisticile bibliotecii orășenești răstoarnă aceste definiții.

După apartenența religioasă cititorii Bibliotecii orășenești se prezintă astfel: 39 % creștini, 60% iudei.

După gen: 3 976 masculin (75,9%), feminin 1 108 (24,1%); din numărul total de femei doar 370 erau de religie creștină, în schimb de religie iudaică – 738 femei.

După vârstă: 2 683 tineri – 58%, restul adulți.

După ocupații profesionale, biblioteca a înregistrat: 2 683 elevi, 608 funcționari de stat, 279 profesori, 244 studenți, 105 doctori, 95 meșteșugari, 88 reprezentanți ai profesiilor libere, 33 comercianți.

Din cei 4 624 chișinăuieni care au primit carnet de cititor la Biblioteca orașului 2 750 se foloseau de serviciile sălii de lectură, iar 1 874 (1 182 adulți și 692 copii) utilizau doar serviciul de împrumut la domiciliu. Acești chișinăuieni au solicitat pe parcursul anului 112 402 cărți, reviste și ziare.

Interesul de lectură al chișinăuienilor a fost exprimat mai ales în **beletristică** – 56 273, ceea ce constituia 50,0% din cărțile consultate în sala de lectură sau împrumutate la domiciliu. Celelalte domenii au acumulat: **istorie și critică literară** – 7 610 solicitări (6,8%), **istorie** – 6 600 (5,96%), **dramaturgie** (nu intra, după cum vedem, în beletristică) – 5 284 (4,8%), **filosofie** – 4 500 (4,0%), **referințe** – 3 056 (8,4%), **științele naturii** – 2 462 (2,2%), **medicină** – 1 821 (1,60%), **artă** – 2 091 (1,9%).

Împrumutul la domiciliu înregistra numai 24,7% din cărțile solicitate, rezultat ce duce la supoziția că multe cărți erau într-un singur exemplar și se puteau citi exclusiv în sala de lectură. La domiciliu, la fel, se puteau împrumuta doar câteva titluri de reviste, care erau în două și mai multe exemplare. Acestea erau: *Sovremennii mir* – 4 exemplare, *Obrazovanie* – 3 ex., *Vestnik Ev-*

ropi – 3 ex., *Bessarabskaia jizni* – 2 ex., *Vestnik znanii* – 2 ex. Restul de titluri din cele 104 erau într-un singur exemplar.

Cele mai citite de chișinăuieni erau: *Sovremenii mir* – 2 321 solicitări, *Teatr i jizni* – 1 552, *Russkoe bogatstvo* – 1 283, *Satirikon* – 1 217, *Vestnik znanii* – 1 098, *Vestnik Evropi* – 964, *Niva* – 932, *Obrazovanie* – 814, *Priroda i liudi* – 743, *Vokrug sveta* – 658, *Voprosi filosofii* – 321, *Veghetarianskoe obozrenie* – 215 etc. În nota făcută la analiza lecturii presei, bibliotecarul Daria Harjevski menționa că *solicitările revistelor sunt mult mai mari și, în consecință, lectura lor ar înregistra mai multe împrumuturi, însă biblioteca nu-și poate permite abonarea la mai multe exemplare.*

Din 104 titluri de reviste, 14 erau trimise bibliotecii („sponsorizate”, am spune astăzi) de redacția *Vedomosti Kișiniovskoi Gorodskoi Dumî*. Alte 16 titluri erau trimise gratuit de diverse instituții și asociații, 72 de titluri biblioteca le abona din propriul buget. Bugetul era mare pentru anul 1909 – 625 de ruble. Era un lux, pentru că dacă facem comparație cu bugetul pentru achiziția cărților, el constituia doar 229 ruble (dar se cumpăra destulă carte).

Îngrijorător era pentru personalul bibliotecii faptul că s-a diminuat simțitor *seriozitatea lecturii*. Solicitățile pentru lecturi ușoare au constituit 63,2%, iar solicitările de lecturi serioase – 36,8% (în 1908 lecturile ușoare au constituit 59,2% și cele serioase – 40,8%). Lecturile ușoare se considerau edițiile periodice, beletristica, dramaturgia. Lecturile serioase includeau manualele, compendiile, îndreptarele, publicațiile de referință.

Cele mai solicitate, în 1909, au fost cărțile scriitorilor tineri (din acea perioadă), urmate de operele clasicilor ruși și străini.

După cum afirmă poetul și traducătorul Leo Butnaru, cunosător bun al avangardei ruse, *anul 1909 în literatura rusă a fost unul de răscruce*. A fost anul când sim-

bolismul ieșea din scenă și făcea loc intrării vertiginose a futuriștilor.

Avangarda cerea să fie aruncați de pe nava contemporaneității Al. Pușkin, F. Dostoievski, L. Tolstoi, K. Balmont, M. Gorki, Al. Kuprin, Al. Blok, Leonid Andreev, F. Sologub, A. Avercenko, V. Briusov, I. Bunin etc.

Deși Daria Harjevski în analiza lecturii atrage atenția că în 1909 la Biblioteca orășenească se solicitau mai mult scriitorii tineri, nu am găsit cărțile tinerilor futuriști David și Nikolai Burliuk, Velimir Hlebnikov, Aleksei Krucionih, Vladimir Maiakovski în registrele de lectură ale Bibliotecii orășenești.

Statisticile bibliotecii indică însă un număr mare de solicitări la autorii nominalizați spre aruncare din circuitul editorial și de lectură: Al. Pușkin (200 de solicitări la copii, 87 împrumut la domiciliu și 321 de cereri în sala de lectură); M. Gorki (267 – în sala de lectură, 193 – împrumut la domiciliu); L. Tolstoi (1 181 – în sala de lectură; 765 – împrumut la domiciliu; 150 – la copii), F. Dostoievski (493 – în sala de lectură, 300 – împrumut la domiciliu, 15 – la copii), Al. Kuprin (540 – în sala de lectură, 279 – împrumut), L. Andreev (490 – în sala de lectură, deci biblioteca avea un singur exemplar, dar care era destul de solicitat).

Mai puține solicitări înregistrează: F. Sologub (28 – în sala de lectură și 41 împrumutate la domiciliu); K. Balmont (doar 19 citite în sala de lectură, 18 împrumutate la domiciliu), I. Bunin (doar 33 de cereri în sala de lectură). Pe ceilalți „candidați la uitare” nu i-am întâlnit în statisticile bibliotecii. Cred că Biblioteca orășenească nu le avea în colecția sa.

Se citeau intens și lucrările unor scriitori ca V. Nemirovici-Dancenکو, A. Tolstoi, K. Ciukovski, D. Mamin-Sibireak, A. Cehov, N. Gogol, F. Tiutcev, N. Cernășevski, A. Kuprin, M. Lermontov.

Astfel putem deduce că și capitala unei provincii a Imperiului Rus dorea lumină, deschidere, vroia să cunoască lumea... și locuitorii ei veneau la bibliotecă să caute răspunsuri la întrebări, să caute idei, să acumuleze cunoștințe. Chișinăuienii citeau ce avea Rusia și lumea mai bun la începutul secolului 20.

Din scriitorii străini clasici, adulții solicitau cel mai frecvent operele lui Daudet, Dante, Émile Zola, George Sand, Ibsen, Conan Doyle, Schiller, Erasm din Rotterdam, J.-J. Rousseau, W. Scott, H. Sienkiewicz, Twain, H. Wells, A. France, Jerome K. Jerome, Sofocle, H. Heine, Șalom Alehem, A. Mickiewicz, Molière, Maupassant, Boccaccio, Proust, Balzac, Baudelaire, Apollinaire, Rimbaud, Sade, Lautreamont, Cervantes, Shakespeare, Swift, Jung, Flaubert, Joyce, Poe...

La secția copii, cei mai populari autori au fost: H. Ch. Andersen, Frații Grimm, Ch. Dickens, Carmen Sylva, R. Kipling, Mark Twain, W. Scott, Swift, George Sand, Harriett Beecher-Stowe etc. solicitați de sute de ori pe an, precum și *O mie și una de nopți*.

Descoperim și unele paradoxuri: povestea *Scufița Roșie* a înregistrat doar 10 solicitări și *Biblia* – 78.

Personajele cărților acestor autori, cum bine spunea Emil Brumaru, sunt *locuitorii răsfățați de câteva sute de ani, ai miliardelor de suflete*.

Așa cum ați putut observa, mai la început, la gruparea lecturii pe domenii, cele mai solicitate au fost compartimentele educație, pedagogie, artă, științele naturii. Autorii din topul preferințelor pe domenii sunt Darwin, Mendeleev, Pirogov, Ușinski, Pascal, Uspenski, Nemirovici-Dancenکو etc.

Din filozofi, chișinăuienii îi preferau pe Schopenhauer, Nietzsche, Platon, Spinoza, Hegel, Freud.

În mulțimea de nume de autori solicitați de către cititorii chișinăuieni întâlnim doar patru nume mai locale, românești:

Nakko A. (începuturile sale literare sunt în românește, dar după 1866-1867 scrie în rusește istoriografie și dramaturgie) – 28 solicitări;

Stamati Constantin (inițial a debutat în limba rusă, iar începând cu 1860-1861 scrie și editează în românește) – 19;

Krușevan I. – 43;

Carmen Sylva (numele literar al reginei Elisabeta-Otilia-Luisa a României, 1843-1916) – 26 solicitări.

Din registrele bibliotecii, completate bineînțeles în rusă, nu putem ști dacă au fost solicitate operele lor în română sau în rusă. Neavând un catalog la îndemână, nu putem să știm în ce limbă avea biblioteca operele acestor scriitori.

Secția locală, ca și autorii locali, au fost solicitați de 15 ori în anul 1909. Cine i-a solicitat? Elevii – 5 solicitări, profesorii doar 2, funcționarii – 7, meșteșugarii – 1.

Indicele de circulație al colecției a fost de 2,0. În medie, biblioteca pune la dispoziție per zi 466 cărți, reviste și ziare (120 cărți la împrumut, 70 volume la secția copii și 258 în sala de lectură).

Indicele mediu de lectură constituia 23,3, în secțiile bibliotecii fiind diferit: în secția copii fiecare din cei înscriși a citit în medie 22 volume, la secția împrumut 23, la sala de lectură 24,9.

De menționat că Daria Harjevski, analizând lectura anului 1909, remarcă: *„Trebuie să avem în vedere că cei 4 624 chișinăuieni înscriși la Biblioteca orașenească, nu reprezintă simple unități [de cititori ai cărților împrumutate]. Cărțile împrumutate la domiciliu erau citite și de alți membri ai familiei. Deoarece împrumutul la domiciliu era cu plată, de multe ori se înscria ca împrumutător un chișinăuian ce achita taxa, dar cărțile erau citite de mai mulți, din motive economice. În consecință, utilizatori reali ai bibliotecii sunt cu mult mai mulți.”* Menționăm în context că serviciile sălii de lectură erau gratuite.

„Numărul de cărți citite ar fi fost mult mai mare dacă, se caină bibliotecara, biblioteca nu ar fi fost închisă după amiază trei luni și jumătate, din cauză că nu era lumină electrică. Această situație a influențat și numărul de utilizatori care utilizau biblioteca după orele de serviciu, seara, când biblioteca era închisă.”

Foarte mulți cititori, mai ales copiii, solicitau literatură ușoară. Acest fapt nu a fost trecut cu atenție de administrația bibliotecii, care imediat a emis un regulament ce interzicea elevilor lectura literaturii ușoare. Bibliotecarii trebuiau să le recomande clasici ai literaturii ruse și străine, cărți științifico-populare, îndreptare, manuale.

Deși avea, în viziunea administrației bibliotecii o colecție bună, biblioteca nu a satisfăcut 7 518 cereri ale chișinăuienilor: 3 137 la cărți, 2 182 la reviste, 2 199 la ziare.

Pe parcursul aceluia an biblioteca a eliminat din colecție 21 de volume uzate fizic, 10 exemplare cărți în baza unei circulare guvernamentale.

Biblioteca a funcționat pentru public 265 de zile.

Așa arăta lectura publică în Chișinău din 1909, cu doi ani înainte de a se publica manifestul futuriștilor *O palmă dată gustului public*.

Futuriștii proclamau la acel început de veac un spirit de frondă negând valorile tradiționale. Ei propuneau sincronizarea literaturii și artei cu epoca civilizației moderne, a vitezei, a mașinii. Multe generații de chișinăuieni au citit, recitat și răsцитit, mereu, pe parcursul secolului Shakespeare, Swift, Jung, Tolstoi, Flaubert, Joyce, Baudelaire, Poe, Cehov, Dostoievski, Proust, Balzac, Apollinaire, Rimbaud, Sade, Lautreamont, Cervantes...

Îi citesc și astăzi, în secolul vitezei și tehnologiilor hiperavansate...

LAUDĂ CĂRȚII

(încă și mai concret: trăiască prietenia de nezdruccinat
dintre moldoveni și lectură!)

Dinu MIHAIL,
cel care pierdut a fost, și s-a găsit!*

Adversari ai citatomaniei, vom începe totuși acest demers în favoarea cărții cu o scurtă poveste, pe care am auzit-o acum vreo mie de ani.

...Pe vremea aceea, când un pictor era arestat, i se dădea voie să-și poarte cu el în închisoare și trusa cu pensule și vopsele. Astfel, atunci când intră în celula întunecoasă din turn, primul gând al eroului acestei povești a fost să-și picteze pe unul din pereți o fereastră. Pictă într-adevăr o fereastră deschisă, prin care vedea cerul orbitor de albastru. Celula devenise astfel mult mai luminoasă.

Dimineața, când intră să-i aducă bucată de pâine și apa, temnicerul trebuia să închidă ochii, orbit de lumina care pătrundea prin fereastra pictată.

– Ce se întâmplă aici? răcni el și se repezi să închidă fereastra, dar se lovi de perețe.

– Am deschis o fereastră, răspunde calm pictorul. Era prea întuneric.

– Ha, ha, ha, rise temnicerul uimit că se lăsase înșelat. Și-l îngină batjocoritor:

– Ai deschis o fereastră? Ai pictat o fereastră, nenorocitul! Nu-i o fereastră adevărată. Ți-i închipui doar tu că e o fereastră.

Pictorul răspunde:

– Am vrut să fac lumină în celulă și am făcut. Prin fereastra mea cerul se vede. Chiar și dumneata, intrînd, a trebuit să închizi ochii din cauza luminii.

De data asta temnicerul se supără:

– Crezi că mă poți îmbăta cu apă rece? Turnul acesta nu are nici o fereastră, cine intră aici nu mai ajunge să vadă lumina zilei.

– Și totuși, în celula mea lumina intră prin fereastra deschisă, spuse pictorul.

– Da? Țiși bătut joc temnicerul. Atunci de ce nu evadezi? Așa m-ai convinge și pe mine că e vorba de o fereastră adevărată.

Pictorul îl privi cu atenție, înaintă câțiva pași spre zid și se aruncă pe fereastră.

– Stai! sări temnicerul înspăimîntat, încercînd să-l oprească, dar se izbi cu fruntea de zid. Alarmă! A evadat! Începu el să urle, în timp ce prin fereastra deschisă se auzea trupul pictorului despiciînd aerul spre lespezile de la piciorul turnului...

Dacă facem un mic efort și rezumăm o sumă de cunoștințe, observăm că întreaga istorie a civilizației noastre este marcată de un efort continuu pentru cucerirea spațiului și a timpului. Omul, acest computer ambulant, a inventat numeroase mijloace pentru învingerea Spațiului: automobilul, avionul, radioul, telefonul, televiziunea, internetul și, în sfîrșit, naveta spațială cu toată camarila ei de sateliți și module interplanetare. Dar în acest context de uluitoare realizări tehnice deocamdată există doar un singur mijloc de a înfrunta Timpul. Acest mijloc nu e decît Cuvîntul tipărit, cel mai important și mai trainic liant între generații, între ieri, azi și mâine. De unde putem trage o concluzie deloc hazardată:

dacă viața e constituită din timp și spațiu, atunci Știința colaborează mai mult cu Spațiul, iar Arta cu Timpul.

Printr-o carte de valoare se ajunge la cunoașterea noastră reciprocă, necesară pentru acea largă solidaritate ce asigură un suport mintal superior, un optimism spiritual pe care omul modern, ieșit cu sufletul și mentalul mutilate de atâtea *-isme* și *-izuri* ale secolului XX, este chemat să-l atingă în scopul suprem al viețuirii sale. De ce viețuirea cu orice preț? Fiindcă viața este valoarea supremă pe pământ; este singura formă de victorie asupra maladiilor, atît a oamenilor sănătoși, cît și a oamenilor bolnavi în sensul clinic al cuvîntului: moartea. Pentru că sufletul – cuprins întrupat în necuprins, macrocosmos în microcosmos redus la dimensiunea unei picături de sînge vorbitoare – prețuiește mai mult decît toți munții de aur de pe pământ adunați laolaltă. Fără om, așa ticălos cum este el uneori (uneori destul de des), nici timpul, nici spațiul nu au rost.

Una dintre catastrofele noastre naționale este hemoragia / beția de cuvinte. Sîntem / suntem / sîntem / *sumus*, se pare, o nație filologică. *FilFac!* Vorbim mult, ne pupăm teatral-zgomotos și trăim puțin, sinucigaș de puțin în intimitatea cărții. A cuvîntului tipărit în general. Chiar și din punct de vedere anatomic sîntem făcuți mai mult pentru ascultare decît pentru melițare: Dumnezeu ne-a dat două urechi și o singură gură. Omul fără lecturi este stîlp cu ochi. Șarampoi, cum ar zice Mihail Sadoveanu. Un invalid, un liliput intelectual. Ne întrebăm uneori de ce e puțină credință în lume. Domnul Dumnezeu explică în cartea cărților, *Biblia*: „Nu va rămîne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sînt numai trup” (*Facerea*). Oamenii-trup, numai trup, adică tub digestiv lîngă tub digestiv la volanul mașinilor iuți de cauciucuri, fără cealaltă dimensiune esențială: spiritul. Ar putea fi o explicație pla-

uzibilă... Trupul nespirtualizat, neîmplinit în duh, are numai suflu de viață și instincte, ca animalul. Atît. „*Между человеком разумным и человеком плотским есть надежный посредник, которого можно назвать и сердцем, и благородными чувствами. Собственно, только этот посредник и дает нам право на титул человека, ибо лишь ум приравнивает нас к духам, плоть – к животным*” (Клайв Стейплз Льюис, *Человек отменяется*).

În anul 1812, cînd rușii au anexat Basarabia eliberînd-o de sub mahomedani, între Prut și Nistru nu exista – vă dați seama?! – nicio școală laică. Potrivit datelor oficiale, în 1918 populația care știa să citească în Basarabia se prezenta astfel: germani – 65,6 %; polonezi – 49,6 %; evrei – 49,5 %; ruși albi (blancs) – 42,3 %; velicoruși – 39,9 %; bulgari – 31,4 %; turci (găgăuzi) – 21,1 %; ucraineni – 15,3 %; moldoveni – 10,5 %; țigani – 0,95 %. Așadar, sîntem pe „onorantul” loc doi de la coadă spre cap din 10 etnii conlocuitoare. După găgăuzi și ucraineni, mergem mîna în mîna cu țiganii, mama mă-sii de treabă. Nici statisticile de astăzi nu sînt mai îmbucurătoare la acest capitol. Am mai spus-o și cu alte ocazii: în Moldova furtul de carte trebuie încurajat de guvern ca un act de cultură.

S-a demonstrat pe cale științifică: ratarea omului (sau a unei colectivități) vine în ziua, în ora, în clipa cînd dai pentru prima dată vina pe altul sau pe împrejurări. Căutînd, în dulcele stil clasic, să dăm vina exclusiv pe cauze externe, vom îndruga, pesemne, că țăranul moldovan, încolțit de nevoi, era ocupat pînă peste cap cu muncile cîmpului. Nu e chiar așa. Da, lucrăm mult, dar și din motiv că nu sîntem eficienți. Trebuie să gestionăm în așa fel timpul ca să ne croim o oază de liniște, de răgaz și pentru informare, pentru lecturi. Dacă nu citești, dacă nu te documentezi, dacă nu administrezi eficient logosul, atunci de ce, națiune cu trei culori cunosc pe lume,

plîngi torențial pe prispa bunicii că, azi, marea majoritate a capitalului din Moldova o dețin rușii și evreii? D-apoi cum să nu-l dețină, dacă evreii au absolvit Academia Moise cel Biblic, iar rușii Universitatea Dostoievski cel Tolstoi? Noi ce instituție am *absolvită* cu diplome cumpărate pe banii făcuți în sudoarea frunții de părinți prin cele Rusii sau Italii: Academia Făt-Frumos fiul lepei cu năframă-n vîrf de băț? Ah, de-prinderea seculară de a fugi de seriozitate și disciplină, dînd vina pe alții, geme adînc în noi ca libidoul...

În vreme ce noi nu ne implicăm și stăm iresponsabil la taifasuri interminabile sau în fața *tembelizorului*, unul, gîndind „ca Dumnezeu și muncind ca un sclav” (C. Brîncuși), inventează radioul sau computerul; altul scrie *Numele trandafirului* (Eco) sau *Istoria mondială a infamiei* (Borges), alții devin pur și simplu reductibili profesioniști, buni meseriași în specialitatea lor. Brusc dezmeticiți, desprinși din aluatul lipicios, somnolent al lui *dolce farniente*, încercăm să recuperăm cîte ceva, dar rareori atingem performanța (să zicem, măcar ca orchestra *Lăutarii* sau ca ansamblul de dans *Codreanca*), pentru că nimic durabil nu se realizează fără informare temeinică, fără disciplină interioară, fără efort continuu și fără beția constructivă a riscului. Nu spunea Mircea Eliade că fără opt ore de bibliotecă pe zi nu avem ce căuta în literatură? Și atunci, derutați, mahmuri, nici Domnului luminare, nici dracului vătrai, din neputință o cotim, în compensație, spre filologie, spre patriotism verbal (numai fapta, actul creator în orice domeniu întemeiază patriotismul adevărat), căci altceva vandabil nu prea avem și nici nu prea putem face. Patriotismul țipăt cu și fără ocazie este ultimul refugiu al naționaliștilor peștericolo-viniviticoli, vorba lui Paul Goma. În secolul al XXI-lea vor rezista și se vor impune popoarele bine documentate. Neconcurențialii vor fi storși ca o lămie și

vor fi aruncați la coșul cu gunoi de lux al istoriei. Lecția asta am învățat-o din multe cărți pilduitoare.

Spuneți-mi – dar sincer sinceramente! – un singur lucru: cu ce produs authton și europenește valabil pot merge românii în Europa? Numai să nu-mi vorbiți, vă rog, de sarmale, care în mintea mea, așa proastă cum este ea, se asociază cu bășcălia dimbovițeană... Și apoi, să nu uităm, această ispită gastronomică aparține întregului areal balcanic. *Ne place sau nu, acesta-i adevărul gol-goluț*. Patriotismul de față este, ca și naționalismul cu sarmale la gură, ultimul *coz* / atu al robilor cu sîngele îngenuncheat în vene.

Cartea este o fereastră spre lumină. O fereastră spre trecut, prezent și viitor. Iar cine nu cunoaște trecutul, nu înțelege sarcinile prezentului și riscă să rateze șansele viitorului. Totuși, trăirea obsesivă în trecut este sinucigașă. Blochează energiile și anulează orizonturile. Cam aceasta ar fi proporția ideală de urmat: o zi pe săptămînă o dedicăm trecutului, trei prezentului și două zile le dedicăm viitorului. Desigur, ziua a șaptea o rezervăm lecturii, meditației, odihnei și mersului smerit la biserică. Cu cît mai mult te smerești, pe atît te omenești. *Drumul duce spre biserică...* Vă mai aduceți aminte de zguduitorul film al regizorului georgian Tenghiz Abuladze?

Ca și sportul, ca și artele marțiale, bunăoară, cartea îl suveranizează pe om. Îl face mai liber, îl ferește de capcane existențiale, inclusiv ideologice. Cea mai bună ideologie pentru om este libertatea conștiințată și înhămată la plug. Nu poți construi un stat suveran *de facto* cu oameni nesuverani lăuntric *de jure*. Cu orice alfabet, țara pierde cîștigînd un rob. Omule, nu uita: politicienii te vor prost! Adică nici chiar atît de prost ca să nu le poți citi promisiunile fetid-băligoase de prin ziare, dar nici chiar atît de deștept ca să poți înțelege că fraza *Rațiunea de a fi a unui partid este*

de a accede la putere se traduce, de fapt, în felul următor: Rațiunea de a fi a unui partid este de a pune mâna pe buget! Iată de ce adevărata cauză națională este refuzul prostiei.

Cartea poate fi și subversivă, pentru că este un insomniac incurabil, în stare de trezie la orice oră de zi și de noapte. Ca și nesomnul izvoarelor, ea este, prin inducție, insomnia tiranilor și a totalitarismelor de oriunde și de oricând. Ne plîngem la orice colț de secundă că avem parlamente de lupi. Corect! Dar cine naște un parlament de lupi? Un popor de oi, oismul (incultura) – bioderma care suge sîngele și energia popoarelor – luîndu-se din lipsa de informare fundamentală. Parlamentarii sînt veniți cumva de pe Lună? Ba bine că nu: ei sînt verișorii, prietenii, cumnații, cunoscuții, colegii noștri de facultate ș.a.m.d. De unde se arată că parlamentarii sînt, în linii generale, ca și noi. Așa că ar trebui s-o lăsăm cumva mai *mole* cu sportul național de-ascunselea după degetul arătător îndreptat acuzator spre alții. Trebuie să fim nu numai consumatori de responsabilitate, dar și producători de responsabilitate.

Este momentul să facem un popas intelectual și să amintim aici o scenă-cheie din romanul de milioane al lui Umberto Eco. În *Numele trandafirului*, cînd starețul orb îl întrebă pe William von Baskerville: „Ce vrei de fapt?”, Baskerville răspunde: „Vreau cartea grecească, despre care spuneți că n-a fost scrisă vreodată. O carte

care se ocupă exclusiv de comedia pe care o urîți la fel de mult ca rîsul. Este vorba, probabil, de singurul exemplar păstrat al cărții a doua a *Poeticii* lui Aristotel. Sînt multe cărți care tratează comedia, de ce tocmai aceasta este atît de periculoasă?” Iar starețul răspunde: „Da, este vorba de Aristotel.” Baskerville: „Ce este atît de neliniștitor în faptul că oamenii rîd?” Starețul: „Rîsul ucide frica și fără frică nici o credință nu există.”

Mutatis mutandis, fără frică niciun totalitarism nu există, fie acesta politic, economic, comportamental, estetic, social sau familial.

Felul în care cuvintele apar și se aliniază în noi, sub formă de frază și discurs, nu este ceva înăscut, ci se obține prin exercițiu. Deci, se obține. Deci, se poate obține. Important este să vrem. Dacă vrei, toate celelalte vin parcă de la sine. Deprinderea seculară de a ne trăi viața la modul nepăsător-aproximativ-superficial-lasă-mă să te las-iresponsabil este pistolul de la tîmpla istoriei noastre. Unde caracter și informare nu e, nimic nU E.

* „S-a pierdut în politică un subtil îngrijitor al Limbii Române”, Dinu Mihail” (Din *Discursul rostit de poetul Grigore Vieru cu ocazia conferinței titlului Doctor Honoris Causa de către Academia de Științe a Moldovei, septembrie 2007*).

** Cînd va bate vîntul de la Răsărit, să-ți aduci aminte ce mult te-am iubit!

D. M.

TÎNĂRĂ, DAR VIGUROASĂ

Impresii despre literatura și spiritualitatea estonilor

Vlad POHILĂ

Chiar și în unele sfere intelectuale persistă o prejudecată conform căreia ar deține importante valori spirituale numai sau de regulă popoarele mari (ca număr de populație) și vechi (ca organizare etnică și statală). Opinia aceasta, vădit preconcepțată, la noi, în Basarabia, era (și mai este) obsesiv ilustrată – nici nu se putea altfel – prin exemplul poporului rus, ale cărui mărire fizică și anumite frumoase împliniri, de ordin cultural-științific, nu le pune la îndoială nimeni. În alte părți sînt invocate cazurile națiunilor franceză, spaniolă, germană, britanică, americană, chineză, japoneză, evreiască etc. Or, totul este relativ. Nu în zadar și-au ales romanii acest principiu, ca pe unul de bază al existenței lor: Non multa, sed multum, adică Nu mult, ci eficient (calitativ). Principiul în cauză poate fi ilustrat graitor, prin exemplul norvegienilor, un popor de vreo cinci milioane care însă, numai în ultimul secol a dat omenirii patru laureați ai Premiului Nobel în domeniul literaturii. Curios, dar scriitorul norvegian care se bucură de o maximă popularitate în lume nu deține nici Nobelul, nici alt premiu de rang internațional – ne referim la dramaturgul Henrik Ibsen (1828-1906). Piese sale au fost și sînt jucate pe marile scene ale tuturor țărilor în care există teatre, mișcare, viață teatrală. Ar fi nedrept însă să fie pusă la îndoială popularitatea, largă receptare a prozei lui Knut Hamsun (1859-1952), laureat al Premiului Nobel în 1920. Ceva mai înainte primiseră Nobelul scriitorii norvegieni Bjørnstjerne Martinius Björnson (1832-1910) și Karl Adolph Gjellerup (1857-1919), ambii incomparabil mai puțin gustați de cititorii din lume. De altfel, ca și Sigrid Undset (1882-1949), laureată a Premiului Nobel pentru anul 1928, autoare de romane istorice, naturaliste și cu tentă feministă. Dar nu numai în domeniul literaturii au luat norvegienii această prestigioasă distincție internațională. Explora-

torului, oceanografului și luptătorului pentru drepturile omului Fridtjof Nansen (1861-1930) i s-a acordat Premiul Nobel pentru pace. Fără Premiul Nobel, alt conațional al lui Nansen, și el explorator al polurilor, de Nord și de Sud, Roald Amundsen (1872-1928), este un nume emblematic în domeniu, posibil și prin dramatica-i dispariție pentru totdeauna, într-o regiune a Polului Nord, cînd încerca să salveze niște colegi aflați în pericol de moarte printre ghețuri și vijelii. Emblematici pentru cultura națională, dar și pentru cea europeană și chiar mondială, au devenit și alți norvegieni: compozitorul Edvard Grieg (1843-1907) și pictorul Edvard Munch (1863-1944). Oprim aici enumerările – cite ne-au venit în memorie –, sînt, credem, suficiente pentru a demonstra ce miracole poate face un popor mic, și încă vitregit de soartă, cît timp unele popoare mai numeroase, adeseori și mai norocoase în ceea ce privește așezarea geografică sau evoluția istorică, vegetează fără a-și face probleme că rămîn, iată, secole la rîndul, niște anonimi, fără a oferi omenirii personalități marcante sau evenimente mai ieșite din comun. Punem punct aici exemplului norvegian și din motivul că nu acest popor va constitui acum obiectul preocupărilor noastre. Ne vom referi la altă națiune, care, ca să recurgem la o metaforă populară, este cu adevărat mică, dar voinică. E vorba de estoni, într-un fel niște vecini de-ai norvegienilor: nordici și ei, atîta doar că se află ceva mai la sud, și nu numai geografic, ci din mai multe puncte de vedere.

Despre așezarea estonilor

Priviți atent la harta Europei. Ridicați privirile ceva mai sus, la nord. Veți găsi din prima locul unde se află Estonia? Puțin probabil. Pentru că e un stat mic. Da, ceva mai mare decît R. Moldova, și totuși: 45 mii kilometri pătrați, pentru o populație de 1,4 mln.

locuitori, dintre care peste un milion sînt băștinași, iar ceilalți, cam o treime - cu precădere ruși și alți slavi. Geografic, Estonia este „îmbrățișată” de numai doi vecini tereștri: Letonia și Rusia. (Printre altele, politologul american Samuel Huntington (1927-2008), în faimoasa-i carte *Ciocnirea civilizațiilor*, trasa, la nordul Europei, linia de demarcare a civilizațiilor aflate într-un posibil sau iminent conflict pe rîul ce constituie frontiera estono-rusă...). Are Estonia, în schimb, o splendidă ieșire la Marea Baltică, de unde vin nu numai curenți calzi, dar și nenumărate cîrduri de pești dintre cei mai diferiți, hrana de toate zilele, cea mai sigură a estonilor, ca și a altor popoare așezate pe malurile mărilor. *Hrană* nu numai în sensul primar al acestui cuvînt, ci și ca un loc de muncă, prilej de manifestare a dragostei față de natură și de semeni, în fine – loc de relaxare. Și mai e Marea Baltică pentru estoni o întruchipare a libertății, a „largului”, a infinitului spre care aspiră omul încă din copilărie. Marea semnifică pentru estoni cam aceeași ce era pentru noi muntele sau poate – codrul, „frate cu românul”, nu-i așa? Sentimentul acesta, spiritul și dorul de libertate, generat și alimentat de mare, s-a acutizat printre estoni după cea de-a treia ocupație rusească, din 1944, cînd deveni problematică nu că ieșirea în largul talazurilor, ci chiar simpla trecere de pe continent pe cele vreo 1 500 de insule estone, pázite cu strășnicie de grănicerii sovietici.

Dacă la noi, în Basarabia, după 1812, apoi după 1944, a căpătat o conotație simbolică expresia „peste rîu” (= „peste Prut”), în Estonia are un subînțeles metaforico-alegoric îmbinarea de cuvinte „peste mare”, „dincolo de mare” (sau „de golf”), adică „de cealaltă parte a Mării Baltice”, mai exact – „a Golfului Finic”. În perioada 1945-1991, „peste mare” se afla lumea liberă, democrația și prosperitatea pe care le întrupau țările scandinave, în primul rînd Suedia, unde în 1944 s-au refugiat circa 70 000 estoni, elita micii țări baltice ocupate de URSS. Tot acolo, pe malul de nord al Balticii, trăiesc și frații mai norocoși ai estonilor – finlandezii. În manualele sovietice de istorie era acreditată pe larg opinia că estonii și finlandezii, frați de sînge și de limbă, ar fi

fost despărțiți mereu, de-a lungul a peste un mileniu, de Golful Finic. Se lansa, cu acest scop, și o legendă, conform căreia, triburile ugro-finice, venind din Ural spre Nordul Europei, s-ar fi certat tocmai pe locurile unde se află azi Petersburgul și estonii au luat-o spre vest, iar finlandezii – spre nord, lăsînd între ei un spațiu gol, ulterior valorificat de ruși. Or, o cunoaștere ceva mai amănunțită a istoriei moderne răstoarnă această „teorie”. La începutul sec. XVIII, țarul rus Petru cel Mare a zidit Petersburgul, noua capitală a imperiului său, pe pămînturi populate de *ingheri* sau *inghermani* – o varietate etnică a finlandezilor, în temei, frați ai finlandezilor și ai estonilor. Aceștia constituiau populația băștinașă a actualelor regiuni rusești Pskov și Petersburg, pînă în Karelia, astfel încît estonii și finlandezii formau un fel de arc, un fel de potcoavă în partea de est a Mării Baltice, pe ambele maluri ale acestei ape, arcul sau „potcoava” fiind rupte de ruși în sec. XVII-XIX, iar ingherii – asimilați sau nimiciți.

Deși am pornit de la intenția de a scrie niște note fugare despre literatura estonă, fără să vrem, am lunecat în istorie, ba, și mai rău – în politică. Însă evoluția spiritualității estone, ca și a altor popoare, de altfel, este prea strîns legată de istoria poporului, încît anumite segmente sau aspecte ale vieții literare, culturale – și de ieri, și de azi – nu pot fi percepute de-a întregul fără o cunoaștere oricît de sumară a trecutului acestei națiuni.

Estonii și stăpînirile străine

În sec. X-XII se constituie populația estonă, care atinge un număr destul de mare – circa 150 000 locuitori – și o apreciabilă dezvoltare a agriculturii, meșteșugurilor. Apar primele orașe cum ar fi Revel, Tallinnul de mai tîrziu; sau urbea numită de ruși Iuriev, de germani – Dorpat, iar de estoni Tartu. Aproape un mileniu pămînturile estone s-au aflat sub stăpîniri străine: *teutonă, daneză, suedeză, polonă, germană, rusă, sovietică, fiecare lăsînd urme distincte în analele poporului*. Astfel, teutonii, în sec. XIII, îi convertesc pe estoni la creștinism, deși elementele de păgînism s-au păstrat pînă în zilele noastre, cînd a le etala a devenit o modă, mai ales

printre tineri. În anul 1521, germanii au adus în acest spațiu de pe țărmul Mării Baltice ideile Reformației, astfel estonii fiind și astăzi, în majoritate absolută, protestanți, mai exact – luterani. Credința luterană a avut un rol decisiv la stabilirea unor repere morale ale estonilor, cum ar fi: ordinea, punctualitatea; simțul răspunderii, respectarea cuvântului dat și a promisiunii făcute; sobrietatea relațiilor interumane, ferite de familiarisme excesive sau de cumetism; curățenia – corpului, a casei, a gospodăriei și a mediului etc., etc. Posibil, încă înainte de implantarea moralei luterane, vitregiile sorții, solul arid, marea nu întotdeauna blîndă, clima aspră au dezvoltat la estoni perseverența, asiduitatea soră cu încăpățînarea, o tenacitate devenită proverbială, felul cumpătat de a aborda lucrurile și chiar modul rezervat de a comunica, de a vorbi înde ei și cu alții. De aici și unele legende, ba chiar și bancuri, potrivit cărora estonii ar fi zgîrciți la vorbă, necomunicabili, că „pînă scoate estonul o vorbă, apune soarele” (sau: „pleacă și ultimul tren din gară, ultimul vapor din radă, ultimul avion de pe pista de decolare” etc. asemenea).

Teutonii și danezii au ridicat în spațiul geografic eston primele cetăți, astfel punînd baza urbanizării populației estone. Puțini știu că denumirea capitalei estone – Tallinn, provine de la cuvintele *tannalinna*, care, în traducere înseamnă „oraș danez”. Nu e întîmplător faptul că cei mai mulți străini, mai ales cei veniți din țările sudice, la Tallinn sau în alt oraș eston, au senzația că se află într-un tîrg din basmele marelui povestăș danez Hans Christian Andersen... Stăpînitorele germani le revine meritul de a fi scris primele texte în limba estonă, în sec. XVI, traducînd pentru estoni, în premieră, cărțile sfinte; tot ei au elaborat și primele studii despre limba, folclorul și traiul acestui popor baltic. Nemții au inițiat și editarea primului ziar eston, unul dintre cele mai vechi în Europa, *Rewalsche Postzeitung*, lansat în 1689, și care, cu unele intermitențe, a apărut pînă în 1940. Suedezii au deschis primele tipografii estone – la Tallinn, apoi la Tartu; iar regele Gustav Adolf a fondat prima universitate pe pămîntul eston: *Academia Gustaviana*, în

1632, cunoscută mai tîrziu ca Universitatea din Dorpat (Tartu). Aici au făcut studii sau au predat numeroase personalități ale culturii, științei și vieții sociale estone, dar și din alte țări: medicul rus Nikolai Pirogov, lexicograful Vladimir Dahl – autorul celui mai important dicționar explicativ al limbii ruse, lingvistul Baudouin de Courtenay etc., precum și Pan Halippa, Ion Pelivan, Nicolae Bivol, alți fruntași ai mișcării de eliberare națională din Basarabia de la începutul sec. XX. Rușii, devenind stăpîni peste pămînturile estone după 1721, „au călcat cu stîngul” aici: invazia lor a fost secundată de o groaznică molimă de ciumă, care a băgat în mormînt cam jumătate din populația estonă. Foarte curînd după ocuparea acestei provincii baltice, rușii au început a-și impune legile, inclusiv mobilizarea bărbaților în armată, pe 25 de ani, prestarea diferitelor munci în beneficiul imperiului care îi pune pe țărani estoni într-o situație similară cu cea a șerbilor din Rusia etc. Au urmat tentative insistente de rusificare a administrației, jurisprudenței, învățămîntului, culturii și chiar a bisericii. În cultura Estoniei, rușii, spre deosebire de suedezi sau germani, nu au făcut nimic pentru băștinași, ci doar pentru fiii și ficele de cinovnici și popi trimiși aici; așadar, exact ca și în Basarabia sub stăpînire țaristă. Un „merit” incontestabil al stăpînirii țariste rezidă în faptul că rusificarea luînd proporții greu suportabile, pe la mijlocul sec. XIX a declanșat o amplă și energică mișcare de eliberare națională a estonilor. Fruntea acestei mișcări, motivată și de dominația agasantă, în provincie, a baro-

Universitatea din Tartu

nilor germani, era reprezentată de... corurile estone, care întruneau mii și mii de estoni, inclusiv țărani, orășeni, cântăreți bisericești, clerici, cadre didactice, scriitori și ziariști etc. Prima sărbătoare pan-estonă a corurilor a avut loc la Tartu, în anul 1869, un animator de vază fiind și poeta Lydia Koidula, autoarea unui cântec intitulat *Nici de o sută de ori să mori nu-i de ajuns...* („...pentru libertatea Patriei”), devenit ulterior imn național.

În primăvara lui 1917, urmare a înțetirii mișcării naționaliste, a fost întemeiată Autonomia Estonă, prototipul Estoniei independente de Imperiul Rus. Atunci au fost trasate pentru prima dată hotarele – simbolice, încă – ale statului eston. Tricolorul (albastru, negru și alb) devine drapel național, iar estona este proclamată limbă oficială. În iulie au loc alegerile în Parlamentul eston, iar la 24 februarie 1918, un grup de patrioți proclamă la Pärnu independența Republicii Estone. Urmează un an și jumătate de confruntări armate – Războiul de eliberare națională, când tînăra armată estonă, mani-

Centrul istoric al Tallinnului

festînd o surprinzătoare maturitate militară, dar și un eroism admirabil, zdrobește trupele bolșevice, apoi pe cele albgardiste, precum și pe cele germane. Recunoscută de Rusia bolșevică în februarie 1920, în anul următor Estonia devine membru al Societății (Ligii) Națiunilor. Abia după 1921 în manualele de geografie din lume apar în premieră statele baltice: Estonia, Letonia, Lituania. Ghidați de ideea edificării unor state naționale, balticii au promovat regimuri democratice, capabile să dezvolte economia în genere prospere și spiritualități corespunzînd standardelor vest-europene. Se părea că opresiunea rusă, organizarea și mentalitatea semiasiatică au rămas doar niște amintiri... Veni însă acea zi fatală de 23 august 1939, cînd la Moscova a fost semnat Pactul Molotov-Ribbentrop, conform căruia statele baltice revin „sferei de influență” a URSS. Foarte curînd „sfera de influență” prinde contururile unei ocupații în cel mai penibil stil banditesc: țărilor baltice, li se cere „găzduirea” unor contingente de trupe a cîte 40-50 de mii de ostași și ofițeri sovietici, care depășeau numeric armatele naționale. Peste ceva timp balticilor li se impune „schimbarea” guvernelor: din democratice, în „progresiste” (a se citi: pro-sovietice, pro-comuniste), în care scop, în iunie 1940, Moscova organizează aici „alegeri democratice”, de manieră sovietică. Tragicomedia culminează în primele zile de august ale lui 1940, cînd nou-formatele republici „populare” Estonia, Letonia și Lituania sînt „primite” de către Stalin, cu multă generozitate, în componența URSS. Ar fi nedrept să nu recunoaștem Kremlinului și Kominternului de la Moscova „meritul” de a fi ales un moment relativ potrivit pentru invadarea Țărilor Baltice, ca și a regiunilor de est ale Poloniei, a Basarabiei, Nordului Bucovinei și Ținutului Herța. Europa mai trăia consecințele „Marii depresii” și demagogii ce pretindeau a fi apărători ai „celor mulți, umiliți și obidiți”, lozincile stîngiste despre „echitate, dreptate și bunăstare generală” aveau priză la o parte din populația țărilor invadate de sovietici. Însă euforia – chiar și în rîndurile celor mai năpăstuiți – se destramă destul de repede. Mai întîi, din cauza comportamentului necivilizat al ocupanților: și militarii sovietici,

și noii funcționari de partid trimiși de Moscova, critici aprigi ai capitalismului, excelau prin lăcomia de a se căpătui cu tot felul de bunuri datorate tocmai acestui blestemat de ei regim, cumpărând în cantități enorme tot felul de mărfuri, de la bibelouri și pînă la obiecte de lux. „Făcînd dreptate” proletarilor, devastînd casele capitaliștilor, ocupanții sovietici luau tot ce puteau din averile burgheze, de multe ori, fără a ști rostul unor lucruri pe care și le însușeau. Cazurile cînd soții de ofițeri sovietici mergeau la teatru îmbrăcate în furouri ale cucoanelor burgheze – cazuri înregistrate în anii 1940-1941 nu numai în Țările Baltice, dar și la Lwow, Chișinău sau Cernăuți – i-au amuzat un timp pe localnici, dar după rîs, foarte curînd, a venit și plînsul. Ca și la noi, în Basarabia, în acel an de primă ocupație sovietică, din Țările Baltice au fost arestați și deportați zeci de mii de „elemente burgheze, dușmănoase sau primejdioase orînduirii sovietice”. Din mica Estonie au luat drumul Siberiei circa 10 000 asemenea „elemente” care erau, în fapt, mai puțin burghezi și mai ales patrioți ce nu acceptaseră invadarea și sovietizarea patriei lor. Alți 50 000 de estoni au fost deportați și exterminați în Siberia după terminarea celui de-al Doilea Război Mondial; încă 75 000 părăsiseră țara în fața înaintării armatei sovietice „eliberatoare”, în vara toamna anului 1944, căreia estonii îi opun rezistență, în păduri, pînă la sfîrșitul anilor '50 ai sec. XX. Și în aceste lupte și-au pierdut viața cîteva mii de estoni... Așadar, circa 150 000 de victime, din totalul de un milion de estoni, într-un deceniu și ceva de ocupație sovietică. Recitiți, vă rog, alineatul în care este descrisă prima ocupație rusească, din anii '20 ai sec. XVIII: odată cu nimicirea de către invadatori a mii de localnici nevinovați, un alt aliat perfid, ciuma, a secerat atunci viața a jumătate din populația estonă. Să ne mai mire faptul că venirea și aflarea rușilor în Estonia se asociază, în memoria istorică a poporului eston, cu moartea, cu violența, cu teroarea? Și cu încă ceva: cu lucrul făcut de mîntuială, cu munca ineficientă și necalitativă. Știam înainte de a vizita Estonia că în limba acestei țări rușii sînt numiți mai altfel decît în restul lumii: *vene*, iar Rusia – *Venemaa*, explicația găsindu-se în

denumirea unor triburi est-slave, *venezii*, care ar fi fost strămoșii rușilor din nordul țării lor. Mare însă mi-a fost mirarea să aflu că *vene*, pe lîngă termenul de identificare a rușilor, în argoul eston mai are o semnificație: „lucru prost făcut”...

Unele realități din ziua de ieri a estonilor

Anii de ocupație sovietică au decurs în Estonia, în linii mari, la fel ca și la noi. Totuși, numai în linii generale. Moscova nu a putut să nu țină cont de specificul Estoniei și al celorlalte state baltice. Bunăoară, centrul imperial nu a îndrăznit să-i treacă pe estoni, letoni și lituanieni la alfabetul rus – de la cel latin, tradițional –, deși problema a fost pusă și pentru baltici, mai întîi în iarna lui 1941, apoi, din nou, în anii 1945-1947. Nu le-a putut impune balticilor nici patronimicul rusc, decît doar în documentele perfectate în limba rusă (livretele militare, actele de delegare peste hotarele URSS etc.), căci în cele estone chiar și rușii stabiliți sau aduși acolo erau scriși altfel decît *Ivan Ivanovici* sau *Nina Mihailovna*: ceva în genul *Ivan, fiul lui Ivan*, respectiv, *Nina, fiica lui Mihail* etc. Nici vorba să se impună în uzul cotidian patronimicul rusc – estonii, ca și ceilalți frați baltici ai lor, doar în glumă, cu o subliniată doză de batjocură, sau cînd făceau aluzie la unii deznășionalizați, își spuneau Hendrik Gustavovici sau Viivi Mihkelovna. Deși au încercat, autoritățile sovietice nu au putut elimina, nici măcar strîmtora prenumele duble, specifice estonilor, dar și letonilor și lituanienilor: *Anne-Luise*, *Jaak-Kristian*, *Vaiva-Irene*, *Guntas-Virgilius* etc. Nu au atentat nici la terminațiile specifice ale numelor estone, așa cum au făcut la noi, tăind *-u* final sau alte terminații tipice românești, pentru a declina rusește mai ușor numele noastre. În pofida eforturilor, rusa nu a putut fi impusă, la fel de devastator ca la noi, nici măcar în administrație; cu atît mai puțin în cultură, învățămînt, presă – domenii în care limba ocupanților a rămas, în republicile baltice, ca una străină. La nivelul cetățeanului de rînd, rusa nu s-a bucurat de nici o simpatie: generația mai în vîrstă păstra atașamentul pentru germană, tinerii dînd preferință englezei sau finlandezei; prin anii '60-'80 ai sec. XX, în Estonia, poate mai

mult decât în celelalte două republici baltice, luase amploare studiarea, individuală sau în cercuri neoficiale, a limbii artificiale esperanto, ca o șansă în plus de ieșire din țarcul sovietic. De altfel, la acest capitol – al șanselor de ieșire în lume –, estonii au fost favorizați de prezența în casele lor a posturilor de radio și TV finlandeze. Se pare că tocmai grație faptului că Moscova promova o politică mai maleabilă în republicile baltice, și presiunile, acțiunile oprimate, interdicțiile au fost acolo mai slabe. Nu poate fi subestimat nici spiritul diplomatic – admirabil – al balticilor. Bunăoară, sub pretextul că elevii trebuie să învețe aprofundat limba rusă, în Estonia, Letonia, Lituania s-a menținut mereu sistemul de învățământ mediu de cultură generală de 11 ani, cu specializări la real și umanitar în clasele superioare. Aceste, dar și alte aspecte, au făcut ca în Estonia situația lingvistică, adică starea limbii estone versus limba rusă să fie și în anii de regim sovietic aproximativ aceeași cum e starea limbii române acum la noi, după 20 de ani de independență și recunoaștere oficială a statutului ei de limbă oficială.

În asemenea condiții, de relativă libertate și prosperitate, se părea că nu există motive pentru tulburarea spiritelor în acest colț de URSS, populat de o națiune calmă, cum-pătată... Între timp însă, cu precădere în anii '70-'80, numărul estonilor se află în continuă scădere, crescând însă mereu cifra veneticilor. Dacă în primele decenii după cel de-al Doilea Război Mondial aici erau trimiși tot felul de funcționari ai partidului comunist și ai organelor represive (KGB, miliție), în deceniile următoare din Rusia au prins a fi trimiși muncitori pentru marile întreprinderi industriale din Tallinn sau din partea de est a Estoniei, unde se extrag în cantități industriale șisturi și fosforiți. În anul 1980, la Tallinn a avut loc ediția de iarnă a Jocurilor Olimpice (ediția de vară desfășurându-se la Moscova). Pregătirile pentru JO din Tallinn au început încă prin 1978, servind un pretext minunat pentru a trimite în Estonia mii de muncitori și ingineri din Rusia – în majoritate absolută inutili, dar care, fiind asigurați prioritar cu locuințe, și-au adus aici și familiile, astfel contribuind la diluarea și mai gravă a elementului național. Atunci

apăruse un banc la Tallinn: dacă pe o stradă dintr-un cartier nou al capitalei estone, Mustamäe, strigi „Ivan!”, din toate geamurile blocurilor de locuit s-ar auzi, concomitent, mii de capete... Și cum rusificarea Estoniei se făcea în ritmuri nepermise, un grup de intelectuali estoni, inclusiv unii funcționari de partid, au redactat un manifest, intrat în istoria mișcării de eliberare națională ca *Scrisoarea celor 40* – un semnal de alarmă pe cât de delicat, pe atât de argumentat, iar în ultimă instanță și vehement, împotriva rusificării și sovietizării violente a Estoniei. Cel mai curios e că autorii au trimis acest protest la... redacția principalului ziar comunist, sovietic – *Pravda!* – care, bineînțeles, nu l-a publicat, însă l-a readresat Comitetului central al Partidului comunist din URSS. Liderii sovietici au trebuit să țină cont de acest document, dând unele indicații de natură să încetinească, dacă nu să fie stopate ritmurile populării Estoniei cu venetici. În 1987 în cele două orașe mari ale Estoniei, Tallinn și Tartu, ia amploare o mișcare a tinerilor împotriva... fosforiților, da, da, împotriva extragerii abuzive a acestui material utilizat la fabricarea îngrășămintelor minerale. Extragerea în stil barbar a fosforiților, a șisturilor bituminoase prejudicia echilibrul ecologic în Estonia și în scurt timp aceste abuzuri industriale au fost limitate. Nu a mai fost posibilă însă stoparea mișcării de eliberare națională care începuse astfel în Estonia... (Să ne amintim că și la noi mișcarea pentru limbă, alfabet, adevăruri istorice a început prin lupta împotriva... pesticidelor!... ei da, și a mitropolitului rusificator Serapion! – a se vedea colecția *Literatura și arta* din anii 1988-1989, eseul lui Ion Druță despre pământ, pesticide și virgule etc.) Și totuși, lupta de eliberare națională a luat contururi clare în Estonia ceva mai poetic decât „la nivelul fosforiților” – și anume, prin cântec, prin convocarea unui gigantic festival-concurs al corurilor: peste 30 000 de coriști, circa 300 000 de spectatori. Astfel, istoria se repeta: doar și în prima ei fază, în 1869, mișcarea de eliberare a estonilor începu cu o sărbătoare muzicală...

În temei, deșteptarea națională, surprinzătoare, a estonilor, avea mai multe resurse, fosforiții, șisturile bituminoase și coru-

riile constituind niște imbolduri cumva „de suprafață”. Era la mijloc ceva esențial pentru estoni și pentru baltici în genere: neacceptarea „modului sovietic de trai” ca ceva incompatibil cu mentalitatea lor și, în egală măsură – amintirea anilor de independență, nostalgia după acea perioadă scurtă, dar memorabilă, de numai două decenii din perioada interbelică. În anii „primei independențe” a Estoniei majoritatea absolută a populației atinsese un standard de viață apreciabil, comparabil cu cel din țările avansate ale Europei de Vest. Libertatea spiritului de inițiativă, îmbinat cu spiritul de gospodar, dar și cu mentalitatea întru cîtva egoistă (oricum, străină, dacă nu chiar opusă instinctului gregar, „colhoznic”), au dat roade uimitoare în chiar primul deceniu de existență a Republicii Estone. Înșiși estonii s-au putut bucura atunci de realizările unei autentice democrații; acest popor dornic de cultură, sensibil la frumos, beneficia de o intensă viață spirituală, societatea trăia într-o stare de echilibru, într-o armonie chiar, am zice, pe care multe alte comunități și le-ar fi dorit. Se părea că totul s-a făcut praf și pulbere în cîteva decenii de cumplită ocupație sovietică... Însă așa credeau ocupanții; altfel vedeau lucrurile cei care trăiseră în acea epocă de libertate. Mai mult, cu trecerea anilor, amintirea perioadei interbelice luase contururi legendare, mitice, care se cereau tot mai mult înviate, refăcute, readuse pe pămîntul eston.

La 1 decembrie 1988 a fost întemeiat Frontul Popular al Estoniei (FPE), care își propuse ca punct principal al programului de

acțiuni redobîndirea independenței. Vom preciza că a fost prima mișcare de acest fel în imperiul sovietic. Foarte curînd exemplul estonilor a fost urmat de letoni, apoi de lituanieni, georgieni, armeni, ucraineni; în fine, „modelul baltic”, alias modelul eston, a fost decisiv pentru mișcarea de eliberare națională din RSS Moldovenească. Vom mai aminti că una din primele opere realizate de FPE a fost antrenarea patrioților – mai ales a tineretului – la zidirea noului edificiu al Bibliotecii Naționale din Tallinn, care e și astăzi una dintre cele mai frumoase realizări ale arhitecturii moderne, funcționale, din Estonia.

La 19 ianuarie 1989 limba estonă este declarată prin lege limbă oficială, iar pe 8 mai 1990 Parlamentul din Tallinn proclamă independența Estoniei. Reacțiile furibunde, acțiunile represive ale Moscovei, la realizarea cărora a fost mobilizat aparatul KGB, trupele armate, o parte din miliție, simbriașii uniți sub drapelul roșu al mișcării „Interfront” – nu au mai putut opri valurile luptei pentru independență. La 20 august 1991, în timpul puciului din Moscova, mii de locuitori ai Tallinnului ridică baricade în centrul capitalei, pentru a-și apăra idealurile. Peste trei zile, monumentul lui Lenin din capitala estonă este demontat și aruncat la o groapă de gunoi. Acest eveniment, în temeii minor, a provocat nu numai furia Kremlinului, dar și o spaimă în rîndul boșilor sovietici. Atunci la Moscova s-a spus în premieră, mai mult din teamă decît de dragul adevărului că buturuga mică s-ar putea să răstoarne carul mare. Or, tocmai așa s-a și întîmplat, în realitate,

Sărbătoarea națională a cîntecului la Tallinn

căci prăbușirea monstruosului imperiu sovietic a început de acolo, din Estonia, și din celelalte două mici republici baltice. La 6 septembrie 1991, Gorbaciov se vede nevoit să recunoască independența Estoniei, ca și pe cea a Letoniei și a Lituaniei. Zece zile mai târziu, aceste trei tinere state devin membre ale ONU. În alte câteva zile balticii schimbă tăblițele sovietice de la autoturisme, modifică sistemul de coduri poștale, înlătură toate simbolurile, figurative sau de altă natură, ce aminteau de URSS. În 1992, statele baltice adoptă noi Constituții, care însă au la bază legile fundamentale din perioada interbelică. Tot atunci încep a acorda băștinașilor buletine de identitate și pașapoarte naționale, introduc valutele proprii, în Estonia aceasta fiind coroana estonă și pe majoritatea bancnotelor figurând chipuri de mari scriitori naționali. În august 1994 ultimele trupe rusești părăsesc Estonia. Peste nici zece ani, cele trei țări baltice devin membre ale Uniunii Europene și ale NATO...

Despre simbolurile estonilor

Cine a făcut la facultate, cândva, iar acum – la liceu, limba latină, poate își amintește de expresia *Ubi leone*, care s-ar traduce mot-à-mot astfel: *Acolo, unde sînt lei* (în sensul de animale, nu de monedă națională!). Această fraza latină are semnificația de „loc îndepărtat, necunoscut”, fiind, întru cîtva, sinonimă cu *terra incognita*.

Estonia nu poate fi pentru noi un tărîm *ubi leone*... din cel puțin două motive. În primul rînd, pentru că orice s-ar spune, este un spațiu geografic, dar și cultural, totuși cunoscut nouă, poate cu deosebire generațiilor mai în vîrstă. Inclusiv prin faptul că cinci decenii am avut un destin aproape identic: victime ale Pactului Molotov-Ribbentrop, și Basarabia, și cele trei țări baltice au cunoscut brutala ocupație sovietică, apoi deportările, foametea organizată, colectivizarea silnică, rusificarea în marș etc. tragedii. Plus, unul dintre nu prea numeroasele avantaje oferite de imperiul sovietic: posibilitatea de a ne vizita reciproc, de a ne confesa, de a comunica aidoma unor confrați mai de voie, mai de nevoie. Apoi, în Estonia, oricît ar fi de incre-

dibil, există lei! Da, „regele animalelor” poate fi văzut pe **stema** acestei țări nordice. Și nu unul, ci chiar trei lei, „în marș”, în mișcare, e adevărat, nu pe un fundal de junglă, ci pe un scut de aur, „străjuți” de o coroana din frunze de stejar – copacul ce simbolizează și la estoni vitalitatea pădurilor, naturii, a pămîntului, dar și a poporului. Au ajuns acești lei în Estonia grație regelui danez Voldemar II, care în sec. XIII a dăruit Tallinnului o stemă cu acest „trio leonic” și care este aproape identică simbolului heraldic al Danemarcei. Fiind inițial „herbul” capitalei estone, din sec. XVIII devine însemn al guberniei, iar de la începutul sec. XX – stemă a tînărului stat eston. Și dacă tot am ajuns în zona simbolurilor naționale, credem că merită să descriem, oricît de sumar, și alte elemente sau componente ale simbolisticii estone, unde mai pui că acestea sînt mai multe decît la noi, ba chiar și decît la alte popoare, respectiv, state. **Drapelul de stat** al Estoniei a fost inițial – din anul 1881 – un steag al studențimii estone. În 1884 tinerii studiosi l-au sfințit, apoi și înălțat pe o biserică din Tartu, de atunci căpătînd calitatea de **drapel național**, fiind arborat la festivalurile muzicale, la cenaclurile scriitorilor, la toate întrunirile patrioților. Pentru noi, cei obișnuiți atît de mult cu tricolorul românesc ce întrunește albastrul, galbenul și roșul – culorile de bază ale spectrului cromatic (sau ale curcubeului), cele trei benzi ale steagului eston par cam ciudate. Or, aceste culori au semnificații definitorii pentru estoni, și anume: *albastrul* – marea, *negrul* – pămîntul strămoșesc, inclusiv solul arat, aducător de pîine și alte elemente ale bunăstării oamenilor, și *albul* – curățenia sufletească și trupească a estonilor, puritatea aspirațiilor acestei națiuni – spre libertate, aspirașire, democrație, justițe, egalitatea șanselor etc. Mai e de menționat că aceste trei culori estone au o vizibilitate deosebită la distanță – amănunt deloc neglijabil pentru un popor și un stat marin. **Imnul național și de stat** al Estoniei este un cîntec în interpretare corală, intitulat *Patria mea, bucuria și fericirea mea*. Nu e o creație pur estonă: a fost compus în anul 1848, de un muzician finlandez de origine germană, Fredrik Pacius, textul imnului fiind

scris de poetul Johann Voldemar Jannsen. (Vom aminti, în context, că și imnul albanezilor este un cântec de Ciprian Porumbescu, cunoscut la noi ca *Pe-al nostru steag e scris unire*, iar imnul Statului Israel are la bază o melodie populară românească, prelucrată de Guilelm Șorban, cel care a compus muzica pentru celebre romanțe precum *Mai am un singur dor*, *Pe lângă plopii fără soț*, *La oglindă*, *Pe umeri pletele curg rîu*, *Ce-ți doresc eu ție*, *dulce Românie* etc.) Imnul eston a devenit atribut al statului curînd după proclamarea independenței, în 1918. În anii ocupației sovietice era, desigur, interzis, ca să capete o nouă viață din 1988.

Acum, cînd se pare că am epuizat lista simbolurilor naționale, specifice majorității popoarelor și statelor din lume, vom aminti și de cele cîteva simboluri naționale specifice exclusiv Estoniei. Au estonii o **pasăre națională**, care nu e alta decît... **rîndunica**. Prin anii '70 ai secolului XX, poetul nostru Gheorghe Vodă, în urma unei vizite în Estonia, a scris o poezie care începe astfel: „*Estonie, țară-cuib de rîndunică...*”. Aluzia este dublă: configurația hărții Estoniei într-adevăr amintește de un cuib de rîndunică (iată ce descoperiri poate face inspirația și intuiția poetică!), dar, cu certitudine, e aici și o referință la această pasăre foarte dragă estonilor, chiar dacă în acei ani, în imperiul sovietic, nu erau recunoscute alte simboluri decît steaua cu cinci colțuri, secera și ciocanul.

Floarea națională a Estoniei este **albăstrița**, numită la noi și **albăstrea**, **floarea-grîului** ori **scaiete**; din cîte știi, seamănă cu **ciocoarea**. **Arborele național** este considerat... nu pinul, nici mesteacănul sau arțarul, cum ar părea firesc pentru un pămînt nordic! – ci **stejarul**, copac adorat și chiar divinizat de mai multe popoare. În fine, au estonii și o **piatră** (sau o **rocă**) **națională**. S-ar părea că trebuie să fie vreo piatră nestemată, însă nu, estonii au ales ca simbol al percepției lor estetico-funcționale... **piatra de var**, care se găsește pretutindeni în această țară, inclusiv pe malul mării și pe insule.

Tradițional, în lista simbolurilor unei națiuni, ale unui stat, este trecută și limba acestora. **Pentru estoni, limba națională**

este infinit mai mult decît un simbol... fapt demonstrat de ei de-a lungul istoriei și mai ales în ultimul timp. **Limba estonă** este pentru vorbitorii ei o realitate vie, palpantă, extrem de sensibilă și, după cum am mai notat – se consideră însemnul de bază, primordial, vital al poporului, rațiunea însăși de a exista a estonilor. Situați – ca și românii – într-un „ocean lingvistic” străin, estonii și-au păstrat graiul strămoșesc cu multă dragoste, dar și cu o excepțională demnitate, cu o rarismă îndîrjire. Cele mai multe limbi din lume au „surori”, adică idiomuri înrudite, apropiate, și existența „fraternității lingvistice” contribuie, neîndoios, la consolidarea fiecărei limbi în parte – suficient să amintim de rolul benefic al francezei pentru română, în sec. XIX, ba chiar și în sec. XX. Făcînd parte din ramura fino-ugrică, din punct de vedere genealogic, estona se aseamănă mult cu finlandeza, aceste două limbi fiind în genere reciproc inteligibile. Mai simplu spus, un eston, dacă va citi anevoios, totuși, un roman finlandez, apoi noutățile dintr-un ziar de la Helsinki, buletinele de știri sau televiziunile de la posturile Radioteleviziunii finlandeze le va înțelege fără probleme. La fel, și un finlandez se descurcă relativ ușor la un magazin sau în vreo crîșmă din Tallinn. Estonii mai cultivați folosesc în mod curent sursele de referință și de informare din Finlanda; în trecut, cei care prindeau canalele TV finlandeze urmăreau acolo serialele americane sau alte filme occidentale. Într-un formidabil roman de Mati Unt, *Balul toamnei*, mai multe personaje trăiesc o viață paralelă, dedublată: una în Tallinnul considerat de ei cenușiu, banal, enervant, și alta – în universul luxuriant al eroilor unui film-maraton din SUA, ale cărui episoade se grăbeau să le vadă seară de seară.

Am putea distinge două particularități ale limbii estone. Prima ar fi cea pe care o știe oricine la noi – că e o limbă dificilă. Într-adevăr, nu e deloc simplu să înveți o limbă cu două feluri de infinitiv la verbe (o situație rarismă, dacă nu singulară în lingvistică) și cu 14 cazuri gramaticale! (Ce-i drept, din această mulțime de cazuri, trei sînt de bază; oricum, și acestea, ca și formele de plural, schimbă forma cuvintelor în așa hal, încît adeseori un

substantiv la nominativ ori singular nu seamănă defel cu același cuvânt la genitiv, acuzativ, partitiv sau la plural). Despre cealaltă particularitate am amintit, oricât de fugitiv: singurătatea, ori singularitatea limbii estone. Deși conform clasificărilor din lingvistică estona s-ar asemana și cu maghiara, în realitate aceste similitudini au în vedere doar paradigma, structura limbilor, căci numai câteva zeci de cuvinte se regăsesc și în vorbirea ungarilor, și în cea a estonilor. Mai apropiate de estonă sînt cîteva limbi „minore” vorbite cîndva masiv pe malurile fluviului Volga și în munții Ural. În prezent, purtătorii acestor idiomuri – udmurții, mari, komi etc. – expuși unei totale, necruțătoare rusificări, se află în agonie națională, limbile lor mai puțin fi auzite în satele cele mai îndepărtate de relativa civilizație a Rusiei și constituind, în fapt, mai curînd un apanaj al filologilor. Cazul limbii estone, care nu numai că a supraviețuit puternicelor influențe germane și slave, dar s-a și dezvoltat într-o literatură bogată, fascinantă, e o dovadă în plus a strînsei legături dintre limbă și demnitatea umană, a corelației dintre limbă și suveranitatea poporului, independența lui statală.

Despre scrisul estonilor

Prin anii '70 ai secolului trecut, în RSS Moldovenească, la o populație de peste patru milioane, erau vreo 150 de scriitori, mai exact – membri ai Uniunii Scriitorilor. Estonia, cu un milion de locuitori, avea peste 300 de membri ai Uniunii Scriitorilor, ceva mai puțin decît Georgia, în care trăiau vreo cinci milioane de locuitori, și mai mult decît în Azerbaidjan, cu circa șase milioane de azeri. Nu deținem date exacte pentru starea de lucruri de astăzi, în Estonia, oricum, e de presupus că numărul scriitorilor este acum și mai impresionant decît în anii de ocupație sovietică, măcar și din motivul că după 1991 au revenit în patrie zeci de literați estoni din exil, mai ales din Suedia, Canada și Australia.

Cum s-ar explica această proporție, neobișnuit de mare, dintre milionul de simpli locuitori și sutele de scriitori? O primă motivație ar fi fascinația deosebită a estonilor pentru carte, pentru lectură, pentru cu-

noaștere, pentru fabulații, am zice. Nu este defel neglijabilă, în acest sens, nici marea, puternica dragoste pentru limba maternă – poate prima, cea mai importantă afecțiune națională a estonilor, pe care ei o consideră ca însemn de bază al etniei lor și motiv esențial pentru dăinuirea lor pe acest pămînt. Mai e la mijloc, desigur, și un aspect inedit, propriu mentalității naționale: popor nordic, în genere discret și cam tăcut, estonii nu că sînt prudenți la vorbărie, dar desconsideră, disprețuiesc această manifestare a emoțiilor umane. „A sta la taifas”, în opinia majorității estonilor e un fel de a pierde timpul, un semn de lenevie, iar a vorbi mult și zgomotos se consideră un indice clar al lipsei de cultură! Și dacă există această reținere în forma de exprimare prin viu grai, nu-i așa că e firesc ca estonii să-și reverse stările, trăirile, emoțiile altfel, adică în scris?

Amintind de reticențele estonilor față de comunicarea prin viu grai, vrînd-nevrînd ne-am gîndit și la folclorul acestui popor, la literatura sa din timpurile cînd încă nu se impusese practica sau moda scrisului cărților. Au estonii o creație populară extrem de bogată, numai în arhivele muzeelor literare din Tallinn și de la Tartu se păstrează peste un milion de file cu texte folclorice, apoi și mii de benzi magnetice. Primul text scris în limba estonă nu a fost unul cu caracter religios sau juridic – ca în cele mai dese cazuri de atestare, în premieră, a limbilor din Europa – ci unul folcloric, un cîntec de nuntă, sau o orăție, o conocărie, de vreți, din sec. XVI. La fel, prima operă literară ce a făcut cunoscut lumii poporul eston a fost o creație de inspirație folclorică: epopeea națională *Kalevipoeg* („Fiul lui Kalev”), elaborată în anii 1857-1861 de Friedrich Reinhold Kreutzwald (1803-1882). Ticluind această capodoperă, autorul eston a pornit, neîndoios, de la modelul *Kalevlei* finlandeze (tipărită în 1835, ed. a 2-a, completată, în 1849), ambele eposuri avînd destule similitudini ca structură, narațiune, linii de subiect, personaje, elemente mitice și mitologice ș.a.m.d. Similare sînt, în multe privințe, și destinele autorilor: și finlandezul Elias Lönnrot, și estonul F.R. Kreutzwald erau de meserie medici, ambii au cules și povești

populare, au redactat și editat reviste de culturalizare a oamenilor simpli. Totuși, estonul a fost, se pare, un talent literar mai pronunțat, impunându-se, în epocă, ba și la începutul secolului următor, XX, prin poeme lirice și satirice, nuvele, precum și prin traduceri de calitate din poezia germană (din Goethe, Schiller, Heine, Lenau). O povestire a sa, numită *Viața pămîntească a smeritei Genoveva* – era, de fapt, o adaptare a unei scrieri sentimentale de un autor germano-olandez –, a emoționat multe generații de cititori estoni. Când am notat ceva mai sus că epopeea *Kalevipoeg* a purtat prima în lume bunul nume al estonilor, nu am greșit, nici nu am exagerat: tipărită în premieră concomitent în estonă și în germană, această creație a fost tălmăcită, integral sau fragmentar, în circa 50 de limbi de pe glob. Inclusiv în română: în anii '60 ai sec. XX a văzut lumina tiparului, la București, o versiune destul de bine realizată (a doua ediție a fost tipărită în Editura *Univers*, 1978), iar la Chișinău a făcut o versiune poate și mai bună Pavel Starostin (1922-2008, dînsul a tradus și *Kalevala*, *Hiawatha* și încă multe alte capodopere ale literaturii universale, de la dramaturgii antici pînă la poezii moderniști). Ațîta doar că P. Starostin în timpul vieții nu a putut publica decît fragmente din eposul eston, deși își dorea foarte mult să vadă tipărită transpunerea întreașă, pregătind-o pentru tipar chiar și în ultimele zile de aflare printre noi. *Kalevipoeg* are 20 de cînturi (*rune*) și circa 19 mii de versuri, o mulțime de personaje și nu mai puține istorii-linii de subiect. Vom aminti, în contextul eseului nostru, doar finalul eposului eston: *Kalevipoeg* = Fiul lui Kalev moare înlănțuit la porțile iadului. Epilogul poemului prevestește învierea și întoarcerea lui *Kalevipoeg* în sînul poporului său (iar în unele variante chiar figurează eroul întors dintre morți), însă impresia de fatalism oricum persistă. Găsim sau regăsim aici o caracteristică a estonilor, pe care fatalitatea i-a însoțit de-a lungul istoriei. De fapt, ar fi mai bine să spunem că istoria estonilor – ca și cea a românilor, de altfel – a oscilat între agonie și extaz, și nu riscăm a preciza ce a prevalat.

Înseși începuturile literaturii, ale scrierilor la estoni au avut loc sub semnul unor

triste, tragice evenimente. Astfel, primul text scris în limba estonă s-a pierdut ori a fost nimic: doar din surse indirecte se știe despre un catehism tipărit în Germania, la 1525, în limbile estonă, letonă și livonă. Altă scriere estonă, din 1535, și aceasta realizată într-un land german, s-a păstrat parțial, însă la un grad sporit de deteriorare, devenind practic indescifrabilă. O personalitate eminentă a culturii estone a fost preotul Otto Masing (1763-1832), autor de valoroase cărți didactice, povestiri, nuvele și poezii moralizatoare, ode, satire și fabule. A editat calendare și un prim ziar pentru „talpa țării”, care se numea chiar așa, în traducere: *Săptămînal pentru țărani*. Și nu l-a editat pur și simplu, ci cu o perseverență pur estonă, de invidiat: avînd numai 96 de abonați, pentru ei scotea în fiecare săptămîină cîte un număr nou! Cunoscînd zece limbi, avea predispoziții clare pentru filologie, Masing fiind cel care a născocit și a pus în uz „cea mai estonă” literă din alfabetul acestei limbi: **õ** („o cu tildă”) pentru a reda, foarte reușit, din punct de vedere etimologic, un sunet similar lui [î] românesc, care în finlandeză, limba-soră a estonei, sună și acum și se scrie ca **o**. Peste ani însă, s-a aflat despre o preocupare deosebită a lui Masing: decenii a lucrat la un dicționar fundamental al limbii estone: explicativ, etimologic, cu includerea cuvintelor din cele două graiuri de bază ale limbii sale materne – de sud (de Tartu) și de nord (de Tallinn). Avînd în vedere talentul de creator al lui O. Masing, dar și vasta lui cultură generală și filologică în special, o fi elaborat cu certitudine un dicționar cum nu mai exista în patria sa. Numai că nu a izbutit să-l editeze nici măcar parțial, iar după moartea sa, miile de file au dispărut fără urmă... La începutul sec. XIX, un adolescent foarte talentat, Kristian Jaak Peterson, alcătuieste, la 16 ani, o gramatică a limbii suedeze, iar un an mai tîrziu scrie un solid studiu consacrat gramaticii estone. Deși vorbea nouă limbi, decide: „*Vreau să cînt frumusețea stelelor / În limba poporului meu.*” Fără a avea modele în limba maternă, a compus în estonă mai multe ode și pastorale, a căror frumusețe este apreciată și în prezent. Cine știe cîte mai crea

– și beletristică, și lucrări științifice –, dacă nu murea, răpus de tuberculoză, în vara lui 1822, fără să fi ajuns la 21 de ani...

Pe acest fundal destul de sumbru, scrisul eston nu a stat, totuși, pe loc; și limba estonă a avut o evoluție apreciabilă, totuși, în sec. XVI-XIX. Primele cărți tipărite în estonă apar din anul 1629 – erau niște „îndrumare” pentru preoții luterani; la finele acestui secol apar și primele „îndreptare”-manuale pentru elevii școlilor bisericești. În 1715 vede lumina tiparului traducerea în estonă a *Noului Testament*, iar în 1739 este tipărită Biblia în estonă. (Amintim, în context, că *Noul Testament* în română a fost tipărit prima dată în 1648, la Bălgrad – Alba Iulia, iar *Biblia de la București* a văzut lumina tiparului în 1688.) În 1731 apare primul calendar eston, care deschide o serie impresionantă de calendare, cu un rol deosebit de important pentru dezvoltarea limbii și culturii estone. O primă revistă începe să apară în Estonia la 1766, un prim ziar – în 1821. Specificul acestei etape a istoriei limbii și literaturii estone rezidă în faptul că textele – religioase, didactice, publicistice, beletristice sau de altă natură – erau scrise numai de străini, de regulă, de germani. Astfel încît, **literele estone ca atare însciu o existență certă de aproximativ două secole și nu vom greși, nici nu-i vom ofensa pe estoni spunînd că ei au o literatură tinăără.** Cu o precizare, extrem de importantă: este **tinăără, dar viguroasă, ca și întreaga spiritualitate a acestui popor** care a cunoscut în ultimele două veacuri o admirabilă ascensiune.

Începutul „estonizării” literaturii, a culturii scrise în Estonia se produce, sau poate, mai bine zis – se afirmă prin apariția epopeii *Kalevipoeg*, de care am amintit deja. Urmează valoroasa contribuție a **Lydiei Koidula** (1843-1886), autoarea unor remarcabile cărți de poezii precum *Waino-lilled* („Flori de cîmp”) sau *Emajõe ööbik* („Priveghetoarea pe riul Emajõgi”). A scris și piese dramatice, care au pus bazele teatrului național, L. Koidula manifestîndu-se și ca regizor. S-a implicat plener în organizarea primei sărbători a corurilor estone, acestea avînd un rol cu totul deosebit în afirmarea conștiinței estetice și naționale a estonilor. La finele sec. XIX – începutul sec.

XX publică o serie de proze istorice **Eduard Bornhöhe** (1862-1923), scrieri mult gustate de numeroși cititori în epocă. Grație unor dramatizări, respectiv, a punerii pe scena teatrelor estone, iar apoi și datorită ecranizării, lucrările lui E. Bornhöhe și-au asigurat o dăinuire pînă în zilele noastre. Vom aminti, în context, de filmul *Ultima relicvă*, turnat după romanul său *Ultimele zile ale mănăstirii Pirta*, în anii '70 ai sec. XX, la casele de film din Tallinn, și care a avut un numeros public spectator în toată URSS, precum și în multe țări europene. În aceeași perioadă – răscrucea sec. XIX-XX – a activat și **Eduard Vilde** (1865-1933), considerat primul scriitor profesionist al estonilor, autor de romane de un realism cam dur, primele care au început a fi traduse în lume: mai întîi în finlandeză, apoi în germană, rusă, franceză, suedeză etc. Numele lui Eduard Vilde provoacă confuzii – întru cîtva explicabile – cu un contemporan al său: englezul Oscar Wilde (1856-1900), poet, dramaturg și prozator, cel care și-a sintetizat principiile estetico-morale nonconformiste în romanul *Portretul lui Dorian Gray*. Spre deosebire de omonimul său englez, estonul s-a ținut cu strictețe de precepte estetice și morale tipice vremii sale – o epocă în care prevalau, totuși, abordările realiste și puritane. Reprezentative pentru creația lui E. Vilde sînt scrierile ce alcătuiesc trilogia romanescă *Mahtra sõda* („Războiul din Mahtra”, acesta fiind, de fapt, primul din cele trei romane unite structural și tematic), însă nu mai puțin rezistente sînt romanele sale *Külmaale maale* („Într-o țară flămîndă”, tradus la noi cu titlul „Spre aspre meleaguri”) sau *Mäeküla piimamees* („Lăptarul din Mäeküla”), și acesta tradus la Chișinău, fiind și prima scriere estonă pe care a citit-o, profund impresionat, subsemnatul, pe cînd eram elev în clasa a VIII-a a școlii de cultură generală.

În 1905 apare prima societate literară (de fapt, o grupare de scriitori, ce se întruneau într-un fel de cenaclu) – *Noor Eesti* („Tinăără Estonie”), care a activat un deceniu, animatorii ei fiind poetul **Gustav Suits** (1883-1956) și prozatorul **Friedebert Tuglas** (1886-1971). Acești scriitori, foarte tineri pe atunci, pasionați de curentele neoroman-

tice și simboliste, lansează un principiu ce devine o linie definitorie pentru literatura și cultura Estoniei: „**Să rămînem estoni, dar să devenim și europeni.**” Un merit deosebit al societății literare *Noor Eesti* rezidă în aspirația de a acorda o atenție sporită elementului estetic în operele literare, considerîndu-se că anterior se punea excesiv accentul pe fond, neglijîndu-se forma.

O perioadă de autentică și impresionantă înflorire a literaturii, artei, culturii, științelor a cunoscut Estonia în anii de independență, 1918-1940. Chiar și sursele de referință sovietice: tot felul de enciclopedii, istorii ale literaturii, studii, monografii etc. – programate să cultive disprețul și ura față de tot ce amintea de capitalism și de dezvoltarea independentă a popoarelor încorporate în URSS, ei bine, chiar și aceste îndreptare nu puteau nega, tăgădui anumite realizări ale spiritualității estone și a celorlalți baltici. În 1922 a fost întemeiată Societatea scriitorilor estoni (SSE), un sindicat viabil ce apăra interesele literaților și editorilor. Peste un an, în 1923, SSE începe a edita revista literară *Looming* („Creație”), care apare, fără întreruperi, pînă în prezent. Nu numai scriitorii, dar și alți oameni de creație beneficiau de un sprijin, de o ocrotire a statului – prin intermediul unei fundații, *Kultuurkapital*, a cărei activitate a fost reluată după 1991. Cercetările științifice, poate îndeosebi cele filologice, constituiau și ele o prioritate ridicată la nivel de politică de stat. Tocmai datorită acestei atitudini, în două decenii de independență, în Estonia au apărut numeroase dicționare explicative, bilingve, mai fiind editate peste 30 de dicționare terminologice, prin care au fost consacrate în limba estonă circa 100 000 de termeni în cele mai diverse sfere ale vieții și activității umane. Munca aceasta, de-a dreptul titanică, a culminat prin editarea, în anii 1932-1937, a *Enciclopediei Estone*, în 8 volume. La acest capitol e de menționat rolul aparte pe care l-a avut lingvistul și traducătorul **Johannes Aavik**, un adept fervent al demersurilor filozofico-estetice ale lui Benedetto Croce. Printre altele, J. Aavik a fost și unul dintre inițiatorii campaniei de estonizare a numelor, acțiune ce s-a produs în

anii '30 ai sec. XX. E de precizat că nu a fost o campanie „benevol-obligatorie”, cum se proceda la sovietici, ci la nivelul sugestiei, al recomandărilor. Atunci în Estonia unele nume străine (germane, scandinave, slave, baltice) au fost traduse în limba oficială; numele de alte origini sau schimonosite în trecut de preoții nemți ori de cinovnicii ruși au căpătat terminații specifice, identificatoare și, în consecință, inconfundabile. S-a ajuns astfel la o „normalitate onomastică”, numele omului fiind și el un însemn al apartenenței la o comunitate etnoculturală.

În literatură s-a produs o firească diversificare a genurilor, speciilor, curentelor, demersurilor, subiectelor. Și-au spus cuvîntul, în acest sens, diferite grupări, cenacluri, microasociații scriitoricești: *Siuru*, *Abrujad*, *Tarapita* etc. Neoromantismul, ca și realismul, își mențin pozițiile o habă, dar tot mai mulți literați estoni sînt fascinați de neorealism, simbolism, expresionism, apoi de imagism, futurism, dadaism etc. Grație influenței artelor figurative, în literatură își fac loc și manifestări ale unor curente, mișcări și tendințe moderniste, de avangardă. În poezie se impun **Johannes Semper**, **Jühann Liiv**, **M. Under**, **J. Kärner**, **A. Alle**, **V. Ridal**, **H. Visnapuu**, iar în proză – **A.H. Tammsaare**, **August Malk**, **M. Metsarunk**, **Aadu Hint**, **P. Vallak**, **A. Gailit**, **F. Tuglas** etc. **Oskar Luts** scrie niște formidabile cărți pentru copii și adolescenți. Un loc distinct în literatura estonă a celei epoci îi revine lui **Anton Hansen Tammsaare** (1878-1940), prozator și dramaturg, autor de romane realiste cu implicații psihologice, în fruntea cărora este situată de obicei pînza epică *Tõde ja õigus* („Adevăr și justiție”), în cinci volume, scrisă în anii 1926-1933. A fost primul eston propus pentru Premiul Nobel, Juriul de la Stockholm urmărind astfel și scopul de a contribui la afirmarea Estoniei pe plan internațional, în condițiile în care existența ei era primejduită de poftele expansioniste ale URSS și ale Germaniei. O dublă fatalitate – moartea scriitorului, apoi și ocuparea patriei sale de către sovietici – a împiedicat încununarea creației lui A.H. Tammsaare și a întregii literaturi estone cu acest prestigios premiu.

Pînă în iulie 1940, în Estonia apăreau peste 270 de ziare și reviste, multe literare și de cultură, cîteva zeci erau în limbile minorităților naționale: rusă, germană, suedeză, idiș. Aceste publicații au fost închise, toate ca una, peste noapte – la cîteva zile după intrarea Armatei Sovietice în Estonia, pe 17 iunie 1940. A fost suspendată, desigur, și editarea celui mai vechi și mai prestigios ziar eston, *Eesti Postimees*, fondat în 1864, dar a cărui apariție avea să fie reluată în 1990. Deși obișnuiți cu o greu imaginabilă diversitate a presei, estonii au fost de-a dreptul stupefiați să vadă în chioșcuri și în librării ziare cu chipul lui Stalin în prima pagină, cu rubrici și titluri exaltate, „heirupiste”, specifice propagandei bolșevice din epoca marelui dictator. Doar ne putem imagina uimirea locuitorilor unei țări libere cînd le-a fost dat să descopere publicații de cultură cu denumiri total străine spiritului lor: de exemplu, noile reviste literare se numeau *Viisnurk* („Steaua cu cinci colțuri”) sau *Sirp ja Vasar* („Secera și ciocanul”), aceasta din urma apărînd și în prezent, ce-i drept, cu o denumire „simplificată” – *Sirp*, ca simbol al recoltei (eventual, literare).

Anticipînd cea de-a doua ocupație sovietică, survenită în toamna anului 1944, numeroși intelectuali estoni, inclusiv scriitorii, au luat calea refugiului, printre aceștia fiind și nume notorii ale literelor estone ca **Marie Under**, **Gustav Suits**, **Hendrik Visnapuu** ș.a. Cei rămăși în patrie, au trebuit să accepte – fie și provizoriu, fie și parțial sau convențional – regulile jocului. Atît în viața cotidiană, cît și în cea literară și intelectuală în genere a urmat un deceniu de coșmar. Mai puține decît la noi, dar au apărut și în Estonia scrieri de genul „poemului colectiv” *Inima cîntă*, alte lucrări profund și stupid ideologizate. Unii scriitori estoni au preferat, totuși, „să ia o pauză”, să păstreze tăcere, retrăgîndu-se, aiudoma lui Igor Crețu la noi, în munca de traducere; sau în cercetarea filologică, să practice alte activități, uneori cu totul străine de scris. După 1956, odată cu „dezghețul” hrușciovian, în cele trei țări baltice, literatura, artele, cultura au intrat pe un fâgaș cît se poate de firesc. Exista și acolo cenzură, erau și acolo indicații, presiuni și intimidări din partea Par-

tidului comunist și a organelor represive ca să fie adoptate și respectate principiile „realismului socialist”. Numai că cei mai mulți scriitori și oameni de artă și cultură estoni nu luau în serios asemenea cerințe ori adoptau un limbaj esopic, alegoric, în care era extrem de dificil să găsești frontiera între „realismul socialist” și neorealism, ba chiar și absurd, horror, abstracționism etc. Se vorbește de un joc „de-a v-ați ascunselea” sau „de-a șoarecele și pisica” la care se dedau scriitorii estoni cu cenzura sovietică: oricît de abilă, această instituție nu putea controla, nici „corecta” toate „abaterile” din poezie, proză, dramaturgie, publicistică. Erau frecvente cazurile cînd cenzorii locali mai închideau ochii la unele scrieri „suspecte”, încît acestea, cel puțin în original – în estonă, adică – apăreau intacte, și doar în versiuni ruse erau „curățate”, tipărite cu multe „croșete”; uneori rebutate sau puse la index după apariție. Poate de aceea, literatura estonă din anii '60-'80 era prea puțin asemănătoare cu literaturile altor popoare înglobate în URSS, scrisul estonilor suportînd anumite comparații doar cu cel al vecinilor, din Letonia și Lituania. Numai cronologic putem vorbi de „șaizeiști”, „șaptezeiști”, „optzeiști”, „nouăzeiști” – așa cum sînt ierarhizați la noi scriitorii. Cei din generația „șaizeicistă” și în Estonia aveau cele mai strînse legături sufletești cu „perioada burgheză”, pe cînd următoarele două generații își datorau evoluțiile mai ales contactelor cu valorile spirituale vest-europene, de regulă, via Finlanda (la noi situația fiind similară, cu fireasca deosebire că Finlanda noastră era România).

Greu de spus care specie literară a prosperat mai mult sau a fost cea preferată în Estonia din anii de ocupație sovietică, pentru că au înregistrat frumoase împliniri și poezia, și proza, și dramaturgia, și eseistica. Tocmai din acest motiv, riscînd să întocmim o listă a creațiilor mai competitive, chiar dacă o și facem pe criteriul „apartenenței” la o specie literară, vom înșira doar nume de autori, eventual și de unele opere, însă exclusiv din categoria celor pe care am avut ocazia de a le citi personal. Astfel, dintre poeți vom aminti: **Betti Alver**, **Hando Runnel**, **Debora Vaaran-di**, **Elen Niit**, **Arvi Siig**, **Jühhann Viiding**, **Paul**

Erik Rummo, Jaan Kaplinski... Prozatorii ar forma o listă mai întinsă, din care însă nu pot lipsi, credem, **Aadu Hint, Jühann Smuul, Erni Krusten, Paul Kuusberg, Mats Traat, Eno Raud, Mati Unt, Viivi Luik, Mihkel Mutt...** Și, desigur, **Jaan Kross**, autor de fulminante romane istorice, scriitorul eston care a candidat, în ultimul deceniu, de câteva ori, la Premiul Nobel – cu regret, fără succes... Am remarca, în context, un specific al literaturii estone: familiile de scriitori, atât cupluri, cât și frați-surori. Un cuplu deosebit de edificator l-au format **Vladimir și Aimée Beekmann**. Cît Vl. Beekmann scria poezii sau proze, fiind totuși mult preocupat de viața Uniunii Scriitorilor, al cărei lider (președinte) a fost un timp destul de îndelungat, frumoasa lui soție, Aimée, publica, cu o uimitoare regularitate, romane psihologice, unele destul de voluminoase, altele cu tentă naturalistă, ca, bunăoară, **Opțiunea**, al cărei conținut nici măcar acum nu poate fi rezumat fără o doză de jenă. **Ralf Parve** (n. 1919) a scris poezii, proze, piese dramatice, cărți pentru copii, iar împreună cu **Lilli Promet** (1922-2007) a editat vreo șapte cărți cu note de drum și eseuri de natură să popularizeze în Estonia cultura altor țări și popoare, inclusiv spiritualitatea românească. L. Promet era o apreciată autoare de nuvele și romane, a tipărit și plachete de versuri, cel puțin două piese i-au fost jucate la cele mai bune teatre din Tallinn și Tartu. Totuși, s-a făcut cel mai mult cunoscută – departe de hotarele Estoniei – prin romanul „impresionist”, dar și nonconformist, **Primavera** (1971), acesta fiind anticipat de microromanul-pamflet **Cine răspindește anecdote** (1967). S-au impus în proză și în publicistică frații gemeni **Jüri și Ülo Tuulik** (n. 1940).

Are Estonia secolului XX și o dramaturgie valoroasă, unele piese dramatice de **Egon Ranett, Enn Vetemaa, Ardi Liives** ș.a. fiind montate la Moscova, Berlin, Helsinki, Stockholm, Oslo, Paris, dar și la Chișinău, Iași, București. După 1991, au venit cu un mesaj înnoitor tinerii dramaturgi **A. Kivirähk, M. Köiv, M. Kivastik**. Un regizor de teatru, de veritabil calibru mondial, **Kaarel Ird**, făcuse din Teatrul **Vanemuine** de la Tartu o scenă a unor surprinzătoare experimente teatrale,

deși activează teatre foarte bune și în alte orașe provinciale (Pärnu, Viljandi, Rakvere), ca să nu mai vorbim de Tallinn, unde în capul topurilor de preferințe se situează, totuși, Opera Națională **Estonia**, urmată cîndva de Teatrul Tineretului, iar în ultimii ani – de Teatrul experimental **NO 99**. Poate și de aceea că e o națiune cu o natalitate în creștere prea lentă, iar în ultimele decenii – chiar în descreștere, scriitorii estoni au creat o superbă literatură pentru copii. Pentru micuți scriu în Estonia numeroși literați, deosebit de popular fiind **Eno Raud**, tradus în peste 20 de limbi de pe glob (la Chișinău de către Eugenia David), apoi **E. Niit, J. Rannap** ș.a. În anii de după redobîndirea independenței, în această țară cu un milion de locuitori au fost editate peste 2 600 de cărți pentru copii, de la comicsuri și povești pînă la romane și comedii „serioase”. În 2006, cea mai bună carte pentru copii a fost recunoscută **Limpa și pirații**, de Andrus Kivirähk, cu ilustrații de Anni Mager. De atunci, purcelușul **Limpa**, simpaticii **Limmo** și **Limmu**, frate și surioară, sînt prezenți nu numai în biblioteci și librării, dar și în desene animate, pe etichete sau pe maiourile micuților.

Acum, în ultimii 20 de ani

Literatura estonă nu poate fi prezentată complet fără a se invoca și numele autorilor din exil. Despre trei dintre aceștia (M. Under, G. Suits, H. Visnapuu) am amintit mai sus: deși opera lor era interzisă în Estonia sovietizată, totuși era cunoscută, fie datorită posturilor de radio „inamice”, fie grație „samizdat”-ului. Conform unei recente contabilizări, în perioada 1944-1990 au apărut în străinătate circa 300 de romane, peste 200 de plachete de versuri și cam tot atîtea volume de eseistică, istorie și critică literară, filozofie și estetică, de autori estoni refugiați. După 1991, aceștia au fost integrați în circuitul literar eston, multe scrieri de-ale lor constituind pentru cititori adevărate revelații. Este și cazul romanului **Nume pe plăci de marmură**, în care **Albert Kivikas** tratează despre sacrificiul tinerilor, în războiul de independență din 1918-1920. Receptarea **Numelor...** a atins cote și mai impresionante grație unei izbutite ecranizări, capabilă să-i readucă pe estoni în cinema-

tografe. Deși nu au putut umbri literatura estonă „sovietică”, lucrările scriitorilor estoni din exil sînt acum cele mai gustate, inclusiv în virtutea unei mode, foarte posibil, trecătoare totuși. În genere, cele două decenii de independență au generat în Estonia mutații surprinzătoare în perceperea scrisului – atît din partea scriitorilor, cît și a cititorilor. Unii prozatori și poeți, cu destulă priză la publicul cititor în anii '70-'80, au „muțit”, au părăsit masa de scris în beneficiul publicisticii sau al activităților întru binele obște: literații estoni au devenit președinți de societăți culturale, lideri de fundații și de partide, diplomați, miniștri, ba chiar și prim-miniștri. Oricum, nu au rămas estonii fără scriitori!

Actualmente, poezia mai este dominată de către **Doris Kareva**, un nume cunoscut în lirica estonă încă în ultimii ani de regim sovietic. După obținerea independenței au apărut în Estonia mai mulți autori promotori ai așa-zisei „proze pure”, unul dintre primii ei reprezentanți fiind **Tõnu Õnnepalu**, care semnează cu un pseudonim mai sonor pentru auzul europenilor – **Emil Tode**. În 1993 E. Tode a tipărit în Franța, pe cont propriu, romanul *Zona de frontieră* (sau: *Țara-frontieră*) și a editat-o în străinătate nu pentru că în patrie nu i-ar fi permis cenzura (abolită în Estonia încă în 1990), nici pentru că s-ar fi temut de reacția negativă a publicului, ci mai curînd pentru că își cunoștea bine „clientela”: mulți estoni mai trăiau cu iluzia că tot ce vine din Vest este și calitativ. După cum consideră unii critici din Estonia, chiar dacă e scris frumos, acest roman al patimilor vicioase nu e unul de dragoste, ci o carte a urii, a urii față de om și de tot ce ne înconjoară. Oricum, a apărut la Tallinn în cîteva ediții, fiind la ora actuală cartea estonă cea mai tradusă, editată deja în zece țări. Posibil, ca o replică la prozele lui E. Tode, au apărut în Estonia și romane de dragoste pentru femei, scrise de tinere autoare ca **Aita Kivi** sau **Kati Murutar**. Bun ziarist și lingvist (semiotician), **Kaur Kender** (n. 1971), deși consideră, într-un interviu, că cei mai indicați pentru a scrie romane sînt prostituatele și șoferii de curse lungi, cultivă și el, destul de energic, prolific, o proză ce se bucură de un extraordinar succes, printre tineri, mai

ales. A debutat cu romanul *Iseisvuspäev* („Ziua Independenței”), pe care l-a publicat inițial în SUA, chiar și acest fapt asigurîndu-i un spor de interes, specific, al publicului cititor. Titlul induce în eroare, deoarece în roman nu e vorba de independența Estoniei, ci de... America, unde se și desfășoară acțiunea. *Ziua Independenței* a suportat trei ediții, fiind urmat de alte opt proze (una în colaborare cu **Rain Lõhmus**) provocatoare, cu precădere romane extravagante, „scandaloase”, ce șochează prin limbajul libertin, uneori vulgar. Libertine sînt și personajele, subiectele, abordările și mesajele din scrierile lui K. Kender, la acest capitol excelînd romanul *Check out* (2001) – considerat de unii ca o excelentă proză psihanalitică, iar de alții – ca o banală proză porno. Tînăra prozatoare **Aidi Vallik** a editat în anul 2000 romanul *Ce mai faci, Ann?*, și acesta cu o impresionantă priză la adolescenți, poate și de aceea că eroina cărții, o liceană exemplară, într-o zi descoperă jurnalul intim al mamei sale, unde însă nu o mai regăsește pe maică-sa, o intelectuală rafinată. Se bucură de popularitate în Estonia cărțile de umor și comedii ale lui **Andrus Kivirähk**, iar piesele dramatice ale lui **Jaan Tattte** sînt jucate nu numai în patria autorului, dar și în alte țări din nordul Europei.

În literatura și cultura estonă ocupă un loc cu totul deosebit traducerile. Există o tradiție, o școală, dar și o fascinație aparte a estonilor pentru tălmăciri: chiar și sub regimul sovietic, cînd Moscova preconiza recursul la intermediarele ruse, în Estonia se făceau traduceri din peste 50 de limbi de pe glob! Din 1957, la Tallinn apare și o revistă specializată, *Loomingu Raamatukogu*, se editau serii și colecții cu opere din literatura universală. Erau – și nu puține – cazurile cînd anumite romane, poeme, piese dramatice finlandeze, norvegiene, suedeze, dar și franceze, americane, latino-americane erau transpuse în Estonia înainte de a vedea lumina tiparului la Moscova. Cel mai mult se traducea în estonă din literatura rusă (era la mijloc, desigur, și o problemă de conjunctură), apoi – din cea germană, franceză, engleză, a SUA, finlandeză, suedeză, letonă, cehă, maghiară, lituaniană, daneză, spaniolă, norvegiană etc.

Personal, în anii '70-'80, am văzut în librăriile din Tallinn multe cărți traduse din autori români, unele constituind revelații (proze de N. Breban, L. Fulga, A. Buzura, D.R. Popescu etc.) încât, acasă, am căutat să le citesc tocmai grație „imbolului eston”.

Vom menționa și prezența în Estonia a câtorva scriitori ruși, mai exact, a unor autori de limbă rusă: a trăit aici, în anii 1920-1941, faimosul poet avangardist („egofuturist”) Igor Severianin (1887-1941), iar în epoca de stăpânire sovietică – David Samoilov (1920–1990), rafinat intelectual evreu, autor liric de expresie rusă; la fel și prozatorii Serghei Dovatov și Mihail Veller, acum primul aflându-se în SUA, iar al doilea – în Rusia. Să nu uităm de luri Lotman (1922–1993), celebru profesor de lingvistică la Universitatea din Tartu, unde a deschis o școală de semiotică, prima, apoi și cea mai importantă în URSS.

Dacă aveți deja o imagine despre starea literelor în Estonia, cu certitudine că vă veți întreba: ce anume și unde citesc locuitorii ei? La prima parte a întrebării am răspuns, în linii mari: estonii preferă, mai întâi, literatura din exil, apoi scrierile apărute în ultimele două decenii, diverse lucrări „tinerțești”, marcate de spiritul libertin. Ceea ce nu înseamnă că ei ar sfida operele clasicii estoni, fie ei din sec. XIX, fie din sec. XX. Altă categorie de preferințe o formează traduceri, realizate pe criterii în genere competitive, încât estonii se mândresc, pe bună dreptate, că sînt la curent cu cele mai noi împliniri ale prozei, poeziei și dramaturgiei europene, americane, japoneze, latino-americane etc. Deși... totul depinde de la caz la caz. Bunăoară, anul trecut a fost tradus în estonă *Coranul*, avînd un tiraj solid pentru zilele noastre – 1 000 de exemplare. Ei bine, cartea sfință a musulmanilor s-a epuizat în Estonia, țară luterană, într-o singură zi! – deși avea un preț destul de „piperat” chiar și pentru estoni: 600 coroane sau circa 50 de euro...

Există în Estonia numeroase librării – mici, intime, ca și cafe-barurile în care, încă din anii '30 ai sec. XX s-a stabilit tradiția de a citi nu numai ziare, dar și romane sau cărți de poezie. Funcționează, pentru un milion de estoni, peste 600 biblioteci, cea mai bo-

Biblioteca Națională a Estoniei

gată fiind Biblioteca Universității din Tartu, cu peste 4,5 mln. documente, după care urmează Biblioteca Națională din Tallinn. Să nu credeți însă că toți estonii citesc fără preget. Tinerii, ca și la noi, au și alte preferințe, aparent mai importante decît lecturile. Vizitează expoziții de artă plastică, acum fiind acolo în vogă video-artele, expuse și în galeria noului Muzeu de arte *Kumu*, deschis în 2006, în parcul Kadriorg, alături de edificiile în care activează conducerea țării. Mai merg la teatru, mai frecventează corurile, astea rămînînd în continuare o pasiune națională. Ascultă muzica pop, folk, rock, ethno – națională sau occidentală, căci melodiile ruse le par estonilor prea de tot stridente. În plus, la ce bun ar asculta muzică rusească, de vreme ce au o mulțime de cîntăreți ai lor, de real talent – pe unii i-am putut asculta și noi la diferite ediții ale Eurovizunii, în 2001 estonii ieșind învingători. Sărbătorile cîntecului și dansului popular se organizează și acum, o dată la cinci ani, antrenînd numeroși melomani, încît, după cum observase Ion Druță într-un eseu consacrat Estoniei, la concertul final „jumătate de țară cîntă, iar altă jumătate – îi ascultă și îi admiră”. Primăvara la Tallinn se desfășoară un festival de jazz, iar un festival folcloric internațional are loc în or. Viljandi, vara. Promotorii muzicii experimentale și alternative intră în competiție la festivalul *Hea Uus Heli* (Noi sunete plăcute auzului). Ceea ce percep estonii mai bine decît noi e sentimentul măsurii: orice s-ar spune, muzica are o anumită durată, ca și un spectacol de teatru sau o expoziție de artă, pe cînd literatura are doar început, nu și sfîrșit, însă.

P.S. – Tonalitatea acestui eseu va părea cuiva – cine știe? – cam exaltată. Dacă și există, exaltarea e motivată aici de o sinceră, mare și constantă pasiune pentru civilizația Estoniei. Și, nu mai puțin, de admirație pentru vitalitatea spiritului, literaturii, culturii, demnității naționale a acestui popor baltic. O vitalitate de excepție. Chiar dacă... straniu, trist, greu acceptabil, dar adevărat, totuși: mor și în Estonia mari scriitori, artiști, patrioți... Cea mai dureroasă „implicare”, în acest sens, am avut-o pe 16 februarie 2007, când i-am dat un telefon, la Tallinn, lui Lilli Promet, ca s-o felicit la cea de-a 85-a aniversare. Mi-a răspuns soțul ei, Ralf Parve, ca să-mi spună, îndurerat, că scriitoarea, atît de dragă sufletului meu, decedase în chiar ziua ei de naștere. Peste un an, era să se prăpădească, în urma unei grele maladii, și fiul lor, istoricul și publicistul Ralf Parve-jr. Ceva mai înainte se călătorise Mati Unt (1944-2005), un excelent prozator, dramaturg și regizor, eseist, scenarist, traducător... Scria o proză uluitoare, cu totul neobișnuită pentru standardele estetice ale „realismului socialist”. M-a încântat de la prima sa carte: *Adio, pisoii roșcați!*, un microman scris la nici 18 ani. M-au tulburat nevelele sale *Ca un pustiu, malul mării* (în estonă *Türirand*; în rusă – *Golii bereg*) și *Via regia*, apoi romanul *Balul toamnei* (Sügisball), după care regizorul Veiko Ounapuu (n. 1972) a turnat niște filme de mare succes, premiate la prestigioase festivaluri cinematografice, de la Berlin, Karlovy Vary, Veneția etc. La onorabila vîrstă de 87 de ani a părăsit această lume Jaan Kross (1920-2007), patriarhul prozei psihologico-istorice de factură modernă, poate cel mai cunoscut nume eston, de scriitor în lume. Mulți mai țin minte interviurile pitorești realizate de Urmas Ott (n. 1955), pe care le urmărea, cu sufletul la gură, întreaga URSS, în ultimii ei ani de existență. Anul trecut, s-a stins și el, chinuit de o boală ce l-a făcut să se retragă de la TV – la radio, apoi în solitudinea casei. Astfel apar și la cimitire jerbe de flori, monumente, alte însemne ale neuitării. Și, dincolo de durerea pierderilor, oricum răsare bucuria vieții; vorba cîntecului – după noapte, vine zi – în Estonia, în Moldova, pe oricare altă palmă de

pămînt dăruită de Cel-de-Sus cu miraculoasa existență umană. VI. P.

Referințe bibliografice:

Adamson, Andreas. *Istoria Estonii*: [manual pentru licee] / Andreas Adamson, Sulev Valdmaa. – Tallinn: Koolibri, 1999.

Druță, Ion. *Mozart la sfîrșitul verii*: [eseuri despre popoarele baltice] / Ion Druță. *Scrieri*. Vol. 4. – Chișinău: Ed. Hyperion, 1990. – P. 355-399.

Estonaskaia literatura // Kratkaiia literaturnaia ențiklopedia. Vol. 7. – Moscova, 1975.

Kudu, Reet. *Literatura kak opasnaia i grubaiia ŝutka*: [trecere în revistă a literaturii estone din anii 1991-2003] // *Kontinent*. – 2003. – Nr. 115.

** Mutt, Mihkell. *Moartea unui critic literar*: nuvelă: [referiri la viața literară din Estonia anilor '30-'70] / trad. de Vl. Pohlă. – (manuscris).

Nicolescu, Tatiana. *O zi la Tallinn*: [impresii despre lit. estonă] / Tatiana Nicolescu. *Pe scara timpului*: eseuri. – București: Ed. Eminescu, 1972.

Pohlă, Vlad. *Trei decenii cu Estonia în suflet*: [referiri la lit. estonă contemporană] // Lilli Promet. *Cine răspîndește anecdote*. – Chișinău: Prometeu, 2008. – P. 5-22.

Promet, Lilli. *De ce iubim noi România*: eseu: [despre receptarea literaturii și culturii române în Estonia] / Lilli Promet, Ralf Parve // Lilli Promet. *Cine răspîndește anecdote*. – Chișinău: Prometeu, 2008. – P. 145-150.

Toom, Jana. *Mohovie borodî nince doroghi*: [despre lit. estonă pentru copii, anii 1991-2007] // Jana Toom, Natalia Aug // *Stolitsa*. – 2008. – [Nr. 4] (Apr.).

Un pămînt numit Estonia: [grupaj de articole și interviuri consacrate literaturii estone contemporane; poezii și proze de autori estoni] // *Contrafort*. – 2000. – Nr. 1-3 (63-65).

Vahtre, Luare. *Istoria estonskoi kul'turi*. – Tallinn, 1994.

Veidemann, Rein. *O statură (=sud'be) pisatelia v Estonii // Ruthenia*. – 2007. – Nr. 8 (Aug.).

Veliki i moguci estonski iazik: [evoluția limbii literare estone; codificarea ei în anii 1900 - 1940] // *Interlinguistica Tartuensis*. – 1990. – Nr. 7. – P. 52-71, <http://wordkeeper.ru/blog/p=53>

PRIMA ACASĂ, PRIMA LA LOCUL DE MUNCĂ

Ionel ROUR

Așa, se vede, a vrut Dumnezeu ca Lidia să fie cea mai mare dintre cele patru fete și doi băieți ai Nadiei și ai lui Toader Furtună din satul Hiliuți, raionul Râșcani și tot ea să fie lelea pentru cei care veneau după dânsa. Dar cine nu știe? că acest supranume, *Lelea*, în ierarhia fraților și surorilor înseamnă o doză de mai mult respect, dar totodată te și obligă într-un fel ca să-ți asumi anumite responsabilități, oricât de copil ai fi, să dai dovadă că ești „mai matur” în luarea unei decizii sau în aplanarea unei neînțelegeri... Iar într-o familie cu mai mulți copii, ai de toate: și război, și pace, și dragoste, și chelfăneală... Cine n-a avut lele sau bade, acela nu a simțit „ochiul de veghe” și rolul de educator și de îndrumător al mai-marelui. Mai ales, când părinții sunt ocupați cu alte munci și nu-s acasă, printre copiii...

Iată, bănuiesc, de unde pornește acest sentiment de lider, de om al deciziilor, responsabil și de acțiunile altcuiva, sentiment care, cum se vede, o însoțește de-a lungul vieții pe Lidia Furtună, devenită Sitaru, după soț.

– Păi, cum altfel? Sunt de la nordul Moldovei și poarta mea trebuie să fie cea mai frumoasă! o zice, fără a sta pe gânduri, doamna Sitaru.

Și, ca să vezi, n-a așteptat să-i facă cineva acea poartă, dar nici casa și nici masa... De 23 de ani e director al celei mai vechi și mai mari biblioteci din raioanele republicii (fondată la 1901), e director al Bibliotecii raionale din Orhei. Dar și-a început cariera de muncă, știți unde? La micuța bibliotecă pentru lucrătorii fermei de lapte-marfă din satul Micăuți, raionul Strășeni. E-hei,

când a fost?! În îndepărtatul an 1967, pe când avea doar 17 ani... deîndată cum absolvise Școala de iluminare culturală din Soroca. Apoi destinul a dus-o cu serviciul în satul Voinova, același raion. Dar cum e a fetei? Odată ce i-a ieșit ursitul în cale – chipeșul flăcău Nicolae Sitaru –, și-a unit destinul și și-a urmat alesul... la Orhei. Era anul 1972... Dar, în ceea ce privește serviciul, a trebuit să îndure ceva vreme, până, cu chiu, cu vai, a fost angajată la biblioteca Gimnaziului-internat din Orhei.

La Biblioteca raională a pășit cu dreptul. În calitate de metodist. Apoi a fost numită director adjunct, ca în 1986 să ajungă la cârma acestei instituții, continuând studiile universitare la fără frecvență.

Când s-a văzut în funcția de director, lasă pe *Lelea* că știe ea ce trebuie de pus la punct: s-a apucat de reparații, de elaborarea diferitor proiecte, de modernizarea în general a instituției.

– M-am străduit să fac totul ce mi-a stat în puteri, ca să le fie comod cititorilor și bibliotecarilor, dar și cărților, să fie asigurată asistența metodologică, se confe-

sează doamna L. Sitaru... Doar noi avem în raion 61 de biblioteci, în care activează 100 de specialiști sadea. Numai în fondul de publicații al Bibliotecii raionale se numără 175 000 exemplare. E ceva, nu? Astăzi din cele șase biblioteci orășenești – cinci dispun de calculatoare, cu acces la internet. Avem și o sală de lectură pentru nevăzători.

În colaborare cu Biblioteca județeană Piatra Neamț lucrăm la realizarea biobibliografiilor unor personalități marcante din ținutul Orhei: Alexandru Donici, Andrei Lupan, Dumitru Matcovschi, Mihail Garaz... și la elaborarea unui Dicționar al personalităților. De asemenea, în colaborare cu Biblioteca „G.T. Kirileanu” din Piatra Neamț, în cadrul Bibliotecii „Alexandru Donici” din Orhei a fost deschisă o filială de carte românească ce numără astăzi 20 000 de volume.

Fără îndoială, acestea sunt doar câteva dintre multele dovezi ce ne vorbesc de la sine că doamna Lidia Sitaru a dat frâu liber elanului faptelor bune, nu și-a cruțat nici tinerețea, nici familia și nici sănătatea, poate, vrând să se impună cu demnitate în slujbă oamenilor, culturii, prin a face față lucrului încredințat. Și e tot atât de adevărat că orice pas înainte, a costat-o... Și o costă. Însă n-ai ce face: așa-i pe lumea asta – lumânarea, ca să lumineze, trebuie să ardă...

Azi Biblioteca raională din Orhei, cu cele cinci filiale ale ei, are înscriși 12 mii de cititori, care de cel puțin 25 de ori pe an se bucură de serviciile acestei instituții. În anul trecut, bunăoară, aici s-a procurat literatură, ziare și reviste în sumă de 150 mii lei. Și aici osârdia directoarei și-a spus cuvântul...

Ca să țină mereu focul în vatră aprins, mai în toată săptămâna și duminica Lidia Sitaru e „la datorie”.

– Îmi place să fiu gospodar: cu mână de femeie, dar și de bărbat, când e nevoie, mărturisesc doamna Sitaru. Acasă soțul

(mai dă Doamne așa soț!) mă înlocuiește ades și... porăiește singur la bucătărie.

Închipuți-vă că nu aș fi venit, chiar săptămâna trecută la lucru, cine avea să repare acoperișul unde curgea? Dar așa, am topit niște smoolă și, împreună cu încă un muncitor, am turnat-o, unde a fost nevoie. Doar se știe că statul nostru repartizează cu țărâita, cei mai puțini bani pentru „susținerea” instituțiilor de cultură. Nu-ți dă, ferit-a Sfântul nici pentru un pix.

Ce să vă mai spun? După 17 ani de studii, pentru a deveni bibliotecar, și având o carieră de-o viață pe acest făgaș, am ajuns să primesc un salariu de ceva mai mult de o mie de lei pe lună. Iar subalternii mei – au o leafă și mai mizeră. Cum să trăiești și cum să te descurci de nevoi? Slavă Domnului că măcar feciorul Ghenadie a scăpat la pâinea lui... Vadim, mezinul, e încă student, anul IV, la biblioteconomie și asistență informațională. Trebuie ajutat... Are talent și ar putea să continue ceea ce am început eu...

Da, mi s-a oferit șansa de a pleca peste hotare, la bani mai buni, dar n-am putut s-o fac... Cum să plec? Cum să las ceea ce am clădit o viață? Îmi pare rău... Cât face numai colectivul? E o zestre de profesioniști. Să-l las, când simt că are nevoie de mine, ar fi un păcat...

Dar mai este ceva la mijloc, știut de toată lumea: Lidia Sitaru nu are în sânge microb de sclav, microb de slugă la străini. Ea poartă cu sine, prin ani, acel sentiment cu supranume de *Lele*. Cum să-și schimbe acest statut, moștenit din copilărie încă? De-acum e târziu s-o facă. Dar nici nu mai poate s-o facă.

Neschimbată rămâne *Lelea* și în dragoste de Neam și Țară. Și nicicând nu întârzie să spună:

– Să ne cunoaștem trecutul, ca să știm cine am fost, de unde venim și cine suntem. Altminteri, de unde dragoste pentru ceea ce nu știi și nu cunoști? Am chiar niște amici, care și-au făcut cetățenie română,

dar – blestemăție pe capul lor! nici nu vor să audă de reîntregirea Neamului...

Eu știu că atunci, când ajung la Piatra Neamț, mă simt ca acasă, chiar într-un fel, mai bine ca acasă. Trece un fior prin mine... de dragoste, de bucurie, de admirație și de mândrie că fac parte din acest neam, că sunt lumină și umbră a acestui pământ.

Dumnezeu ne-a dat o Țară ca un colț de rai, pe care Papa Ioan Paul al II-lea a numit-o *Grădina Maicii Domnului*...

În anul 1992 și acolo, la Piatra Neamț, erau niște biblioteci ca vai de ele. Dar acum? În dreapta Prutului bibliotecile sunt considerate valori naționale. Care-i însă atitudinea autorităților noastre față de acest patrimoniu? Despre ce am putea vorbi la acest capitol, dacă un primar nu dă un bănuț pentru un ziar, ci îi cheltuie pe benzină, ca să meargă, cu treabă și fără treabă, la raion?!

A cui e vina că în localitățile noastre atâtea grădinițe nu activează? A cui e vina că au fost distruse toate librăriile sătești, Luminițele de pretutindeni și azi avem doar o librărie particulară? Atâta-i tot ce merită un Neam – să fie ținut în sărăcie, în întuneric și fără un steag de cultură?

În fața Bibliotecii raionale din Orhei se înalță monumentală figură a domnitorului Moldovei Vasile Lupu. Trecând prin preajmă, întârzie cu ochii, călătorule, și ia aminte cuvintele acestui mare și luminat voievod, crestete în postamentul monumentului: **„Cel ce-și viclenește moșia și neamul, mai rău decât ucigașii de părinți să se certe.”**

Cunoscându-i păsul, trăirile și năzuințele, felul de a fi al doamnei Lidia Sitaru, mi-am zis: ce bine e că această distinsă lucrătoare a domeniului cultural n-a plecat în țări străine, că este cu noi...

ОНИ ТАКИЕ КАК ВСЕ, НО НЕМНОЖКО ДРУГИЕ

*Валентин ВЕЛИКОВ,
библиотекарь Республиканской очно-заочной
Средней школы для слабо слышащих и глухих детей*

Труд библиотекаря сродни деятельности дежурного врача: необходимо держать в голове множество сведений, уметь быстро переключаться. В древности библиотека было место, где жили книги. Библиотекарей называли лекарями и звали к постели больного, они готовили лекарства и читали тот или другой текст. Больному становилось лучше.

Существовала философская школа, которая готовила терапевтов, они лечили не только тело, но и душу. Здесь изучали законы и изречения пророков, читали священные книги, терапевты пели гимны, вели аскетический образ жизни.

Об этом писал Билон Александрийский в своей работе *De vita contemplativa* (Жизнь античных терапевтов). Первоначально «терапевт» – это мудрец, мыслитель, безупречный подвижник – аскет, посвятивший жизнь духовному, высшим силам. Слово «библиотерапия» образованно от греческого «библион» – «книга» и означает лечение книгой.

Сегодня мы говорим, что библиотерапия – форма работы библиотек, а библиотекарь по роду своей деятельности должен быть терапевтом души, хотеть творить добро, помогать людям. Библиотерапия как одна из форм работы с читателями получила широкий отклик

у библиотекарей медицинских учреждений. Однако библиотекари из других типов библиотек стали испытывать подлинное удовольствие, занимаясь этим гуманным делом. К этой мысли пришел я когда устроился в качестве библиотекаря в Республиканской средней школе для слабослышащих и глухих детей. В этой школе учатся 73 учащихся VII-XV классов, что соответствует VII-XI классов общеобразовательной школе.

В первую очередь я постарался создать уютную, спокойную атмосферу, чтобы избавить читателей от тяжёлых мыслей, оформляю книжные выставки, которые заставляют думать о вечных ценностях:

- Святая наука – расслышать друг друга
- Душе угодно
- В союзе с природой
- Древние тайны...
- Осторожно! Жизнь хрупка
- Толлерантность – наше будущее.

Начал работу с очищением фонда, который был засорен старой, ветхой и ненужной литературой только на русском языке 60-80 годами издания. Потом инвентаризировал всю литературу, так как инвентарной книги не было а книги носили номера библиотек, из которых поступили. Был сделан косметический ремонт благодаря чуткому отношению директора школы В.Ф. Голобородько к библиотеке. Я поставил перед собой цель: пополнить библиотеку литературой на румынском языке так, как в школе открылись классы с румынским языком обучения. Учебники получили из ГУОМС, из других школ, школа была включена в Арендную Схему Учебников без взимания арендной стоимости.

Труднее было с приобретением литературы, были использованы все источники: из Министерства Образования и Молодежи, подарки издательств, религиозных организаций, частных лиц. Радует то, что на протяжении всех этих лет директор школы следил чтобы деньги предназначенные для пополнения фонда библиотеке были использованы по назначению. В итоге могу сказать, что библиотека имеет хороший фонд и выполняет все требования читателей.

Оформляю книжные выставки к предметным неделям в школе, к праздникам и мероприятиям проводимые в школе. Оформил информационные досье и собираю материалы из старых газет, посвященные Еуджену Доги, Д. Кантемиру, И. Друцэ. Интересно проходят все мероприятия, но особо запомнились:

- *литературно-музыкальная композиция Марии моего края*
- *Литературная мозаика Cartoful, a doua piine*
- *Музылальный час Призвать в свидетели мгновения*
- *Литературный калейдоскоп Любовь, что движет солнце и светила*
- *Конкурс знатаков Orașul meu Chișinău*
- *Праздник Я знаю, что все женщины прекрасны...*
- *Беседа Книга – друг на всю жизнь*
- *Час поэзии Traian Dorz – poet al țărănimii*
- *Час возрождения традиций: Драгобете, Арминден*
- *Творческий портрет Cu dragoste pentru Ion Druță*
- *День юмора La Hanul lui Păcală*

➤ Посиделки *Sărbătoarea Sfintului Andrei*.

К году Д. Кантемира в школе проводили целый цикл мероприятий:

- ❖ Оформлен информационный уголок *2008 год – Год Кантемира*
- ❖ Литературно-географическое путешествие *По тропинкам родного края с книгой Д. Кантемира „Описание Молдовы”*
- ❖ Библиотечный калейдоскоп *Обычаи и традиции нашего народа времен Д. Кантемира*
- ❖ Круглый стол *Дети – венок славы Д. Кантемира*
- ❖ Диспут *Д. Кантемир и И. Друцэ – сыновья влюбленные в свое Отечество*.

Ко Дню Победы организовали необычное мероприятие «Ради мира на Земле», пригласили ветеранов, звучали песни военных лет, ученики танцевали, пели, показывали пантомимы. Да, они пели и танцевали, и со стороны никто не сказал бы, что эти дети с ограничениями слуха. Они такие же, как все. Учащиеся читали стихи, ветераны делились воспоминаниями. В маленьком зале была оформлена книжная выставка, проводился обзор книг о войне.

К Международному дню людей с ограниченными возможностями проводился цикл мероприятий под девизом: «Мы такие как все!»:

- ❖ Экскурсия в историческом музее
- ❖ Экскурсия на алее господарей Молдовы при Министерстве Обороны
- ❖ Праздник «Святая наука – понять друг друга».

Выступающие на празднике «Святая наука – понять друг друга» направляли подростков не бояться людей, посе-

щать музеи, библиотеки, были даны советы как ориентироваться, к кому обращаться, а также приведены примеры из жизни, когда люди с некоторыми ограничениями, благодаря упорству и учебе достигли свои цели и стали лучшими в своей профессии. Читатели были подведены к мыслям: «И я тоже могу», «Я не хуже других». Это помогло им повышать самооценку, самоуважение, делать взгляд на себя более оптимистическим.

Подросткам с проблемами слуха объяснилось, что их опыт уникален, что природа компенсировала недостаток усилением другого чувства. Некоторые видят лучше, некоторые имеют возможность развиваться интеллектуально, творчески. Человек не живет для себя. Мы разные, но мы нужны друг другу, вот что усвоили дети с помощью библиотекаря через литературные произведения.

На одном дыхании прошел урок «Учимся доброте». Учащиеся усвоили понятие «доброта», вспомнили литературные произведения и легенды, примеры из Библии которые учат доброте. Из слагаемых доброты (помощь, вежливость, благотворительность, благосклонность, сочувствие, забвение, сотрудничество, сопровождение, вежливость, гостеприимство, уважение) разноцветными кружочками создали гроздь доброты, инсценировали легенду А. Силвестру «Храм доброты», высказывали свое мнение что значит быть добрым человеком, вспомнили пословицы о доброте. В конце мероприятия построили «Пирамиду доброты» и каждый высказывал, что усвоил нового о доброте.

Во время тематических бесед или обзорах литературы стараюсь воспитывать доброе отношение к живому, воздействовать на их души нравственным зарядом текста, помочь им обрести смысл жизни, подняться над суетой

и ложными стереотипами, которые существуют в нашем обществе.

Не правы те, которые считают что библиотерапия применима только в больницах, в санаториях, в специальных школах. Библиотерапия должна открывать путь к мудрости, пониманию и восприятию мира, воспитывать духовно-нравственного читателя во всех библиотеках. Все библиотекари должны владеть искусством библиотерапии, знать как и какой элемент произведения затронуть при чтении или рассказе, чтобы включился эмоционально-насыщенный процесс лечения книгой. Ведь только так библиотерапия станет не только наукой но и искусством.

Библиотекари должны знать нужды читателей, специфику работы с подростками с ограниченными возможностями, их проблемы, а их у них много.

Высшие учебные заведения не готовят переводчиков для глухих, Об-

щество глухих не интересуется судьба Республиканской школы для глухих и слабослышащих детей, дети из молдавских семей пользуются жестовой речью для русских, так как нет специалистов жестовой речи на румынском языке. Вся надежда на добрых людей. Ведь они такие как все, но немножко другие.

Список литературы

1. Дрешер Ю.Н. *Рекомендации библиотерапевтам* // Школа. Библиотека. – 2003. – № 1. – С. 31-35.
2. Кобачек О. *Библиотерапия как она есть*. // Школа. Библиотека. – 2000. – № 3. – С. 14-18.
3. Плюснина С. *Арттерапия как одна из технологий социальной работы с детьми*// Школа. Библиотека. – 2002. – № 4. – С. 33-35.
4. Харченко А. *Школьная библиотека как средство реабилитации длительно болеющих детей и детей-инвалидов в концепции воспитательной системы «Родничок»* // Школа. Библиотека. – 2001. – № 21. – С. 24-41.

BREVIAR BIBLIOGRAFIC

La sfârșitul anului trecut repertoriul publicațiilor elaborate de Biblioteca Municipală s-a lărgit cu încă un set de lucrări variate ca tematică, tip, formă, adresabilitate:

- **Ion Proca: Biobibliografie.** / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”; Bibl. publică „Transilvania”; ed. îngrijită de Lidia Kulikovski. – Ch.: Grafema Libris, 2008. – 192 p.
- **Камаспрофа європейского єврейства = Holocaust – tragedia evreilor Europei sec. XX = Holocaust – tragedy of european jewry in the XX century:** bibliogr. selectivă / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”, Bibl. evreiască – Centrul cultural „I. Mangher”; ed. îngrijită de Lidia Kulikovski. – Ch.: Grafema Libris, 2008. – 72 p.
- **Bibliografia Municipiului Chișinău: 1999-2004** / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”, Centrul de Informare și Documentare „Chișinău”; ed. îngrijită de Lidia Kulikovski. — Ch. : Grafema Libris, 2009. – 444 p.
- **Biblioteconomie. Asistență Informațională. Arhivistică: Teorie și practică** / Bibl. Municipală „B.P. Hasdeu”, Cat. de Biblioteconomie și Asistență Informațională; coord.: Lidia Kulikovski. — Ch.: Grafema Libris, 2008. – 160 p.

Primul volum este dedicat ziaristului, poetului și prozatorului Ion Proca. Despre viața și creația lui Ion Proca aflăm din *Tabelul cronologic*, din studiile introductive semnate de Nina Slutu-Soroceanu, Gheorghe Calotă și Tudor Palladi, precum și din

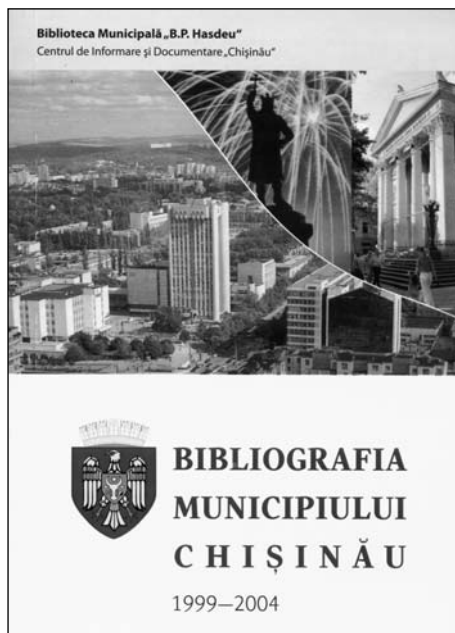

aprecierile adunate în capitolul *Referințe critico-literare*.

Biobibliografia este structurată în două capitole mari: *Opera și Referiri despre viața și activitatea literară*.

Primul capitol include 942 de înregistrări bibliografice aranjate în subcapitole: *Ediții aparte, Versuri, Proză, Traduceri, Recenzii* semnate de Ion Proca, *Cuvinte introductive, Comentarii, Prefețe*. Subcapitolele *Publicistică și Interviu realizate de Ion Proca* acumulează 737 de descrieri bibliografice, care reflectă activitatea sa de ziarist din 1978 până în prezent, la *Femeia Moldovei, Tinerimea Moldovei, Glasul Națiunii, Viața satului* s.a. periodice.

În capitolul II sînt incluse informații despre multilaterală activitate a scriitorului, articole și interviuri realizate cu însuși autorul.

Indexurile auxiliare: de nume, de versuri din culegeri și periodice, de publicații periodice, înlesnesc accesul la informație.

Volumul *Holocaust – tragedia evreilor Europei sec. XX* a fost realizat de echipa Bibliotecii evreiești *I. Mangher*. Bibliografia oferă cititorului 311 surse în limbile română, rusă, germană, engleză, ucraineană, polonă, bielorusă, ivrit, ce reflectă problema discriminării evreilor din Europa în anii 30-40 ai sec. XX.

Lucrarea este organizată în șapte capitole ce includ cărți, documente istorice, articole din presă, volume de beletristică, lucrări iconografice, materiale audio, video. Înregistrările bibliografice, în majoritatea cazurilor, sînt adnotate. Indexul de nume și cel topografic facilitează utilizarea bibliografiei.

Altă lucrare ce formează obiectul analizei noastre reprezintă un bilanț al activității bibliografilor Centrului de Informare și Documentare „Chișinău” pe intervalul 1999-2004. Bibliografia oferă informații despre diferite aspecte ale vieții social-po-

litice, economice și cultural-artistice a municipiului Chișinău.

Materialul din bibliografie este organizat după indicii CZU și cuprinde 4 030 de descrieri bibliografice adnotate în limbile română, rusă și engleză. Recentul volum este o continuare a lucrărilor similare apărute în 1996 și 2002. Indexurile auxiliare: de nume, de instituții, de manifestări, de subiecte, de periodice, de nume geografice, facilitează regăsirea informației astfel sporind și caracterul aplicativ al cărții.

În contextul valorificării bibliografice a informației despre Chișinău lucrarea prezintă un interes pentru cercetătorii municipiului și ai ținutului nostru, pentru istorici, politicieni, studenți și liceeni.

Studiile practice din culegerea *Biblioteconomie. Asistență informațională. Arhivistică* sînt bazate pe diferite aspecte ale activității Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” și a filialelor ei, iar cele teoretice abordează probleme biblioteconomice legate de cultura instituțională, etica bibliotecarului, accesul la informația de interes

public. Autorii studiilor sînt profesori de la Catedra de Biblioteconomie și Asistență informațională a Universității de Stat din Moldova.

Studiul *Producția editorială autohtonă în colecțiile Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”*: anul 2006 oferă o analiză a colecției și a achizițiilor din anul respectiv.

Rezultatele evaluării serviciilor și colecțiilor de referință de la Biblioteca Publică de Drept prezintă interes pentru alte biblioteci și pot fi utilizate pentru ameliorarea serviciilor de referință, accesului la resursele informaționale, calificării bibliografilor.

Ludmila PÂNZARU

LUCRĂRI CE CONFIGUREAZĂ IMAGINEA MULTIDIMENSIONALĂ A BIBLIOTECII

O bibliotecă ai cărei colaboratori alcătuiesc cărți despre bibliotecă depășește definiția tradițională a instituției ca atare. O asemenea activitate îmbogățește nu numai patrimoniul cultural al țării, ci și propriul ei patrimoniu și, mai ales, diversifică statutul unui depozitar, conferindu-i acea prezență vie pe care o simte necesară societatea din partea unor venerabile foruri de cultură cum sunt bibliotecile. Poziția interactivă între o structură organizatorică, de activitate și de finalitate, în ultimă instanță, foarte bine statuată de-a lungul secolelor și prezența în forum a rezultatelor activității ei academice îi conferă, în contemporaneitate, un canal de comunicare cu multiple valențe. Biblioteca iese din starea statică, de așteptare a beneficiarilor existenței ei și se transformă într-un partener colocvial, care informează despre

tezaurul ei din „Imperiul Gutenberg”, dar și creează noi biblioteci, virtuale, pe care le alimentează cu texte din depozitele ei.

Constituită ca martor al permanenței altor martori (textele scrise), bibliotecile au calitatea de a fi în același timp bătrâne (în sensul etimologic latin, de depozitare a cărților „veterane”) și extrem de tinere, fragede în sensul în care ele sunt „la zi” cu apariții proaspete ale tiparului. Dar cuvântul *fraged*, pe care l-am folosit special, provine în limba română dintr-o variantă, reconstituită, a latinescului *fragilis* și dacă viața unei biblioteci ar consta doar din depozitarea recentelor apariții, în goana spre o permanentă reinnoire, ea ar deveni *fragilă* (< lat. *fragilis*), adică „ușor degradabilă”. Știm că normele occidentale acordă unei biblioteci publice „profunzimea cronologică, ultimii cinci ani; în acest caz ea

este relevantă". Însă ceea ce conferă valoare unei biblioteci este cantitatea de „memorie”, de mărturie pe care o conservă și, deci, o perpetuează. Cu cât poate păstra în bune condiții și mai multe cărți vechi, cu atât crește importanța unei biblioteci. La această valoare în sine se adaugă valoarea mărturiilor despre ea ca instituție.

Proiecte de largă amploare, care se derulează de mai mulți ani la Biblioteca Municipală din Chișinău, care poartă numele marelui învățat B.P. Hasdeu, configurează această imagine multidimensională a locașului de cultură. Activitatea bibliotecii se reflectă în presa scrisă și, de aceea, ni se pare normală grija de a gestiona această enormă informație, foarte dispartă, despre „imaginea” ei, într-o lucrare biblioteconomică de sine stătătoare.

Volumul *Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” în presă (2002-2006)*¹ continuă bibliografia care înregistra referințele din perioada 1877-2002 cu 1670 de intrări. De data aceasta, într-un interval de cinci ani, numărul de referințe îl depășește pe cel din secolele trecute, acum au fost înregistrate 2121 referințe! Lucrarea, întocmită de Taisia Foiu, lector Vlad Pohilă, a apărut ca urmare a inițiativelor dnei dr. conf. univ. Lidia Kulikovski, în seria de bibliografii care fac un serviciu enorm informației culturale. Studiul introductiv *Imaginea publică a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” – barometru al succeselor ei* al Lidiei Kulikovski reprezintă o analiză științifică a ceea ce înseamnă o bibliotecă în viața *polisului* (în limba greacă = „așezare umană, cetate”), de aceea și revista editată sub egida bibliotecii se numește *BiblioPolis*. Ne-am referit la una dintre ultimele apariții bibliografice deoarece le considerăm instrumente de informație de înaltă clasă, care trebuie pregătite de către specialiști care să aibă o

privire generală asupra obiectului cercetării și să știe a conferi specificitate fiecărei bibliografii în parte. Ceea ce seria editată sub egida BM ilustrează cu prisosință și, de aceea, noile lucrări în acest domeniu sunt așteptate de numeroși potențiali utilizatori.

În cerințele obligatorii ale managementului modern, receptarea instituției ca o prezență activă pe multiple planuri se înscrie și prin implicațiile pe care cartea o antrenează la nivelul diverselor paliere ale colectivității. Lidia Kulikovski, care este director general al acestui așezământ de cultură, face dovada, de aproape două decenii, a științei sale manageriale, pe care a putut să o confrunte și cu realizările din alte țări, în care a călătorit pentru a se documenta.

Lucrarea de biblioteconomie teoretică și aplicată, *Cartea, modul nostru de a dăinui*², dezvăluie resorturile succesului său. Autoarea este om al cărții, pentru care gestionarea cărții constituie o preocupare cotidiană, doctor conferențiar universitar cu mari satisfacții profesionale și om de știință. Substanța științifică a lucrării este „mascată” oarecum de faptul că o parte din text rezultă în urma unor interviuri, dar această modalitate de comunicare nu reduce din densitatea informației, din rigoarea expunerii. Stilul elaborat este prezent în manifestările Doamnei Lidia Kulikovski, care are stil în toate.

Știința managementului a fost pusă în practică de Domnia Sa și verificată de-a lungul timpului. Titlurile capitolului ne conving de aceasta: „Abordări ale managementului la BM „B.P. Hasdeu”; „BM – schimbări și realizări”; „Ludoteca – un serviciu nou pentru biblioteca publică, o oportunitate pentru copiii dezavantajați”. Strategiile au fost stabilite pe termen lung, apoi au fost căutate căile de aplicare

¹ *Biblioteca Municipală B.P. Hasdeu în presă (2002–2006)*, ediție îngrijită de dr. conf. univ. Lidia Kulikovski, Chișinău, 2007.

² Kulikovski, Lidia. *Cartea, modul nostru de a dăinui*, Chișinău, 2006, 268 p.

a lor. Una dintre consecințe, deosebit de eficientă, constă în faptul că „sistemul de motivare nu ar fi devenit realizabil fără un sistem managerial bine dezvoltat, cu scopuri prestabilite”, care devine și un mod de implementare a unui control permanent al calității. Deoarece serviciile bibliotecii sunt în totalitate destinate publicului, este firesc ca factorul uman să reprezinte una dintre preocupările de bază. Autoarea a dedicat un capitol portretelor unor colaboratori, cu sugestia generoasă că realizările se obțin în echipă, prin conlucrarea tuturor, fiecare prin atribuțiile ce îi revin.

Domeniul biblioteconomiei, ce își arondează probleme adecvate, pe lângă managementul indispensabil se bazează pe noile provocări ale tehnologiei moderne, pe care o folosește cu rezultate multiple. La multe dintre aceste provocări se recurge în scopul instruirii personalului angajat în serviciile bibliotecii. Unul dintre capitolele cu finalitate pedagogică, de formare a unor formatori, se intitulează ca atare *Instruire* (p. 143-163). Sunt discutate pe larg abilitățile necesare bibliotecarului din sec. XXI, după ce autoarea trece în revistă aspectele specifice ale învățământului biblioteconomic din Europa și implementarea lui în R. Moldova. Textul dnei Lidia Kulikovski a fost receptat ca un document important pentru problematica instruirii bibliotecarilor și din spații ale Uniunii Europene. Pentru că se pune problema instruirii „din mers” a unui segment profesional cu un număr mare de angajați, care trebuie să se ridice la standardele noi, pe care tinerii, pregătiți în ultimul timp, le cunosc și le aplică. Bibliotecile activând într-un mediu competitiv, în care orice stagnare înseamnă regres, greu de recuperat ulterior, bibliotecarii, după părerea autoarei, trebuie să elaboreze servicii care să facă față și chiar să depășească așteptările prezumtivilor cititori; să promoveze, utilizând cele mai diverse canale de infor-

mare, iar serviciile bibliotecilor, să creeze, în accepția noastră, acea „ imagine ideală” a așezământului de cultură care să stimuleze un număr sporit de solicitanți.

Și Facultatea de limba și literatura română a Universității *Spiru Haret* a introdus în Programa de învățământ cursul de „Biblioteconomie”, care se finalizează cu obținerea unui certificat de abilități teoretice și practice în domeniu. Pe lângă specialiștii absolvenți ai facultății de profil, colectivul Catedrei de filologie consideră că toți absolvenții unui modul pedagogic, aflându-se în contact nemijlocit cu cartea, pot gestiona bibliotecile școlare, ale căminelor culturale, ale altor instituții și nu numai. Unele situații deficitare a căror persistență o semnalează dna dr. Lidia Kulikovski se mai întâlnesc și în învățământul universitar românesc, așa încât atragem atenția asupra frânelor pe care le reprezintă: centralizarea excesivă, limitarea autonomiei universitare și a libertăților academice, mobilitatea redusă a studenților și a cadrelor didactice, lipsa unor conexiuni viabile cu piața muncii (p. 148-149).

Biblioteconomia reprezintă în deceniile ultime, în care asaltul diferitelor manifestări de mass-media tind să domine canalele de comunicare, o redută a culturii. Lucrarea Lidiei Kulikovski ne oferă argumente să susținem această aserțiune. Ni le prezintă chiar autoarea, analizând cu competență și cunoaștere din interior *Învățământul biblioteconomic din Europa în contextul procesului de la Bologna* (p. 152-163) sau disecând minuțios tema *Bibliotecarul universitar în contextul integrării în spațiul educațional european. Provocări și competențe* (p. 148-152). Sunt destul de diferite modelele de articulare a educației biblioteconomice, de aceea îmi permit să reiau unele exemple date de autoare: în unele țări vest-europene sunt admiși la masterat în biblioteconomie numai licențiați din același domeniu, iar în alte țări, licența

poate să fie din orice domeniu. Unele programe de master presupun anterior doi ani de experiență profesională (Danemarca). Universitățile eliberează pentru masterat un Supliment de Diplomă după norme general-europene. Orientarea generală a societății sec. XXI este de instruire profesională continuă, prin cursuri, învățarea la locul de muncă, rotația posturilor, învățământ la distanță prin folosirea computerului și multe alte forme de perfecționare

și diversificare a abilităților. Un monitor important în această direcție îl constituie lucrările Lidiei Kulikovski. *Cartea, modul nostru de a dăinui* este, neîndoios, o lucrare de succes, importantă pentru știința biblioteconomiei.

Prof. univ. dr. Zamfira MIHAIL,
Universitatea „Spiru Haret”, București

CINCIZECI DE ANI ȘI ÎNCĂ UNUL...

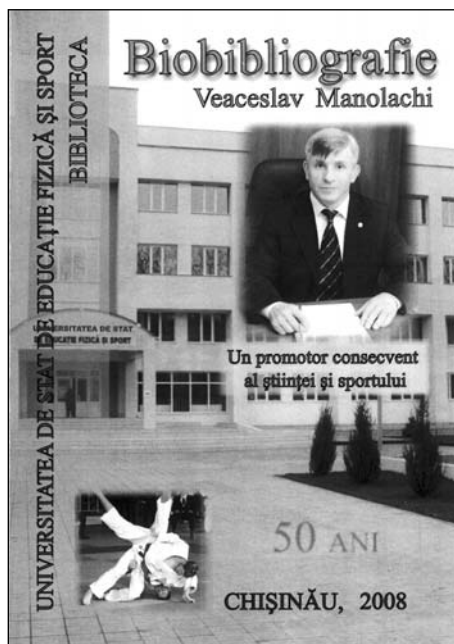
Crești un pom, aduni o carte
Și rămâi cu neamul tău...

Dumitru Matcovschi

După un an, dar exact un an de zile, scriu aceste rânduri pentru cel sărbătorit – Veaceslav Manolachi, rector al Universității de Stat de educație fizică și sport (USEFS), doctor habilitat, profesor universitar, Antrenor Emerit al Republicii Moldova. De fapt, avem a sărbători două aniversări: 51 de ani din ziua nașterii dlui prof. univ. dr. Veaceslav Manolachi și un an de la apariția editorială a Biobibliografiei cu titlul generic *Un promotor consecvent al științei și sportului – Veaceslav Manolachi*¹.

Lucrarea este una omagială, prilejuită de aniversarea a 50-a de la nașterea acestei personalități a sportului și învățământului sportiv de la noi. Este o primă lucrare de acest gen, elaborată de către angajații Bibliotecii USEFS. Este rodul muncii unei frumoase echipe de lucru în următoarea componență: Ana Ciumașu, șefa Serviciului asistență informațională, Nina Narschina,

bibliograf în același serviciu, și subsemnata Tamara Cotoman, bibliotecar principal, Serviciul achiziții, evidență și prelucrarea colecțiilor. Iar greul muncii și responsabilitatea pentru elaborarea și editarea acestei

¹*Un promotor consecvent al științei și sportului – Veaceslav Manolachi: biobibliogr. / ed. îngrijită de Aurelia Madan, Ana Ciumașu, Tamara Cotoman; Univ. de Stat de educație fizică și sport. Biblioteca. – Chișinău: „Valinex” SA, 2008. – 143 p.*

lucrări i-a revenit doamnei Aurelia Madan, directoarea Bibliotecii USEFS.

Adunate din arhiva personală a domnului rector, selectate din fondurile Bibliotecii USEFS, din cele ale Bibliotecii Universității Pedagogice „Ion Creangă”, ale Bibliotecii Naționale, materialele bibliografice au fost structurate în opt compartimente: „Monografii”, „Lucrări metodicodidactice”, „Articole științifice în culegeri și reviste”, „Interviuri, publicații în presa periodică”, „Veaceslav Manolachi – recenzent, consultant științific, membru al colegiilor de redacții”, „Veaceslav Manolachi – conducător științific”, „Veaceslav Manolachi: Invenții. Brevete”, „Referințe privind activitatea lui Veaceslav Manolachi”.

Biobibliografia se deschide cu o prezentare de omagiu a prim-prorectorului USEFS Viorel Dorgan. Materialele inserate în continuare cuprind articolele colegilor și ale discipolilor distinsului savant: Boris Râșneac, prorector pentru activitatea științifică și sportivă, Vasile Triboi, decan al Facultății Sport, Panfil Sava, șeful DEPS, USEFS.

Pentru diversitate, dar și pentru a face lucrarea mai reprezentativă, ne-am propus să reproducem câteva din cugetările domnului Veaceslav Manolachi. Am selectat cu grijă, dar și cu acordul Domniei Sale aceste gânduri pe care le-am înmănușat sub titlul „Gânduri despre sport. Spicuri din presa periodică”. Prezentăm doar două din aceste gânduri: „Sportul de performanță reprezintă un sistem complex și dacă este omis un mic mecanism, atunci rezultatul trebuie așteptat mulți ani...”; „Cel mai important obiectiv al nostru este pregătirea specialiștilor de înaltă calificare în domeniul culturii fizice și sportului...”

Bucură ochiul prezentarea grafică a lucrării. Coperta executată în culori pastelate, imaginile selectate și imprimate pe coper-

tă, alese cu ingeniozitate și gust, conferă lucrării un aspect grafic deosebit. Și toate acestea datorită măiestriei artistice cu care a lucrat Oleg Diaconov. Și pe această cale aducem mulțumiri grupului editorial al USEFS, care a contribuit substanțial la tipărirea acestei binevenite cărți.

Lucrarea este însoțită de un bogat și variat colaj fotografic (comentariile aparțin subsemnatei), care ne poartă prin biografia protagonistului. Reproduse cu multă iscusință, imaginile color sau alb-negru rivalizează cu originalul.

Realizată după toate prevederile standardelor bibliografice în vigoare, biobibliografia este destinată cadrelor didactice din învățământul superior, studenților, antrenorilor, bibliotecarilor, precum și tuturor celor interesați de acest domeniu.

A fost o încercare de a aduna între copertele unei cărți rodul muncii de o viață a unui om cu viziuni vaste, manager, generator de idei concrete, un promotor consecvent al științei și sportului – Veaceslav Manolachi.

Mă urmărește un gând care așezat pe coala albă de hârtie, se prezintă astfel: asemeni pomului înfloritor ce dă rod, activitatea Domniei Voastre, domnule rector, de ani de zile pe tărâmul științei și sportului, s-a fructificat în cele peste 100 de lucrări publicate, cărți, monografii, prelegeri, articole pe care biblioteca noastră le găzduiește – toate având o singură axă – sportul și multiplele probleme ce derivă din situația în care se află el la ora actuală. Ce-ar mai fi de adăugat: pană ușoară, mereu neobosită, putere de muncă pentru a scrie noi cărți, multă sănătate, că-i mai bună decât toate, baftă în toate și tradiționalul *La mai mult și la mai mare!*

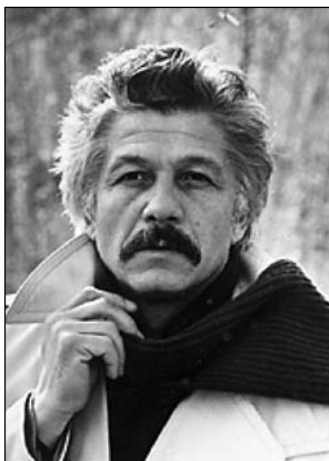
Vivat, crescat, floreat!

Tamara COTOMAN

MIHAI VOLONTIR: „DEMNITATEA, DACĂ O AI, EȘTI OM, DACĂ NU – NIMIC NU E!”

Svetlana VIZITIU

„Timp de câteva luni sau poate ani te concentrezi asupra vieții unui personaj, asumându-ți o altă viață. Și când s-a sfârșit „jocul”, viața acestuia, cu bucuriile și durerile lui, rămâi gol, trist și ră-tăcit. Ai trăit o viață pe care ai știut-o de la bun început din scenariu... Acum trebuie s-o trăiești pe a ta, mult prea necunoscută, adevărată și adesea încurcată.”

A venit în lumea filmului, vesel ca un cântec, atrăgând imediat atenția asupra măiestriei artei sale, altruismului launtric și bunătății mărinimoase. Precum și personajul din povestea ceea a lui Ion Creangă, care, revenind la baștină după 25 de ani de slujbă pentru țar, fără să-și dea seama, a impresionat Însuși bunul Dumnezeu și Sfântul Petru, atunci când s-a despărțit de ultimele două ruble, dăruindu-le fără regrete cerșetorilor vagabonzi... Astfel, în 1967, începuse cariera cinematografică a lui **Mihai Volontir**, actor al Teatrului Dramatic *Vasile Alecsandri* din Bălți. Rolurile sale se înscriu firesc în șirul valorilor culturii noastre, stârnesc emoții, admirație. A creat chipuri ce rămân în memoria spectatorilor și de care s-a bucurat mereu, iar în clipele grele – le-a inspirat încrederea în viitor. Împlinind vârsta de 75 de ani, cunoscutul actor Mihai Volontir a consacrat circa jumătate de secol teatrului bălțean, pe a cărui scenă lucrează chiar de la fondare. Dragostea

pentru film îl stimulează pe actor în a lua, pieptiș, treaptă cu treaptă, scara succesului. A realizat mai mult de 120 de roluri în teatru și în film. Din 1984 este Artist al Poporului, mai târziu devine unul dintre primii cavaleri ai *Ordinului Republicii*.

Vine pe lume la 9 martie 1934, dinspre părțile Hligenilor, Șoldănești, județul Orhei, având la ureche păsările cerului și vuietul pădurii, căci taică-său ținea canton la o

marginie de codru. Era micuț când fratele Nicu l-a învățat călăria, de atunci are o predilecție deosebită pentru cai. A văzut cu ochi de copil războiul sângeros, a simțit foamea nemiloasă. Adolescent fiind, a lucrat la cariera din Râbnița, ziua scotea piatră, seara încărca var în vagoane. A văzut cu ochii săi și deportarea basarabenilor, a auzit plânsul copiilor smulși din brațele părinților și duși în Siberii geroase. A făcut școala în Orhei, ulterior instruind și educând un timp odraslele țăranilor din comuna Păpăuți. Aici, apoi și la Râbnița, luase contact cu teatrele de amatori, simțind că scena e visul lui. Au trecut niște ani, când i s-a oferit speranța. Boris Harcenco, regizor al Teatrului din Bălți, l-a ajutat – Mihai Volontir devine actor profesionist. Purta în gând și în inimă cântecele mamei, precum și îndemnul tatei: *„Mihăiță, să știi că în viață de mare preț e demnitatea: dacă o ai, ești om, dacă nu – nimic nu e!”*

De-a lungul anilor, s-a afirmat pe plattoul de filmare cu demnitate și verticalitate. A realizat în filme peste 30 de roluri principale, în scenă – de două ori pe atâta, trăind astfel mai multe vieți. A devenit recunoscut, și-a clădit un nume în artă atât pe meridian național, cât și pe cel internațional – s-a filmat în diverse studiouri ale lumii. Pe Esop l-a jucat 12 ani, tot atâția ani a durat și rolul lui Ion din *Năpasta* de marele Caragiale. La invitația lui Emil Loteanu, a jucat rolul lui Mihai Adam în filmul *Această clipă* (1968), Gh. Vodă îi propune rolul brigadierului Obadă din filmul *Singur în fața dragostei* (1969), iar pentru rolul lui Dimitrie Cantemir în 1976 i s-a acordat Premiul de Stat al Moldovei. În filmul *Cine l-a ucis pe Hugo Vinchero*, o coproducție Lituania-Argentina, a avut-o de parteneră pe actrița argentiniană Lily Lavale, în *Țiganul și Întoarcerea lui Budulai* pe rusoaica Klara Luciko. Ironia sortii făcea totul ca M. Volontir, interpretându-și compozițiile, să surprindă și, mai cu seamă, să fascineze imaginația doamnelor romanțioase, frângându-le inimile, în rolul țiganului Budulai... De altfel, aceste seriale televizate sunt foarte longevive, ele având priză, și în prezent, la spectatori în Federația Rusă, Ucraina, Belarus, Serbia, Macedonia, Bulgaria etc. Îl apuca o mare tristețe, atunci când avea loc prezentarea ultimului spectacol sau se terminau filmările unei pelicule.

Nu numai artistul, dar și admiratorii lui au rămas foarte decepționați atunci când i s-a acordat pensie doar de 74 lei lunar... Cu toate acestea, Mihai Volontir crede că, în comparație cu scena politică, scena teatrului este una adevărată, mult mai credibilă. Adevărul se dovedește să fie mai tare decât eșafodul cenzurilor...

S-a scris cândva, în 1988, o carte cu ocazia jubileului actorului; de ce oare n-a apărut? Autorul dna Larisa Ungureanu, doctor în studiul artelor, susține că manuscrisul se află și în prezent la una din edituri.

Doar că datele problemei nu se mai schimbă: un mediu artistic, sfărțecat de mizerii, invidie, intrigi... Alte măști, aceeași piesă: *„Cred că Mihai Volontir merită, prin talentul pe care îl are, să rămână în atenția spectatorilor. Nu avem prea multe personalități de talia lui și nu ne putem permite „luxul” să-l dăm uitării. Este un actor care a generat un stil de interpretare.”*

Rătăcind printre relicvele filmului, jucate de Mihai Volontir, regizorul Nicolae Ghibu a remarcat, elegiac și optimist în același timp: *„Mihai, prin intermediul artei sale scenice vibrante, l-a făcut pe erou să se scoale din genunchi în picioare. Atunci am înțeles că dacă gramatica muzicală cunoaște șapte note, Mihai Volontir poate face uz, în joc, de toate sunetele posibile. Chipul eroului înglobează toate nuanțele – de la sunetul gingaș al viorii, până la cadența tobei. Pentru mine a lucra cu Mihai este o plăcere deosebită. Domnia sa este înzestrat cu o polifonie profundă, este reținut, tăcut, uneori părându-mi singuratic. Dar singurătatea și reținerea talentului său înglobează toate anotimpurile: scârțâitul zăpezii și canicula verii, murmurul primăverii și freamătul domol al toamnei.”* Regretata Klara Luciko, Artistă a Poporului din Federația Rusă, își aducea aminte: *„Când regizorul Anatoli Blank a decis să însceneze povestirea „Țiganul”, m-a văzut pe mine în rolul Klaudiviei Puhlenova. Dar cine va fi Budulai? Am întrebat, căci e vorba de un erou ideal. Între претенденți la rol au fost artiști gruzini, armeni, azeri, ba a fost invitat la probe de film și cântărețul țigan Slicenko, mai bun țigan nici că să găsești. Dar A. Blank vedea altfel rolul și nimeni nu-i convenea. Au decis să-l „probeze” și pe Armen Dgigarianian, dar s-a dovedit că el este ocupat în alt film. Atunci, i-am spus că cel mai reușit actor ar fi aici Mihai Volontir, cu care m-am filmat în „Rădăcinile vieții”, regizor N. Ghibu. Anatoli Blank îl cunoștea de undeva pe Mihai Volontir, s-a bătut cu mâna peste frunte și în aceeași zi trimise asistentul său la Bălți*

cu scenariul. Mihai a citit și a căzut de acord să vină la probe: el vorbea românește, eu rușește și imediat a fost acceptat. Ne-am bucurat. Dar când să vină la filmări, nu-i permit cei de la teatru, deoarece era prins în roluri. Am făcut un telefon la Consiliul de Miniștri al Moldovei, vicepreședintelui Gr. Eremei, care a rezolvat de urgență problema. Mihai Volontir a primit concediu pentru șase luni și s-a mirat mult când a aflat de acea operație „secretă” a mea cu telefoanele. Venise direct pe Don, unde aveam deja făcute câteva secvențe. Am filmat patru episoade, apoi peste un timp, la cererea telespectatorilor, alte patru episoade de acum din filmul „Întoarcerea lui Budulai...” (Din cartea *Să fie oare vina mea?*, colecția *Strict secret*, Moscova, 2001). Nu îndrăznim să judecăm ce ar fi devenit acest film, dacă rolul lui Budulai ar fi fost realizat de către un alt artist contemporan. Succesul de public al filmului *Țiganul* a fost atât de răsunător, încât au fost asigurate drepturile de ecranizare a următoarelor episoade.

Numeroase personalități ale culturii atestă caracterul complex al omului nostru, în persoana lui Mihai Volontir. Astfel, Mihai Cimpoi, academician, consideră că „personajul jucat de el va fi întotdeauna un erou, fiindcă actorul are știința rară de a-i imprima ceva monumental, care sfidează obișnuitul, cotidianul”. Petru Baracci, Artist al Poporului: „E un actor de excepție și are multe roluri antologice, încât tineretul poate să învețe multe de la el. Alta e că oamenii ca dumnealui astăzi nu-s apreciați la justa lor valoare, o să ne mușcăm coatele, dar va fi târziu când vom percepe cu adevărat ce am avut și am pierdut.” Maria Sagaidac, prof. univ. dr. în matematici, actriță de cinema: „Îmi mulțumesc pentru tot ce a fost o

tinerete în urmă! Pentru lecțiile necitite de el, dar pe care le înghițeam din privire, pentru zâmbetul bun și înțelegător când nu-mi mergea ceva. Rămân un spectator fidel, mă bucur să-l revăd, mă bucur de succesele lui. Mă mândresc că am fost în aceeași echipă!” Pictorul Iurie Matei: „Trebuie să ne bucurăm că-l avem. E un om înțelept și foarte talentat: pentru mine orice cuvânt rostit de Domnia sa, orice obiect pe care-l atinge capătă splendoare.” Igor Caras, actor: „Pentru dumnealui arta e o religie care-și are preoții, dar și mucenicii ei. E unul dintre aceștia.”

Impresionantă rămâne, și astăzi, forța cu care actorul izbutește să transmită cele mai complexe stări sufletești: limbajul privirilor, gesturilor, atitudinilor, descifrate în prim-plan. Sentimentul trăirii artistice magice – iată destinul succesului lui Mihai Volontir! Sunt 75 de primăveri de când marele actor privește cu ochii sensibili ai sufletului la miracolul acestei vieți încurcate, care-i „trecătoare, cât ai miroși o floare”, cum zice în binecunoscutul cântec. De altfel, sunt memorabile nu numai rolurile, dar și cântecele dumnealui, lansate la îndemnul fraților Petre Teodorovici și Ion Aldea-Teodorovici. Cu vocea sa inconfundabilă M. Volontir aduce lumii mesaje de omenie, de comportament civilizată. Are în palmares și un cântec propriu, despre Bălți, orașul viselor sale. A plâns cu lacrimi amare la aflarea veștii despre moartea lui Grigore Vieru, un moment extrem de emoționant: s-a văzut într-un interviu unde actorul vorbea despre prietenul său. „Viața asta-i scurtă tare, cât ai miroși o floare” sunt versurile unui cântec de pe vremea părinților noștri. Cum mai trece timpul! Mulți ani cu sănătate și multe bucurii, maestre Mihai Volontir.

MEREU INSPIRAT, ARTISTUL

VI. PRISĂCARU

Recent, răsfoind o bibliografie a lui Ștefan Petrache, m-am oprit, mirat, la titlul unui interviu pe care i-l luase artistului, prin anii '80 ai secolului deja trecut, un gazetar din Chișinău. Se intitula dialogul *În căutarea inspirației*, și tocmai această formulare m-a stupefiat: Ștefan Petrache să fie în căutarea inspirației? Desigur, e o personalitate complexă, cu multe fațete ale creației, bănuite și nebănuite, însă, urmărindu-i cariera, ascensiunea artistică, am avut impresia că numai de asemenea căutări nu a avut dînsul nevoie! Din simplul motiv că este un artist mereu inspirat. Sau, poate, unul dintre artiștii care s-a ghidat și de principiul acela „haios”, enunțat cîndva de Gustave Flaubert: inspirația în creație e bună, dar dacă nu vine, nu-ți rămîne decît să te apuci de muncă...

Ștefan Petrache să fie solicitat ca „meșter-faur” pentru aparatura, destul de sofisticată pentru acele vremi, a formației *Noroc*. Căutînd să înlătore un defect la o percuție, prinse a fredona o melodie... Interpretarea aceasta, improvizată, l-a frapat pe Mihai Dolgan, liderul grupului, și astfel devine Ștefan solist al faimosului *Noroc*, care era deja comparat, în unele privințe, cu inegalabilul *The Beatles*. Veșnic tînăra formație de la Chișinău a purtat

Nu știu cine ar risca să-i dea o caracteristică cît de cît precisă cîntărețului Ștefan Petrache, deoarece personalitatea sa artistică se încadrează anevoios în tiparele unei definiții. Poate cîteva definiții, cîteva prezentări, din prisme diferite, ar putea să-i întregească un portret de creație mai complet, mai autentic, mai credibil. Se spune că a fost un răsfățat al sorții. Mai curînd, așa e, căci în timpuri deloc favorabile pentru manifestarea aptitudinilor, dar mai ales a impulsurilor, a avut o ascensiune admirabilă, de invidiat, pe care mulți și-ar fi dorit-o. Remarcat de profesori încă în anii de școală, nu știu dacă „își căuta norocul” în lumea muzicii pe cînd era student la Colegiul electromecanic din Chișinău. Întîmplarea – sau, poate, totuși, destinul? – a făcut ca

efectiv noroc muzicii, culturii noastre, dar și fiecărui solist sau instrumentist atras de către Mihai Dolgan într-un flux muzical înnoitor, cu totul inedit pentru acea epocă și pentru o țară ermetizată ca URSS. Tocmai manifestarea aceasta insolită a talentelor, dar și popularitatea ieșită din comun a *Noroc*-ului, pe întreg cuprinsul imperiului sovietic, dar și dincolo de hotarele acestuia, a pus punct ascensiunii unui grup muzical de excepție, care oricum a intrat în analele muzicii ușoare europene și la a cărei strălucire a contribuit și Ștefan Petrache. Rămăși fără marele *Noroc*, fiecare membru al formației, „pusă la index” de organele represive sovietice, prinse a-și căuta rostul în alte spații muzicale. În cazul lui Ștefan Petrache, a urmat o piruetă surprinzătoare – spre *Orchestra de estradă și simfonică a RadioTeleviziunii*. Era, pe atunci, la noi, un colectiv solid, cu exigențe specifice, acestea contribuind, neîndoios, la afirmarea sa, dar, totodată, strîngîndu-i pornirile (și răbufnirile!) artistice în chingile unor rigori ce atingeau uneori cotele absurdului, mai ales în ceea ce privește libertatea alegerii repertoriului, dar și a comportamentului

scenic. Din acest unghi de vedere, implicarea în activitatea unor noi, tinere formații de muzică ușoară – *Orizont*, apoi *Contemporanul*, în anii 1977-1981 – i-au prilejuit lui Ștefan Petrache nu numai trecerea în prim-planul scenei, dar și o șansă de a gusta din nou din libertatea (oricât de relativă, pe atunci) a creației.

Generațiile de basarabeni, care erau tineri în acei ani, pot confirma cât de populare, cât de iubite erau aceste grupuri, ambele, poate mai ales *Contemporanul*, fiind considerate ca niște succesoare de drept ale *Noroc*-ului, sau poate un fel de Phoenix muzical al acelei formații de mit. Dar ce spun eu – basarabeni? Spectatorii din întreaga Uniune Sovietică și din alte țări socialiste, zise și „frățești”, pe unde au mai putut concerta aceste grupuri, se dedau unui veritabil delir asistând la spectacolele lor...

Personal, am avut ocazia de a fi martor al unei primiri de-a dreptul delirante, a soliștilor *Contemporanului*, de către un public destul de select și relativ răsfățat de turnee ale diferitor interpreți și formații muzicale din URSS și din lumea largă. Era la Riga, în niște zile frumoase de mai, în anul 1979, și capitala letonă era efectiv inundată cu afișe ce anunțau concertele colectivului muzical de la Chișinău. Mi-a atras atenția, mai întâi, un amănunt cu totul semnificativ pentru acele timpuri: afișul era redactat în română... Da, letonii scriu cu litere latine, însă ei au practica vicioasă, cred eu, de a ortografia numele străine conform felului lor de a le pronunța. Ei bine, și denumirea grupului, și numele cântăreților moldoveni, apăreau pe afiș scrise perfect românește! Cum am putut preciza chiar la fața locului, muzicanții noștri, mai curînd însuși Ștefan Petrache, avuseser grijă ca formația să-și prezinte adevăratul chip, național, pînă și sub acest aspect. Așadar, Ștefan Petrache trebuie suspectat, din tinerețea-i fragedă încă, de un frumos, delicat naționalism muzical, cultural, sufletesc...

Cît despre spectacolul ca atare, ce să spun? Îmi stăruie și acum în fața ochilor zecile de mii de tineri, dar și adulți, scandînd „*Primăvară, primăvară!...*” sau alte cuvinte românești care au intrat și în limbajul letonilor, prin această modalitate, aparent banală – un turneu, colo! Fiecare piesă era solicitată la bis, unele – de trei-patru ori, încît se părea că spectacolul nu mai are sfîrșit, chiar dacă venise miezul nopții, și oamenii sovietici trebuiau de mult să se odihnească, pentru a fi în formă a doua zi, la locul de muncă, în numele prosperării „necuprinsei mume a comunismului”...

Cum însă orice succes ieșit din comun deranja, speria autoritățile, au trebuit să dispară de pe scenă și *Orizont*, și *Contemporanul*. Atunci firea nonconformistă a lui Ștefan Petrache a trebuit „să inventeze”, apoi să-i dea și contururi de existență reală, palpantă, unui nou grup, *Plai*, cu care, în anii 1982-1987, colindă în continuare Moldova, Ucraina, Rusia, alte republici „frățești”, uneori trecînd și dincolo de sîrma ghimpată a URSS-ului. Acum, peste două decenii și ceva, s-ar părea că totul era simplu ca bună ziua: o nouă formație de muzică ușoară, al cărei director artistic și solist de bază era Ștefan Petrache, nu putea să evolueze altfel decît sub zodia *Norocului*, a succesului major. Or, simplitatea aceasta e doar o aparență. La întemeiere, în anii ceia de brejnevism mohorît, însăși denumirea grupului era una suspectă: *Plai* suna „naționalist”, iar pe deasupra, mai amintea și un cuvînt englezesc, sau american, un termen frecvent în limbajul muzicienilor din Occident, încît e de-a mirării cum a izbutit maestrul să înregistreze o formație cu asemenea titlu... Dar și prenumele cântărețului, al conducătorului artistic al *Plai*-ului deranja auzul unora: ca să vezi numai, **Ștefan!**, cînd în „necuprinsoa noastră patrie sovietică” trăiau atîtea milioane de oameni ce se numeau „normal”, pur și simplu *Stepan*... De repertoriul *Plai*-ului, ca și al altor

formații în care fusese Ștefan Petrache nu mai vorbesc – deși, vom aborda și acest aspect, ceva mai jos. Nu putem să nu precizăm însă, aici, că *Plai* a fost o formație de muzică nouă „frunzașă” în spațiul sovietic și în lagărul socialist. Dincolo de linia muzicală perfect compatibilă nivelului occidental, *Plai*-ul lui Ștefan Petrache a promovat și celelalte atribute ale curentelor muzicale moderne ce abia se înfiripau mai la est de Prut. Avem în vedere „dotarea” cu instrumentarul specific, neobișnuit pe atunci în URSS, aplicarea unor elemente de interactiv care, mai mult chiar decât anterior, cu *Orizont* și *Contemporanul*, provoca stări de maximă implicare pasională a publicului, o stare soră cu uitarea de sine, cu delirul, cu drogul, cu transcendența... *Plai* deveni din start o legendă a muzicii noastre, și în această calitate și-a încheiat, din păcate, existența, după ce reuși să poarte gloria simțului artistic al moldovenilor – iarăși – pe toate întinderile, parcă fără margini, ale imperiului sovietic, de la Moscova pînă în Kamceatka, din republicile baltice pînă în Crimeea, de la Cernăuți – în orașele și târgurile pierdute în taigaua siberiană.

Un „acord final” al implicării artistice, plenary, a lui Ștefan Petrache a fost *Formația de propagare a muzicii*, din cadrul Filarmonicii de la Chișinău. Aflarea la acest „loc de muncă” a coincis cu ultimii ani de existență a Uniunii Sovietice, cu tulburătoarele evenimente ce au declanșat și amplificat mișcarea de eliberare națională, în fine - cu niște importante schimbări ce se produceau în viața noastră cotidiană. Atunci, maestrul a sărbătorit și o aniversare a primelor frumoase împliniri: patru decenii de aflare sub soare și aproape tot atît timp de dăinuire în preajma, apoi chiar în miracolul sunetelor muzicale.

Greu de spus care din aceste evenimente sau care resorturi, ce se precipitară spre începutul anilor '90, l-au determinat, cel mai mult, pe Ștefan Petrache

să abandoneze scena – anume scena, nu și cîntecul. Cel mai plauzibil ni se pare un simț acut al măsurii, felul său cumpătat de a fi, în pofida unei impresionante febrilități umane și artistice, care îl caracterizează nu mai puțin. Greu de spus de a fost oportună ori ba această decizie. Îclinăm să credem că și aici maestrul a vădit o certă inspirație: intrase pe scenă ca un prinț și a părăsit-o ca un nobil... Numeroși admiratori, și mai multe admiratoare, au regretat sincer, adînc, plecarea lui Ștefan Petrache din viața concertistică a Chișinăului, a altor mari centre culturale situate mai la est sau mai la vest de capitala basarabeană. Însă nu toți simplii melomani (ba nici nu toți artiștii) înțeleg o axiomă care, avem impresia, a perceput-o fin Ștefan Petrache: nu numai omul, dar și creația, activitatea într-un domeniu artistic, are o vîrstă relativă, care poate fi și lungită, cu riscuri inerente, însă durata ei oricum se află într-o legătură directă cu demnitatea artistului. Și, posibil, nu mai puțin, cu conștiința unei anumite împliniri – desigur, atunci cînd aceste realizări există. Retrăgîndu-se de pe scenă, artistul, căruia i se spunea deja fără rezerve *maestru* (Artist Emerit al Moldovei era încă din 1983), parcursese o solidă etapă a împlinirilor: lăsa în fonoteca de aur Radio, în tezaurul concertistic al Televiziunii și – esențial – în memoria, în sufletul melomanilor, o arhivă muzicală proprie impresionantă și ca volum, și ca prestație. Această arhivă îl menține în topul preferințelor muzicale de la noi și astăzi; mai mult, credem, valențele realizării sale în arta interpretativă îi va asigura un loc de frunte încă mulți ani înainte.

Dacă s-ar face un sondaj de opinie la Radio, la TV sau la un colț de bulevard, mai aglomerat, mulți dintre cei chestionați vor enumera, fără greș, cîntece din repertoriul lui Ștefan Petrache, pe care ar dori să le mai asculte. Personal, aș aminti de piesele muzicale „eminesciene” *Ce te legeni, codru-*

le, și dacă, *De-aș avea...*, cărora le-a imprimat o sonoritate absolut inconfundabilă, uneori depășind limitele interpretative general acceptate. Este și cazul piesei *De-aș avea...*, calificată de un muzicolog de la București ca un cântec-spectacol. Alți melomani ar invoca, mai curînd, întreg repertoriul grupurilor *Noroc*, *Orizont*, *Contemporanul*, *Plai*, care este greu de imaginat fără prezența lui Ștefan Petrache. Vor fi solicitate, cu siguranță, și piesele *Castel pe nisip*, *Crede-mă*, *Blestemul sacru*, *Eu vin*, *Baladă haiducească*, *lubește*, *Chemarea casei părintești*, *În august* etc. (multe pe versurile sale), precum și unele șlagăre mondiale interpretate cu dăruire de Ștefan Petrache. Și nu numai cu dăruire, ci și cu o dublă inspirație: una – muzicală, și alta – de om al unei vaste culturi și rafinate simțiri, căci nu oricine putea, însă nici chiar toți nu pricepeau cît de mult valora, pe atunci, să incluzi în repertoriu – apropiindu-te maximum de original – un șlagăr italian, francez, britanic, spaniol, în condițiile în care muzica ușoară de mare succes în lumea liberă trecea anevoios peste cortina de fier de la frontierele URSS-ului.

Chezășia succesului ieșit din comun al cîntărețului are, desigur, cîteva resorturi, unul dintre ele fiind, cu certitudine, unicitatea sa de muzician. A debutat într-o perioadă cînd pe firmamentul muzicii ușoare basarabene nu mai erau doar doi-trei interpreți; alături, în dreapta Prutului, înflorirea luxuriantă a grădinii bine îngrijită a muzicii ușoare. Pe deasupra, eram pe atunci parte a unui imperiu cu mii de aspiranți la titlul de promotor al acestui gen muzical. Așadar, se impunea necesitatea unei formule interpretative proprii, era nevoie de afirmarea unui chip cît mai personalizat de cîntăreț. Avînd la zi toate datele native, șlefuiindu-le prin muncă și studiu (inclusiv la Institutul de Arte din Chișinău), Ștefan Petrache a mers, se pare, pe o linie trasată de George Enescu într-un îndemn către tinerii

muzicieni: „*Fiți voi înșivă. Nu căutați în mod special un limbaj nou, căutați limbajul propriu, adică mijloacele proprii de exprimare a ceea ce aveți în interior*”. Dacă artistul nu a căutat originalitatea cu orice preț, originalitatea l-a găsit pe el, ca o recompensă pentru că a etalat măiestrit *mijloacele proprii de exprimare a ceea ce avea în interior*, ca să-l parafrazăm pe marele Enescu. L-a impus vocea-i haiducească, cu un registru amplu, cu un timbru înclinînd spre dramatic, dar nici străin abordărilor mai sprintene. De fiecare dată, la fiecă pîesă cîntată, Ștefan Petrache vibrează la maximum, trăind fiecă clipă de interpretare, începînd de la dăruirea interpretativă desăvîrșită și cu aceeași desăvîrșire intonînd ultimele acorduri. Apoi, are un comportament scenic mai rar întîlnit, aristocratic, incredibil pentru o epocă în care se punea preț pe o apariție în scenă a artiștilor cît mai plăcută proletarilor, cît mai apropiată de stilul de viață al „omului sovietic de rînd”. Desigur, a contat mult pentru neobișnuita evoluție a lui Ștefan Petrache și selectarea inspirată a pieselor interpretate. Nu oricine opta – și nu chiar oricui i se încredința – să cînte pe versuri de Mihai Eminescu. Eroul eseului nostru s-a apropiat de Eminescu pe căi proprii, trădînd o feblețe aparte, o sensibilitate deosebită pentru creația Luceafărului, pentru poezia autentică, pentru limba română, pentru spiritualitatea românească. Din poezii, respectiv, din compozitorii locali, ai epocii, interpretul alegea piese ce îmbinau reușit muzicalitatea versului cu melismele, fără a neglija și conținutul lor. Și mai avea – are! – o dicție admirabilă, care iese în evidență, impresionant, și atunci cînd cîntă, dar și cînd acordă vreun interviu, cînd stă de vorbă, pur și simplu, sau cînd filozofează... Nu am greșit, nici nu am exagerat spunînd că maestrul filozofează. Căci, „adevărat vă zic”: trăiește în Ștefan Petrache nu numai un talent muzical *sui generis*, original și viguros, dar și un om de

aleasă cultură, precum și – aici doream să ajung – un înțelept din cei cum nu prea are astăzi Țara Moldovei... Cine va pune la îndoială aserțiunea mea, îi recomand un remediu pentru împrăștierea dubiilor: să stea de vorbă măcar o singură dată cu maestrul, să-i audă spusa blîndă, caldă, frumos potrivită și rostită românește, de o inteligență sclipitoare. Iar dacă nu are acest prilej, să asculte la Radio, să urmărească la Televiziune vreun interviu de-al său – asta, interviurile, dialogurile cu dînsul sînt niște superbe monologuri în care încape întreaga gamă de trăiri ale unui artist de marcă, dar și ale unui om de rafinată simțire – și estetică, și civică, și strict umană, și încă de atîtea feluri. Dacă s-ar apuca să scrie Ștefan Petrache, bănuiesc, ar face o excepțională carte a unei fulminante vieți de artist, dar și o rarisimă „carte de învățătură” – pentru alții, pentru noi. De altminteri, această idee mi-a venit recitind niște confesiuni de-ale maestrului, publicate în *Literatura și arta*, cu vreo 20 de ani în urmă, și intitulate chiar așa: *Cîteva gînduri despre noi și pentru noi...*

Revenind de la filozofie la muzică, nu putem trece peste „pragul” despărțirii lui Ștefan Petrache de scenă. Surprinzătoare pentru unii, dureroasă pentru alții, oricum, abandonarea de către un artist a activității concertistice, uneori în plină forță, cum e și cazul lui Ștefan Petrache, nu constituie un fenomen chiar ieșit din comun. Ni se pare mai important cum se regăsește în continuare artistul care „a ieșit în stradă”. Nu sînt rare cazurile cînd unii cad pradă ieftină gloriei acumulate, alții lunecă ușor în smîrcul diferitor plăgi. Ștefan Petrache a decis să-și continue cariera conform unui calcul izbutit din mai multe puncte de vedere, a recurs la o „mutare” – și aici, inspirată – pe tabla de șah a vieții. Da, multora le-a părut ciudat să-l aflu pe artist în funcția de director al unei firme de construcții... Cîrînd, însă, a început să se discute mai mult

despre frumusețea și gradul sporit al calității blocurilor înălțate de această firmă. A locui într-o casă „de-a lui Ștefan Petrache”, a munci într-un oficiu din asemenea edificii, a devenit destul de repede un semn de garanție a unei vieți citadine așezate, ba chiar o șansă, un noroc, pentru cei care știu a prețui stilul funcțional în existența umană. Chiar dacă, și în acest domeniu l-a însoțit de la începuturi succesul, Ștefan Petrache nu s-a lansat zgomotos în lumea oamenilor de afaceri, preferînd să muncească într-o anumită intimitate, poate la fel cum se pregătea pentru spectacole, cîndva. O fi fiind și aceasta o explicație a faptului că mulți știu de „casele lui Ștefan Petrache” și de alte edificii cu marca firmei sale, dar mai puțini cunosc gesturile sale de filantropie – numeroase, largi, generoase – pe care le face maestrul, în noua sa demnitate. Ca om prin excelență de arte, ca fidel slujitor al templului spiritualității naționale, este într-un totu firesc că își orientează aceste gesturi spre realizarea unor proiecte de natură să susțină diferite acte de cultură, de la sprijinirea unor spectacole, la contribuții în editarea unor cărți, nemaivorbind de ordinare, însă memorabile acte de caritate. Original și generos în arta muzicală, nu poate fi Ștefan Petrache altul în arta construcției sau, în arta businessului, de vreți.

„Muzica este un răspuns, căruia nu i s-a pus nicio întrebare”, considera Nichita Stănescu. Acceptînd spusa poetului ca pe o frumoasă metaforă, îndrăznim a conchide că Ștefan Petrache a pus și muzicii anumite întrebări. Prezentînd din adolescență tipul de artist rebel, nonconformist, viața sa trece sub semnul unor întrebări continue pentru care află mereu răspunsuri pozitive. Cel născut artist, artist veritabil, nu-și va altera niciunde și nicicînd valențele. Retras din lumina scenei, artistul și-a găsit un loc sub razele altei activități extrem de utilă omului. Chit că nu a încetat nici pe

o clipă să fie cîntăreț. A demonstrat-o cu brio, o dată în plus, nu prea de mult, la un concert aniversar al Anastasiei Lazariuc, cînd a evoluat poate cel mai tinerește, la standardele bine cunoscute melomanilor, mult apreciate, îndrăgite temeinic de ei. Însă chiar și fără trimiteri precise la perpetuarea de către dînsul a pasiunii sale dintotdeauna, pentru muzică, ne dăm seama că Ștefan Petrache rămîne ce i-a fost dat să fie: un artist mereu inspirat și de aceea mereu adorat de publicul în continuă primenire. Cine mai stă, poate, la îndoială, să

facă un mic sondaj. Dacă nu poate să o facă prin intermediul vreunei surse mass-media, să întrebe trecătorii la un colț mai aglomerat de stradă. Eventual, în preajma vreunei case „de a lui Ștefan Petrache”. Răspunsul va fi, cu certitudine, univoc: „Ah da, e lucrarea lui Ștefan Petrache, e a unui artist...” Un artist de seamă, mare, inconfundabil, adăugăm noi. Căci numai artiștii marcați cu asemenea valențe nu sînt dați uitării, oricît de repede ar curge timpul, oricît de mult s-ar schimba gusturile și prioritățile din existența noastră.

ÎȘI ÎMPLINEȘTE CU DEMNITATE ROSTUL ÎN BIBLIOLOGIE

Vlad POHILĂ

Modestia hominem ornat, adică modestia îl înfrumusețează pe om, spuneau strămoșii noștri romani. Obișnuit a da dreptate, necondiționat, cugătărilor emise de cei bătrîni și înțelepți, abia de la un timp am prins a pune la îndoială veridicitatea acestui aforism referitor la modestie. Probabil și din motivul că mi-a fost dat să văd, uneori, cum omul modest este „aruncat peste bord”, neglijat, „neluat în seamă”, iar

în ultimă instanță – și dat uitării. Gîndul acesta, de fapt – această schimbare de optică nu-mi dă pace de o habă, de pe la începutul toamnei lui 2008. Tocmai se definitiva *Calendarul Național-2009* (CN-2009), al cărui redactor-stilizator și coautor mă aflu de un deceniu și mai bine, găsind și acolo o sursă de reale satisfacții sufletești. Am descoperit atunci, prin septembrie trecut, cu o gravă întîrziere, că în 2009 urmează a marca o frumoasă aniversare și dna Valeria Matvei, șefa secției *Cercetări bibliografice*,

iar ca membră a colegiului de redacție și autoare – și adevărata responsabilă pentru elaborarea CN – această lucrare de referință unică, în felul ei, la noi. Atunci, deși traversam o perioadă grea, din punct de vedere existențial, m-am oferit, cu plăcere, să „însăilez” o schiță biobibliografică despre dumneaei, chiar dacă în practica elaborării *Calendarului* s-a stabilit o regulă ca

despre lucrătorii domeniului bibliologic să scrie colegi de breaslă. Una peste alta, fusesem solicitat, în acest sens, și de colegiul de redacție al *Calendarului* și nu-mi rămînea decît să realizez intenția. Foarte curînd însă, m-am indispus: Valeria Matvei nu fusese omisă, nici neglijată, ci dimpotrivă – colegiul de redacție aprobase în unanimitate includerea în *Calendarul Național-2009* a unei schițe biobibliografice despre șefa secției *Cercetări bibliografice*, însă dumneaei a refuzat categoric să fie prezentată în CN-2009, rugînd să fie lăsată

pentru mai târziu, pentru altă aniversare. Iată la ce poate duce uneori modestia... Poate, mai ales, când avem a face cu o fire de codreancă.

Nu am putut atunci să insist asupra unor banale axiome: cum mai trec anii! și cum se mai schimbă, adesea, prioritățile! Vreau să cred că va apărea încă mult și bine *Calendarul Național*, că și aici, și în alte surse de referință, se va ține cont oricum de împlinirile, de meritele deosebite ale celor pe care le au, efectiv, în domeniul literaturii, artelor, culturii, cercetării etc., inclusiv în sfera bibliografică. Însă *jubileul*, cum numeau vechii evrei aniversarea a 50-a, este un prag deosebit în viața omului și el trebuie luat în seamă, marcat și evidențiat într-un fel sau altul. Tocmai de aceea, încă de astă toamnă, și cu deosebire din primele zile ale acestui an, nu mă lasă în pace gândul să scriu ceva despre dna Valeria Matvei. Iar gândul insistent, când acesta vine nu atît din cap, cît mai ales din suflet, se vrea împlinit. Cu atît mai mult cu cît am ce spune despre această doamnă simpatică, luminoasă la chip și la suflet, cu voce blîndă, cumpătată, dar și cu o frază bine potrivită în textele pe care le scrie. Iar scrisul, derivat din cercetare, a devenit în ultimul deceniu o preocupare de primă importanță în activitatea Valeriei Matvei, încît dînsa poate fi trecută, fără ezitare, în lista nu prea numeroasă a bibliografilor marcați de fascinația scrierii, elaborării, redactării textelor de specialitate, dincolo de necesitățile strict profesionale.

Cine știe, poate că Valeria avea această pasiune încă din anii de școală, căci a crescut într-o familie de pedagogi: Parascovia și Dumitru Palici, mama – profesoară de istorie și tatăl – profesor de matematici la școala din Mînzătești-Ungheni. Era o familie de intelectuali exemplari, de la țară, cu cultul cărții, cu dorința de a semăna lumină în sufletele și în mințile copiilor proprii și ale multor altora, care erau elevii lor. După absolvirea școlii medii de cultură generală

de la Hîrcești, o altă comună de la poalele codrului din părțile Unghenilor, Valeria a dat cu succes admiterea la Facultatea de biblioteconomie și bibliografie a Universității de Stat din Chișinău. Ca licențiată a acestei facultăți, în 1980, se întoarce la baștină, șapte ani lucrînd la Biblioteca rațională din Ungheni, cea care poartă acum numele luminatului principe Dimitrie Cantemir și este una din instituțiile fruntașe în domeniu, la nivel național. În anul de grație 1989, Valeria Matvei se angajează la principala Bibliotecă a Basarabiei, a cărei angajată este pînă în prezent.

Am cunoscut-o mai bine de cînd dînsa colaborează activ la *Calendarul bibliotecarului*, numit, din anul 2000 – *Calendar Național*. La răscruce de secole și milenii, funcția de responsabilă pentru elaborarea *Calendarului* o deținea doamna Elena Sănduță, care oferea un model de minuțiozitate și dăruire profesională în muncă. Dădea un exemplu ce nu putea să nu fie urmat și, în linii mari, așa s-a și întîmplat: colegele mai tinere „s-au molipsit” de un acut și benefic spirit al răspunderii pentru activitatea prestată. Atîta doar că, din multiple și nu într-un totu vesele motive, colectivul de bibliografi ce elaborau *Calendarul* a cunoscut o fluctuație continuă, înclinînd spre reducerea, an de an, a numărului colaboratoarelor. Valeria Matvei și Natalia Șveț au rămas cele mai fidele la acest loc de lucru. Ei da, pe aceeași linie a unei apreciable fidelități în apariția *Calendarului* s-au menținut și alții: dna Elena Turuta și echipa sa de la centrul editorial al BNRM, acad. Petru Soltan, președintele colegiului de redacție al CN, dr. Iurie Colesnic, prof. dr. Aurel Marinciuc, membri ai colegiului, și, desigur, Alexe Rău, director general – și al Bibliotecii Naționale, și al CN. Cum însă despre unele din aceste personalități am scris, cu diferite prilejuri, iar despre doamnele Elena și Natalia voi scrie neapărat cu o proximă ocazie, acum voi insista asupra chipului Valeriei Matvei.

Este simplu, ușor și plăcut să lucrezi în preajma unui bibliograf, fie și cu atribuții de șef, de responsabilă, cum e dna Valeria Matvei. În primul rînd, pentru că își cunoaște foarte bine meseria, rolul, locul sau, țărănește vorbind, „postata”, ce-i revine în muncă, în activitatea-i cotidiană. De fapt, ar fi mai potrivit să spunem că dna Valeria Matvei și-a găsit norocosul rost în muncă, în bibliografie ori, mai larg – în bibliologie, un rost pe care-l împlinește cu demnitate, în cunoștință de cauză, și, esențial – cu pasiune. La noi, ca și în alte părți, cei mai mulți oameni au o închipuire foarte vagă despre munca bibliografilor. „Ia, fac și ei niște liste, ale lucrărilor unui poet, ale unui prozator, acolo...”, cam așa s-ar exprima majoritatea, dacă i-ai întreba în ce constă activitatea biobibliografică. Și doar cei implicați mai direct, bunăoară, lucrînd la elaborarea unei bibliografii, sau cei cărora li se face o biobibliografie, prind a înțelege importanța, dar și dificultatea alcătuirii „acelor liste”. Abia în aceste situații oamenii străini de bibliografie pătrund în complicațiile și în tainele ce le conține știința și practica bibliografică. Iar misterele astea sînt multiple: o bibliografie bine alcătuită este cea mai bună carte de vizită a unui autor, al cărei conținut devine clar dacă faci anumite eforturi ca să percepi ce se află dincolo de niște „simple înșiruri” de titluri, nume, ani, pagini. Pentru un „muritor de rînd”, adică pentru un nespecialist, nu are vreo importanță, de exemplu, punctuația în bibliografie, or aceasta este decisivă pentru o descriere corectă și densă prin conținut. Eram și eu dintre cei care mă întrebam: ce contează – o bară sau două bare; două puncte sau punct și virgulă, cratimă sau linie de dialog, paranteze drepte sau rotunde etc., etc. Dar fiecare din aceste „fleacuri” au roluri, semnificații distincte, inconfundabile! De pildă, o bară după un titlu sau după un nume arată gradul de responsabilitate – după această bară se indică numele coautorului, tradu-

cătorului, prefațatorului sau al pictorului, pe cînd după două bare este indicată sursa – titlul culegerii sau al revistei în care este publicat textul bibliografiat. Parcă e simplu, dar... Acest și alte „fleacuri” care-s, în temei, niște subtilități foarte importante ale muncii bibliografice le-am învățat și eu, și alții care au dorit, de la dna Valeria Matvei. Dînsa nu și-a exprimat uimirea „Cum de nu înțelege, cum de nu știe atîta treabă?!” ci a avut bunăvoința și răbdarea de a lămuri o dată, apoi încă o dată, și, dacă a trebuit – a treia, a patra oară... La acest capitol, dna Valeria Matvei e o adevărată profesoară, o autoritate incontestabilă, căci le știe la perfecție pe toate, mai fiind la curent cu cele mai recente (și, destul de frecvente) modificări pe care le operează Camera Națională a cărții, în ultimele două decenii, pentru a ajusta bibliografia de la noi la standardele europene și mondiale.

Deși admir și acest segment al muncii dnei Valeria Matvei – cunoașterea subtilă a rigorilor bibliografice – personal, prețuiesc cel mai mult felul cum elaborează dumneaei texte aniversare pentru *Calendarul Național*. Nu am putut contabiliza cu o anumită precizie cîte schițe biobibliografice a scris dna Valeria, în ultimul deceniu, dar cu certitudine că are cîteva sute bune, poate chiar o mie de prezentări ale unor personalități marcante ale literaturii, culturii, artelor, științei naționale și universale. Indiferent cum ar fi aceste schițe – mari sau mici, ample sau mai sumare – toate au un numitor comun: sînt scrise cu pasiune și cu un simț deosebit al corectitudinii, acesta fiind, în ultimă instanță, o manifestare a seriozității, a responsabilității pentru munca prestată, pentru profesiunea aleasă. Din această listă cu adevărat impresionantă de articole ale dnei Valeria Matvei îmi vine greu să evidențiez ceva anume, din simplul motiv că le-am găsit pe toate cu un semn sigur al calității. Totuși, se remarcă, ies cumva într-un prim-plan textele consacrate unor frunțași ai deșteptării naționale, din diferite epoci,

și unor reprezentanți de seamă ai literaturii române. Eminescu, în primul rînd, despre care scrie, iată, cîțiva ani la rînd, schițe aniversare foarte bine articulate, de fiecare dată punînd în evidență aspecte mai puțin vehiculate ale vieții și activității Luceafărului. A se vedea, în acest sens, volumul pentru anul 2009 al *CN*, în care dna Valeria a pus în circulație un document eminescian, practic, necunoscut, la noi – *Jurămîntul* deus de către poet la numirea sa în funcția de director al Bibliotecii Centrale din Iași, pe cînd Mihai Eminescu avea 25 de ani. Aș mai aminti și articolele dumneaei despre Andrei Șaguna, Aron Pumnul, B.P. Hasdeu, Ion Luca Caragiale, Ion Agârbiceanu, Garabet Ibrăileanu, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, Mircea Vulcănescu, G. Călinescu, Constantin Noica, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Marin Preda, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu etc., etc. Plus, niște schițe elaborate, într-un chip explicabil, cu o deosebită căldură, despre Veronica Micle, Carmen Sylva, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Maria Cebotari sau Ana Blandiana... Și, să nu uit: articolul despre bimilenarul creștinismului, ca și elaborările Valeriei Matvei privind textele sacre în română: primele tipărituri conținînd catehisme, liturghiere, rugăciuni, psalmi, vieți ale sfinților, apoi diferite ediții ale cărților *Sfintei Scripturi – Noul Testament de la Bălgrad* (Alba Iulia) și *Biblia de la București*, apoi *Biblia* în română, editată la Petersburg de către mitropolitul G. Bănulescu-Bodoni, traducerea literară a *Sfintei Scripturi*, realizată chiar la Chișinău, de către părintele scriitor și profesor Gala Galaction...

Pasiunea cu care lucrează dna Valeria Matvei se vede cu multă claritate și în sentimentul bucuriei ce o copleșește atunci cînd depistează și pune în circuit, între copertele *Calendarului* adică, un fapt inedit, semnificativ, din viața vreunei personalități, sau o carte, o creație mai puțin cunoscută publicului cititor larg. Același sentiment o domină – și o înfrumusețează!

– atunci cînd, după lungi, adeseori istovitoare, munci și așteptări, ia în primire un nou volum al *Calendarului*. Din fericire, tot mai multă lume înțelege valoarea acestei activități a secției *Cercetări bibliografice* și în genere a BNRM, importanța, pentru noi, a *Calendarului Național* care, în lipsa unei surse enciclopedice, deține cu demnitate rolul de anuar enciclopedic pentru spațiul cultural-informativ al R. Moldova.

Aportul dnei Valeria Matvei la elaborarea și menținerea „pe linia de plutire” a acestui calendar anual este, fără exagerare, unul considerabil. Tocmai de aceea, la aniversare, vrem să-i urăm ca satisfacția sufletească pentru apariția *Calendarului* să fie una de durată cît mai lungă. La care să se adauge și alte bucurii, acasă, în primul rînd. Acolo, unde o așteaptă să vină, cît mai grabnic și bine dispusă, de la serviciu, soțul, om cu o specialitate departe de bibliografie, dar atît de înțelegător față de preocupările profesionale ale doamnei. La fel, o așteaptă „fetele mamei” (și „ale tatei”!), ficele cu nume de zeități antice, Livia și Diana care, deși au pornit pe alte căi, ale unor specializări moderne, înțeleg și ele foarte bine că mama se consacră unei munci nu numai dragă inimii, dar și necesară, utilă oamenilor. La mulți ani cu multă sănătate, rezistență, inspirație și noi împliniri, stimată doamnă Valeria Matvei! Să fiți cît mai mult la fel de pasionată de munca bibliografică, de frumusețea „cazaniilor” și măreția faptelor „prorocilor” spiritualității naționale, să vă știm mereu binevoitoare, corectă și dreaptă, dar și iubitoare de dreptate în ceea ce faceți și scrieți, aproape zilnic, pentru noi și noi volume ale *Calendarului Național*. Să nu vă părăsească nicicînd lumina de pe chip și din suflet, cu care v-au dăruit, generos, părinții, și pe care o împărtășiți, la fel de generos, celor care se află în preajma Dvs.

29 Ghenar 2009

CONFESIUNILE UNUI EDITOR

Lora Bucătaru este editorul de o viață. În diverse perioade a activat la mai multe edituri: „Cartea Moldovenească”, reorganizată în „Universitas”, apoi la „Museum”, „Litera”, „Prut Internațional”. A „trădat” cartea doar pentru un singur an (1995), când a lucrat în calitate de traducătoare la Curtea de Conturi, Editura „Universitas” fiind atunci într-o stare de criză și incertitudine totală. Cartea i-a adus bucurii, tristeți, dezamăgiri, înălțări și căderi... Afirmă Iulian Filip într-o poezie: copiii născuți în timpul războiului, pe foame, întreaga viață, pururi, sînt însetați de frumos.

Am trudit împreună niște ani la Editura „Cartea Moldovenească” / „Universitas” și i-am propus să discutăm despre activitatea editorială, despre carte.

Cînd mi-ai zis să realizăm acest material, am zis că mă mai gîndesc. Era, de fapt, un fel de a spune „nu”. Dar întîmplarea a făcut ca în zilele imediat următoare un tînăr, invitat al unei emisiuni de la „Vocea Basarabiei” (un post de radio care mă ajută să-mi umplu golul din suflet, să nu-mi pierd speranța și optimismul), susținea că situația din Basarabia e așa cum este pentru că generația lui e în căutarea adevăratelor valori, iar precedenta generație nu le-a avut. A doua parte a acestei afirmații a tînărului cercetător, pe care de altfel îl respect pentru căutările lui, pentru lecturile serioase pe care le face (dar cred că ar trebui să aibă și anumite convingeri), m-a ambiționat să spun un cuvînt de bine despre generația mea, despre colegii de la Editura „Cartea Moldovenească” (mai apoi „Universitas”), dar și de la alte edituri, care în condiții dificile, poate chiar ostile, nu numai că au păstrat în sufletele lor valorile noastre naționale, dar aveau și curajul să

le promoveze atunci cînd apărea cea mai mică ocazie. Făceau acest lucru în tăcere, țineau ascunse în sertare dicționarele românești, explicative și bilingve, pe care le cumpărau la Moscova, Leningrad, Odesa, Cernăuți și chiar Novosibirsk. Citeau, tot pe ascuns, publicistica lui Eminescu, *Rinocerii* și alte piese de Eugen Ionescu, dar și *Doctor Jivago* a lui Boris Pasternak etc. Acțiunile lor erau nu numai „pe ascuns”, dar și în văzul lumii, asumîndu-și un anumit risc. Ei, colegii mei editori, au fost printre primii care au susținut *Scrisoarea deschisă semnată de un grup reprezentativ al intelectualității din republică* (septembrie 1988) cerînd ca limba „moldovenească” să fie decretată limbă de stat și să revină la grafia latină (vezi și volumul de articole *O luptă, o suferință și...*, Editura „Literatura Artistică”, 1989). Am subliniat faptul că au fost printre primii, pentru că atunci și această acțiune, care acum pare banală, era un act de curaj. S-au găsit și persoane care s-au dus la redacții ca să-și retragă semnăturile – de frică că ar putea să-și piardă locul de muncă. Iar după ce această luptă s-a încununat de succes, a urmat o perioadă care pentru noi a însemnat o epocă „de aur” în editarea cărții naționale cu grafie latină.

– Generația noastră de editori a lucrat și în condițiile cînd exista cenzura, așa-numitul Glavlit. N-am să uit niciodată cum am fost chemată pentru prima dată la Glavlit. Era vorba de o lucrare din domeniul istoriei și lucrătorul de la Glavlit a început a striga la mine că în lucrare sînt multe date scoase din arhive, iar eu, fiind redactor începător, nu puteam înțelege ce vrea.

Aș vrea să mai amintesc un caz. La Editura „Cartea Moldovenească” era în proces de pregătire un album. Tocmai atunci fuse-

se arestat Vasile Vișcu care, se știe, ocupase o funcție importantă în conducerea RSSM. Redactorul împreună cu pictorul căutau cu lupa chipul lui Vișcu pe fotografii și îl acoperau cu tuș...

– Trebuie neapărat să vorbim aici și de acest aspect al activității editoriale din acei ani, când autoritățile comuniste instituieră un regim diabolic de cenzurare a tot ce se publica, când planurile editurilor republicane, înainte de a fi aprobate, erau minuțios studiate la Comitetul de Stat pentru edituri, poligrafie și comerțul cu cărți de la Chișinău, precum și la cel unional, la Comitetul Central al PCM. Redactorii, șefii de redacții, care erau responsabili nu numai de nivelul literar, stilistic al lucrării publicate, dar și, într-o măsură poate și mai mare, de conținutul ei ideologic, își asumau riscul de a face politică editorială. Cum? Oare era posibil? Da, era posibil, deoarece planurile editoriale erau aprobate în baza adnotărilor, care se făceau în două limbi. Și cum cei de la Moscova și cei din instanțele superioare republicane citeau, de regulă, în rusă era important ca adnotările să fie bine ticluite, să le placă. Ulterior, în lucrarea propriu-zisă se mai puteau schimba accentele. Depindea în mare măsură de redactor și de șeful de redacție, de buna colaborare cu autorul. Dar era de-ajuns să se găsească vreun „binefăcător” care să șoptească cui trebuia că într-un anumit manuscris sau carte sînt promovate „idei ostile” ideologiei comuniste, „modului de viață sovietic”, că vai și amar de capul celora care au fost implicați în redactarea și apariția respectivei cărți.

– *Mi-au povestit colegii de editură cum au fost trimiși la tipografie – vreo patru bărbați – și li s-a ordonat să distrugă cartea lui Dumitru Moldovanu Haiducul Tobultoc (1982). Li s-a dat un instrument numit ghilotină, iar un securist stătea alături și urmărea. Igor Nagacevschi, care pe atunci era redactor la Editura „Cartea Moldovenească” a ascuns o carte în sân. A doua zi directorul adjunct al editurii l-a chemat și i-a ordonat să înapoieze imediat cartea...*

Despre cartea *Haiducul Tobultoc* s-a scris și s-a vorbit în repetate rînduri. Dar voi reveni la ea pentru că nimeni nu știe ce s-a întîmplat atunci decît cei care au lucrat la această carte, apărută într-o ținută grafică de excepție, într-un tiraj de 10 000 de exemplare, expusă fiind și la Tîrgul Internațional de carte de la Moscova, unde fusese semnat un contract pentru cedarea dreptului de autor către o editură din Bulgaria. Totul mergea foarte bine, cînd (Tîrgul încă nu se încheiasse) s-a zvonit, zvonul venind de la Comitetul Central, că ceva nu e în regulă în această carte. Ce anume, nimeni nu putea spune. Nici cei de la Comitetul Central, nici cei de la KGB, nici de la *Glavlit*, nici șefii de la Comitetul pentru edituri... Dovadă este exemplarul care a fost citit cu o sporită atenție în toate instanțele, acesta cu multiple sublinieri în text și cu semne de întrebare pe margini. Starea de incertitudine a durat vreo două luni. Aceasta însemnînd interminabile ședințe ale biroului de partid, adunări de partid, explicații în scris și orale. În cele din urmă, directorul editurii, redactorul-șef și secretarul organizației de partid au decis să distrugă tirajul pentru a-și demonstra vigilența. Și au fost sfîșiate toate cele zece mii de cărți prin ghilotinare, cu excepția cîtorva exemplare pe care le luaseră autorul, redactorul și șeful de redacție și nu le-au restituit, deși li s-a cerut cu insistență acest lucru.

Dumitru Moldovanu, fiind un om cu adevărat cult, cu adevărat inteligent a reacționat calm și cu demnitate la această lovitură a destinului.

– *Țin minte un moment: D. Moldovanu mergea pe coridorul editurii, iar Maria Cebotaru, care era șefă de redacție (Dumnezeu s-o odihnească în pace), i-a spus: „Capul sus!”...*

– Povestea nu se termină aici. Cînd l-am întrebat pe director care totuși a fost motivul distrugerii tirajului și pedepsirii celor implicați, mi-a răspuns foarte supărat că această lucrare în genere nu trebuia să

vadă lumina tiparului, pentru că haiducul Tobultoc lupta împotriva țarismului. Dacă Tobultoc ar fi fost rus și cartea ar fi apărut în Rusia, era bine. În Moldova nu, pentru că aici țarismul a avut, chipurile, un rol progresist, a adus lumină și dreptate.

Ceva mai târziu, în toilul restructurării gorbacioviste, același director mă cheamă și îmi zice: *Șto ti dumaeș' esli mi vernemsea k voprosu o Tobultoc-e?... („Ce crezi, dacă am reveni la „subiectul” haiducului Tobultoc?... ”)*. Sensul acestei întrebări era să reedităm lucrarea în colecția „Columna”. Acum era bună, putea aduce venit editurii și demonstra loialitatea respectivului șef față de noile tendințe politice.

Am povestit poate cu prea multe amănunte acest caz pentru a vă da seama că nu era deloc ușor să lucrezi cu oameni care azi distrug o carte, iar mâine propun reeditarea ei, acceptă editarea unor lucrări ale lui Nicolae Iorga, a publicisticii lui Eminescu etc.

Acest caz nu a fost unic. Tot în acea perioadă au fost rechemate de la tipografie încă două lucrări. O lucrare a lui Constantin Mardare despre meșteșugurile populare, în care autorul își exprima regretul că tineretul nu manifestă interes față de artizanat. Motivul – tinerii nu trebuie să regretre trecutul, tineretul sovietic trebuie să

Editori de la „Cartea Moldovenească” (de la stînga): Pavel Pascaru, Lora Bucătaru, Mihai Mereuță, Lidia Mardare, Ștefan Chiriță.

aibă alte preocupări. Și a doua – o culegere de foiletoane a lui Constantin Bîrcă în care erau scoși în țeapă șefi de diferit rang.

Am amintit de aceste cazuri pentru a spune că editorii de atunci aveau nevoie nu numai de cunoștințe profunde în domeniul respectiv, pentru a putea face un aviz asupra lucrării, a discuta cu autorul, traducătorul, a-l convinge, atunci cînd era necesar, să facă anumite schimbări pentru a corecta inexactitățile și a ameliora conținutul, dar și de curaj pentru a promova cultura națională, adevăratele talente, corectitudinea limbii. Nu se puteau face prea multe. Cu toate acestea se făceau lucruri bune și atunci. Un redactor putea propune, susține, promova o lucrare în care, chiar dacă în mod indirect, se spuneau niște adevăruri.

– *Se zice că fiece om, fiece generație are o oră astrală. Ora astrală a editorilor a fost perioada 1987–1993 de care noi am profitat din plin...*

– Cea mai frumoasă dovadă că și generația mea de editori a contribuit la cunoașterea adevărului istoric o constituie numeroasele titluri de carte care au văzut lumina tiparului în anii 1987–1993, cînd în condițiile restructurării a apărut posibilitatea de a oferi cititorilor din Republica Moldova, dar și din România, cărți de istorie a neamului românesc pe care nici în cele mai tănuite ungherașe ale sufletului nostru nu credeam că vom avea vreodată ocazia să le răsfoim. Dar noi le-am editat! Și am făcut-o în condiții cînd încă nu se știa în care parte se va înclina balanța. Sînt convinsă că acești ani au fost un dar de la Dumnezeu pentru umilința la care am fost supuși pînă atunci. Astfel, la facultate a trebuit să ascultăm și prelegeri în limba rusă, de exemplu, istoria filozofiei ș.a.; la Editura „Cartea Moldovenească” toate informațiile de asemenea trebuiau ticluite în rusă; la adunări se vorbea numai rusește și dacă, Doamne ferește, pronunțam greșit vreun cuvînt, trebuia să suportăm zîmbetele ironice, uneori

disprețuitoare, ale colegilor noștri rusofoni: ruși, evrei, ucraineni. Nu mai spun că atunci când cineva dintre noi se ambiționa să vorbească „moldovenește”, stîrnea revolta celor care nici în gînd nu puteau admite așa ceva, iar vorbitorul era numit naționalist. Și încă de multe alte înjosiri am avut parte, pe care tinerii de azi nu le cunosc și nici nu doresc să le cunoască.

Ni s-a cultivat un complex al inferiorității de care nici pînă azi nu pot scăpa, deși îmi dau bine seama că nu eram cu nimic mai prejos decît ei. Poate chiar invers.

Ziceam că a fost un dar dumnezeiesc și sînt convinsă că așa gîndesc și simt mulți dintre colegii mei. Nu mi-a fost dat să văd nici pînă atunci, nici după, atîta entuziasm, atîta însuflețire, atîta dăruire în condițiile în care interesul material se afla în plan secund. Și încă o particularitate rară a activității editoriale de atunci – spiritul de echipă. O carte bună, din toate punctele de vedere, este neapărat rodul muncii unei echipe de profesioniști. Dacă cineva afla că lucrarea ar putea fi îmbunătățită, nu aștepta să apară cartea ca să-i scoată în evidență lacunele, demonstrîndu-și erudiția, dar intervenea imediat. Îmi amintesc cu nostalgie de acele timpuri, cînd eram mereu în căutare, cînd discutam mult, cînd invitam specialiști din diferite domenii pentru a le cere sfatul și a fi siguri că edităm ceea ce trebuie. Voi cita un singur exemplu în acest sens. La editarea celor două volume cu *Trecute vieți de doamne și domnițe* de Constantin Gane (1991), cînd acestea erau deja la stadiul „Bun de tipar”, am aflat că există la Biblioteca Județeană „Gheorghe Asachi” de la Iași prima ediție a acelei cărți și că ar fi bine să reproducem textul după ea, deoarece în ediția a doua, din epoca ceaușistă, fuseseră omise toate episoadele referitoare la Basarabia. Fără a face multă vorbă, l-am rugat pe bunul nostru prieten și sfătuitor de la Iași Ionel Maftei să ne ajute. De altfel, dumnealui a fost acela care ne-a atras atenția asupra

deosebirilor dintre prima și a doua ediție. Asumîndu-și un mare risc, Ionel Maftei a luat cărțile respective de la Biblioteca „Gheorghe Asachi” și, fără a spune cuiva, a trecut cu ele hotarul de la Prut. Și tot datorită dumnealui la reeditarea volumelor *Personalități ieșene*, al căror autor este, au fost incluse materiale despre oameni de vază originari din Basarabia.

Îmi amintesc cu mult drag și cu multă recunoștință de frumoasa și fructuoasa colaborare cu omul de cultură Octavian Ghiбу, cu profesorii universitari Ioan Caproșu, Victor Spinei, cu scriitorii Mihail Diaconescu, Horia Matei, Valeriu Râpeanu etc.

O altă bucurie a editorilor de carte românească de atunci erau tirajele – 30, 50, 70, 100 de mii de exemplare, care se cumpărau și la noi, și în România. Spun acest lucru pentru că multă lume venea să cumpere cărți direct de la editură, deoarece erau mai ieftine decît în librării. Îmi amintesc de doi studenți de la Facultatea de istorie care, neavînd suma necesară, au decis să cumpere o carte la doi, sperînd să mai cumpere una, dacă tirajul nu se va epuiza pînă la următoarea bursă. E vorba de *Getica* lui Vasile Părvan (1992), care nu fusese editată de mult timp nici în România. Acuma nu mai știu care e situația, dar aș vrea să cred că dorința de a cunoaște a studenților este aceeași sau poate chiar mai mare.

Vorbind de activitatea editorilor de atunci, nu pot trece cu vederea încă un aspect: o parte din tirajul cărților de istorie a românilor, dicționarilor cu tematică istorică, au ajuns în bibliotecile școlare. E vorba de o complicitate favorabilă dintre editură și Ministerul Învățămîntului prin intermediul căruia Guvernul finanța editarea manualelor. O complicitate care a făcut posibilă completarea fondurilor de carte românească din bibliotecile școlare cu lucrări ale lui N. Iorga, Șt. Ciobanu, I. Nistor, Gheorghe I. Brătianu, Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, M. Sadoveanu, I. Caproșu, V. Spinei, M. Diaconescu,

H. Matei, C. Gane, G. Bezviconi, Șt. S. Gorovei, I. Pelivan, I. Incuț, Paul Mihail etc. Dacă această complicitate ar fi continuat, în bibliotecile școlare ar fi fost cu mult mai multă carte românească. După cum spuneam, acesta a fost doar un aspect al colaborării Ministerului cu editura, colaborarea de bază a fost editarea manualelor pentru școala superioară (mă refer deja la Editura „Universitas”). Voi menționa în acest sens nivelul înalt al manualelor pentru studenții de la Universitatea Tehnică, scrise și editate printr-o conlucrare rodnică și prielnică a profesorilor de la Chișinău cu cei de la Politehnica de la Iași. Tot atunci au fost editate (cu finanțare de la Guvern) și multe manuale pentru studenții de la Universitatea de Medicină.

Cu multă pasiune, cu mult suflet se lucra la editură și asupra cărților cu tematică ancorată în realitatea curentă: scoaterea în vileag a crimelor săvârșite în Basarabia de către autoritățile comuniste (deportările, foamea organizată), dar și lupta pentru limbă, alfabet, tricolor. Volumele *Adevărul, ca aer al renașterii; Povară sau tezaur sfânt;*

Istoricul an 1989; Tricolorul – simbol al demnității sînt niște cronic publicistice de excepție, care vor ajuta generațiilor viitoare să cunoască adevărul acelor zile zbuciumate și înălțătoare.

–*Revenim de la ce am pornit?*

– În încheiere, revin de la ce am pornit – la afirmațiile aceluși tînăr, care se află în căutarea valorilor naționale, și căruia aș vrea să-i spun, fără pic de răutate, că noi, cei crescuți și educați în condițiile propagandei comuniste, am avut cu mult mai puține posibilități de a cunoaște adevărata istorie a neamului românesc, dar am știut că facem parte din acest neam, accesul la valorile spirituale a fost cu mult mai limitat, dar am profitat de orice ocazie pentru a le descoperi, iar atunci cînd interdicțiile au slăbit ori au fost înlăturate, am încercat să le promovăm prin preluarea și punerea la dispoziția cititorilor a unor importante lucrări ale istoricilor și scriitorilor români, atît din Basarabia, cît și din întreaga Romînie.

A dialogat Ludmila BULAT

FLĂMÂND DE LUMINĂ

Ionel CĂPIȚĂ

La o adică, nici de internet nu-i nevoie la Șirăuți, deoarece și așa, cînd vine bunăoară Victor Țuțuc acasă, la baștină, vestea asta se răspîndește tot atunci dintr-un capăt în celălalt capăt al satului.

Șirăuțenii noștri, mai ales cei de vîrstă a treia, au un „internet” al lor, moștenit încă de la Adam-Babadam, dar care de-a lungul veacurilor, slavă Domnului, nu s-a defectat niciodată și nici anacronic n-a devenit acest sistem de informații. Principiul funcționării lui e unul simplu și sigur: „Ai auzit, cumătră?...” Și, uite-așa, mai într-o clipită află tot satul că... Victor al Olicăi și al lui Lisâi Țuțuc a venit acasă, e în sat! Dar să nu creadă cineva că *internetul* de Șir-

răuți *zbîrnâie* cu ocazia fiecărui venit sau plecat din sat. Are și aicea Chira socoteală: sunt văzuți doar cei văzuți. Desigur, după faptele și onoarea fiecăruia. Și n-ai ce face. Vorba lui Victor Țuțuc: „La Chișinău lumea te cunoaște, iar la Șirăuți – te știe.”

Să mai zică cineva că nu-i așa? În sat te știi din talpă, de la rădăcină, pînă în al nouălea neam – cine ești, de-al cui ești și ce fel de poame poți să rodești... De bună seamă, dacă-i o sămânță de răchită sau de mătrăgună – în sat, poți fi sigur că, ajungînd sămânța ceea la oraș, nu o să rodească portocale. Însă cei de la Chișinău, care te cunosc, dar nu te știi, avînd totuși scaun la cap, pot doar să presupună că din

pom bun roadă bună op să iasă, „cum zice cronicarul”.

Astfel, pentru acei care-i cunosc rădăcinile neamului, nu-i de mirare că Victor Țuțuc a terminat școala medie din Brătușeni cu eminentă, apoi – Politehnica, mai întâi o facultate, după care a urmat și altă facultate, pe care a absolvit-o tot cu eminentă. Nu-i de mirare că șirăuțeanul nostru a devenit doctor habilitat în științe agricole, membru al Academiei Internaționale a viei și vinului (Rusia), că a condus ani buni Institutul Național al viei și vinului, că a ajuns viceministru al agriculturii și industriei alimentare, că este prim-vicepreședinte al Academiei Internaționale de Dezvoltare Agricolă (Moldova).

Nu-i de mirare... Are și cui semăna. Și părinții lui, și buneii, și străbuneii lui au fost eminente țărani, eminente plugari, eminente gospodari. Cine la Șirăuți nu cunoaște acest adevăr? Odată cu organizarea colhozului, neamul Țuțuc, dar și Darciuc (după mamă) au fost văduvite de hectare întregi de pământ, de inventar agricol, de material semincer, de tone de pâine.

Vâna cea sfântă, așa zice, de a munci și a avea, dorința de a fi în frunte în această viață, cu siguranță, i s-a transmis lui Victor din tată în fiu. Dar și altceva, ca să vezi, a jucat un rol anume în devenirea sa ca savant, ca personalitate notorie în ierarhia socială. Mi-a mărturisit chiar domnia sa, cu o ocazie:

– Când mă gândeam că mă așteaptă furca și ferma colhozului, sapa și norma de sfeclă, alături de părinți – la colhoz pe dealul mare, i-am dat zori de mititel cu cititul, cu învățătura, încât nu doar zilele, dar nici nopțile nu-mi ajungeau pentru a acumula cunoștințe. Și așa – ani întregi. Acum tot sunt flămând de carte. Încerc să-mi croiesc timp și pentru această zăbavă intelectuală, pentru a oferi sufletului sărbătoare și lumină – minții.

Nu-i pot înțelege pe acei sătui, așa-ziii intelectuali, care n-au când citi măcar o poezie până la capăt; n-au când să vină la o lansare de carte că, vezi Doamne, au pro-

mis cuiva... să facă o partidă de pocher sau alt joc de cărți.

Sincer vorbind, mă bucur că și eu am fost printre acei care l-am avut alături pe Victor Țuțuc, la prezentarea cărții mele *Icoană ciuruită*, ce a avut loc în sala de lectură a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” din Chișinău. A lăsat omul totul și toate în pământ și a venit. Ba și mai și: din timp a avut grijă ca acest eveniment să se transforme într-o frumoasă sărbătoare a celor prezenți. Parcă-l văd și-acum – prezent la patru ace! Și, mai în glumă, mai în serios, îi zic atunci: „Ești îmbrăcat ca un nun mare, Victore?!” „Păi cum altfel?” mă întreabă la rândul-i, privindu-mă mirat în ochi. Și, după o frântură de pauză, îmi spune cu o înviorare în glas: „Doar am venit la sărbătoare! În altarul cărții. Doar știi?! La noi în sat nici un om, oricât de sărac ar fi el, nu s-a dus la biserică în aceeași haină, în care a dat mâncare la vacă...”

În sinea mea m-am gândit atunci: mult înseamnă un om luminat de lumina de acasă și de cea culeasă de prin cărți...

Când în anul 2004, pe data de 6 februarie, Victor Țuțuc bătu pe muchie 50 de ani de la naștere, mă pofți și pe mine să particip la acea festivitate, printre atâtea fețe alese: parlamentari, oameni politici, businessmeni, savanți... l-am mulțumit și tot atunci, într-o formă delicată, am căutat să-i refuz invitația. De ce? Pentru că m-am prins imediat la gândul cu ce cadouri prețioase se vor prezenta toți ceilalți invitați, iar eu voi fi ca o cioară albă, cu te miri ce cadou, precum îmi este și buzunarul. Dar Victor, cum se vede, și de data aceasta a intuit ce gând mă frământă și apucă dârlogii în mână:

– Auzi? intervine omul la celălalt capăt al firului de telefon, eu te aștept să vii cu o carte, de a ta, *Dragoste și neîmpăcare*. Am auzit că a văzut lumina tiparului... Crede-mă, va fi cel mai scump cadou pentru mine. Auzi? Să vii! Împreună cu vărul tău, Vasilică Hâncu...

Altădată am aflat că e internat în spital. De, cum se întâmplă cam cu fiecă om... Îl contactez la telefon și-i spun că mă pornesc spre el... N-a trecut nici un minut că-mi dă telefon:

– Auzi, am uitat să-ți spun: nu te deranja cu nimic de-ale gurii. Aici am de toate.

Când am ajuns în dreptul salonului, unde-și avea patul de spital, l-am zărit cum vine dinspre sala de mese, de la prânz... spitalicesc. De-a valma cu toții...

Sensibil, receptiv și săritor la nevoie este chiar și atunci când greutățile lui sunt mai mari decât ale tale... Și atunci, la fel ai să auzi de la Victor Țuțuc: „Cu ce pot să te ajut? De ce ai nevoie?...” O știi și pe asta, nu doar din auzite. E de o corectitudine proverbială și de o punctualitate pe potrivă. Probabil că și aceste calități l-au ajutat să găsească un limbaj comun cu nemții și împreună să fondeze Compania moldo-germană „Bio Company Raps”, care activează cu bine în or. Lipcani, în imediata vecinătate a satului natal Șirăuți.

Cine alta, decât dragostea pentru aproapele său, pentru oamenii din sat, alături de care a crescut, ce altceva l-a făcut să fondeze această companie la Lipcani, unde să poată munci *in corpore* șirăuțenii?! Cum se vede, dorul de-acasă, dragostea de părinți, de frate și soră nu l-au părăsit nicicând și nici pentru o clipă. Așa îi este datul: icoana de acasă s-o poarte pururi prin lume... și crucea. Și pe toate le face cu drag, cu dăruire și cu demnitate. Și pentru așa ceva poate fi chiar invidiat.

Parcă-l aud zicând: „Dragostea, puterea, banii și prietenia trebuie stăpânite.” Și tot de la Victor Țuțuc am aflat un adevăr

durut: „Cel mai mult rău mi-au făcut acei, pe care cel mai mult i-am ajutat...”

Hotărât și neabătut de la principiile sale, Victor Țuțuc își vede de ale lui, de rostul ce i l-a hărăzit bunul Dumnezeu. Fără a purta pică sau a fi supărat pe cineva. Îmi stăruie de mult în memorie și aceste cuvinte ale lui, ce-l caracterizează perfect:

– Când e vorba de a face bine, între „da” și „nu”, întotdeauna îl aleg pe „da”!

Când intru în biserică, de fiecare dată pun trei lumânări: una pentru dușmanii mei – ca să trăiască în liniște și pace, și să mă lase și pe mine în pace, ca să pot face lucruri frumoase. Căci, oricum, ei nu mă pot opri de a le face, doar că îmi împutinează sănătatea.

Flămând de lumina cărții, flămând de viață, flămând de Dumnezeu mereu-mereu este... Acesta-i Victor Țuțuc, precum se autocaracterizează: zbcuium, pornit, fără opriri, în haosul întâmplărilor fericite și nefericite, cu rod sau fără...

Până mai ieri, a avut și mamă, a avut și tată, care s-a întors rănit, dar viu de la război. Dar cum e și viața asta? În ziua de 20 ianuarie 2009 Victor Țuțuc, sfâșiat de durere, ca și toți oamenii de bună-credință, l-a petrecut în ultimul drum pe patriarhul poeziei basarabene, poetul Grigore Vieru... A doua zi era de acum la lași, la căpătâiul marelui actor Victor Ciutac, prieten și consătean... Revenind la Chișinău, îi parvine vestea că în 22 ianuarie a murit cel mai om din lume și mai bărbat care i-a dat viață – *tatunea*... L-a așteptat, până la ultima suflare... să-și mai vadă o dată feciorul lui cel drag fecior, feciorul de departe. Doar l-a iubit atât de mult... Și Victor l-a iubit. Și îl iubeste... Într-un suflet, într-o lacrimă de durere prefăcut, a alergat acasă, la *tatunea*... Acolo, unde bucuria și durerea e altfel, decât în toată lumea. Dar n-a aflat acasă decât clipa cea de gheață, clipa grea a despărțirii. De veci...

Biserica a fost neîncăpătoare pentru toți acei care au venit să-și ia rămas bun de la acel care a fost Lisâi Țuțuc. A murit

într-o zi de joi... Și l-a plâns un sat întreg de neamuri... Unită familie, cu multă dragoste unul față de altul, cu multă susținere la greu și la ușor, plină de bunătate și de Dumnezeu. Așa o știi de mic copil.

Nu cunosc pe nimeni să-i treacă pragul lui Victor Țuțuc și să iasă de acolo cu mâna goală, dar și fără vreun gând înțelept, fără a avea parte de o vorbă de duh, de un sfat sau chiar un banc, ce-ți descrețește fruntea. E doldora de haz, de cunoștințe de acasă, din lumea mare, din lecturi, dar mereu îl aud vorbind cu mult respect și admirație de alți înțelepți, de alți savanți...

Cu gândul la lumea de acasă, la rostul de a fi în rând cu oamenii, îmi spunea Victor:

– Dacă ajungi la Paștele Blăjiniilor la cimitir și nu-ți dă nimeni nicio pomană, aceasta ar trebui să te pună pe gânduri.

Odată, venind vorba despre Victor Țuțuc, i-am auzit pe niște șirăuțeni zicând:

– S-a ridicat sus-sus Victor al lui Lisâi Țuțuc, are un nivel înalt de cultură, e civilizată, parcă nici n-ar fi din Șirăuți.

Eu n-am de lucru și, mai mult așa, în formă de compliment, îi spun ce vorbește lumea despre el în sat. Atunci Victor își ridică ochii și mă privi aidoma unui filozof, amărât și calm, ca după o pauză să-mi spună cu durere în glas:

– Nu eu m-am înălțat, ci satul moldovenesc a degradat. Și-i păcat...

Drept dovadă că sunt de acord cu afirmația lui, îi spun: „Ce-i drept, nu-i minciună – n-am observat, Victore, s-o faci pe orașeanul, mergând prin sat...”

„La o clacă, dragul meu, n-ai ce te duce îmbrăcat în costum și la cravată”, mă lămurii omul în doi timpi și trei mișcări.

Chiar dacă au trecut ani mulți de atunci, nu uită Victor povățuirile părinților de care avu parte. Multe le-am auzit și eu, preluate de Victor, fie de la *mamunea*, fie de la *tatunea*. Iată una dintre ele, de-ale tatei:

– Când îi da mâna cu un om, să te uiți la el, în ochii lui. La fel – când îi cinsti cu cineva un pahar, tot în ochii omului să te uiți.

Nici la nunta fiicei sale, Victorița, care a avut loc în ziua când Victor a făcut 55 de ani, am băgat de seamă că Victor Țuțuc n-a uitat ceea ce i-a spus *tatunea*... Chiar dacă au fost la 200 de nuntași.

Mamunea Olica își vedea și ea, cu ochii proprii, un vis împlinit...

Parcă-l văd și parcă-l aud pe Victor Țuțuc, ajuns la Șirăuți într-o zi din anul trecut, mărturisindu-le părinților:

*Dacă-am greșit, îmi cer iertare,
Mamă, tată, bunii mei,
Eu rătăcesc în lumea mare,
Iar voi o duceți singurei...*

*Vi-i dor nespus de mult de mine,
Și dorul vostru eu îl duc,
Oriunde-aș fi, cu orișicine –
Și eu mă simt un pui de cuc...*

Pentru el, pentru Victor Țuțuc, familia, satul natal, cu tot ce a fost și este, rămâne ceea ce are mai drag și mai scump – dor și dragoste, zbcucium și durere, dăinuire și-nălțare.

– Acasă e altfel și somnul, nu scapă Victor să spună.

Prihonul, Lunca, La Răchită, Ponoare, Valea Prutului, Borobleanca, Valea lui Zaharie Țurcanu, Valea lui Nic Șoric, La Izvor, Pădurea Cruhleac, Valea Hlinei, Dealul Turcului, Abdula, Planul Popii, Pădurea Larga, Cot... sunt niște locuri ca niște pagini dintr-o carte, unde savantul de azi Victor Țuțuc și-a scris, parcă mai ieri, atâtea și atâtea amintiri ce-l cheamă de oriunde. Cum se vede, nu degeaba afirmă domnia sa: „Patria mea e satul Șirăuți!”

Gândind la această mică Patrie, domnul V. Țuțuc notează în *Prefața* cărții *Icoană ciuruită*, la care a și pus umărul să vadă lumina tiparului: „Consider că nu va trece multă vreme și satul Șirăuți, care mai mult de un secol și jumătate a tot fost și este încă sat de hotar, impus de străini, va fi martorul dispariției sârmei ghimpate de pe Prut, iar șirăuțenii, alături de alți con-

frați, vor păși liber și cu fruntea sus peste podul Lipcani-Rădăuți.”

Peste câțva timp... Astăzi însă omul de știință Victor Țuțuc, mai caută răspuns la unele întrebări:

– De ce la 28 iunie 1940 România n-a tras niciun foc de armă în ocupații sovietici? De ce niciunul n-a murit pentru a-și apăra Țara?

– De ce guvernării de la Chișinău n-au trimis spre Moscova trei garnituri de tren cu vin, să-l „mulțumească” pe Leonid

Ilici Brejnev pentru „a lăți” Republica Moldova până la Bug, cu munții Carpați, cu Cernăuțul, cu Cetatea Albă, cu Chilia, cu orașul Balta și cu toate satele noastre de peste Nistru?

– De ce, odată cu prăbușirea imperiului sovietic, România, în loc să pună hotarul pe Nistru, a recunoscut un stat vasal Rusiei?

Astfel, de o viață, Victor Țuțuc caută răspunsuri la întrebarea „**De ce?**”. Și tot el rămâne pururi flămând de Lumină.

TRAGEDIILE UNEI BIBLIOTECI

(Biblioteca Centrală din Chișinău)

*Constantin BOBEICĂ,
un homo lector, bibliofil,
fost profesor de școală sătească, octogenar*

E binecunoscută din istorie tragedia celebrei Bibliotecă din Alexandria-Egipt, tezaur al moștenirii spirituale a antichității, numărând circa 700 000 de „volume” (manuscrise, suluri...), a fost ars de câteva ori, încât, până la urmă a rămas doar amintirea despre ea.

Mai recent, a fost incendiată în toiul evenimentelor din decembrie 1989, bogata Bibliotecă Universitară din București. Priveliștea ei, în iarna, primăvara și vara lui 1990 îți inspira multă tristețe și revoltă.

Biblioteca Centrală a Chișinăului a avut și ea parte, în istoria-i de mai bine de un secol, de o catastrofă similară.

Nu știu, nu pot ști ce parte din fondurile de carte ale acesteia și-au găsit salvarea în refugiu, peste Prut, în adâncul Țării, în martie 1944, dar am fost martor al tragediei cărților – nu puține rămase, devenite victime ale barbariei războiului.

Pentru cineva, posibil, insignifiantă împletirea de cuvinte BIBLIOTECA CENTRALĂ, dar pentru noi, ultimii mohicani ai bătrânului, înțeleptului Liceu de băieți

„HASDEU”, a fost, a rămas una mai apropiată de suflet ca orice, nedespărțită de ființa noastră morală, intelectuală.

Era amplasată într-o clădire modestă, ce făcea corp comun cu alte edificii ale liceului nostru ce purta numele lui B.P. Hasdeu. Un unghi drept, cu latura mai mică, era pe actuala stradă Bănulescu-Bodoni, cealaltă, mai lungă, pe strada București de azi, unde își avea lăcașul Biblioteca Centrală, loc sfânt pentru noi, acei ce ne petreceam între pereții ei orele de răgaz, de înălțare sufletească.

Urcam cele trei trepte cu aceeași emoție, același cutremur sufletesc, de parcă ne-am fi pregătit a păși pragul unei catedrale...

Deschizând ușa, în vestibul eram întâmpinați de o expoziție de cărți, consacrată unui eveniment cultural, istoric.

Apoi cartoteca (catalogul, fișierul), bibliotecara de serviciu și aterizarea în sala de lectură (uneori și loc de timidă întâlnire cu liceenele de la „Regina Maria”, de la Școala Eparhială etc.). Difil a descrie far-

mecul acelor zile, când, cucerit de ineditul paginilor lecturate, scaldat în valurile de miresme ale salcânilor înfloriți, îmi aruncam prin geamurile deschise privirea asupra iaurgiului, care, împovărat de cobilița încărcată cu marfă, spârgea liniștea străzii cu chemarea lui răgușită: „Iaurgiu, iaurgiu!”

Dar toate, până la o vreme. Războiul necruțător se apropia nu doar de noi, liceenii imberbi, de Chișinăul semiruinat, ci și de bătrâna, sacramentală Bibliotecă.

Iunie 1944. În refugiu cu familia surorii mai mari la Veneția de Jos, în munții Făgărașului. Mă împinse ceva – o presimțire – să revin acasă, la părinții rămași singuri, de izbeliște. Acel „ceva” ce mă pornise pe cale-întoarsă era boala MAMEI. Zdruncinul despărțirii de copiii răzlețiți – fratele mai mare, pe front – o doborâse. Noroc, mare noroc de medicul militar, care o smulse din ghearele Neînduratei. Dar bucuria revenirii la normalitate fu adumbrită în curând. Șeful garnizoanei Cobâlca, un maior maghiar mă înștiință: contingentul meu, 1946, termen redus (T.R.) – liceeni, normaliști, seminariști – eram chemați sub arme – viitori cursanți ai școlilor militare.

Iată-mă dar, în drum spre Teleorman, unde era refugiat Centrul de Recrutare Orhei. Îmbarcarea din Chișinăul iubit, mutilat în iulie 1941 de sovietici în retragere și, din nou, de bombardamente în vara lui 1944.

Puteam să trec prin oraș, să lipsesc a-mi revedea dragul Liceu „HASDEU”? Vai, revederea fusese tristă, sfâșietoare: căzuse și el pradă bombelor, urii atotdistrugătoare.

Dau colțul pe strada București și încă un vai...

Biblioteca Centrală – ruinată, distrusă și ea de bombe. O bătrânică trebăluiește prin moloz, ridică fără grabă câte o carte, rupe bucățica de țesătură de la cotor, o aruncă într-un coșuleț. De ce? La ce? N-o mai întreb. Ca un complice la un sacrilegiu, mă aplec și aleg din cărțile, sortite pierzaniei, de sub molozul, umezit de ploaie o

Descriptio Moldaviae, un manual de engleză, un volum de Leconte de Lisle, altul de Descartes... Le înghesui în rucsacul burdușit cu unele și altele și, răvășit de priveliște, îmi caut de drum. Spre gară, în așteptarea unui tren, care mă va duce mai departe, tot pe făgașele urgisite ale războiului.

Rândurile de față, evocatoare, mi-au fost prilejuite de mișcătoarea revedere, reîntâlnire cu două din acele cărți, salvate de pierzanie atunci, oploșite în biblioteca surorii mele din București, care mi-au fost restituite prin mijlocirea fiicei, în timpul unei vizite acolo.

Mișcătoare, tulburătoare întoarcere spre un trecut, acel al zbruciumatelor, învolburatelor tinereți.

Nu doar fizică, provocată de viforul războiului, ci și sufletească – reînturnare la epoca atât de caracteristică juneții – cea a căutărilor, dibuirilor, descoperirilor, a clarității.

Toate demarate, îndrumate, luminate de scăpările de fulger – toate generate de lectura CĂRȚILOR bogatei, primitoarei, generoasei BIBLIOTECI CENTRALE a Chișinăului anilor '30, '40 ai secolului apus.

7 Gerar 2009

P.S. Cuget, cântăresc: de unde într-un fiu de țaran atâta aplecare, pasiune pentru CARTE?

Ce-i drept, neamul Bobeică se mai apropiase de templul ei luminos printr-un frate al bunicului, Constantin, care învăța-se la Seminarul Teologic din Chișinău, devenind preț de o viață ÎNVĂȚĂTOR; un alt frate, Grigorie, mare autodidact, practica-se viața întreagă avocatura, fără diplome, fără patente...

MAICĂ-mea, iertată fie de Domnul, bine inspirată, mi-a pus sub pernă de cum văzui lumina zilei, o CARTE...

C.B.

„NE-A LUMINAT VIAȚA PRIN SCRIERILE SALE, PRIN ÎNSĂȘI PREZENȚA SA AICI...”: MESAJE ALE DURERII

(Spicuri din corespondența e-mail, mijlocul lunii ianuarie 2009)

Cred că orice moarte, orice pierdere a unei ființe dragi produce mutații neașteptate, considerabile, în starea de spirit a celor apropiați. Tragica plecare dintre noi a lui Grigore Vieru a provocat o bulversare a simțirii, a existenței chiar a unui număr foarte mare de conaționali, admiratori ori simpli cunosători ai creației sale. A demonstrat-o și poșta unor redacții de ziare și reviste: bunăoară, Literatura și arta, la mijlocul lunii ianuarie, și încă multe săptămâni ulterior, era efectiv asaltată de scrisori, telegrame, apeluri telefonice marcate de profundă durere, tristețe, jale... Ce-i drept, concomitent, în aceste mesaje ale unui doliu cu adevărat național, se întrevădea și o trezire, o acutizare a conștiinței noastre de oameni și de reprezentanți ai unui pământ, ai unui Neam, în fine – ai unei literaturi, culturi, spiritualități. Avalanșa, nemaipomenită, de reacții ale conaționaliilor îndurerăți a pus în mare dificultate redacția săptămânalului literar de la Chișinău: conform mărturiei poetului Nicolae Dabija, redactor-șef al publicației, membru de onoare al Academiei Române, ar fi trebuit să scoată în acele zile îndoliate, consecutiv, vreo zece numere de Literatura și arta, ca să poată insera măcar o bună parte din scrisorile cititorilor, ale admiratorilor și prietenilor operei lui Grigore Vieru.

În aceste zile triste de 2009 s-a schimbat, brusc, și tonalitatea mesajelor trimise ori primite prin internet: veștile bune, aspectele optimiste ale vieții, au trecut pe plan secund, în fața situându-se confesiunile elegiace...

Chiar și atunci când mesajele veneau de la persoane care, în virtutea circumstanțelor de viață, au o activitate mai îndepărtată de universul literar. Am spicuit pentru cititorii revistei noastre câteva din aceste mesaje, niște reacții sincere, „neșlefuite”, adică modelate exclusiv de felul cum le dicta autorilor inima, sentimentele de conațional sau de om apropiat sufletește al Marelui Dispărut. Aducem, și prin aceste „telegrame cosmice” – mesaje pe internet, piosul nostru omagiu celui care a fost și va rămîne Grigore Vieru...

„M-a zguduit, m-a năucit vestea despre moartea năprasnică a lui Grigore Vieru! Am avut onoarea deosebită de a fi printre cei ce se pot considera apropiați sau, posibil, chiar prieteni ai marelui poet și marelui român Grigore Vieru. Ca om, întrunea toate însușirile bune, cele mai admirabile calități pe care i le poate dărui Dumnezeu unui pământean. Ca poet, este un model, s-a ridicat la un nivel artistic greu de atins, devenind un simbol al spiritualității românești acolo unde ea a fost crucificată. Trecerea în neființă a acestui simbol al românismului mereu arzînd reprezintă o pierdere irecuperabilă a poporului nostru. Un al doilea Mihai Eminescu a fost Grigore Vieru și bine ar fi ca națiunea noastră, sfirtecă de probleme existențiale, să mai nască un urmaș destoinic al lor, de care avem stringentă nevoie. Numai că cine știe cînd... Dragă Grigore Vieru, acum cînd ne părăsești îndreptîndu-te spre alte tărîmuri, vreau să-ți

spun că noi, toți românii de bună-credință, avem inimile zdrobite de durerea pierderii tale. Niciodată nu te vom uita, niciodată nu vom înceta să te iubim și versurile, cîntecele, gîndurile, idealurile tale ne vor fi mereu stindardul cel călăuzitor.

Ovidiu CREANGĂ,

Toronto, Canada, inginer-chimist, scriitor, originar din Basarabia lui Grigore Vieru"

„Vestea ta de ieri ne-a întristat enorm, Vladule. Cînd am citit mesajul de la tine, am avut o senzație de groază, de incredibil, de imposibil... Am căutat îndată vreun număr de telefon – al dnei Raisa Vieru sau poate de la conducerea Uniunii Scriitorilor din Moldova, însă multe s-au schimbat între timp...

Poate găsești tu vreo modalitate de a transmite niște cuvinte de sinceră durere, condoleanțe – rudelor, colegilor și cititorilor Moldovei. Să știe cei apropiați că împărtășim marea lor tristețe și noi, aici, pe malul Mării Baltice, unde Grigore Vieru a fost nu o singură dată și, din cîte știu, s-a simțit bine la noi, în Letonia.

A plecat în veșnicie un mare om și poet. Ne întîlneam rar, însă ori de cîte ori ne vedeam aveam marea și nețărmurita bucurie de a conversa cu el. Avea un suflet răscolit care vărsa lumină peste fiecare cuvînt rostit. Vorbea mai mult în necuvinte și metafore și le rostea de parcă ar fi vorbit cu sufletul fiecărui dintre noi. Moldova a pierdut un om mare și iluminat. Astfel de oameni se nasc o dată la multe veacuri. I-aș spune acum, fără a opri lacrima ce se scurge: „Drum bun, frate Grigore!...”

Leons BRIEDIS,

poet, traducător (inclusiv al poeziei lui Grigore Vieru), Riga, Letonia"

„...Sufletul Neamului nostru a vorbit prin Dvs. aseară, la Radio România Actualități, într-o cinstirea celui care este Poetul Limbii

Române – prin creația sa, care ne așază pe toți cei care simțim românește, în „placenta” ei, din care apoi ne naștem. [Autoarea mesajului se referă la participarea subsemnatului la o emisiune comemorativă Grigore Vieru, în seara de 18 ianuarie 2009, la postul de radio menționat – *n.n., VI. P.*]. Sînteți un imnograf al Limbii Române prin ceea ce scrieți și vorbiți în texte de adîncă simțire și venerare a graiului matern. Și omagii Dvs. pentru Grigore Vieru vine din dragostea comună pentru cea care ne naște și ne reprezintă pe toți: Spiritualitatea Românească. Îmi explic căldura deosebită cu care V-a scris maestrul prefața la cartea de eseuri și iată că i-ați întors destoinic, în condiții nefaste, gestul de neobișnuită generozitate. Căci nimic nu e mai greu decît să spui o vorbă potrivită la plecarea pentru totdeauna a unui om, poate cu deosebire a unei personalități remarcabile. Vă mulțumesc cu plecăciune și cu lacrima regretului că Grigore Vieru ne-a lăsat orfani atît de devreme.

Zamfira MIHAIL,

dr. prof. univ., Universitatea „Spiru Haret”, București"

„M-am obișnuit deja să primesc de acasă noutăți triste, însă aceasta, despre moartea lui Grigore Vieru, m-a zguduit, chiar dacă știam despre gravul accident încă de vineri, îmi spuse la telefon o mai veche cunoștință din București. Dar mai știam că urma să intervină o echipă de colegilor de la București, să le vină în ajutor celor de la Chișinău. S-a spulberat însă și ultima speranță, fatalitatea s-a dovedit a fi mai tare decît dragostea de viață a unui poet de talie națională și universală, și decît marea dorință a celor care îl apreciau și îl iubeau. Dumnezeu să-l odihnească în pace, alături de alți creatori zbuțiuți, căci, în ciuda aparențelor, și Grigore Vieru a avut o viață zbuțiuată. Dintre poeții noștri, basarabeni, el a avut în sufletul meu un loc mai aparte, pe care i-l găsisem încă

în anii de școală, apoi în cei de studenție și va rămîne acolo mereu.

Sergiu PALII,
dr. în chimie, Universitatea Florida,
SUA"

„Cînd am citit că nu mai este Grigore Vieru, nu am putut face nimic decît să... prind a bocii... Am bociat fără să mă mai pot controla, fără să mă pot opri, așa cum boceam la moartea tatălui, a mamei, a bunicii mele dragi... M-am calmat, cît de cît, abia după ce am conștientizat că acum mai important e să-i cinstim amintirea, aprinzînd o luminare la biserică, recitind o poezie din cartea-i ce stă mereu în preajmă, alături de volume cu poezii de Eminescu, Blaga, Bacovia, Minulescu, Ion Barbu, Stănescu, Păunescu și alți poeți dragi pentru toată viața.

M-am bucurat că soarta mi-a dăruit prilejul să-l cunosc și pe Grigore Vieru, alături de o suită cu adevărat regală de personalități ale culturii noastre. M-au copleșit mulțime de frumoase, duioase amintiri... Era în primăvara lui 1990 – cred că nu mă înșeală memoria – cînd reușisem, prin firma *Oferta*, să-l invităm pe Vasile Șeicaru într-un turneu la Chișinău. După un prim spectacol stăteam într-un agreabil cerc intim, la o masă improvizată, la sediul *Ofertei*, care se afla încă pe fosta str. Miciurin, acum Sfatul Țării, în spatele actualei clădiri a Președinției. Nu cred să nu ții minte acea seară nemaipomenită, căci erai cu siguranță și tu printre admiratorii lui Vasile Șeicaru atunci, „la un pahar de vorbă”. Era totul formidabil și cînd colo, de parcă ar fi coborît din cer, apare Grigore Vieru, însoțit de Ion și Doina Aldea-Teodorovici – alte talente de seamă, plecate și ele dintre noi atît de tragic, atît de nedrept... Grigore Vieru mai fusese pe la *Oferta*, mi-a dăruit cîteva din cărțile sale de poezii și – ceea ce mă bucura, mă încînta, dar mă și amuza într-un fel – îmi dăruise, de cîteva ori, mai multe exemplare de *Al-*

binuța: „Pentru nepoți, căci vei avea nepoți frumoși!”, zicea el. Atunci, în acea zi, în centrul atenției se afla, firește, Vasile Șeicaru... Au discutat mult, călduros, frățește, pe cele mai diverse teme, inclusiv despre norocul sau nenorocul ce ne-a însoțit de-a lungul istoriei. Deodată, Grigore Vieru luă de pe masă un șervețel... Dacă știam ce vrea să facă, îi puneam la dispoziție, tot atunci, o tonă de hîrtie de cea mai bună calitate! Și iată că pe acest șervețel scrise, în vreo zece minute, cîteva strofe peste care puse titlul: *Ce noroc să fii român!*... Citi cu voce tare poezia și se iscă pe loc o firească, și totuși neobișnuită agitație: asistasem, fără să vrem, la nașterea, atît de ușoară, și atît de frumoasă, a unei remarcabile creații poetice. Cuvintele de admirație nu mai încetau, dar Poetul abia de schiță un surîs de recunoștință, poate și de satisfacție, de împlinire creatoare. V. Șeicaru îl rugă să-i dea șervețelul ca amintire, „pentru istorie”, spuse cîntărețul, amintind, cu haz, cum au făcut unii capital adunînd șervețelele pe care își scria poeziile, prin restaurante, Nicolae Labiș... leși apoi afară, ca să se întoarcă peste vreun sfert de ora, declarînd triumfător: „Maestre Grigore Vieru! dragii mei... cîntecul e gata... și a ieșit o muzică bună pe versurile maestrului!...” Prinse a-l cînta, generînd un nou val de încîntare...

Iată ce amintire frumoasă, despre nașterea unei capodopere poetice, dar și muzicale, și patriotice, mi-a venit la ora cînd am aflat despre moartea tragică a lui Grigore Vieru... Fără să vreau m-am gîndit că nașterea e oricum mai tare decît moartea... că astfel continuă viața, cu rele, dar și cu bune, cu tristețe, dar și cu bucurii... Și poezia mare, și cîntecul de calitate, și amintirile frumoase sînt bucuriile care ne țin pe acest pămînt... Iar Grigore Vieru a fost dintre cei care ne-a luminat viața prin scrierile sale, prin însăși prezența sa aici, între noi.

Eugenia DUCA,
Cambridge, Massachusetts, SUA"

[Colegă de promoție, licențiată a Universității din Chișinău, la specialitatea filologia engleză, Eugenia Duca e o femeie mai puțin obișnuită din mai multe puncte de vedere – frumoasă, inteligentă, sensibilă etc., etc. A fost un pionier al mișcării cooperatiste de la noi, mai târziu, un businessman prosper și un generos filantrop, în R. Moldova; hăituită de mafioții de aici, de cîțiva ani, iată, s-a autoexilat peste Ocean... – n.n., Vl. P.]

„Îmi pot imagina numai ce tristețe e la voi, dacă zici că la funeralii, valurile de oameni ce au venit să-și ia rămas bun de la Grigore Vieru, aminteau de mulțimile ce ieșeau în 1989 în piață ca să ceară Limba Română, alfabetul latin, libertatea...

Mi-am amintit acum că a fost unul dintre primii poeți români contemporani pe care l-am citit în original, pe cînd abia îmi începusem studiile la Chișinău. Și atunci, prin anii '70, era extrem de popular la voi. Păstrez în biblioteca personală cîteva volume cu poeziile sale, îți mulțumesc, pentru că cele mai multe tu mi le-ai trimis, deși probabil cîte ceva am procurat și eu cînd mai veneam prin Basarabia.

L-am cunoscut și personal pe Grigore Vieru, am comunicat cu dînsul de cîteva ori, cîte puțin, în niște situații specifice: la Teatrul *Lucașărul*, după o premieră, cînd se discuta despre noul spectacol, apoi la ședințele unui cenaclu de la redacția unei reviste, nu mai țin minte cum se numea, era la Casa Presei... Țin minte bine, în schimb, cît de mult m-a impresionat comportamentul său. Era foarte modest, absolut abordabil; la noi, unii scriitori cu o creație medie erau inaccesibili, erau prea mîndri, poate aroganți, sau nerealiști.

E o pierdere mare pentru voi, dar, în același timp e și un prilej de a medita: ce mai este de făcut ca să doarmă acolo, sus, liniștit Grigore Vieru, doar el a fost nu numai un poet remarcabil, ci și un patriot, un unionist înflăcărat, nu-i așa? Cum sînteți

voi, basarabeni, niște sentimentali incurabili, e foarte posibil ca pierderea unui poet atît de drag să vă mai mobilizeze forțele ca să ieșiți în sfîrșit din băltoaca unde vă mai ține destinul vitreg, pe care l-am avut și noi, lituanienii. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească în pace pe Grigore Vieru, iar pe voi să vă ajute să vă ridicați definitiv din genunchi.

Violeta STEPONAITYTE,
traducătoare, poetă, Vilnius, Lituania”

„...Am aflat dis-de-dimineață tragica veste, datorită postului de radio *Vocea Basarabiei*, pe care îl ascult aici mereu, fiindu-mi un sprijin în creație și în viața de toate zilele. La auzul acestei știri, am simțit o mare durere în suflet, dar și una fizică, la fel de acută. Grigore Vieru mi-a fost Poetul și Omul deosebit de scump sufletului, tot ce e mai frumos în Basarabia și în toată românimea se identifică cu numele, poezia și crezul său artistic și patriotic.

Dis-de-dimineață umblu năucit și dezorientat... Cineva a propus la *Vocea Basarabiei* să aprindem, oriunde am fi, cîte o lumînare în amintirea marelui nostru poet. În casa noastră arde o lumînare, acum am aprins încă una în atelierul meu, unde am fugit ca să pot plînge în singurătate, ca să mă răcoresc pe cît e posibil...

Teodor BUZU,
pictor, or. Tabor, Cehia, originar din
Drășliceni-Chișinău”

„Cred că nu aș greși dacă aș prezenta condoleanțe nu numai celor apropiați lui Grigore Vieru, dar și ție, și nouă tuturor. Cu moartea lui Grig Vieru a plecat o întregă epocă și un univers întreg, care cine știe cînd și cum vor mai fi continuate. Ar trebui să ne bucurăm, totuși, de ceva, în aceste zile sumbre: că el, Grig Vieru, a fost contemporanul nostru. Întîlnirile noastre cu el – la Chișinău, la Riga, la Ialta etc. – au fost adevărate sărbători ale sufletului. De

aceea, eu și cu Leons îl cunoaștem ca pe o poezie vie: nu numai prin cărțile sale, ci și prin felul său, cu totul deosebit, de a vorbi, de a gândi, de a se comporta. Trăim o epocă pe care generațiile viitoare din Europa și din lume nu cred că o va mai cunoaște. Nu numai de aceea că, în genere, prea puține se repetă peste ani sută la sută. Pur și simplu, acum, fiind puși mai des în situații extremale, fiecare caută orice modalități de supraviețuire și prea puțin sau deloc se mai gîndește la suflet. Or, Grigore Vieru era numai suflet și din aceste considerente va dăinui multă vreme înainte, fie și pentru o anumită parte a urmașilor săi.

*Maria MACOVEI-BRIEDE,
poetă, traducătoare, originară din
Basarabia, Riga, Letonia"*

„...Am intrat de acum în sesiune și fac toate eforturile ca să trec cu bine și aceste examene... Numai că de data aceasta totul mi se pare deosebit de greu!... – sînt foarte, foarte afectat de știrea că s-a stins din viață atît de oribil Grigore Vieru. Nu pot face nimic mai ca lumea, totul parcă trece pe lîngă mine de cînd am aflat știrea aceasta atît de dureroasă și tristă. Nu mă pot regăsi nici acum, cînd vă scriu, adică încerc să vă scriu... Credeam că își va reveni după acel groaznic accident, eram, după cum îmi dau seama acum, exagerat de optimist în privința aceasta. Domnul a hotărît să-l ia printre ai Lui și nimeni nu se mai poate împotrivi acestei hotărîri de sus, nimic nu se mai poate schimba acum. Foarte ciudat, însă la fel s-a întîmplat și cu Doina și Ion Aldea-Teodorovici: de ce ne părăsesc atît de tragic marii artiști-patrioți? Dacă e o pedeapsă a Cerului, înseamnă că avem încă multe păcate, încă multe avem de îndreptat în ceea ce gîndim, ce facem, ce năzuim...

Da, înțeleg că nu se mai poate întoarce roata vremii, dar nu-mi pot alunga nici marea tristețe din suflet căci am pierdut o mare garanție a identității noastre naționale, românești care, din păcate, e prea firavă la noi ca să reziste în fața agresiunii străine și a trădărilor locale. Știți că eu am mai puține tangențe cu literatura, și totuși, îmi permit să-l pun pe Grigore Vieru printre cei mai mari poeți români. De altfel, așa cred și alți prieteni și colegi de facultate, și mă refer la bucureșteni, craioveni sau clujeni, care, ca și mine, nefiind filologi, cunosc versurile marelui nostru compatriot din Basarabia, unii le știu pe din afară, mai ales pe cele cîntate... În aceste zile unii colegi se miră să afle că l-am văzut și l-am ascultat de mai multe ori, la întîlnirile pe care le onora, venind adesea la liceul nostru [Liceul român-francez „Gheorghe Asachi” din Chișinău – *n.n., Vl. P.*], iar acele întîlniri cu Grigore Vieru erau pentru noi, niște copii, apoi adolescenți, tineri, adevărate, neuitate sărbători spirituale.

*Dan CASIAN,
student, Facultatea de Drept, Universi-
tatea București"*

Recviem pentru Grigore Vieru

Plecași și dumneata spre ceruri
Să-l întâlnești pe bădița Mihai,
Acolo sus sunt mulți poeți de faimă
Și barzi, și muze și îngeri în alai!

Îi vei găsi pe Cezar și Nichita,
Alături de Alecsandri cel blînd,
Pe Goga, pe Coșbuc, pe Labiș
Și mulți ce scris-au „ghiersuri”

pe Pămînt.

Te va întîmpina și Carmen Sylva
Regescul vers să-ți spună pe-ndelete,
Iar Bolliac și doamna Mite Kremnitz
Vor declama rondele și sonete.

Cu frații Văcărești, când vei da mâna,
Te-or saluta cu ochii-înlăcrimați
Și-ți vor cânta duios din alăută
Imnul poezilor... demult plecați.

Romanța despre plopii fără soț
Pe muzica compusă de Șorban
O va interpreta un cor de îngeri
Și Veronica Micle la pian.

Vei sta-ntre Calliope și Erato
La hora celor nouă muze,
Iar prea-sfioasele nimfe Camene
Te-or săruta pe frunte cu a lor buze.

Poate Bacovia e dus la templu
Să inspecteze-n hruba cu păcat
Sicriele de plumb și smoală
A epigonilor ce vor pleca spre iad.

Acolo sus e veșnic primăvară
Și s-a deschis pentru poeți tot ceru',
Te-așteaptă îngerii și Domnul
Cu bucurii..., dragă Grigore Vieru!

Iar noi, care-am rămas acasă,
Înconjurați de rău în astă lume,
Tot mai purtăm în gând și-n vârf
de buze,
Cu dragoste, al tău ilustru nume.

*George ROCA,
Sydney, Australia*

Consemnare: Vlad POHILĂ

LIMBA ROMÂNĂ, OASTEA NOASTRĂ NAȚIONALĂ

Discursul poetului academician Grigore Vieru, rostit cu prilejul
acordării titlului Doctor Honoris Causa al AȘM la 30 august 2007

***Stimate domnule președinte al Academiei de Științe a Moldovei Gheorghe Duca,
Onorat Consiliu suprem pentru știință,
Stimate domnule președinte al Academiei Române, Eugen Simion,
Stimați colegi academicieni,
lubiți frați,***

O tulburătoare parabolă biblică, pe care o desprindem din comoara înțelepciunii regelui Solomon, sună astfel: „...atunci au venit două femei desfrânate la rege și au stat înaintea lui. Și a zis una dintre femei: „Rogu-mă, domnul meu, noi trăim într-o casă; și eu am născut la ea, în casa aceea.

A treia zi după ce am născut eu, a născut și această femeie și eram împreună și nu era nimeni străin cu noi în casă, afară de amândouă. Însă noaptea a murit fiul acesteia femeii, căci a adormit peste el. Și s-a sculat ea pe la miezul nopții și mi-a luat pe fiul meu de lângă mine, când eu, roabă ta, dormeam, și l-a pus pe-al ei la pieptul meu. Dimineața când m-am sculat ca să-mi alăptez fiul, iată, el era mort; iar când m-am uitat la el mai bine dimineața, acesta nu era fiul meu, pe care-l născusem.” Iar cealaltă femeie a zis: „Ba nu, fiul meu e viu, iar fiul tău e mort!” Iar aceasta îi zicea: „Ba nu, fiul tău este mort și al meu este viu!”

(...) **Apoi a zis Solomon: „Dați-mi o sabie”, și i s-a adus regelui o sabie. Și a zis regele: „Tăiați copilul cel viu în două și dați o jumătate din el uneia și o jumătate din el celeilalte!”**

Și a răspuns femeia al cărui fiu era viu regelui – căci i se rupea inima de milă pentru fiul ei: „Rogu-mă, domnul meu, dați-i ei acest prunc viu și nu-l omorâți!” Iar cealaltă a zis: „Ca să nu fie nici al meu, nici al ei, tăiați-l!” Și regele a zis (arătând spre prima femeie): „Dați-i acesteia copilul cel viu, căci aceasta este mama lui!”

Conotația acestei geniale metafore biblice pare să izvorască din tragismul Limbii Române de pe teritoriul Republicii Moldova. Ca și în Sfânta Scriptură, la noi, în Basarabia, copilul viu, care este Limba Română, fusese furat tot pe întuneric. Și tot el, care este aceeași Limbă Română, murise nu pentru că Basarabia adormise peste el, ci pentru că peste ființa lui se lăsase giganticul trup țarist. Singura neasemănare între pilda biblică și dramaticele noastre realități lingvistice este aceea că și România, și Basarabia n-au născut în desfrânare cei doi copii, care, de fapt, era și este unul singur și se numește Limba Română. **„Tot ce este frumos poartă ponos!”**, zicea Anton Pann. Cu alte cuvinte, tot ce este frumos poartă în sine sămânța suferinței și a jertfei. Exemplul cel mai potrivit în această privință îl reprezintă Brâncoveanu, Eminescu, Avram Iancu, Iorga...

Din păcate, în strivitorul întuneric țarist ce acoperise Basarabia lipsea un Solomon al nostru. Țarul nu putea fi Solomon. De altfel, el însuși tăiase în două miraculoasa ființă, care, din vrerea și mila Lui Dumnezeu, se nu-

mește Limba Română. Tot țarul a dat istoricei noastre Limbi un alt nume: „limba moldovenească”. Cred că nu este cazul să explicăm de ce s-a recurs la acest criminal procedeu. Motivul este arhicunoscut.

Noul nume al Limbii Române în Basarabia de sub ocupația țaristă, apoi de sub cea sovietică jignește un popor ce a trudit la zidirea Limbii noastre istorice, dar și memoria celor care, prin har și jertfă, au remodelat-o, dându-i o desăvârșire deplină, așezând-o în rândul celor mai civilizate limbi ale lumii. Să pomenim numele doar a câtorva ctitori: Varlaam, Dosoftei, Neculce, Miron Costin, Cantemir, Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Coșbuc, Argezi, Blaga, Bacovia, Goga, Rebreanu, Cezar Petrescu, Călinescu, Perpessicius, Preda, Eugen Barbu, Zaharia Stancu, Ștefan Bănulescu, Labiș, Stănescu, Sorescu, Ioan Alexandru, ca să ne referim numai la clasicii plecați la strămoși.

Aceeași jignire apărătorii falsului glotonim aduc și savanților străini, care, prin competența și cinstea lor, știu mai bine decât cățelușii noștri „teoreticieni” cum se numește corect Limba lăsată nouă moștenire.

Se pune fireasca și logica întrebare: cum și de unde s-a iscat în Basarabia o altă Limbă decât cea Română?! Au declarat oare cândva Stamati, Donici, Stere, Mateevici că scrisul lor este altul decât cel românesc?! Ați găsit undeva niște mărturisiri în care Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Alecu Russo, Sadoveanu, Bacovia vorbesc de *limba moldovenească*?

Este adevărat că există un *grai moldovenească*, care mi-e atât de drag, așa cum există unul transilvănean, muntenesc, bănățean sau oltenesc. Dar Limba este una singură, și ea se numește *Română*. Să lăsăm mai bine să vorbească ctitorii și șlefuitorii Limbii Române, care sunt marii cărturari, scriitorii clasici și moderni, lingviștii notorii: **„Dragoș a adus în Țara Moldovei româneasca limbă”** (Dosoftei, 1642-1693); **„...măcară că ne răspundem acum moldovenii; iar nu întrebăm: știi moldovenește? Ce: știi românește?”** (Miron Costin, 1633-1691); **„...moldovenii, ardelenii și muntenii alcătuiesc**

un popor întreg și aceeași limbă” (Alec Russo, 1819-1859); „...**simplu fapt că noi, românii, câți ne aflăm pe pământ, vorbim o singură limbă, „una singură”, ca nealte popoare și aceasta în oceane de popoare străine ce ne înconjoară, e dovadă destulă că așa voim să fim și nu altfel”** (Eminescu, 1850-1889); **„Cugetarea românească / Are portul românesc. / Nu lăsați dar s-o ciuntească / Cei ce limba ne-o pocesc”** (Bogdan Petriceicu Hasdeu, 1838-1907); **„N-avem două limbi și două literaturi, ci numai una, aceeași ca cea de peste Prut”** (Mateevici, 1888-1917); **„Pe vremea aceea, în școlile din Basarabia, nu numai că dispăruse predarea limbii românești, dar nu era iertată elevilor întrebuițarea limbii materne nici chiar între ei”** (Constantin Stere, 1865-1936); **„Teza existenței unei limbi moldovenești diferite de limba română este, atunci când e de bună-credință, o iluzie și o greșală, cel puțin extrem de naivă; iar când e de rea-credință, e o fraudă științifică”** (Eugeniu Coșeriu, 1921-2002); **„Adevărul e că nu sunt două limbi identice cu numiri diferite, ci o singură limbă de cultură și că ea are o singură denumire – LIMBA ROMÂNĂ”** (Silviu Berejan, n. 1927). Să cităm și afirmațiile unui clasic în viață care este Ion Druță (n. 1928), inserate în eseu Domniei sale *Răscrucea celor proști*: **„Cum o numim până la urmă? Firește, limba româna. După ce am călătorit prin mai multe imperii, ne folosim de limba fiartă și cizelată de frații de peste Prut în cazanele naționale.”** Iată ce zice un alt scriitor, academician, Mihai Cimpoi, atins și el, ca și Druță, de aripa geniului: **„Limba româna este rostirea esențială a ființei poporului nostru, din care putem deduce modul său de a gândi, de a simți și de a exista în și întru istorie”** (Mihai Cimpoi, n. 1942); **„Cetatea care ne-a ținut mereu trează conștiința de apartenență la un neam eroic, bimilenar, cetatea care ne-a făcut să rezistăm în fața tuturor puhoaielor nivelatoare, din orice parte ar fi pornit spre noi, a fost limba noastră – cetate de neînvinc a românului”** (Nicolae Mățaș, n. 1940); **„Se fac referiri la argumente, dar argumente-**

le se iau din diferite sfere, și ele, formal, parcă permit să tragem concluzii de diferită natură. Însă, până la urmă, formula și concluzia definitivă trebuie să fie una – cea care se bazează pe tradiția istorică, cea care se sprijină pe argumentul științific. De aceea, denumirea limbii literare, a limbii în care au scris toți clasicii noștri, toți oamenii de cultură a fost și rămâne una: limba română” (Haralambie Corbu, n. 1930); **„Limba fiecărei etnii este creația sa cea mai profundă, cea mai semnificativă, cea mai bogată și cea mai dăruită de harul frumuseții și al binelui”** (Valeriu Rusu, n. 1935); **„Există o singură limbă vorbită de la Nistru până la Tisa și până hăt peste Nistru – Limba cea Maternă care e Româna”** (Ion Dumeniuk); **„Fără îndoială, nu e absolut nimic condamnat în faptul că cineva folosește expresiile „vorbire moldovenească”, „a vorbi moldovenește”, căci ele corespund unei realități incontestabile. Ba din contra, avem tot temeiul să ne mândrim că suntem moldoveni, că avem un fel al nostru de a fi și de a vorbi. Dar când e vorba de denumirea oficială (...) trebuie folosit doar termenul de limbă română”** (Ion Ețcu, n. 1935; Alexandru Dârul, n. 1929); **„Cuvintele, ca tot ce e viu, au nevoie de mediul favorabil de viață, exprimând o stare spirituală, o gândire”** (Ion Vatamanu, 1937-1993).

Va rămâne în istoria națională și adărea la Limba Română a primului președinte al Republicii Moldova, Mircea Snegur: **„Este lesne de înțeles că noțiunea de „limbă maternă” din art. 13 al Constituției ține nu atât de un termen științific, cât de unul politic... Limba Română este numele corect al limbii noastre istorice, literare, de cultură și scriere.”**

Am vizionat spectacolul *Oltea* montat la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău și la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Bălți după piesa lui Andrei Strâmbeanu cu același nume, piesă care, după mine, va intra în Fondul de aur al dramaturgiei românești. Mă întreb în ce limbă vorbea mama lui Ștefan cel Mare, *Oltea*, care olteancă era, cu tatăl lui, moldovean, trăgându-se din viță ar-

delenească: oltenește, moldovenește, ardeleneste?! Ni-e jenă să mai discutăm acest subiect (al limbii moldovenești), clar și pentru un copil din clasele primare. Știu că harul pe care mi l-a dăruit Dumnezeu este atât cât îl am. Dar limba și literatura română, și nu cea „moldovenească”, mi-au dat totul. Am răsărit ca poet din frumusețea, bogăția și tainele Limbii Române, căreia îi voi rămâne îndatorat până la capătul vieții.

Prima victimă în șirul de jertfe în lupta pentru Limba Română a fost poetul Nicolai Costenco. Numai pentru faptul că, în 1940, a declarat că nu există nicio diferență între limba moldovenească și cea română fusese condamnat la 25 de ani de surghiun siberian. Dându-și duhul Stalin, poetul îndurase urgiile infernului numai 15 ani din cei 25.

Teroarea împotriva limbii noastre a continuat multă vreme după moartea lui Stalin. Prin anii '70 ai secolului trecut, una dintre cele mai bune profesoare de limba și literatura „moldovenească”, Elena Vasilache, de la Școala-internat din Chișinău, umilă și scuipată în suflet, a fost transferată la o școală auxiliară pentru „păcatul” că elevii îi adresaseră la 8 Martie o felicitare scrisă cu caractere latine. O altă eminentă profesoară, doamna Popescu de la o școală din Poșta Veche, avusese tot prin acei ani o frumoasă idee: profesorii care făceau greșeli de limbă în exprimare erau obligați să arunce într-o pușculiță specială, aflată în cancelaria școlii, câte 10 copeici. Aprobaseră cu toții această idee. Jocul a mers bine și cu folos până oficialitățile sancționaseră profesoara pentru nevinovata idee.

Regretat actor Gheorghe Siminel fusese scos din pâine pentru „vina” de a-și exprima cu litere latine admirația pentru Georgia într-un caiet de impresii. A rămas multă vreme muritor de foame.

Gheorghe Cincilei, director al Muzeului de Literatură de pe lângă Uniunea Scriitorilor a fost pedepsit pentru „păcatul” de a completa fondurile Muzeului cu literatură de dincolo de Prut.

Acestea nu erau cazuri izolate. Am alcătuit un volum masiv adunându-le la un loc pe toate. Cităm un fragment din consisten-

tele note pentru un portret intitulat *Omul potrivit la locul potrivit* de Alexandru Bantoș, în care strălucitul publicist desenează chipul spiritual al unuia dintre cei mai de seamă lingviști români, Silviu Berejan, care în curând va păși pragul celui de-al nouălea deceniu de viață. Să ne trăiți, maestre! „În RSSM, în special după cunoscutele evenimente din 1968, sunt interzise sau trecute la fondurile secrete speciale ale bibliotecilor cărțile românești, inclusiv sau mai ales cele din domeniul lingvisticii, dicționarele explicative sau bilingve (ruso-românești), editate la București. La Universitatea de Stat din Moldova, de exemplu, studenții puteau consulta cărți românești doar cu permisiunea conducerii facultății și chiar a rectoratului. În căminele instituțiilor de învățământ, în redacțiile mass-media, în special ale Radioteleviziunii de la Chișinău, principală și foarte influentă mașină ideologică, se organizau periodic razii având drept scop depistarea „diversioniștilor antisovietici”, adică a posesorilor de carte românească și, ulterior, pedepsirea celor care citeau sau scriau cu alfabet latin. Studenții „prinși în flagrant delict” erau, de regulă, exmatriculați, jurnaliștii și funcționarii concediați. Cu toții fiind calificați „naționaliști”, intrau în vizorul KGB-ului. Cu sau fără motiv, persoanele „cu vederi românești” aveau viitorul compromis (așa s-a întâmplat cu G.R., student la universitate, care, surprins că la ore conspecta în română, a fost exmatriculat, fapt ce i-a marcat întregul destin). Calificativul de naționalist român putea fi atribuit oricui, indiferent de apartenența etnică. Semnificativ în acest sens este cazul evreilor M.M. și S.Ș. din secția de traduceri a redacției Actualități a Radioteleviziunii, cărora li s-a aplicat stigmatul de „naționalist român”, pentru că în urma unui control s-a stabilit că utilizau „clandestin” dicționare... românești. De asemenea, jurnaliștii erau avertizați permanent că vor fi pedepsiți, inclusiv disponibilizați, dacă vor folosi în texte sau emisiuni cuvinte românești, în categoria acestora intrând neologismele, sinonimele, precum și cuvinte din lexicul românesc al limbajelor de specialitate, dându-se preferință, evident, echivalentelor „mol-

dovenești", de fapt, calchierilor după limba rusă incluse cu forța în uzul cotidian.

...Ziarul *Moldova suverană* publicase o variantă a Legislației lingvistice în redacția Institutului de Lingvistică, în care se preciza că numele corect al limbii noastre este româna, fapt ce a condus la demiterea redactorului-șef, Tudor Țopa, urmată de o „rebeliune” a ziaristilor de la Casa Presei, care obținuseră repunerea în funcție a „nedisciplinatului” șef.

În cadrul dureroaselor consemnări de mai sus se înscrie perfect următorul exemplu: Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Aurelian Silvestru, Ion Vicol fuseseră exmatriculați de la facultate din același motiv de „naționalism”. Ei nu erau singurii tineri care avuseseră de suferit.

Un mare curaj bărbătesc a demonstrat generația lui Andrei Lupan readucând în spațiul basarabean, în 1956, o parte din clasiicii literaturii române – Eminescu, Alecsandri, Creangă, B.P. Hasdeu, Cantemir, Alecu Russo, Negruzzi, Stamati. Alexandru Donici, pe care generația din care fac parte i-a cunoscut abia la facultate. Prin acest gest național, generația Lupan se spală de păcatele ideologice. Mai tinerii scriitori de azi, dar și unii mai vârstnici se tot împiedică de Lupan. Or, dacă activau și ei în aceleași condiții draconice, cu siguranță că se alegeau cu aceleași păcate.

Un coleg de generație afirmă că eu l-am „secerat” pe Lupan la Adunarea Generală a scriitorilor din 1987 în luarea mea de cuvânt. Chiar așa?! Iată adevărul, iată ce am spus la acea adunare: „Andrei Pavlovici, mi-a întunecat adolescența piesa dumitale *Lumina*. Acum întunecă și adolescența copiilor mei. Scoateți, vă rog, din manuale această lucrare, scoateți și versificările dogmatice și puneți în locul lor poemele dumitale frumoase și curate, că aveți de unde alege.” Să se cheme oare asta „secerare”?!

Un pamflet plin de vervă satirică publicase Vasile Coroban pe la sfârșitul anilor '50 ai secolului trecut în săptămânalul *Cultura* (redactor-șef Petrea Cruceanu). Distinsul critic îl ironiza pe pseudosavantul lingvist care se numea Borșci. Pamfletul era semnat *Zamă*. Vasile Coroban fusese, bineînțeles, luat la

ochi, dar, în spatele lui Petrea Cruceanu, scăpase de neplăceri sau chiar de surghiun. Sărmanul Ion Vasileco! După ce îndrăznise prin anii de dezmăț totalitar sovietic să aducă în mijlocul nostru numele lui Constantin Stere, fusese nevoit să se arunce sub roțile trenului, unde și-a găsit moartea!

O minunată școală de Limbă Română a fost superbe traducerile din literatura universală semnate de Igor Crețu, Alexandru Cosmescu și Aureliu Busuioc, toți cu veche și serioasă școală românească din perioada interbelică.

De o covârșitoare importanță nu numai artistică, ci și documentară au fost romanele scrise pe teme istorice *Biserica Albă* (1975-1981, 1986-1991) de Ion Druță și *Sânge pe zăpadă* (1985) de Vladimir Beșleagă, primul roman din trilogia despre Miron Costin. În același plan istoric se înscriu și piesele *Doina* (1968) și *Horia* (1973) semnate de același Ion Druță, apoi *Ioan-Vodă cel Cumplit* aparținând lui Dumitru Matcovschi.

O satiră vehementă este piesa lui Aureliu Busuioc *Radu Ștefan Întâiul și Ultimul* adresată falsificatorilor istoriei noastre, piesă care fusese montată la Teatrul pentru Tineret *Luceafărul* în regia eminentului regizor Ion Ungureanu. Se jucase o singură dată, pentru că fusese interzisă de autorități din start. Vorbim și de istorie deoarece ea este strâns legată de Limba Română.

Lumea la Chișinău descoperea arta dramatică prin Teatrul *Luceafărul*, aflat atunci sub oblăduirea lui Ion Ungureanu. Frecvențam *Luceafărul* și de dragul limbii Române, pe care o cultiva în mijlocul actorilor tineri același Ungureanu. Mulți ani la rând, în vremuri de îngheț totalitar, ne-am încălzit visele la flacăra spectacolului *Eminescu* de la Teatrul *Pușkin* (azi *Mihai Eminescu*), spectacol regizat de actorul Valeriu Cupcea, tot el jucând rolul poetului nepereche.

În aceleași vremuri tinerii basarabeni își încălzeau inima în respirația curată a candelului **Flacăra** al cărui ctitor era Adrian Păunescu. Atunci, la emisiunile radio ale candelului, auzeam pentru prima oară **Doina** lui Eminescu.

La toate acestea, la greutatea valorii naționale se adaugă și frumusețea filmului artistic *Se caută un paznic după Ivan Turbincă* de Creangă (scenariști și regizori Vlad Ioviță și Gheorghe Vodă), telefilmul dedicat lui Eminescu de Emil Loteanu și cele două documentare dedicate și ele lui Eminescu și Creangă de Anatol Codru.

În 1988, când încă nu se prăbușise imperiul sovietic, apăruseră trei istorice studii: *Veșmântul ființei noastre* de Valentin Mândăcanu, publicat în revista *Nistru* (redactor-șef Dumitru Matcovschi), *O limbă maternă – un alfabet de doctorul habilitat în istorie Ion Buga*, studiu inserat în săptămânalul *Învățământul public* (redactor-șef regretatul Anton Grăjdieru) și *Devaluări parțiale în istoria limbii* de Constantin Tănase și Vasile Bahnaru, lucrare publicată în aceeași revistă *Nistru*. O pagină de aur în istoria mării bătălii este Frontul Popular. Un model de carte a istoriei noastre, scrisă pe înțelesul copiilor, este manualul *În căutarea identității* de Nicolae Dabija – o lucrare fundamentală și atractivă pentru lumea elevilor. Model de Limba Română sunt poeziile pentru cei mici ale lui Liviu Deleanu, prozele pentru copii ale lui Spiridon Vangheli, poveștile moldovenești în prelucrarea lui Grigore Botezatu, frumoasa carte *Greutatea limbii materne* de Agnesa Roșca. Elevii din clasele superioare și studențimea au primit în dar două manuale de importanță națională: *Literatura română pentru clasa a XI-a*, autori Mihai Cimpoi și Constantin Șchiopu, și *Literatura română pentru școala universitară și preuniversitară*, autor de bază Mihail Dolgan.

Jertfă stau la temelia luptei noastre pentru Limba Română și grafia latină Doina și Ion Aldea-Teodorovici, care scriseseră cu sângele lor pe fața cerului numele Limbii Materne și al grafiei latine. Murise, în mod misterios, Gheorghe Ghimpu, un om de o frumusețe sufletească rară, inimos luptător pentru eliberarea națională, care făcuse ani grei de pușcărie alături de Alexandru Usatic, Valeriu Graur, Alexandru Șoltoianu.

Podul de Flori, ironizat de unii care se hrănesc viața întregă din ironii balcanice, a fost un pod de aur pe care pentru prima oară

după război românii de pe ambele maluri ale Prutului s-au reîntâlnit și s-au bucurat vorbind într-o limbă comună și intonând cântece comune. Podul fusese aprobat de Petru Lucinschi. Este un adevăr istoric și nu-l putem ocoli. Asta dincolo de pretențiile noastre față de greșelile și chiar față de păcatele domnului Petru Lucinschi. Tot dânsul propuse mai târziu ca, alături de glotonimul **limba moldovenească**, să fixăm între paranteze, la art. 13 din Constituție, **limba română** ca limbă de stat. Ne-am grăbit atunci să râdem ca proștii de acele paranteze – azi ne-ar fi prins bine.

Lucrurile bune nu trebuie uitate chiar dacă le-au săvârșit unii oameni de stat care au, după cum spuneam, și greșeli, și păcate. Nu trebuie să uităm, bunăoară, afirmația istorică a ex-președintelui Republicii Moldova, Mircea Snegur, rostită în vremuri încă destul de complicate, precum că numele corect al limbii noastre este **limba română**.

Să revenim la **Podul de Flori**. Îmi amintesc de o întâmplare nemaipomenită. În calitatea mea de deputat al poporului din URSS vorbisem cu autoritățile din raion să se întindă un pod plutitor (ponton) între satul meu și Miorcanii lui Ion Pillat, sat aflat pe malul drept al Prutului. N-au reușit să-l facă. Lumea din sat și din împrejurimi aflase de Pod și venise cât frunză și iarbă la Pererita mea. Tot atâta lume și în satul de pe celălalt mal. Rudele se strigau pe nume de pe ambele maluri. La un moment dat românii din partea dreaptă a Prutului se aruncaseră îmbrăcați în apă, înotând spre noi. Gestul îl imitaseră consătenii mei, înotând și ei îmbrăcați către malul opus. De fapt, nu înotau, ci mergeau, pentru că Prutul era foarte scăzut. Câanta muzica și pe un mal, și pe altul. La mijlocul râului care ne despărțise amar de vreme, se încinse o horă. Lacrimi de bucurie se amestecaseră cu apele Prutului. Așa ceva cred că nu s-a mai întâmplat pe fața pământului.

Îmi amintesc și de o întâmplare cu totul nostimă, dar plină de duioșie, legată de același eveniment istoric. La **Pod**, în satul meu, venise și un medic din Chișinău cu băiețelul său care să fi avut vreo patru anișori, căruia tatăl său îi promisese încă la Chișinău că va

vedea români. Cei de pe malul drept erau uzi leocă. Oamenii din Pererita mea aduseseră în fugă haine uscate pentru oaspeții doriți. Se vorbea într-o limbă comună – în română. După două-trei păhăruțe de țuică începuseră să cânte – intonau aceleași cântece, comune. La vârsta când încă nu era atins de minciunile noastre lingvistice, băiețelul medicului întrebase cu o naivitate cuceritoare pe tatăl său: „Tată, mi-ai promis să-mi arăți români. Care-s ei?...”

Din cauza aceleiași dragoste pentru Limba și pentru istoria neamului fuseseră aruncați în temnița bolșevică transnistreană Ilie Ilașcu, Andrei Ivanțoc, Tudor Popa, Alexandru Leșco. Se știe că la baza bătăliei pentru eliberarea națională a stat și vrerea noastră pentru descătușarea Limbii și a scrisului latin. Ce vor fi însemnat oare istoricele cuvinte rostite în cușca de fier ale lui Ilie Ilașcu „**Vă iubesc, popor român!**”, dacă nu aceeași dorință de a-și vedea libere Limba Română, scrisul latin și istoria neamului?!

Toate aceste victime și suferințe se uniseră într-un singur șuvoi spiritual, care începu să rupă zăgazul antinațional.

Pe la sfârșitul anilor 1980, apare în ilegalitate la Riga primul nostru ziar cu caractere latine, *Glusul*, fondat de Ion Druță, redactor-șef Leonida Lari. Săptămânalul *Literatura și arta* (redactor-șef Nicolae Dabija) publică primele texte cu litere latine. Poți oare să uiți așa ceva?!

E un noroc că în elucidarea problemelor de limbă și istorie, alături de scriitori, s-au aflat și se află mereu cei mai distinși istorici. Un noroc avusese Parlamentul Moldovei și cel unional de personalități scriitoricești ca Mihai Cimpoi, Vladimir Beșleagă, Ion Druță, Nicolae Dabija, Ion Hadârcă, Lidia Istrati, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi, Valeriu Matei, Mihai Poiată-Ștefan, Andrei Strâmbeanu, Constantin Tănase, Andrei Vartic, Ion Vatamanu, la fel – de preoții Petru Buburuz și Ioan Ciuntu, de medicii Eugen Popușoi, Pavel Gusac, ambii stinși din viață, Gheorghe Ghidirim, Timotei Moșneaga, Ion Prisăcaru, Victor Uncuță, Anton Spănu, Ion Reniță, Valeriu Javerdan – în total peste 20 de medici.

Paznici de nădejde la curățenia Limbii noastre sunt scriitorii Valentin Mândăcanu, Ion Ciocanu, Ion Melniciuc, Valentin Guțu. Neuitat este regretatul Boris Cotlear. Un remarcabil lingvist, dar și strălucit publicist este Vlad Pohilă, care s-a ascuns în adâncul unei modestii rar întâlnite la noi. S-a pierdut în politică un subtil îngrijitor al Limbii Române, Dinu Mihail.

Un rol important în apropierea Limbii noastre de oficializarea ei ca limbă de stat l-a jucat Comisia interparlamentară a Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM pentru studierea istoriei și dezvoltării limbii moldovenești, avându-l ca președinte pe Alexandru Mocanu, președintele Prezidiului Sovietului Suprem al RSSM, iar ca locțiitor pe Haralambie Corbu, academician, secretar al Secției de Științe Sociale a AȘM. Membri – Andrei Lupan, Silviu Berejan, Ion Borșevici, Anatol Eremia, Anatol Ciobanu, Mihai Ciobanu, Nicolae Dabija și, cu îngăduința dumneavoastră, Grigore Vieru.

În momentele de răscruce a dat dovadă de mult curaj și demnitate Academia noastră. Cităm Declarația ei: **„Declarația Adunării Generale Anuale a Academiei de Științe a Moldovei”**. Cităm: **„Adunarea Generală Anuală (din 28.02.96 – n.n.) a Academiei de Științe a Moldovei confirmă opinia științifică argumentată a specialiștilor filologi din republică și de peste hotare (aprobată prin Hotărârea Prezidiului AȘM din 9.09.94), potrivit căreia denumirea corectă a limbii de stat (oficiale) a Republicii Moldova este *Limba Română*.”** Sărut mâna tuturor academicienilor și specialiștilor filologi care au semnat o asemenea declarație. Ea îmi adâncise mândria că fac parte și eu din neamul care vorbește și scrie românește.

Greul cel mare căzuse însă pe umerii Institutului de Lingvistică, al cărui director era unul dintre cei mai de seamă savanți lingviști, Silviu Berejan, care a împlinit recent 80 de ani. Primiți, vă rog, floarea inimii tuturor intelectualilor noștri, maestre. Alăturăm aceste cuvinte pe care le meritați din plin mesajului venit din partea doctorului și profesorului universitar Dan Mănuță, direc-

tor al Institutului de Filologie „Al. Philippide” din Iași: **„Model de demnitate națională, care de-a lungul întregii vieți și-a urmărit mereu obiectivul științific în ciuda numeroaselor obstacole materiale și politice, încadrând cercetările sale în contextul socio-cultural al țării sale frământate...”, Silviu Berejan, avându-i alături pe colegii de Institut Ion Ețcu, Alexandru Dârul, Vasile Pavel, Anatol Eremia, Nicolae Raievski, Maria Cosniceanu ș.a., pe academicienii-filologi Nicolae Corlăteanu, Mihai Cimpoi, Haralambie Corbu, Anatol Ciobanu, Nicolae Bilețchi, pe titularii AȘM reprezentând alte domenii, între care Andrei Andrieș, președintele AȘM, Vasile Anestiade, Dumitru Ghițiu, Gheorghe Ghidirim, Mihai Lupașcu, Vsevolod Moscalenco, Sergiu Rădăuțanu, Ilie Untilă, Gheorghe Șișcanu, a reușit să dea expresie argumentată unui concept științific ce înnobilează imaginea Academiei noastre.”** „*Post-factum*, va concluziona academicianul, **parlamentul a găsit de cuviință să solicite și părerea Academiei în această privință. Drept răspuns, a urmat declarația Institutului de Lingvistică, apoi cea a Prezidiului AȘM, prin care s-a pus punctul pe „i”.** **Sub aspect legal, lucrurile au rămas în continuare neschimbate, deși, în fapt, întoarcerea înapoi a devenit imposibilă.”**

Un rol important în rezolvarea unor probleme naționale avusese în parlament domnul profesor doctor Ion Borșevici, șeful Cancelariei prezidențiale, deși, cu modestie, dânsul declara că, pur și simplu, este acolo un om de porăială. Dincolo de greșelile forului parlamentar, fără îndoială că avusesem atunci cel mai serios și cel mai inteligent parlament, al cărui președinte era Alexandru Moșanu, iar vicepreședinte Ion Hadârcă. Dar și cel mai operativ și luminat guvern, avându-l ca premier pe Mircea Druc, ca ministru al Învățământului pe Nicolae Mățaș, ca ministru al Culturii și Cultelor pe Ion Ungureanu, ca ministru al Apărării pe Ion Costaș. Totodată, aduc adânci mulțumiri Academiei Române, în special ex-președintelui Academiei, Eugen Simion, care împreună cu savanții lingviști de dincolo de Prut ne-au dat

o mână de ajutor în limpezirea unor dificile și controversate probleme legate de numele autentic al limbii noastre. Din păcate, partizanii „limbii moldovenești” nu au mai fost și nu sunt limpeziți... Poate că vor fi... Dar numai atunci când li se va porunci oficial.

S-au aplecat mereu și se apleacă asupra literaturii basarabene lingviștii din București, Iași, Cluj, la fel scriitorii Adrian Păunescu și Victor Crăciun din București, Theodor Codreanu din Huși, Adrian Dinu Rachieru din Timișoara, Viorel Dinescu din Galați, Tudor Nedelcea din Craiova. Aceleași mulțumiri trebuie să le aducem și savanților ruși, a căror opinie privind numele corect al limbii noastre era greu de respins și sub aspect științific, și în plan politic. Ne face plăcere să cităm numele și afirmațiile câtorva dintre ei, afirmații cu totul în dezacord cu poziția unor falși lingviști și istorici de la noi: **„Numai pentru faptul că I.V. Stalin amintește de „limba moldovenească”, a apărut problema limbii moldovenești de sine stătătoare, deși majoritatea lingviștilor consideraseră până acum că românii și moldovenii vorbesc aceeași limbă.”** Aceste afirmații le făcea reputatul lingvist rus Ruben Budagov (1910-2001) încă în 1957. Răspicate, clare, întemeiate pe studiul științific sunt și afirmațiile unuia dintre cei mai autoritari lingviști din Federația Rusă, Rajmund Piotrowski (n. 1922): **„...Ocotirea și susținerea limbii române în Basarabia presupune aplicarea, utilizarea ei intensă în toate domeniile de activitate, dar mai întâi la nivel statal și administrativ.”** Iată și opinia unui alt celebru savant din Rusia, Serghei Kapița, născut în 1930: **„...Academicianul Piotrowski, un mare romanist și un foarte bun prieten al familiei noastre, a tot vorbit despre situația lingvistică din Basarabia, inclusiv despre felul acesta al multor intelectuali, iscat din rațiuni de circumspecție politică, desigur, de a ocoli numele ei cel adevărat. Dar ea este limba română și n-ai ce-i face. (...) Eu, fiind departe de locurile de baștină ale străbunicilor mei, țin la această limbă tocmai din acest sentiment de demnitate care include pentru un intelectual și datorită de a cunoaște și de a vorbi lim-**

ba mamei care i-a dat viață și i-a crescut.” Profunda noastră recunoștință acestor mari savanți ruși de viță nobilă.

Nu am confundat niciodată politica imperială țaristă și sovietică cu marea cultură rusă: cu Tolstoi, Dostoievski, Gogol, Pușkin, Lermontov, Ceaikovski, Esenin, Pasternak, Ahmatova, Țvetaeva, Bulgakov, Soljenițin..., cu nobilimea rusă în general...

Am citit de curând o zguduitoare carte documentară intitulată *Cât costă un om*, apărută sub îngrijirea lui Valeriu Pasat, doctor în științe istorice, academician, în care o rusoaică basarabeană de viță nobilă, Eufrosinia Kersnovskaia, își povestește viața tragică trăită în GULAG, fiind urmărită și umilită și după ieșirea din infern, dar continuând să-și trăiască restul vieții cu aceeași demnitate umană. Mărturisesc că, după lectura unor lucrări semnate de Soljenițin, nimic mai tulburător nu am citit despre crimele din GULAG. Iată că au avut de suferit și rușii în cea mai „fericită” țară din perioada stalinistă, țară care era împânzită de închisori, de GULAG-uri, de spitale de psihiatrie unde erau aruncați oameni nevinovați și oameni sănătoși. Suferințelor noastre însă li se adaugă cele ale Limbii, ale istoriei neamului și ale credinței strămoșești – comori falsificate ori șterse în general de pe fața pământului.

Cu totul neașteptat este și faptul că jalnicii „patrioți” și argați ai inventatei limbi moldovenești au cenzurat și falsificat nu numai pe cronicarii, pe clasicii literaturii române, pe marii lingviști și istorici, dar și pe „dumnezeul” religiei comuniste, Karl Marx. Or, iată ce zice creatorul ideologiei comuniste, care, teoretic, pare creștinească, dar, aplicată în viața de toate zilele, a devenit contrariul ei și și-a dat duhul odată cu imperiul sovietic: **„Limba română, zice Marx, e un fel de italiană orientală. Băștinașii din Moldo-Valahia se numesc ei înșiși români; vecinii lor îi denumesc vlahi sau valahi.”**

„Există oare o limbă moldovenească?!”, se întreba mirat reputatul romanist din Germania Klaus Heitmann, lucru pentru care a fost batjocorit pe vremuri de presa totalitară din RSSM, ca și regretatul Michael Bruchis din Israel, care ne cunoștea profund

istoria și-o apăra. Slujitorii falsului glotonim *limba moldovenească* ne pot replica: **„Să vedem ce zice poporul.”** După ce i s-a băgat în cap, amar de vreme, ideea că vorbim o altă limbă decât cea română, e clar ce poate zice poporul, mai exact o parte a poporului. Savanții ihtiologi ruși au făcut un experiment interesant. Cităm dintr-o publicație rezultatele experimentului: **„...studiind, vreme de câțiva ani, comportamentul crapilor din bazinele crescătorilor și făcând diverse experiențe de laborator, ei au remarcat că peștii – în principal crapii – crescute în captivitate (subl. n.) sunt mult mai ușor de prins decât cei crescuți în libertate. Spre deosebire de aceștia din urmă, crapii de crescătorie înoată mai aproape de suprafață, se deplasează în cârduri, se împotrivesc curenților de apă și constituie astfel o pradă ușoară chiar și pentru pescarii mai puțin experimentați.”**

Crescuți în *nelibertate*, o bună parte a oamenilor noștri, mai ales cei vârstnici, plutesc în cârduri la suprafața Limbii Române și a istoriei neamului, prinzând grabnic și orbește momeala.

Suntem învinuiți de către aceiași „patrioți” ai „limbii moldovenești” că, pentru opinia noastră, opusă fanteziei lor, primim de la străini, în special, de peste Prut, premii și granturi. Să fi primit oare niște granturi și Marx, Budagov, Piotrowski, Kapița, Mateevici, Coșeriu, Druță pentru aceleași convingeri științifice?! Să primească oare granturi și Nicolae Corlăteanu acolo, în ceruri, pentru istoricul său Testament, despre care vom vorbi mai jos?!

Un proaspăt „erou” al zilelor noastre afirma nu demult că sunt „penibile” pomelnicele mele. Adevărul e că pomelnicele mele sunt istorie. Îi promit respectivului „erou” că-l voi introduce și pe el într-un pomelnic special – în unul de lepădături.

Sunt cu totul caraghioși unii inchizitori care aduc mucegăite acuzații lingviștilor, scriitorilor noștri: „Parcă mai ieri îi ziceați *limba moldovenească*, iar azi ați rebotezat-o *limba română*. Când ați fost sinceri: ieri sau azi?!” Îi întrebăm și noi: „De ce și-a intitulat Mateevici *Limba noastră* celebrul său poem,

iar nu *Limba română*? Credeți că dacă-i spune direct pe nume, putea oare să vadă lumina tiparului, să fie inclus în manuale și, mai ales, să devină Imn de Stat?! Domnilor inchizitori, dacă nu sunteți sinceri față de voi, atunci jucați rolul sincerității măcar față de Mateevici!

Chiar patriarhul științei lingvistice din Republica Moldova, Nicolae Corlăteanu, om de bun-simț, fusese nevoit pe vremuri să aibă opțiuni „moldovenești” în privința limbii noastre. Nu cu mult înainte de moarte acel bun-simț i-a dictat un cutremurător Testament, lăsat posterității, pe care-l cităm aproape integral: „...Am recunoscut, în anii din urmă, că eu, fiind constrâns de regimul sovietic, am vorbit și am scris despre „limba moldovenească”, deși aveam în inimă (o ști-au mulți dintre voi!), și Țara, și limba, și istoria întregului nostru neam românesc. Eram, dragii mei, „supt vremi”, sub crunte vremi, eram – mai ales filologii – copii nedoriți ai unei realități istorice vitrege și nu aveam voie să rostim răspicat întregul adevăr.

Le doresc învățăceilor mei, cărora m-am străduit să le mențin trează conștiința de neam și care muncesc acum în așezămintele științifice, de învățământ, de cultură, în justiție și în instituțiile statului, să contribuie permanent la extinderea și consolidarea adevărului că limba noastră literară, limba exemplară pe care o folosim și o vor folosi generațiile viitoare, limba lucrărilor literare și științifice, limba din documentele administrative etc., etc. este, precum susține și Academia de Științe a Republicii Moldova, una singură, și se numește **Limba Română**, aceeași pentru toți românii (moldoveni, munteni, ardeleni, bucovineni, transnistreni, cei din Banatul Sârbesc, din Ungaria, Bulgaria, Ucraina, Rusia, SUA etc., etc.).

Sunt la o vârstă înaintată și mulțumesc Celui de Sus că mă are în pază și că mă pot bucura de lumina Lui. Sunt recunoscător destinului că am ajuns a fi contemporan ideii de integrare europeană a Republicii Moldova, țară ai cărei reprezentanți oficiali *beneficiară* (subl. n.), în cadrul lucrărilor Consiliului Europei, ale altor foruri internaționale, de

traduceri nu în pretinsa (art. 13 al Constituției) limbă „moldovenească”, ci în limba **literară română**, limba aptă să exprime în chip civilizată această opțiune strategică, creând premise optime de comunicare dintre diferite națiuni și culturi”.

Creдем în sinceritatea desculpării regretatului nostru savant și mai creдем că mâine-poimâine Limba Română va fi repusă oficial în drepturile ei. Înfocații apărători de azi ai „limbii moldovenești” nu vor putea scrie un asemenea Testament, iar dacă-l vor și scrie, nimeni nu va crede în el, pentru că numai rău au făcut nefericitului nostru pămant în niște vremuri totuși nesiberiene...

Am citit, nu demult, în ziarul bucureștean *7 plus*, din 28 iulie a.c., o informație despre un caz real, cu totul neobișnuit, din Canada, în urma unei neînțelegeri cu regina, un roi de albine a evadat din stup, luându-și zborul într-o direcție necunoscută.

Prisăcarul a anunțat poliția despre dispariția roiului, iar slujitorii ordinii publice au purces în căutarea fugarelor aurii. Fericiți oamenii care trăiesc într-o țara în care poliția caută nu criminali, ci un roi de albine! Mă întreb cine și cum va întoarce înapoi roiul de moldoveni împrăștiati prin Canada, Italia, Franța, Spania, Grecia, Portugalia, America?! Am vizitat în ultimii ani majoritatea acestor țări. Am stat de vorbă cu moldovenii de acolo, mulți câștigând bine, este adevărat, dar muncind pe rupe, despărțiți de familie, de copii, de baștină. Mulți dintre ei, mai ales cei tineri, nu mai vor să revină acasă. Iată că azi nu mai suntem deportați în Siberii de gheață – suntem aruncați în țări bogate, de unde mulți nu se vor mai întoarce acasă.

Mă puteți întreba ce legătură are Limba Română cu moldovenii pierduți în furnicarul global. Are, și încă una foarte strânsă!

Dacă vom fi nevoiți să părăsim pământul natal cu același ritm, peste vreo 50 de ani s-ar putea să nu se mai vorbească românește pe la noi. Or, tocmai Limba și Religia au ținut vie ființa noastră națională de-a lungul veacurilor. Gândindu-mă la asta, am uneori clipe de prăbușire sufletească. Mă ridic însă. Altfel, n-aș mai putea scrie. Știu că Limba Română

la noi nu este altceva decât o candelă plăpândă. Dar marele Shakespeare zicea: „**Nu este destul întunerit în tot universul ca să stingă lumina unei plăpânde candelă.**”

Am spus-o de nenumărate ori: sârma ghimpată din fundul grădinii noastre mi-a zgâriat și îmi zgârie inima. O suport, însă, cu îngăduință știind că, aidoma Zidului Berlinului, va cădea și ea atunci când vor dori organismele internaționale, marile puteri și, bineînțeles, atunci când va vroi poporul să o dărâme. Oare nu este destul de clar că, în parametrii acestor împrejurări, nu mă ating de statalitatea Republicii Moldova?! Zidul, însă, dintre noi și Limba Română trebuie să cadă azi. Nu am nicio îndoială că va cădea în curând. Lacrimi așteaptă la rând, așteaptă la coadă, să strălucească de bucurie în ochii noștri în acea măreață zi, când vom fi și noi în rând cu lumea, cu alte cuvinte, în Europa. Nu poți intra în Europa cu minciuna și granița în spate.

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Grigore VIERU

LEGĂMÂNT

Lui Mihai Eminescu

Știu: cândva la miez de noapte
Ori la răsărit de soare
Stinge-mi-s-or ochii mie
Tot deasupra cărții Sale.

Am s-ajung atunce, poate,
La mijlocul ei aproape.
Ci să nu închideți cartea
Ca pe recile-mi pleoape.

S-o lăsați așa, deschisă,
Ca băiatul meu ori fata
Să citească mai departe
Ce n-a reușit nici tata.

Iar de n-au s-auză dâșșii
Al străvechii slove bucium,
Așezați-mi-o ca pernă
Cu toți codrii ei în zbcium.

FĂPTURA MAMEI

Ușoară, maică, ușoară,
C-ai putea să mergi călcând
Pe semințele ce zboară
Între ceruri și pământ.

În priviri c-un fel de teamă,
Fericită totuși ești –
Iarba știe cum te cheamă,
Steaua știe ce gândești.

TU

Venii târziu acasă,
Să văd ce-i zice tu,
Luai puțin din masă,
Să văd ce-i zice tu.
Mi-a răs pe drum o fată,
Să văd ce-i zice tu,
Ne-am despărțit odată,
Să văd ce-i zice tu.
Mă las la fund de mare,
Să văd ce-i zice tu,
Și ies cu pietre rare,
Să văd ce-i zice tu.
Sunt palid ca lămâiul,
Să văd ce-i zice tu,
Să mor aș vrea întâiul,
Să văd ce-i zice tu.

PUIȘORII

– Pui golași, cum stați în cuiburi
Fără plăpumioare?!
– Ne-nvelim cu ale mamei
Calde aripioare!

– Dar când mama nu-i acasă
Și ploița cerne?
– Ne-nvelim atunci cu frunza
Ramurii materne.

– Dacă n-o să vină mama
Și-o să cadă frunza?
– Cum nu o să vină mama?
Cum să cadă frunza?!

A FOST LANSATĂ *TAINA* CARE L-A APĂRAT PE GRIGORE VIERU

La 14 februarie 2009, în Sala cu Orgă, a fost lansată ultima carte a regretatului poet Grigore Vieru, *Taina care mă apără*. Opera poetică. Cartea lansată la Iași pe 8 decembrie, anul trecut, pe când poetul mai era în viață, a ajuns în librăriile din R. Moldova mai demult, însă lansarea ei a fost amânată pentru ziua de naștere a scriitorului.

Potrivit unui comunicat al Societății de Distribuție a Cărții *Pro Noi*, cartea cuprinde cele mai frumoase poezii scrise de Grigore Vieru de-a lungul anilor, o selecție de aforisme „Mișcarea în infinit”, dar și o serie de articole de critică literară care îl au în prim-plan pe marele poet și sunt semnate de nume de valoare din întreg spațiul românesc. Volumul are 750 de pagini și conține un itinerar biografic și bibliografic de poetul Daniel Corbu, o prefață de Mihai Cimpoi și o postfață de Theodor Codreanu, se spune în comunicat.

În prefață, Gr. Vieru mărturisește că s-a ales cu această carte în urma miilor de nopți nedormite și se adresează cititorilor săi cu unele rugăminți. „Am ajuns să mă uit la somn ca la un străin. În urma zborului, dar și a unei munci de ocaș, m-am ales cu acest volum pe care îl consider cartea vieții mele. Cine știe, poate că din întreaga mea trudă se va alege un poem sau un cântec. Dar nu a rămas oare în literatura română Mateevici cu un singur poem? Dacă voi avea acest noroc, îi rog pe cei care vor să dea de urmele acestui poem, să-l caute în cartea de față. Rog, de asemenea, ca orice viitoare selecție a versurilor mele, în caz

că voi avea și acest mai mare noroc, să se realizeze în baza acestei ediții”, scria poetul Grigore Vieru.

Volumul *Taina care mă apără* a apărut în colecția „Ediții critice” a Editurii „Prințesca Edit”. La lansarea de la Iași, președintele Uniunii Scriitorilor din Moldova, acad. Mihai Cimpoi, menționa: „Volumul pe care îl lansăm la Iași nu este unul simplu. Nu este nici o simplă antologie, nici un volum de sinteză, ci

este o adevărată ediție critică, academică, care-l vizează pe Grigore Vieru.”

Lucrarea a fost desemnată în 2008 „Cartea Anului” la Salonul Internațional de carte de la Chișinău și a fost premiată la Salonul Internațional de carte românească de la Iași. Volumul se găsește în rețeaua de librării *Pro Noi*, împreună cu alte cărți ale poetului: *Steaua de vineri*, *Ghicitoare fără sfârșit*, *Soare, soare, domn frumos*, *La școala iepurașilor*, *Întregul cer*, apărute la Editura „Prut Internațional”, dar și *Acum și în veac*, *Albinuța*, tipărite la Editura „Litera”.

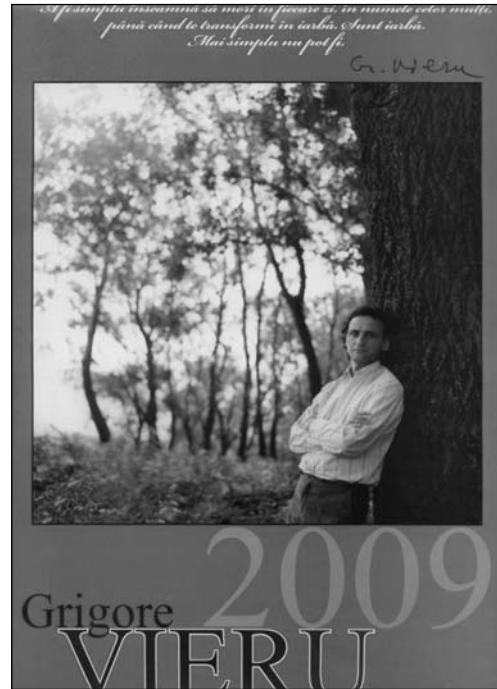
Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” dispune de mai multe exemplare ale *Tainei...* lui Grigore Vieru. Acestea se află atât la Sediul Central, cât și la toate filialele. Având în vedere valoarea aparte a volumului – grație efortului deosebit al editorilor și poligrafistilor, dar și în virtutea tragicului eveniment ce a făcut ca *Taina care mă apără* să fie și ultima carte editată în timpul vieții autorului – volumul se păstrează în fonduri sau secții speciale. Oricum, ea este accesibilă cititorilor, tuturor celor care iubesc poezia, inclusiv creația lui Grigore Vieru.

PRIMUL CALENDAR GRIGORE VIERU

Două zile și două nopți. Atât a lucrat artistul fotograf Mihai Potârniche la realizarea concepției și fotografiilor pentru calendarul *Grigore Vieru*. Publicația cuprinde 40, cele mai reprezentative fotografii, pe care maestrul Mihai Potârniche le-a surprins mai bine de trei decenii. Paginile calendarului prezintă și cele mai emoționante fotografii din anii '89, '90, '91, în care Grigore Vieru figurează ca participant la evenimentele istorice ce au marcat profund viața R. Moldova. Această primă apariție postumă a unei lucrări dedicate poetului include cronologia zilelor „ilustrate” cu poezii inspirate din creația poetului. „Nu este doar un simplu calendar, ci un fragment de literatură, un fragment de memorie”, a spus Arcadie Suceveanu, vicepreședintele Uniunii Scriitorilor, în cadrul unei prime lansări a calendarului.

„Gr. Vieru, prin moartea sa, ne-a unit, ne-a apropiat și mai mult. Grigore Vieru nu va dispărea, cum nu poate să dispară Eminescu, Blaga, Caragiale și mulți alți scriitori fantastic de frumoși ai neamului nostru”, spunea poetul Ianoș Țurcanu la aceeași manifestare, în ziua de 13 februarie.

Toți cei care l-au iubit și l-au apreciat pe Grigore Vieru au venit în ajunul zilei de naștere a marelui poet să-i cinstească numele. Cei prezenți la eveniment și-au exprimat admirația față de creația poetică a maestrului. Colegii din generația regretatului scriitor, răsfoind paginile calendarului, își aminteau cu drag de momentele frumoase, trăite în societatea poetului. Notorietatea lui Gr. Vieru, cel care este o mărturie a datoriei față de verb, nu i-a știrbit din modestia care l-a caracterizat ca om. „L-am văzut pe Gr. Vieru în mii de împrejurări, dar niciodată nu l-am văzut îngâmfat. L-am văzut întotdeauna bun, blajin, dornic de a apropia oamenii. L-am văzut necăjit,

atunci când i-a murit mama”, își amintea scriitorul Spiridon Vangheli.

Această apariție inedită, prin care se propagă imaginea și activitatea poetului, are ca punct culminant paginile ce cuprind memorii: Gr. Vieru și Mama, Gr. Vieru și Eminescu, Gr. Vieru și contemporaneitatea etc. „Calendarul în sine vrea să ne spună că acest an ar trebui proclamat Anul Grigore Vieru”, a opinat Mihai Potârniche.

Un alt gest de recunoștință față de Grigore Vieru este punerea în circulație a timbrului poștal cu portretul lui Gr. Vieru și imagini cu cartea regretatului poet. Editarea *Calendarului* a fost sprijinită de PLDM. Acesta va fi distribuit gratis în toate instituțiile de învățământ din R. Moldova.

N. S.

UN PATRIARH AL ISTORIEI LITERELOR, CONSTANTIN CIOPRAGA

Personalitate de structură clasică, în planul literaturii, Constantin Ciopraga s-a consacrat o vreme unor studii monografice: *Calistrat Hogaș* (1960), *G. Topârceanu* (1966), *Mihail Sadoveanu* (1966), lăsând a se înțelege că de așa ceva aveam nevoie urgentă, cum s-a și confirmat mai apoi. Cu alte cuvinte, Profesorul a întrevăzut bine și puțin mai repede decât restul lumii în acest domeniu al culturii românești. De altfel, cine l-a cunoscut aievea, nu doar prin operă, s-a putut convinge mai lesne de această virtute. Deși om de bibliotecă și de catedră, totdeauna a răspuns la apelul actelor de cultură, în Cetate, sau le-a inițiat, oficiind sobru, impecabil, solemn ca într-un sanctuar. La apariția în 1973 a monografiei *Hortensia Papadat-Bengescu*, se părea că acesta e cadrul predilect al istoricului literar, gospodărit cu o liniște „netulburată”. Prin aceste monografii rezistente și prin *Literatura română între 1900 și 1918* (1970), Constantin Ciopraga pune o piatră de temelie la prestigiul criticii istoriografice, departe de „montajul” lansonian, suspectat de factologie, și mai aproape de biografismul sainte-beuvian. A contribuit, astfel, și la consolidarea demnității documentului, aplecându-se asupra cercetării cu infinită răbdare, seriozitate profesională și de multe ori cu o scriitură dezinvoltă, datorată severelor și energicelor discerneri, care asigură atracția și interesul pentru epoci literare și valorile lor. Metodele sunt biografice, istorice, sociologice

(12.V.1916 – 2.II.2009)

și axiologice pentru a ajunge la semnificațiile de adâncime. În tot ce a scris istoricul literar a pus competență, acribie și seriozitate – efort anevoios, foarte necesar pentru o cultură a cărei soliditate se verifică prin modul în care este valorizat tezaurul ei în lumina actualității.

Portrete și reflecții literare (1967) deschid o altă dimensiune a scrisului său, reflexiv-eseistic, bine cumpănit, între rigoare și largă deschidere, a

comentariului deopotrivă relaxat și erudit, elastic și problematic. Sinteza istorie literară-critică-ideologie, cartea emblematică a lui Constantin Ciopraga, este *Personalitatea literaturii române* (1973, ediție adăugită 1996). Despre personalitatea unei culturi în raport cu altele nu putea să scrie cu temei decât, evident, o personalitate de anvergură, un istoric literar de altitudine, un cunoscător de adâncime al evoluției culturii și literaturii noastre, dublat de un spirit de rară capacitate asociativă și disociativă, cu o putere expresivă impunătoare. Pasionat al artei și al ideilor, Constantin Ciopraga a avut privilegiul restaurator de a redimensiona aspecte și profiluri literare, de a discerne constantele definitorii ale literaturii române permanent raportată la literatura europeană. Disponibilitățile sale reflexive s-au făcut resimțite în progresie geometrică. Moralism modern față de ideea de relativitate și cu problemele arzătoare ale prezentului, adoptă regimul meditației care ține de propria-i structură. Istoricul literar a ajuns la concluzia fertilă că

„experiența fundamentală” aparține unui *excitator mentis* în stare de mari aventuri spirituale. Miracolul cuvintelor este obsesia cărții *Între Ulysse și Don Quijote* (1978). Sobrietatea, pasiunea investigatoare, expresivitatea, facultăți ale criticii lui Constantin Ciopraga, se regăsesc și în volumul *Propilee*, subintitulat *Cărți și destine*. „Sintezele” și „ansamblurile” Magistrului ne-au convins demult că această realitate nu-i exclusă. E adevărat că „propileele” de acum sunt „trepte”, dar și imagini ale metamorfozelor care au loc în „istovitorul târâm al creației”. Poate nici nu-i absolută nevoie să se ajungă la capăt, de vreme ce drumul conține mai mult: și dificultățile, și frumusețea, și măreția. În „galeria de portrete” vom găsi o specifică aplecare portretistică, abnegație inițiatică, dar mai cu seamă proiecția acelei obsedante *forma mentis*. Dimitrie Cantemir, Heliade, Iorga, G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu, Arghezi, E. Lovinescu, Tudor Vianu, G. Călinescu etc. sunt „modèle” propuse și adoptate pentru instituirea unei continuități culturale. Spiritualității românești nu i-au lipsit, deci, aspirația spre sinteză, deschiderea largă spre universal, nostalgia arhetipurilor, tentația arhitecturii colosale, temperamentul neliniștit-vizionar, vocația luptei, mobilizarea resurselor fanteziei, viziunea totalizantă, armonia și limpezimea clasică etc. Într-un cuvânt: monumentalul – cuvântul cel mai ademenitor pentru Constantin Ciopraga, măcar că astfel se dă pe față o preferată plasare în zone de norocoase explozii ale spiritului românesc ori, pur și simplu, într-o nobilă nostalgie. E drept că acest „renascentism” ascunde, de fapt, un umanism fără frontiere: de la „neoumanismul” lui Tudor Vianu la „conștiința universală” a lui Romain Rolland, de la „spectacolul omenescului sfâșiat” al lui Bacovia la „solitarismul” lui Jean Giono, de la „tristețile” lui Camus la „comentatorul condiției umane”, Marin Preda. Armonia și completitudinea sunt, în credința sa, reperatele care trebuie

să ne călăuzească oricând. Dar nu surprinde nici pactizarea cu mobilitatea lui Șerban Cioculescu, cu insurgența acestuia de prin deceniul al treilea al secolului trecut, cu un „fond polemic”, „fără de care criticul riscă să eșueze în platitudine”.

Între „cariatide” și „figuri votive”, ca să-i preiau metaforele, se situează *Poezia lui Eminescu. Arhetipuri și metafore fundamentale*, Mihail Sadoveanu. *Fascinația tiparelor originale, Amfiteatru cu poeți, Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*. Constantin Ciopraga s-a dovedit mereu un spirit deopotrivă metodic și artist, ademenit de valori în general și românești în special, din toate timpurile, care adevăresc personalitatea literaturii române, a culturii, și, odată cu aceasta, certifică personalitatea însăși a reputatului cărturar.

Constantin TRANDAFIR

Născut la Pașcani, a rămas toată viața legat de Iași. Licențiat în filologie al Universității „Al. I. Cuza”, în 1942, în același an este luat prizonier de sovietici, întorcându-se la Iași abia în 1946. A predat studenților de la universitatea ieșeană viața întreagă, un timp (1959–1962) lucrând profesor asociat de limbă, literatură și civilizație română la Paris: la Universitatea Sorbona și la École Nationale des langues orientales vivantes. Profesor universitar, Doctor Honoris Causa, membru de onoare al Academiei Române.

Numeroase monografii și studii l-au impus ca pe un istoric și critic de seamă al literelor române, cu deosebire din perioada contemporană. După 1990, a analizat și opera literaților basarabeni.

A avut mulți discipoli, inclusiv doctoranzi din Basarabia. S-a manifestat ca traducător: monografia despre Ion Creangă a francezului Jean Boutière, eseuri și proză italiană, povestiri de Gogol. Romanul său *Nisipul* este o proză despre război; în 2001 tipărește volumul de memorialistică „Caielele privitorului tăcut”.

VICTOR CIUTAC: „AȘ VREA SĂ AM ȘI EU UN NUME, O ADRESĂ...”

Imagini pline de dragoste, de viață, de amintiri, de gânduri bune, de legături minunate vorbind despre împliniri, despre fericire, și sub aceste imagini sesizezi cele mai frumoase sentimente pe care le poate simți omul. Sobru în emoții, dur în expresivitate, veșnic grăbit și în continuă acțiune, cu griji, că ceva rămâne neîmplinit... „*Aducea imensă căldură pe scenă, ne-a ajutat să ne cultivăm în anii derutanți, ne învăța mereu să fim mai generoși. Am simțit un gol imens: rămânem tot mai singuri*”.

Sunt cuvinte de regret la moartea lui Victor Ciutac. Cunoscutul actor de teatru și cinema, a încetat din viață la 18 ianuarie 2009, într-un spital din Iași, el suferind de leucemie.

S-a născut la 12 ianuarie 1938, în satul Șirăuți, lângă Lipcani, unde își începe educația școlară ce îl va duce spre Teatrul dramatic din Bălți. Va urma studenția, la Conservatorul din Chișinău – Facultatea de teatru și film, clasa maestrului Valeriu Cupcea, avându-i colegi pe Veniamin Apostol, Margareta Ureche, Dina Cocea, Vitalie Rusu, Mihai Curagău... A jucat inițial pe scena Teatrului „Vasile Alecsandri” din Bălți, iar din 1964 – pe scena Teatrului dramatic „A.S. Pușkin” din Chișinău. Seriozitatea, aplecarea spre arta dramatică, munca neobosită și mai ales talentul îi va conferi o carieră de maestru al scenei și al ecranului, realizând mari și minunate roluri care-l vor propulsa spre direcția Teatrului studio „Mihai Eminescu”, după reorganizarea căruia devine aici director artistic (din 1994

(12.I.1938 – 18.I.2009)

Teatrul Național „Mihai Eminescu”). În anii ’70-’80 este unul din cei mai populari actori de film din Moldova. Nume de primă mărime al teatrului basarabean, chipul căruia se confundă cu cel al unui personaj emblematic din dramaturgia lui D. Matcovschi *Tata*, Victor Ciutac a realizat o galerie de roluri remarcabile și în domeniul cinematografiei naționale, colaborând cu regizori de marcă: Emil Loteanu, Vlad Ioviță. Bogata sa filmografie

conține pelicule antologice precum *Poienile roșii* (1966), *Lăutarii* (1971), *Ultimul haiduc* (1972), *Dimitrie Cantemir* (1973), *Bărbații încărunțesc de tineri*, *Calul, pușca și nevasta*, *Dansul efemer al dragostei*, *Povestea lui Făt-Frumos* etc. Printre spectacolele în care actorul a avut roluri, se numără *Tata*, *Abecedarul*, *Pomul vieții* după piesele lui Dumitru Matcovschi, de asemenea, *Io*, *Ștefan-Voievod*, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, *Asociația femeilor emancipate din Belgrad* ș.a. Laureat al Premiului Național (1980), Artist al Poporului (1991). Valeriu Gagiuc, regizor, a remarcat că „*teatrul a făcut un mare serviciu cinematografiei, pregătind actori, care vin pe platourile de filmare cu tehnica și disciplina scenei. Și dacă ar fi să evidențiez la ora actuală o mână de bărbați ai cinematografiei moldovenești, aș începe cu actorul Victor Ciutac. Când l-am întâlnit prima dată în timpul turnărilor la filmul *Ultimul haiduc*, am înțeles că pot conta pe el. Mai târziu, scenariul filmului *Durata zilei* a fost scris special pentru Victor Ciutac*”.

Fidel viziunii regizorului Veniamin Apostol, care i-a fost și prieten, rămâne credincios și propriei sale viziuni; întotdeauna este expresiv și receptiv la tot ce înțelege prin arta teatrală și cinematografe. În calitate de regizor, V. Ciutac a montat spectacolele *Masa de sărbătoare* de A. Gondiu (1986), *Ifigenia de Aulis* de Euripide (2002). A avut ultimul rol în teatru în spectacolul lui D. Matcovschi *Tata*, dar nu în regia lui Veniamin Apostol, ci a lui proprie (1999). Prima montare a acestui spectacol îi aparține, într-adevăr, lui V. Apostol, rolul central fiind interpretat de V. Ciutac. În cea de-a doua montare, însă, V. Apostol doar joacă în spectacol, nu apare și în calitate de regizor...

„Este actorul care nu știe, nu înțelege să se cruțe când este vorba de artă, de creație”, astfel îl caracteriza Valeriu Cupcea, precizând: *„A pus în evidență specificul caracterului moldovenesc, tendința oamenilor de pe acest meleag de a fi uniți, de a-și cunoaște neamul și istoria lui.”*

Victor Ciutac a părăsit scena Teatrului Național din Chișinău în 2004. După mărturisirile sale, atunci a considerat că, după 45 de ani, trebuie să-și ia adio de la teatru, spectatori și să plece. *„Aș vrea să am și eu un nume, o adresă”,* reconfirmând „deruta” sa prin mesajul final adresat prezenților: *„Să veniți mai des la Chișinău, că sunt și acolo oameni cumsecade, care vă așteaptă...”* În viziunea lui, indiferent că vrem sau nu, drumul este înainte, oricare ar fi credința omului.

Stabilit la Iași împreună cu familia, Victor Ciutac, în ultimii ani de viață, s-a dedicat scrisului. *„Când am văzut eu că am deja o traistă de pagini, am început să mă întreb cine o să le citească”,* se autoironiza artistul. Prima „victimă” a fost prietenul său, regizorul Ion Ciubotaru, de la Teatrul „Luceafărul”, urmat de Ion Ungureanu, ex-ministrul culturii. Astfel, Victor Ciutac este autorul a două volume, ***Exilați în umilință*** și ***Po-***

vestiri de-acasă, care radiografiază zbulciul basarabenilor; destinul unui om și al unui artist în căutarea identității. *„A pus în evidență specificul caracterului moldovenesc, tendința oamenilor de pe acest meleag de a fi uniți, de a-și cunoaște neamul și istoria lui”,* nota V. Apostol cu referire la prima carte a lui V. Ciutac – *Exilați în umilință*. Interesant este că în cel de-al doilea roman, ieșit de sub tipar, dar nelansat pentru publicul larg până la decesul autorului, un întreg capitol e dedicat lui Grigore Vieru, care i-a fost lui V. Ciutac bun prieten, stingându-se din viață, după cum se știe, în aceeași zi de 18 ianuarie... Romanul de proporții *Exilați în umilință*, pentru care i s-a acordat Premiul „A. Mateevici” din partea Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Iași, a apărut în 2006, la Chișinău, și a fost lansat la Iași, la Galeriile de artă „Pod Pogorfiul”, în prezentarea criticului literar Ioan Holban și a scriitorului Valentin Talpalaru. Ulterior, criticul literar Valeria Manta Tăicuțu menționa că acest „roman despre Basarabia, subiect încă dureros pentru mulți români, propune o călătorie prin memoria acestor locuri, determinând cititorii să re-trăiască jumătate de veac de istorie, începând cu acel iunie 1940 și... terminând cu vremuri mai aproape de noi, când românii, au devenit străini la ei acasă”. Referitor la același roman, V. Ciutac mărturisea: *„Am încercat și eu, prin naivitatea și inerția unui tradiționalist, dar dincolo de această poezie uluitoare („Casa mea” de Grigore Vieru); prin singurătatea și tristețea ei, nu sunt capabil să pătrund...”* Impresionat de viața și activitatea lui Victor Ciutac, colegul lui din România, Sergiu Tudose, nota cu tristețe: *„Am realizat ce complexă personalitate se ascundea în actorul Victor Ciutac; măiestria actoricească era însoțită de o profundă analiză a oamenilor; de o ascuțită putere de a sesiza trăsături definitorii care-și păstrau o conduită și o linie personală în dezvoltarea existenței lor literare; aceste întruhipări*

scriitoricești își urmau drumul lor literar, fără hiaturi, fără a se abate de la calea prescristă, devenind reale, depășindu-și limitele specifice unui personaj confecționat și găsindu-și un comportament normal, real, viu. Mi-aș fi dorit să-l fi avut mai aproape de noi [...] pe acest minunat exilat în umilință [...] motiv pentru care îmi pare rău că n-am putut să fim, cum îi plăcea să spună, cu toții grămăjoară și fericiți.”

Victor Ciutac a fost și rămâne un mare actor. Oameni mari, filme mari – destine

dramatice... A rămas în patrimoniul clasic, este prezent în repertoriul de frunte al teatrului și cinematografului noastre, însă numai artiștii știu cât de departe sunt copiile, aflate în circulație, de originalul vieții. Rămân imagini, care vorbesc despre viață și tot ce implică ea: căutări, nevoia de sprijin, întrebări nesfârșite, răbdare, speranțe și, nu în ultimul rând, credința că nimic nu este la voia întâmplării...

Svetlana VIZITIU

VARIA

LUCEAFĂRUL, CEL MAI LUNG POEM DE DRAGOSTE

Recent, *Luceafărul*, de Mihai Eminescu, a fost omologat de World Records Academy drept „cel mai lung poem de dragoste din lume”.

Toate cele 98 de strofe ale creației eminesciene, traduse în limba engleză, și legenda *Luceafărul*, alături de o pictură semnată de Sabin Bălașa, au fost publicate pe site-ul oficial al Academiei Recordurilor Mondiale – <http://www.worldrecordsacademy.org> – în anul 2009, de Ziua îndrăgostiților, *Luceafărul*, tradus în engleză ca *Evening Star*, poemul eminescian cu 98 de strofe despre dragostea imposibilă dintre nemuritorul Luceafăr și frumoasa prințesă pământeană este declarat record mondial pentru „Cel mai lung poem de dragoste”, se consemnează pe site-ul Academiei. Pe scurt, celebra creație poetică, pe care toți elevii români o învață la orele de literatură, este prezentată astfel: „Legenda *Luceafărului* este o poveste despre o tânără prințesă care se ruga la Luceafăr în fiecare seară. Luceafărul se îndrăgostește și este gata să renunțe la nemurire pentru ea, dar realizează că iubirea pură pe care o are pentru tânăra fată nu poate fi împărtășită în lumea materială.”

Pentru Generația Messenger și YouTube, poemul-marcă înregistrată al lui Mihai Eminescu este tradus astfel: „o combinație între *Pe aripile vântului* (dramă romantică, unicul roman al autoarei americane Margaret Mitchell [1900-1949]), *Star Trek* (povestire SF și film omonim, deosebit de populare la finele secolului trecut) și *Love Story* (proză romantică cu sfârșit dramatic, precum și filmul celebru, ambele din anii '70 ai sec. XX).” World Records Academy (Academia Recordurilor Mondiale), cu sediul la Miami, statul Florida, SUA, este cea mai mare organizație care înregistrează recorduri din toate domeniile, la nivel mondial.

Din România, Academia a omologat recordurile Nadiei Comănesci – cele mai multe note de 10 la Olimpiada de la Montreal, 1976; Palatul Parlamentului – cea mai mare, mai grea și mai scumpă clădire administrativă; Cleopatra Stratan – șase recorduri mondiale, cea mai de succes tânără interpretă; cel mai lung meci de baschet – Sibiu; cel mai mare balmoș (mâncare din caș dulce de oi, fiert în lapte, la care se adaugă puțin mălai) – Alba și cel mai lung bulz (mămăligă cu brânză) – Covasna.

psihică deprimantă, descurajantă. [19] Aparat cu ajutorul căruia se obțin pe pelicula cinematografică imaginile succesive ale obiectelor în mișcare.

[20] Denumirea din Evul Mediu a orașului Moghiliov-Podolsk de pe partea stîngă a Nistrului. [21] Cîntăreață franceză, prietenă apropiată a

scriitorului rus Ivan Turgheniev. [22] Film în regia lui Nicolae Mărgineanu (2002), în rolul principal – Maria Ploae.

[23] Mare unitate maritimă a forțelor militare.

[24] Marcă engleză de automobil.

[25] Scriitor belgian, autor de romane polițiste, creator al chipului comisarului Maigret.

[26] Animal din Australia, acoperit atît cu ace, cît și cu blană.

[27] Cîntec în interpretarea Valentinei Cojocar, pe versuri de Grigore Vieru.

[28] Cine din exploratorii polari a ajuns primul la Polul Nord?

[29] Vas mare de metal cu două toarte și cu capac, în care se transportă mîncarea caldă.

[30] Ceea ce contrazice gîndirea rațională, logică.

* **Notă:** □ – literă mare; □ – literă mică; ○ – cifră; △ – semn de punctuație;

> – semnul de trecere a cuvintelor dintr-un rînd în altul.

Alcătuitor Valeriu RAȚĂ

Răspunsuri: [1] "Alexandria" [2] dioxid de siliciu [3] John Napier [4] Agapia [5] Johnny Weissmüller [6] zar [7] Axinte Uricaru [8] micoilogie [9] tandem [10] "9 mai 1895" [11] Altair [12] purtător de cuvînt [13] unicat [14] Vladimir Etuș [15] Mangîșlak [16] groș [17] Nadina [18] depresie [19] camera de luat vederi [20] Movilău [21] Polina Viardo [22] "Binecuvîntată fi, închisoare" [23] esca-dra [24] "Rolls-Royce" [25] Georges Simenon [26] echidnă [27] "Are mama doi feciori" [28] Robert Edwin Peary [29] marmită [30] absurditate.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR CULTURALE 2009**APRIIE**

190 de ani de la nașterea lui THEODOR CODRESCU, editor, redactor, tipograf, traducător și prozator român, membru corespondent al Academiei Române (1 apr. 1819 – 23 mart. 1894).

70 de ani de la nașterea scriitorului ION GHEORGHITĂ (2 apr. 1931 – 1991).

85 de ani de la nașterea actorului american MARLON BRANDO (3 apr. 1924 – 1 iul. 2004). Laureat al Premiului Oscar, recunoscut ca fiind unul dintre cei mai mari actori de film ai secolului 20.

125 de ani de la nașterea lui ION INCULEȚ, savant și publicist, om politic, a fost președinte al Sfatului Țării, deputat, ministru al Basarabiei (5 apr. 1884 – 19 noiemb. 1940).

80 de ani de la nașterea fizicianului și biologului american, de origine norvegiană, laureat al Premiului Nobel, IVAR GIAEVER (5 apr. 1929).

60 de ani de la nașterea lui HORST L. STÖRMER, fizician german, profesor universitar, laureat al Premiului Nobel (6 apr. 1949).

55 de ani de la nașterea compozitorului și interpretului de muzică ușoară ION ALDEA-TEODOROVICI (7 apr. 1954 – 30 oct. 1992).

50 de ani de la nașterea specialistei în biblioteconomie ALLA PANICI (7 apr. 1959).

50 de ani de la nașterea compozitorului MARIAN STĂRCEA (7 apr. 1959).

120 de ani de la nașterea scriitoarei latino-americane, laureată a Premiului Nobel, GABRIELA MISTRAL (7 apr. 1889 – 10 ian. 1957).

90 de ani de la nașterea pictoriței deco-ratoare MARIA BIBESCO (10 apr. 1919).

80 de ani de la nașterea actorului suedez de teatru și film, MAX von SYDOW (10 apr. 1929). Considerat unul dintre marii actori ai sec. 20.

170 de ani de la nașterea lui GHEORGHE GORE, jurist, cunoscut publicist, redactor al

publicației „Bessarabskie oblastnâe vedomosti” (11 apr. 1839 – 1909).

80 de ani de la nașterea lui VICTOR AN-DON, scenarist și filmolog (12 apr. 1929).

70 de ani de la nașterea scriitorului român, originar din Basarabia, ALEXEI RUDEA-NU (12 apr. 1939).

65 de ani de la nașterea pictorului TIMO-TEI BĂTRĂNU (12 apr. 1944).

170 de ani de la nașterea lui NIKOLAI M. PRJEVALSKI, geograf și explorator rus (12 apr. 1839 – 1 noiemb. 1888).

125 de ani de la nașterea lui OTTO MEYERHOF, biochimist, medic și profesor german, laureat al Premiului Nobel (12 apr. 1884 – 6 oct. 1951).

240 de ani de la nașterea pictorului englez THOMAS SIR LAWRENCE (13 apr. 1769 – 7 ian. 1830).

70 de ani de la nașterea lui SEAMUS HEANE, poet și eseist irlandez, laureat al Premiului Nobel (13 apr. 1939).

130 de ani de la nașterea matematicianului italian, membru de onoare străin al Academiei Române, FRANCESCO SEVERI (13 apr. 1879 – 8 dec. 1961).

380 de ani de la nașterea lui CHRISTIAAN HUYGENS, matematician, astronom și naturalist olandez (14 apr. 1629 – 8 iun. 1695).

70 de ani de la nașterea actriței italiene de film CLAUDIA CARDINALE (15 apr. 1939).

130 de ani de la nașterea lui GALA GALACTION, prozator, publicist, memorialist, teolog, traducător (16 apr. 1879 – 8 mart. 1961).

50 de ani de la nașterea lui GRIGORE CHIPER, poet, prozator, critic literar, profesor universitar (16 apr. 1959).

165 de ani de la nașterea lui ANATOLE FRANCE, prozator, poet și critic literar francez (16 apr. 1844 – 12 oct. 1924).

120 de ani de la nașterea lui CHARLES SPENCER CHAPLIN, actor de film, regizor,

scenarist, producător și compozitor american (16 apr. 1889 – 25 dec. 1977). Supranumit „Regele universal al comediei”.

185 de ani de la stingerea din viață a lui GEORGE GORDON BYRON (George Gordon Noel Byron, al VI-lea Baron Byron), faimos poet romantic englez (22 ian. 1788 – 19 apr. 1824).

250 de ani de la stingerea din viață a lui GEORG FRIEDRICH HÄNDEL, compozitor, organist și violonist german, reprezentant de seamă al stilului baroc în muzică (23 febr. 1685 – 20 apr. 1759).

90 de ani de la stingerea din viață a lui ANDREI PARHOMOVICI, scriitor și profesor (2 oct. 1836 – 21 apr. 1919).

285 de ani de la nașterea lui IMMANUEL KANT, filozof și profesor german (22 apr. 1724 – 12 febr. 1804).

100 de ani de la nașterea scriitorului rus VADIM KOJEVNIKOV (22 apr. 1909 – 20 oct. 1984).

150 de ani de la nașterea lui LAZĂR ȘĂINEANU, lingvist și folclorist român, de origine evreiască (numele de familie la naștere: Schein), discipol al lui B.P. Hasdeu (23 apr. 1859 – 11 mai 1934).

445 de ani de la nașterea lui WILLIAM SHAKESPEARE, dramaturg și poet, considerat cel mai mare scriitor al literaturii de limba engleză (23 apr. 1564 – 23 apr. 1616).

65 de ani de la nașterea muzicologului ELENEI MIRONENCO (24 apr. 1944).

50 de ani de la nașterea pictoriței și graficienei OLGA GUȚU (24 apr. 1959).

135 de ani de la nașterea lui IRINEL (ION) MIHĂLCESCU, Mitropolit al Moldovei, profesor universitar (24 apr. 1874 – 3 apr. 1944).

75 de ani de la nașterea lui SHIRLEY MAC LAINE, actriță americană de teatru și film, dansatoare, interpretează de muzică (24 apr. 1934).

410 ani de la nașterea lui OLIVER CROMWEL, lider militar și politic englez (25 apr. 1599 – 3 sept. 1658).

135 de ani de la nașterea lui GUGLIERMO MARCONI, inginer și fizician italian, inventator al primului sistem de comunicații fără fir pe baza undelor electromagnetice,

laureat al Premiului Nobel (25 apr. 1874 – 20 iul. 1937).

75 de ani de la nașterea lui ALEXANDRU ROȘCA, filozof, politolog, doctor habilitat în filozofie, academician (27 apr. 1934).

125 de ani de la nașterea LIDIEI LIPKOVSKI, interpretă de operă și profesoară (28 apr. 1884 – 22 mart. 1958).

75 de ani de la nașterea violonistului și dirijorului SERGHEI LUNCHEVICI (29 apr. 1934 – 15 aug. 1995).

60 de ani de la nașterea lui VASILE ȘOIMARU, doctor în economie, conferențiar universitar la ASEM, publicist (30 apr. 1949).

375 de ani de la urcarea pe tronul Moldovei a lui VASILE LUPU (apr. 1634 – 16 iul. 1653).

MAI

90 de ani de la nașterea lui GLEB CEALCOVSCHI-MEREȘANU, muzicolog, folclorist, pedagog și regizor (1 mai 1919 – 20 iun. 1999).

85 de ani de la apariția ziarului „MOLDOVA SUVERANĂ” (lansat la Odesa, titlul inițial „Plugarul Roșu”) (1 mai 1924).

130 de ani de la nașterea lui AUGUSTE BAILLAYRE, pictor, scenograf, grafician și profesor de origine franceză, una dintre figurile remarcabile ale artei plastice din Basarabia interbelică (1 mai 1879/1881 – 16 dec. 1961).

85 de ani de la nașterea lui VIKTOR P. ASTAFIEV, scriitor rus, clasic al literaturii ruse moderne (1 mai 1924 – 29 noiemb. 2001).

100 de ani de la nașterea pianistei accompaniatoare, profesoară DEBORAH MARELSCHI (2 mai 1909 – 31 iun. 1994).

100 de ani de la nașterea VALENTINEI NECEAEV, artist plastic (2 mai 1909 – 17 ian. 1977).

50 de ani de la nașterea ziaristei ELENA ZAMURA (2 mai 1959).

490 de ani de la stingerea din viață a lui LEONARDO DA VINCI, spirit universal, om de știință, pictor, arhitect, sculptor, inginer, inventator și filozof italian (15 apr. 1452 – 2 mai 1519). A fost unul dintre oamenii cei mai importanți ai Renașterii.

145 de ani de la stingerea din viață a compozitorului german GIACOMO MEYER-BEER (numele adevărat Jakob Liebmann Beer) (5 sept. 1791 – 2 mai 1864).

145 de ani de la înființarea ȘCOLII EPARHIALE DE FETE DIN CHIȘINĂU (3 mai 1864 – 1940).

130 de ani de la nașterea lui TEODOSIE COJOCARU, unul dintre liderii militari ai „Sfatului Țării”, fost primar al Chișinăului, deputat în Parlamentul României (3 mai 1879 – 23 ian. 1941).

540 de ani de la nașterea lui NICCOLO MACHIAVELLI, om politic, filozof, scriitor și istoric italian (3 mai 1469 – 22 iun. 1527).

165 de ani de la nașterea poetului și romancierului francez FÉLIX GRAS (3 mai 1844 – 4 mart. 1901).

75 de ani de la nașterea actriței ruse de teatru și film TATIANA SAMOILOVA (4 mai 1934).

70 de ani de la nașterea lui AMOS OZ (4 mai 1939), scriitor, profesor și jurnalist israelian.

100 de ani de la nașterea lui IDEL IANCHELEVICI, sculptor și pictor franco-belgian, originar din Basarabia, membru de onoare din străinătate al Academiei Române (5 mai 1909 – 26 iun. 1994).

70 de ani de la nașterea artistului plastic MIHAI GRATI (5 mai 1939).

190 de ani de la nașterea compozitorului polonez STANISLAW MONIUSZKO (5 mai 1819 – 4 iun. 1872).

60 de ani de la stingerea din viață a poetului și dramaturgului belgian, laureat al Premiului Nobel, MAURICE MAETERLINCK (29 aug. 1862 – 5 mai 1949).

370 de ani de la sfințirea la lași, de către mitropolitul Moldovei Varlaam, a BISERICII TREI IERARHI (1637 – 6 mai 1639).

240 de ani de la nașterea lui TADEU HÂJDEU (Hâjdău), cărturar poliglot, poet de limbă polonă (6 mai 1769 – 12 oct. 1835), bunicul lui B.P. Hasdeu.

130 de ani de la nașterea lui BEDŘICH HROZNÝ, lingvist, arheolog și profesor ceh (6 mai 1879 – 12 dec. 1952).

70 de ani de la nașterea GALINEI BURDENIUK, doctor habilitat în filologie, profesor universitar (7 mai 1939).

130 de ani de la stingerea din viață a scriitorului belgian, de expresie franceză, CHARLES THEODORE HENRI DE COSTER (20 aug. 1827 – 7 mai 1879).

60 de ani de la nașterea interpretului de muzică ușoară, om de afaceri ȘTEFAN PETRACHE (8 mai 1949).

160 de ani de la stingerea din viață a compozitorului italian MARCO AURELIO MARLIANI (1 aug. 1805 – 8 mai 1849).

80 de ani de la nașterea lui GHEORGHE PALADI, specialist în domeniul obstetricii și ginecologiei, profesor universitar, academician (9 mai 1929).

80 de ani de la nașterea lui ALEXANDRU ZAVTUR, politolog, doctor habilitat în filozofie, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (9 mai 1929 – 15 oct. 2008).

85 de ani de la nașterea lui BULAT OKUDJAVA, poet, trubadur, dramaturg, redactor, scenarist și traducător de poezie (inclusiv poezie românească) (9 mai 1924 – 12 iun. 1997).

120 de ani de la nașterea lui GHEORGHE OBREJA-IAȘI, publicist, profesor (10 mai 1889 – ?). A fost director al Teatrului Național din Chișinău, viceprimar al Chișinăului, inspector general al artelor din Basarabia.

60 de ani de la nașterea lui NICOLAE GLIB, interpret de muzică populară, maestru în arte (10 mai 1949).

60 de ani de la nașterea lui MIHAIL GUZUN, ziarist, doctor în filologie, conferențiar universitar (10 mai 1949).

180 de ani de la stingerea din viață a lui THOMAS YOUNG, matematician, fizician, filozof, medic și profesor britanic (13 iun. 1773 – 10 mai 1879). Prin lucrările sale asupra luminii este unul din fondatorii teoriei undulării a luminii.

160 de ani de la stingerea din viață a lui KATSUSHIKA HOKUSAI, pictor și gravor (oct. 1760 – 10 mai 1849). Cel mai cunoscut artist japonez, ale cărui compoziții sunt considerate definitorii pentru arta națională. A fost

primul desenator care și-a adunat lucrările într-o enciclopedie în 15 volume (publicată între 1814 și 1878).

85 de ani de la nașterea poetei ruse IULIA DRUNINA (10 mai 1924 – 21 noiemb. 1991).

145 de ani de la nașterea scriitoarei engleze ETHEL LILIAN VOYNICH, autoarea celebrului roman „Tăunul” (11 mai 1864 – 28 iul. 1960).

100 de ani de la nașterea poetului ALFRED BASARAB TIBERIANU (12 mai 1909 – 12 mart. 1998).

80 de ani de la apariția la Chișinău a revistei Societății literar-artistice și pedagogice a Corpului Didactic din Basarabia „DOINA BASARABIEI” (12 mai 1929 – 1931).

80 de ani de la nașterea lui GHEORGHE CEBOTARENCO, doctor în istorie (12 mai 1929). 150 de ani de la stingerea din viață a scriitorului rus SERGHEI K. AKSAKOV (1 oct. 1791 – 12 mai 1859).

195 de ani de la înființarea TIPOGRAFIEI EPARHIALE din Chișinău (13 mai 1814).

115 ani de la nașterea lui GHERMAN PÂNTEA, militar, scriitor, unul dintre membrii fondatori ai Societății Scriitorilor și Publiciștilor din Basarabia, a fost primar al Chișinăului (1928 – 1931) și al Odesei (13 mai 1894 – 3 febr. 1968).

200 de ani de la nașterea poetului italian GIUSEPPE GIUSTI (13 mai 1809 – 31 mart. 1850).

160 de ani de la nașterea scriitorului ucrainean PANAS MIRNĂI (13 mai 1849 – 28 ian. 1920).

75 de ani de la nașterea lui ANATOL CIOBANU, lingvist, filolog, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (14 mai 1934).

150 de ani de la nașterea lui PIERRE CURIE, fizician, chimist, laureat al Premiului Nobel pentru fizică (15 mai 1859 – 19 apr. 1906).

80 de ani de la nașterea fizicianului chinez GUANGZHAO ZHOU (15 mai 1929).

100 de ani de la nașterea actorului englez și american de teatru și film, laureat al Premiului Oscar, JAMES NEVILLE MASON (15 mai 1909 – 27 iul. 1984).

65 de ani de la nașterea actriței MARIA DONI (16 mai 1944).

100 de ani de la nașterea arhitectului FEODOR NAUMOV (16 mai 1909 – 1985).

150 de ani de la nașterea lui NICOLAE N. ALEXANDRI, publicist, traducător, fondator al publicației „Cuvânt Moldovenesc”, membru al Sfatului Țării (17 mai 1859 – 20 febr. 1931).

85 de ani de la apariția la Chișinău a revistei literare, științifice și sociale „GÂNDUL NEAMULUI” (17 mai 1924 – apr. 1928).

60 de ani de la nașterea muzicologului GALINA LUDMAN (17 mai 1949).

50 de ani de la nașterea ceramistei IULIA KOVARSKI (17 mai 1959).

260 de ani de la nașterea lui EDWARD JENNER, medic și naturalist englez (17 mai 1749 – 26 ian. 1823). Cunoscut pentru cercetările sale și pentru descoperirea unui vaccin antivariolă.

100 de ani de la stingerea din viață a prozatorului și poetului englez GEORGE MEREDITH (12 febr. 1828 – 18 mai 1909).

70 de ani de la nașterea poetului și prozatorului VASILE GALAICU (19 mai 1939).

170 de ani de la nașterea lui NICOLAE CASSO, junimist, promotor al culturii naționale în Basarabia, filantrop (19 mai 1839 – 1904). A fost mareșal al nobilimii din jud. Bălți, supranumit „filozoful de la Chișcăreni”.

50 de ani de la stingerea din viață a ALEXANDREI REMENCU, pedagog, personalitate proeminentă a învățământului public din perioada interbelică din Basarabia (30 aug. 1897 – 19 mai 1959).

60 de ani de la stingerea din viață a scriitorului slovac PETER JILEMNICKY (18 mart. 1901 – 19 mai 1949).

100 de ani de la nașterea violonistului ARON RUBCINSCHI (20 mai 1909 – 14 mai 1979).

210 ani de la nașterea scriitorului francez HONORÉ DE BALZAC (20 mai 1799 – 18 aug. 1850).

85 de ani de la nașterea lui CONSTANȚIN POPOVICI, critic și istoric literar, prozator, academician (21 mai 1924).

165 de ani de la nașterea pictorului francez HENRI JULIEN FELIX ROUSSEAU, zis „Le

Douanier-Vameșul”, reprezentant de vază al artei naive (21 mai 1844 – 2 sept. 1910).

85 de ani de la nașterea lui BORIS L. VASILIEV, prozator, publicist, dramaturg și cineast rus (21 mai 1924).

70 de ani de la nașterea lui EMIL RĂZVAN THEODORESCU, istoric al culturii și istoric de artă român, profesor universitar, om politic și de stat, membru corespondent al Academiei Române (22 mai 1939).

55 de ani de la nașterea lui ANATOL PETRENCU, specialist în domeniul istoriei contemporane a românilor și a istoriei universale, doctor habilitat, profesor universitar, politician (22 mai 1954).

150 de ani de la nașterea scriitorului englez SIR ARTHUR CONAN DOYLE (22 mai 1859 – 7 iul. 1930).

85 de ani de la nașterea lui CLAUDE BALLIF, profesor și compozitor francez (22 mai 1924 – 24 iul. 2004).

130 de ani de la nașterea lui MOISEI COGAN, sculptor, arhitect și grafician (24 mai 1879 – 1943).

100 de ani de la nașterea interpretului de operă (bas dramatic) GRIGORI BRIUNER (24 mai 1909 – 1 febr. 1974).

85 de ani de la nașterea lui ALEXEI MARI-NAT, prozator, dramaturg și publicist (24 mai 1924).

70 de ani de la nașterea lui SIMION GHIMPU, poet, profesor universitar, doctor în studiul artelor (24 mai 1939).

70 de ani de la nașterea lui TEODOR ZGUREANU, dirijor, compozitor, profesor universitar (24 mai 1939).

60 de ani de la stingerea din viață a lui ALEXEI ȘCIUSEV, arhitect, restaurator, istoric și teoretician al artei (8 oct. 1873 – 24 mai 1949).

100 de ani de la nașterea lui ȘTEFAN LEMENI-MACHEDON, pictor, teoretician al artei, profesor (24 mai 1909 – ?). A înființat și a condus primele cursuri de stenografie din Basarabia; a restaurat pictura și ornamentele Catedralei din Chișinău.

70 de ani de la nașterea pictorului și scenografului, originar din Basarabia DAN CIOCA, stabilit în SUA (25 mai 1939).

70 de ani de la nașterea lui ION NICULIȚĂ, doctor habilitat în istorie, profesor universitar (27 mai 1939).

145 de ani de la stingerea din viață a lui SIMION BĂRNUȚIU, istoric, filozof, om politic și profesor universitar, unul dintre principalii organizatori ai Revoluției de la 1848 (21 iul. 1808 – 28 mai 1864).

230 de ani de la nașterea lui THOMAS MOOR, poet, compozitor și interpret englez (28 mai 1779 – 25 febr. 1852).

85 de ani de la nașterea lui CHARLES AZNAVOUR (Varenagh Aznavourian), actor de teatru și film, cântăreț și compozitor francez de origine armeană (28 mai 1924).

70 de ani de la nașterea lui MIRCEA LUTIC, poet, cercetător literar, publicist și traducător din Nordul Bucovinei (29 mai 1939).

115 ani de la stingerea din viață a primului bibliograf profesionist rus VLADIMIR MEJOV (29 mai 1830 – 29 mai 1894).

60 de ani de la nașterea interpretei de muzică ușoară ANGELA CIUMAC (30 mai 1949).

200 de ani de la stingerea din viață a compozitorului austriac FRANZ JOSEPH HAYDN (31 mart. 1732 – 31 mai 1809). A fost unul dintre marile personalități muzicale ale epocii clasice vieneze și unul din cei mai influenți maeștri ai tradiției muzicale din Europa apuseană.

190 de ani de la nașterea lui WALTER WHITMAN poet, eseist, jurnalist și umanist american (31 mai 1819 – 26 mart. 1892). Primul poet urban, considerat și „cel mai mare poet american”, este unul dintre reprezentanții tranziției de la transcendentalism la realism.

90 de ani de la apariția la Chișinău a publicației „BASARABIA AGRICOLĂ” (mai 1919 – iun. 1921).

IUNIE

60 de ani de la nașterea lui IONEL CĂPIȚĂ, publicist, teledocumentarist, poet (1 iun. 1949).

85 de ani de la apariția la Chișinău a publicației de literatură și politică „ACTUALITATEA BASARABIEI” (1 iun. 1924).

180 de ani de la apariția la Iași, sub redacția lui Gh. Asachi, a gazetei politice și literare „ALBINA ROMÂNEASCĂ” (1 iun. 1829 – 29 dec. 1849). Este primul ziar în limba română din Moldova, care, alături de „Curierul Românesc” redactat de I. Heliade Rădulescu, la București, și de „Gazeta de Transilvania” a lui G. Barițiu de la Brașov pune bazele presei periodice românești.

165 de ani de la nașterea lui VASILII D. POLENOV, pictor și scenograf rus (1 iun. 1844 – 18 iul. 1927).

70 de ani de la nașterea lui ROMULUS GUGA, poet, prozator și dramaturg (2 iun. 1939 – 17 oct. 1983).

60 de ani de la nașterea lui ILIE T. ZEGREA, poet, jurnalist, redactor-șef al secției române a Radio Cernăuți, membru fondator și președintele Societății Scriitorilor Români din Cernăuți (3 iun. 1949).

190 de ani de la nașterea lui JOHAN BARTHOLD JANGKIND, pictor, acuarelist și gravor olandez (3 iun. 1819 – 9 febr. 1891).

110 ani de la stingerea din viață a compozitorului și dirijorului austriac JOHANN STRAUSS (25 oct. 1825 – 3 iun. 1899).

85 de ani de la stingerea din viață a scriitorului austriac FRANZ KAFKA (3 iul. 1883 – 3 iun. 1924).

200 de ani de la stingerea din viață a pictorului și arhitectului danez NIKOLAJ ABRAHAM ABILDGAARD (11 sept. 1743 – 4 iun. 1809).

100 de ani de la stingerea din viață a lui PAVEL CRUȘEVAN, publicist, om politic basarabean, deputat în Duma a II-a a Rusiei (15 ian. 1860 – 5 iun. 1909).

85 de ani de la nașterea pedagogului și publicistului CONSTANTIN BOBEICĂ (5 iun. 1924).

75 de ani de la nașterea lui GHEORGHE MALARCIUC, prozator, dramaturg, scenarist și publicist (6 iun. 1934 – 30 noiembrie 1992).

70 de ani de la nașterea lui DUMITRU COVAL, istoric literar, publicist, cercetător al jurnalismului, profesor universitar (6 iun. 1939 – 4 aug. 2005).

410 ani de la nașterea pictorului spaniol RODRIGEZ de SILVA DIEGO VELASQUESZ (6 iun. 1599 – 7 aug. 1660).

210 ani de la nașterea lui ALEKSANDR S. PUȘKIN, poet, dramaturg și prozator rus, întemeietorul literaturii ruse moderne (6 iun. 1799 – 10 febr. 1837).

140 de ani de la nașterea scriitorului bulgar GHEORGHE STAMATOV (6 iun. 1869 – 9 noiembrie 1942).

70 de ani de la nașterea lui ANATOL COVALI, cântăreț de operă (tenor), lied și poet, originar din Basarabia (7 iun. 1939).

80 de ani de la nașterea lui EUGEN ZGARDAN, doctor habilitat în medicina veterinară, profesor universitar, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (8 iun. 1929).

180 de ani de la nașterea pictorului englez JOHN EVERRETT SIR MILLAIS (8 iun. 1829 – 13 aug. 1896).

140 de ani de la nașterea arhitectului american FRANK LLOYD WRIGHT (8 iun. 1869 – 9 apr. 1959). A elaborat planuri urbanistice pentru cele mai mari orașe.

60 de ani de la stingerea din viață a cântăreței de operă MARIA CEBOTARI (CIUBOTARU) (10 febr. 1910 – 9 iun. 1949).

175 de ani de la stingerea din viață a lui WILLIAM CAREY, lingvist și misionar englez, traducător al Bibliei în mai multe limbi asiatice (17 aug. 1761 – 9 iun. 1834).

90 de ani de la nașterea interpretei de operă și lied (mezzo-soprană), originară din Basarabia, ZENAIDA PALLY (10 iun. 1919 – 26 iun. 1997).

190 de ani de la nașterea pictorului francez GUSTAVE COURBET (10 iun. 1819 – 31 dec. 1877).

80 de ani de la nașterea entomologului american, autorul teoriei sociobiologiei EDWARD O. WILSON (10 iun. 1929).

80 de ani de la nașterea interpretei de muzică populară rusă LUDMILA ZĂKINA (10 iun. 1929).

75 de ani de la stingerea din viață a compozitorului englez FREDERIC DILLIUS (29 ian. 1862 – 10 iun. 1934).

60 de ani de la stingerea din viață a prozatoarei norvegiene, laureată a Premiului Nobel pentru Literatură SIGRID UNSET (20 mai 1882 – 10 iun. 1949).

80 de ani de la nașterea fizicienei ANA BOBRĂȘEV (11 iun. 1929).

120 de ani de la nașterea ANNEI AHMATOVA, poetă, traducătoare și eseistă rusă (11 iun. 1889 – 5 mart. 1966).

110 ani de la nașterea scriitorului japonez, laureat al Premiului Nobel, YASUNARI KAWABATA (11 iun. 1899 – 16 apr. 1972).

80 de ani de la nașterea autoarei germane, de origine evreică, ANNE (Annelies Marie) FRANK (12 iun. 1929 – mart. 1945). În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a scris un renumit jurnal în care descrie Holocaustul.

125 de ani de la nașterea filozofului francez ETIENNE GILSON (13 iun. 1884 – 19 sept. 1978).

100 de ani de la nașterea pianistului și compozitorului român de origine evreu, RICHARD STEIN (13 iun. 1909 – 20 noiemb. 1993). Și-a dobândit o faimă mondială printr-o singură partitură: „Sanie cu zurgălăi”, autorul versurilor: Liviu Deleanu.

60 de ani de la nașterea lui ȘTEFAN BULICANU, scenarist și regizor (14 iun. 1949).

100 de ani de la nașterea actorului și cântărețului american BURL IVES (Burl Icle Ivanhoe Ives) (14 iun. 1909 – 14 apr. 1995). Laureat al Premiului Oscar.

85 de ani de la nașterea poetului și prozatorului rus VLADIMIR A. SOLOUHIN (14 iun. 1924 – 4 apr. 1997).

415 ani de la nașterea pictorului francez NICOLAS POUSSIN (15 iun. 1594 – 19 noiemb. 1665). Fondator și unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai clasicismului francez.

125 de ani de la nașterea actorului comic american HARRY LANGDON (15 iun. 1884 – 22 dec. 1944).

80 de ani de la nașterea lui BORIS BUZILĂ, publicist, memorialist, prozator și traducător, originar din Basarabia (16 iun. 1929). Este autorul unei istorii a vieții bisericești din Basarabia.

60 de ani de la nașterea ELEONOREI FLOREA, muzicolog și profesoară (17 iun. 1949).

50 de ani de la nașterea lui FLIUR MACAEV, cercetător, doctor habilitat în chimie (17 iun. 1959).

290 de ani de la stingerea din viață a lui JOSEPH ADDISON, eseist, poet, publicist, dramaturg și om politic englez (1 mai 1672 – 17 iun. 1719). Întemeietor al jurnalismului literar englez și al eseului ca specie literară.

60 de ani de la nașterea lui VICTOR I. BORȘEVICI, doctor habilitat, academician, ex-ambasador al R. Moldova în China (17 iun. 1949).

75 de ani de la stingerea din viață a lui PETRU ȘCIUSEV, medic, etnograf, călător, antropolog și publicist basarabean (19 iun. 1871 – 18 iun. 1934).

75 de ani de la nașterea lui VADIM DERBENIOV, operator, regizor de film și scenarist (18 iun. 1934).

75 de ani de la nașterea pictorului și graficianului AUREL DAVID (18 iun. 1934 – 18 iul. 1984).

80 de ani de la nașterea NATALIEI BALAȘOVA, biolog, profesor universitar, doctor habilitat în științe agricole, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (18 iun. 1929).

110 ani de la nașterea lui GEORGE CĂLINESCU (a semnat: G. Călinescu), critic, istoric literar, scriitor, publicist, academician, personalitate enciclopedică a culturii și literaturii române. (19 iun. 1899 – 12 mart. 1965). Este considerat drept unul dintre cei mai importanți critici literari români din toate timpurile, alături de Titu Maiorescu sau Eugen Lovinescu.

125 de ani de la stingerea din viață a pictorului german LUDWIG RICHTER (28 sept. 1803 – 19 iun. 1884).

85 de ani de la nașterea scriitorului bielorus VASIL BĂKOV (BĂKAU) (19 iun. 1924 – 22 iun. 2003).

190 de ani de la nașterea lui JACQUES OFFENBACH (pseudonim al lui Jacob Eberst), compozitor și violoncelist evreu originar din Germania, naturalizat francez (20 iun. 1819 – 4 oct. 1880). El este considerat întemeietorul operetei moderne ca gen de sine stătător al teatrului muzical.

100 de ani de la nașterea lui ERROL FLYNN, actor american de teatru și film, regizor, scenarist și producător (20 iun. 1909 – 14 oct. 1959).

75 de ani de la nașterea lui MIHAIL GHEORGHE CIBOTARU, nuvelist, romancier și publicist (21 iun. 1934).

90 de ani de la stingerea din viață a lui PETRE P. CARP, om politic, publicist, critic literar și traducător (29 iun. 1837 – 21 iun. 1919).

170 de ani de la nașterea scriitorului brazilian JOAGUIM MARIA MACHADO DE ASSIS (21 iun. 1839 – 29 sept. 1908). Este considerat unul dintre maeștrii prozei braziliene.

120 de ani de la nașterea lui REINHOLD SCHEIBLER, profesor, traducător, prozator (22 iun. 1889 – ?). A fost primar al Chișinăului și este autorul unei traduceri în limba germană a „Luceafărului” eminescian.

75 de ani de la nașterea interpretului de operă (tenor) ION CEBAN (22 iun. 1934).

70 de ani de la nașterea lui VLADIMIR ANIKIN, literat, ziarist, doctor în filozofie (22 iun. 1939).

145 de ani de la nașterea lui HERMANN MINKOWSKI, matematician, fizician și profesor universitar lituanian, naturalizat german, creatorul unei geometrii a numerelor (22 iun. 1864 – 12 ian. 1909).

175 de ani de la nașterea lui ALEXANDRU ODOBESCU, scriitor, arheolog și om politic (23 iun. 1834 – 10 noiemb. 1895).

260 de ani de la nașterea cărturarului IACOB STAMATI (24 iun. 1749 – 9 mart. 1803).

75 de ani de la nașterea lui DIONIS LICA, profesor universitar, matematician, informatician (24 iun. 1934).

75 de ani de la nașterea lui ION DEDIU, biolog, specialist în ecologie, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei (24 iun. 1934).

75 de ani de la nașterea lui NICOLAE BĂLEȘU, profesor, folclorist, doctor habilitat în filologie (24 iun. 1934).

60 de ani de la nașterea lui CONSTANTIN TĂNASE, publicist, lingvist și eseist (24 iun. 1949).

130 de ani de la nașterea profesoarei și balerinei ruse AGRIPPINA VAGANOVA (24 iun. 1879 – 5 noiemb. 1951).

85 de ani de la nașterea scriitorului francez YVES JEAN BONNEFOY (24 iun. 1924).

70 de ani de la nașterea TATIANEI CONSTANTINOV, geograf, climatolog, agroclimatolog, geoecolog, profesor universitar, doctor habilitat în geografie, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei (25 iun. 1939).

80 de ani de la nașterea lui ALEXEI SIMAȘCHEVICI, fizician, specialist în fizica semiconducătorilor și energetica solară, academician (27 iun. 1929).

435 de ani de la stingerea din viață a lui GIORGIO VISARI, pictor, arhitect și istoric de artă italian (1511 – 27 iun. 1574).

100 de ani de la nașterea lui BORIS TRUBETKOI, istoric literar, profesor, pușkinolog (28 iun. 1909 – 30 iun. 1998).

85 de ani de la nașterea prozatorului și memorialistului VADIM PIROGAN (28 iun. 1924 – 16 ian. 2007).

70 de ani de la nașterea regizorului de film PETRU UNGUREANU (29 iun. 1939 – 11 mart. 1977).

125 de ani de la nașterea lui GEORGES DUHAMEL, romancier, eseist și dramaturg francez (30 iun. 1884 – 13 apr. 1966).

435 de ani de la sfârșitul domniei lui IOAN VODĂ CEL VITEAZ (cel Cumplit), Domnitor al Moldovei (1572 – iun. 1574).

70 de ani de la apariția la Bolgrad, sub redacția lui Vl. Cavarnali, a revistei de cultură „MOLDAVIA” (iun. 1939 – 1940).

(După **Calendar Național 2009**)